THEODOR CONSTANTIN

se destramă noaptea...

espla

Coperta de I. Molnar

THEODOR CONSTANTIN

SE DESTRAMĂ NOAPTEA

EDITURA DE STAT
PENTRU LITERATURĂ ŞI ARTĂ
1960

DE CE A FOST EXECUTAT SERGENTUL T. R. PRESURĂ VIRGIL

Lovitura năprasnică a pornit pe neaşteptate, ca o izbitură de baros. Dar mai înainte ca ea să fi pornit, a simţit-o ţâşnind, ca o spirală incandescentă, din ochii mici, urâţi şi spălăciţi.

Şi sergentul t.r. Presură Virgil s-a clătinat, simţind o arsură sub veston, adânc, sub coşul pieptului, acolo unde se trudeau obosite şi silnice foalele inimii lui. Abia pe urmă a pornit şi lovitura de pumn a plutonierului Sborşitu Gavril. A izbit fulgerător şi puternic, în maxilarul stâng, jos, în unghi cu bărbia.

— Dumnezeii tăi, bolşevicule!

Sergentul t.r. Presură Virgil n-a mai auzit sudalma şi nici n-a mai simţit proiectilul de scuipat care îl împroşcă drept în mijlocul frunţii, ca un altfel de mir pentru călătoria ce trebuia s-o înceapă, poate în zori, poate a doua zi în zori. Fulgerat de izbitura ca de mai a pumnului, se prăbuşi pe podelele murdare, cu faţa în sus, cu picioarele răşchirate, cu braţele desfăcute.

Când şi-a revenit, trecuse vreme multă. Lumina de amurg clipea obosită. Îşi aminti totul, din prima clipă. Cel dintâi gest pe care îl făcu fu să-şi pipăie falca. Era umflată şi umedă. Gemu prelung, dar nu de durere, ci de ură, de furie neputincioasă.

Se ridică anevoie şi, cumpănindu-se, se apropie de fereastra zăbrelită. Curtea închisorii era pustie. Mult mai târziu, un soldat ieşi din corpul de gardă şi străbătu, în diagonală, curtea pătrată, agale şi cu paşi zigzagaţi, de parcă ar fi fost beat.

„Va să zică s-a hotărât!” îşi vorbi Presură în şoaptă.

Certitudinea că avea să moară îl lăsă indiferent de parcă întâmplările prin care trecuse i-ar fi secat toate izvoarele vieţii.

Întoarse spatele ferestrei şi se lungi pe laviţa tare, cu mâinile sub cap, cu ochii mari căscaţi spre bagdadia roasă de umezeală. La început, gândurile se învălmăşiră fără noimă, apoi treptat, începură să depene întâmplările într-o succesiune numai aproximativ cronologică.

*

Mai întâi, acolo, pe bagdadia mâncată de umezeală se proiectă, ca pe un ecran straniu, imaginea lui Dumitru Tunariu. Înalt, voinic, aproape mătăhălos, cu umerii largi, puternici, să sprijine pe ei parcă întreg Ceahlăul, cu trăsăturile chipului negricios colţuroase, cu vocea puternică, dar în acelaşi timp caldă şi melodioasă. Imaginea din închipuire îl privea şi ochii aveau în căpruiul lor acea lumină tristă pe care i-o cunoştea. Pe urmă, Dumitru Tunariu din închipuire, cu un bobârnac îşi dădu casca pe ceafă, şi cu dosul palmei îşi şterse fruntea şiroind de sudoare. Şi din nou Presură se minună de mâinile lui mari, cu degete groase şi scurte.

— Cald e, domn’ elev!... Tu-i parascovenia mă-si!

— Cald, Mitrule. Aici, în stepă, e ca la noi pe Bărăgan.

Dumitru Tunariu oftă, apoi scoase capul puţin din groapă, să privească stepa care se întindea departe, departe, parcă până la capătul lumii. Şi în privirile ochilor lui bruni, sergentul t.r. Presură Virgil citi, în locul obişnuitei unde de tristeţe, un fel de nostalgie după depărtările toropite de căldură. Dar, în clipa aceea, câteva gloanţe piuiră, muşcând pământul parapetului.

Dumitru Tunariu se trase repede în groapă. Zâmbi şi-i spuse cu un ton care suna parcă puţin ironic:

— Îi vezi? Nu ne lasă ruşii de loc să ne aerisim.

Pe urmă, începu să se caute prin buzunare, după tabachera cu tutun.

Imaginea de pe bagdadie se estompă. În închipuire îl văzu apoi pe locotenentul Fănică Boboc. Nu mai avea cizme de lac cu pinteni iar vestonul nu mai sta să-i plesnească pe corp de strâns ce era şi nici pantalonii pe pulpele puternice, aşa cum îi plăcuse lui să se poarte chiar pe zonă, până în ziua când s-a pornit războiul. În locul elegantei uniforme, îmbrăcase haine de trupă iar în locul cizmelor de lac purta bürgeri. Ca nici un alt ofiţer din batalion, locotenentul Fănică Boboc era înarmat cu un pistol automat. Pistolul şi cravaşa îl deosebeau de ceilalţi ofiţeri. Cravaşa o purta agăţată cu o curelușă de pumnul mâinii drepte. Pe mânerul de argint al cravaşei era gravată frumos monograma locotenentului. Când nu bătea cu ea soldaţii, îşi biciuia bürgerii. În orice caz, mâna cu cravaşa nu-şi găsea o clipă odihnă. Devenise acesta un fel de tic, de care soldaţii se temeau, iar ofiţerii făceau haz.

Acum, era o după-amiază cu un soare ucigător. Părăsiseră, în marş forţat, zona cazematelor, cu întreg echipamentul de război în spate şi, după două ore, batalionul ajunse în staţia de unde urma să se îmbarce cu destinaţia spre front. În două ore batalionul parcursese paisprezece kilometri, dar numai jumătate din efectiv izbutise să ajungă la destinaţie. Cealaltă jumătate continua să sosească, în grupuri mici. Cocârjaţi sub greutatea echipamentului şi armamentului, soldaţii aveau feţele congestionate şi murdare de transpiraţie şi praf.

Comandantul batalionului, maiorul Pascu, călare pe o iapă şargă, îi aştepta înfipt în mijlocul şoselei care trecea prin spatele gării şi, furios, cu vocea răguşită de atâta zbierat, ţipa şi-i plesnea cu cravaşa pe cei care făceau imprudenţa să treacă prea aproape de el.

De acolo, din mijlocul şoselei, putea supraveghea şi operaţiunile de îmbarcare.

Dacă ceva nu-i plăcea, ţipa la ofiţeri la fel ca la soldaţi.

— Mă Boboc, mă, nu vezi cum au aranjat mârlanii tăi căruţele? De-a latul, mă, de-a latul, că mai încape una !

— Domnule maior, şi de-a latul încap tot atâtea. Am încercat doar. Dar dacă dumneavoastră ordonaţi aşa, le punem şi de-a latul. Măi, Tunariule, dă jos căruţele şi pune-le cum a ordonat domnul maior!

Dumitru Tunariu, înalt, voinic, apucă de oişte una din căruţe şi fără nici un efort deosebit o aşează de-a latul în vagon.

Sergentul t.r. Presură Virgil nu se putu opri să nu-i admire forţa. Faptul că Dumitru Tunariu făcea parte din grupa sa îl umplea de mândrie. Un om cu o asemenea forţă te poate scoate din multe ananghii.

Dumitru Tunariu îi fusese repartizat abia în dimineaţa acelei zile, câteva ore după ce se aflase că regimentul lor pleacă pe front. Până atunci, făcuse parte din compania de mitraliere. De ce fusese trecut la o companie de puşcaşi, şi mai ales, de ce locotenentul Boboc respinsese propunerea pe care i-o făcuse el, Presură, de a-l trece pe Tunariu ca trăgător la puşca mitralieră avea să afle abia spre seară, când întreg batalionul, îmbarcat în vagoane, aştepta doar locomotiva.

Atunci, locotenentul Boboc l-a luat deoparte şi i-a spus:

— Ascultă, Presură! Să ai grijă de Tunariu. Răspunzi cu capul dacă trece la ruşi.

Luat prin surprindere, Presură întrebă naiv:

— Adică, de ce de el să am mai multă grijă decât de ceilalţi?

— Pentru că ar fi comunist.

— Cine îl bănuieşte, domn’ locotenent?

— Păi, cine altul decât Tănase, ofiţerul cu informaţiile. Ieri, când s-a aflat că plecăm pe front, Pavelescu de la a patra a refuzat să-l ia, temându-se că va trece la ruşi. M-am oferit să-l iau la mine în pluton. De ce să rămână la P.S.? Să meargă în foc, poate că i-o găuri scăfârlia vreun glonte. Cât priveşte dezertarea, să nu-l pună dracu’!... Numai să-l simt că umblă cu asemenea gânduri şi pe loc îl împuşc. De altfel

şi tu, dacă îl simţi că vrea s-o şteargă, achită-l! Să nu uiţi că răspunzi de el. Ai înţeles?

— Mda! Şi în gând: Aşa să crezi tu!...

— Şi bagă de seamă! Mormânt să fii! Nimeni nu trebuie să afle ce am vorbit. Dacă transpiră cumva ceva, să ştii că dai de dracu!

În depărtare se auzi chiotul unei locomotive; era aceea care trebuia să remorcheze trenul. Peste cel mult jumătate de oră, aveau să pornească spre front. Presură Virgil simţi o emoţie pe care până în clipa aceea n-o cunoscuse. Inima îşi grăbise nefiresc bătăile. Se urcă în vagonul în care se afla îmbarcat întreg plutonul. Oamenii stăteau culcaţi pe paie, unii lângă alţii, ca sardelele. În vagon mirosea urât a transpiraţie şi a picioare nespălate.

— Când pornim, domn' elev? îl întrebă careva.

— În cel mult o jumătate de oră.

— Aşa!

Şi începu să se scarpine în cap, nu pentru că ar fi simţit nevoia, ci pur şi simplu din obişnuinţă.

Unul, tocmai în fundul vagonului, începu să cânte dintr-un solz de peşte o doină tristă, mai mult un fel de bocet. Presură Virgil simţi cum i se strânge inima de o mare tristeţe. La început aşa a crezut. Pe urmă, şi-a dat seama că, de fapt, îi bântuie sufletul un dor nelămurit, un dor nostalgic.

— Domn' elev, oare trece, sigur, trenul pe la Barcea?

— Pe altundeva nu are pe unde să treacă.

— Am bătut telegramă nevestii să mă aştepte în gară, cu copiii.

De trei ori îl întrebase până atunci soldatul acela, şi de fiecare dată vocea trădase teamă, emoţie. Aproape nu-i venea să creadă că peste câteva ore avea să-şi vadă soaţa, copiii.

Şi îi veni în minte o după-amiază din Gara de Nord. Un personal lung ticsit de călători, în marea majoritate concentraţi. Pe peron neveste multe, triste, plânse, cu câte un copil în braţe şi alţi vreo câţiva pe lângă ele. Numai pe el nu-l condusese nimeni. Aceea care ar fi trebuit să-l

conducă, murise. De când se ştia, tot singur fusese! Tatăl său, elevatorist, murise când el avea zece ani, tăiat de un tren care făcea manevră în docuri. Maică-sa muri şi ea bolnavă de piept, doi ani mai târziu. L-a crescut o bunică. De fapt, vorba vine că l-a crescut. Mai curând, el a avut grijă de ea. La zece ani, ca băiat de prăvălie, a trebuit să înveţe, să spele paharele şi să urce şi să coboare treptele hrubei după vin, la o circiumă din port. De carte nu s-a lăsat însă! La bacalaureat a avut cea mai mare medie. Ca student, n-a mai cărat geamantane şi nici n-a mai vândut pistil şi seminţe. Dar a fost chelner, a „meditat" copii sau pur şi simplu a răbdat de foame. Patru ani mai târziu s-a putut mândri cu două licenţe în buzunar.

A solicitat un post de profesor măcar la liceul din Pomârla, dar nici acolo nu i s-a dat. Şi doar una din licenţe era cu „Magna cum laude".

Într-o zi s-a întâlnit şi cu dragostea. Ar fi trebuit să se întâlnească de mult cu ea, dar înhăţat prea strâns de viaţă, n-a avut timp s-o vadă. De data asta dragostea avea chipul unei fete care umbla să capete aprobarea ca să fie internată în sanatoriul din Bârnova. Aprobarea i-a căpătat-o el, după două săptămâni de alergături. A condus-o până la gară. Pe urmă, n-a mai văzut-o niciodată.

Două săptămâni, atât cât a durat ca să capete aprobarea, a durat şi dragostea lor. Numai două săptămâni. Dar a iubit cât nu sunt în stare alţii într-o viaţă de om.

Locomotiva ataşă vagoanele, care se ciocniră unele de altele. Soldatul cu solzul de peşte încetă să mai cânte. Peste câteva clipe, trenul avea să se urnească, avea să-i ducă spre moarte.

„Dacă mor, nu am pe nimeni care să verse o lacrimă după mine..."

Şi din nou simţi dorul acela nelămurit, poate nostalgic, poate altfel, nici el nu ştia cum.

Trenul se urni. Mulţi din soldaţi se închinară. Soldatul cu solzul de peşte din nou începu să cânte doina aceea tristă, care parcă le rupea piepturile.

Presură Virgil îl căută cu ochii pe Dumitru Tunariu. Cu

spatele rezemat de peretele de lemn al vagonului acesta cosea un nasture la veston. Între degetele lui groase şi butucănoase acul stârnea mirare. Te întrebai, cumva înveselit, ce caută un obiect atât de gingaş între degetele lui de uriaş.

„Oare adevărat să fie că Tunariu e comunist?" se întrebă Presură Virgil culcându-se şi punându-şi sub cap, drept căpătâi, sacul de merinde.

Despre comunism avea idei vagi. Dar înverşunarea cu care ziarele oficioase îi prezentau pe comunişti ca pe nişte duşmani inveteraţi ai ordinei şi siguranţei statului îl punea pe gânduri, stârnindu-i dorinţa să afle adevărul despre aceştia.

Odată – cu vreo câteva luni înainte de izbucnirea războiului – fusese trimis, de pe zonă, în delegaţie la Bucureşti ca să aducă un vagon de focoase pentru branduri. Într-una din după-amieze, când terminase treaba la depozitul de muniţii, s-a dus la un cinematograf. La intrare, cineva i-a oferit un program. L-a luat şi l-a vârât în buzunar. Şi-a amintit de el la pauză. Ca să-şi treacă timpul, a vrut să-l citească. Când l-a deschis, a dat de un manifest al Partidului Comunist Român. După ce s-a dumirit despre ce-i vorba, speriat, l-a ascuns în buzunar.

Aşa era el. Se temea să nu făptuiască, din neglijenţă sau din necunoaştere, ceva ilicit. Niciodată nu se întreba dacă oprelişte a era sau nu dreaptă. Era suficient să ştie că un lucru nu este permis ca să nu-l făptuiască.

Deşi cu nimic vinovat, o razie pe stradă îi da emoţii, iar privirea mai atentă a unui simplu sergent de stradă avea darul să-i grăbească bătăile inimii. De aceea, de când aflase că Dumitru Tunariu era suspectat de idei comuniste, începu să-l privească cu frică dar şi cu multă admiraţie.

Abia atunci şi acolo în vagonul de marfă, aşteptând locomotiva care avea să-i ducă pe front, Presură Virgil descoperi caracterul contradictoriu al firii sale. O interdicţie i se părea firească, şi se străduia să nu contravină ei, atâta vreme cât nu i se *cerea să facă ceva*. Dar putea deveni imprudent, dacă interdicţia consta în a-i cere să facă un

lucru împotriva convingerilor sale.

În legătură cu asta îşi aminti de o întâmplare, din vremea dictaturii legionare...

Cioclii în cămăşi verzi decretaseră ca, într-o anumită zi şi la o anumită oră, toată lumea să îngenunche pe străzi. (Cu prilejul mascaradei funerare a reînhumării legionarilor căzuţi în războiul din Spania, luptând de partea fasciştilor.)

Presură Virgil s-a întâmplat să fie atunci pe stradă. Clopotele bisericilor băteau a mort... Preoţi în odăjdii... Somităţi politice... Haidamaci în cămăşi verzi cântând litanii de glorificare a morţii şi a crimei.

Trecători, de frica bâtelor şi a pistoalelor, îngenuncheaţi pe străzi... Numai el, Presură, îşi vedea de drum.

— Îngenunche, domnule!

— Îngenunche, măi camarade!

Nu! Nu poate să îngenunche. Totul i se pare o mascaradă sinistră. Cum să îngenunche?

— Îngenunche, domnule. Ce, ţi s-a urât cu viaţa? Asasinii ăştia sunt în stare să te împuşte.

Dar el, parcă ar fi surd. Să îngenunche? Nu poate face un lucru împotriva convingerilor sale.

— Să ştii că ăsta-i nebun! aude pe careva şoptind în spatele său.

A mai mers puţin, apoi a cotit-o pe o altă stradă. A mers doar câţiva paşi şi l-au ajuns din urmă doi zdrahoni în cămăşi verzi. N-a avut timp nici măcar să schiţeze un gest de apărare. Unul din ei l-a pocnit cu pumnul în falcă. S-ar fi prăbuşit, fără îndoială, dacă celălalt bătăuş nu l-ar fi prins din spate. L-a răsucit ca pe o păpuşă şi i-a aplicat şi el un pumn.

— Va să zică nu vrei să îngenunchi pentru martirii noştri?

I-a mai tras un pumn, în timp ce primul îl lovea în cap cu tocul revolverului. Cu sângele gâlgâind din rana de la cap, s-a prăbuşit.

L-au ridicat mai târziu pietonii, şi l-au dus la o farmacie din apropiere unde a fost pansat.

— Cine te puse, domnule? Puteau să te şi omoare.

A mulţumit pentru îngrijire şi a plecat.

Şi-a amintit de întâmplarea de atunci, privind mâinile de Goliat ale lui Dumitru Tunariu. Locotenentul Boboc putea să-l amenințe mult şi bine, Pe Tunariu, chiar dacă l-ar surprinde trecând la ruşi, tot nu l-ai împuşca, cu riscul de a fi el însuşi executat. Dacă l-ar împuşca pe Tunariu ar însemna să facă ceva împotriva propriilor sale convingeri.

O săptămână mai târziu au intrat pe poziţii. Au intrat noaptea.

Locotenentul din nou i-a atras atenţia:

— Presură, fii cu ochii pe Tunariu!

— Am să fiu, domnule locotenent! Şi imediat în gând: Pe dracu! Nici prin gând nu-mi trece!

— Mâine, la atac, lasă-l pe seama mea. Tu, mai ales în noaptea asta ai grijă să nu o şteargă dincolo.

— Am înţeles, domnule locotenent.

Între timp, Presură Virgil aflase că locotenentul îl mai dăduse pe Tunariu şi în seama caporalului Drăgănescu şi a soldatului Tăuşan. Dacă adăuga la socoteală şi pe locotenent, erau acum patru inşi care trebuiau să împiedice cu un glonte orice încercare a lui Tunariu de a trece la ruşi.

De fapt, dintre toţi, Tunariu numai de locotenent ar fi trebuit să se ferească. Pentru că ceilalţi doi, caporalul şi soldatul, l-ar fi lăsat să treacă. Îi descususe el, Presură, şi se încredinţase că, în ciuda ordinului expres, nu erau de loc dispuşi să execute ordinul comandantului lor.

De aceea, convins că mult timp nu-l va avea pe Tunariu printre oamenii din grupa sa, a căutat să-l cunoască mai îndeaproape.

Cu acest prilej, a aflat că erau concetăţeni – Tunariu era mecanic la un şantier naval – că era căsătorit şi că avea patru copii, toţi mititei. În multe împrejurări au vorbit ei despre multe, dar în nici una Tunariu n-a adus vorba despre comunişti.

Aşa trecură trei luni de front. Prima lună au fost aproape tot timpul în foc. Au dat atacuri şi contraatacuri, de două ori au fost încercuiţi şi cu toate acestea Tunariu n-a dezertat.

Până la urmă, Presură Virgil ajunse la convingerea că

Tunariu nu dezerta, tocmai pentru că se ştia supravegheat. Mai mult ca sigur că-şi explicase de ce locotenentul nu accepta să fie trimis în incursiuni, să fie pus pândar sau agent de legătură. Unii soldaţi din grupă interpretau aceasta ca o favoare din partea locotenentului. Câţiva nu se sfiiră să i-o spună.

— Apăi, domn' elev, ar cam trebui să-l trimiteţi şi pe Tunariu. Prea îl cocoloşeşte domn' locotenent, zău aşa!

*

După câteva săptămâni de front, divizia din care făcea parte şi regimentul lor a fost trecută în rezerva armatei. Pe urmă, timp de două luni n-au făcut decât să urmeze frontul mereu în mişcare, de la o depărtare care varia între treizeci, cincizeci şi chiar mai mulţi kilometri.

În spatele frontului, supravegherea lui Tunariu slăbise.

— Cine ştie! Poate că i-o fi venit şi lui mintea la cap. Ce zici, Presură? îl întrebase într-o zi Boboc.

— Ştiu eu, domnule locotenent!? După părerea mea, cred ca l-aţi bănuit şi încă îl mai bănuiţi de pomană.

— Ia nu-l mai lua tu pe garanţie, măi Presură. Tu nu ştii ce le poate pielea comuniştilor!...

Presură se mărgini să ridice din umeri şi cu asta discuţia lor luă sfârşit.

De fapt, era puţin dezamăgit de purtarea lui Tunariu. În sinea sa, nu se putea de loc împăca cu gândul că acesta renunţase să treacă la ruşi. De aceea, se încăpăţâna să creadă că numai din prudenţă n-o făcuse până atunci, dar că, la prima ocazie, atunci când, într-adevăr, avea să fie sigur de reuşită nu va ezita s-o facă.

Aceasta era, de altfel, adevărata cauză pentru care îndelunga refacere înapoia frontului începuse să-l nemulţumească. În regiment, era singurul care dorea linia întâi. Baloanele propagandei oficiale se spărseseră de mult şi războiul apărea acum în toată hidoasa lui grozăvie. De la Prut până în inima Ucrainei şi dincolo de ea se înşirau mormintele şi spitalele de campanie. Efectivele diviziilor,

decimate în câteva rânduri, fuseseră reînnoite, şi sfârşitul războiului încă nu se întrevedea.

Din acest motiv, trecerea diviziei în rezerva armatei fusese primită cu o unanimă uşurare şi ascunsă satisfacţie.

Doar el, din cauza lui Dumitru Tunariu, dorea să ajungă din nou în linia întâi. De fapt, era o dorinţă ipotetică. În realitate, nu dorea nici el, fiindcă voia să trăiască, voia să se numere printre supravieţuitori.

Presură Virgil constata că zi de zi, nu mai este acelaşi. Metamorfoza nu se petrecuse peste noapte şi nici nu o considera terminată. Sesizând-o însă la timp, îi urmărea atent evoluţia. Pe rând, şi în acelaşi timp, subiect şi obiect, se străduia să înţeleagă tot ceea ce se petrecea cu sine însuşi.

La început, atunci când a primit ordinul verde de mobilizare cu şase stele, puţin timp înainte de izbucnirea războiului, cu alte cuvinte când nu mai exista aproape nimeni care să se îndoiască de iminenţa lui, s-a prezentat imediat pe zonă, fără să-i treacă măcar prin minte că ar putea face şi altfel.

Refuzul de a participa la război i se părea, în ierarhia lucrurilor ilicite, pe treapta cea mai de sus. Pentru Presură Virgil, a participa la război însemna a-ţi face „datoria faţă de patrie”. Şi datoria faţă de patrie i se părea ceva pe deasupra oricăror convingeri. Rob al lecturilor şi educaţiei primite în şcoală, împărtăşea părerea oficială că atunci când începe să bată tunul orice fel de neînţelegeri intestine trebuie să înceteze şi toate forţele naţiunii să fie subordonate unui singur ţel: victoria.

Părerea aceasta era, de fapt, în contradicţie cu convingerile sale. Aşa, spre pildă, deşi era opac în tot ceea ce priveşte politica, avea convingeri la care ţinea şi pe care şi le apăra cu ardoare. Bunăoară, nu putea suferi dictatura personală, ura forţa brutală, violenţa, obscurantismul, discriminările de orice fel. Dispreţuia în artă curentele decadente, după cum, de asemenea, dispreţuia pe acei care, în numele unei false teorii despre elite, îşi arogau dreptul de a se înfrupta din cele mai alese bucate la ospăţul

vieţii.

Dar, lucru ciudat, având asemenea sănătoase convingeri, Virgil Presură nu înţelegea că trebuie să existe o corespondenţă între convingeri şi conduita în viaţă. O dată unul din colegii lui de facultate l-a întrebat de ce rămâne deoparte dacă urăşte într-adevăr fascismul. Virgil Presură a fost foarte mirat că i se pune o asemenea întrebare.

„Dragă, dar eu nu văd nici o contradicţie. Într-adevăr, eu dispreţuiesc fascismul în general şi pe cel autohton în special; îmi repugnă forţa brutală şi crima ridicată la rangul de virtute; sunt convins că Hitler e un criminal dement care va sfârşi prin a da foc Europei. Prin însăşi structura mea nu sunt un luptător şi nici nu cred că e necesar, atâta vreme cât nu fac fapte care ar fi în contradicţie cu ceea ce gândesc.”

Şi ca să exemplifice, povesti cum fusese snopit de legionari, pentru că nu voise să îngenunche în stradă.

Mai târziu, în ziua când, primind ordinul de mobilizare, s-a prezentat pe zonă, nu şi-a dat seama că făcând acest lucru, cel puţin în cazul acesta, exista o flagrantă contradicţie între convingerile sale şi comportamentul său.

Şi nu şi-a dat seama, deoarece credea că „a nu-ţi face datoria faţă de ţară în caz de război” înseamnă a făptui lucrul cel mai laş posibil.

E greu de presupus că dezmeticirea nu ar fi venit, până la urmă. În orice caz, ea ar fi întârziat dacă Dumitru Tunariu nu ar fi fost repartizat în grupa sa.

*

„Dumitru Tunariu ăsta, parcă ar fi adevărata mea conştiinţă”, îşi spusese o dată Presură Virgil.

Asta se întâmplase în ziua când au trecut Nistrul. Pe şoseaua largă şi pietruită cu dale ca o stradă de oraş, mărşăluia batalionul, companie după companie. Maiorul Pascu călărea în fruntea batalionului. Din când în când, se oprea pe partea stângă a şoselei şi aştepta să treacă plutoanele. Dacă observa ceva care nu-i plăcea, ţipa, înjura,

ameninţa:

— Ce rămâi în urmă, mârlane? Mişcă, mişcă, mă, că te împuşc!

Oraşul începu să se vadă în depărtare. La marginea lui, o cazarmă uriaşă. Când batalionul lor intra pe una din porţi, pe o alta părăsea cazarma un regiment de vânători. Au fost instalaţi într-un dormitor cu paturi suprapuse, pe care abia îl părăsiseră vânătorii. Pe stinghiile orizontale ale paturilor suprapuse erau desenate stele roşii în cinci colţuri.

Presură se descotorosi de raniţă şi, istovit, se lungi pe scândura goală a patului, cu intenţia de a fura o oră de somn. Şi poate că ar fi izbutit să adoarmă, dacă zvonul care se răspândi uimitor de repede nu ar fi ajuns şi la urechile lui. Şi, în loc să doarmă, se trezi şi el în curtea regimentului, înspre partea aceea unde era livada, holbându-se la cei trei spânzuraţi.

Acolo, în livadă, spânzurate de trei meri, atârnau cadavrele a trei soldaţi în uniforme de vânători. Toţi trei arătau înfiorător.

Presură se cutremură. Un val de frig i se urcă în cârcă, gheboşându-l. Şi fiindcă îi fu ruşine de atâta slăbiciune, privi în jur pe furiş.

Şi atunci îl descoperi lângă el pe Dumitru Tunariu. Privea la cei trei spânzuraţi, care se legănau uşor, de parcă i-ar fi clătinat vântul, şi în ochii întunecaţi citi un fel de mânie deznădăjduită.

Ceilalţi din jur priveau cu ochi speriaţi, prostiţi, îngroziţi.

— De ce i-o fi spânzurat? întrebă careva în spatele său.

Presură auzi întrebarea şi se cutremură. Oare exista statornicită în armata română pedeapsa cu moartea prin spânzurătoare? Dacă nu ar fi avut în faţă cadavrele celor trei vânători, s-ar fi putut crede prada unui coşmar.

Şi vrând parcă să afle răspuns la întrebarea pe care şi-o pusese în gând, se uită din nou la Tunariu. Ochii acestuia exprimau aceeaşi mânie surdă.

Dar întrebarea din gând rămase fără răspuns, pentru că, în clipa următoare, îl auziră pe maiorul Pascu urlând:

— Mârlanilor! Fuga marş în dormitoare. Majur, pune două

sentinele şi dacă se mai apropie vreun mârlan, să tragă fără somaţie.

Cuvintele le însoţi de lovituri de cravaşă trase peste spinări, peste cap, pe obraji, unde nimerea.

Speriaţi, mai mult de urlete decât de lovituri, şi dezmeticiţi abia atunci dintr-un fel de groază cumplită, oamenii începură să se risipească, bulucindu-se unii peste alţii. Totul se petrecu cu o repeziciune uimitoare aşa că deodată Presură se trezi cu maiorul Pascu la câţiva paşi de el şi de Tunariu.

„Numai să nu mă lovească!” îşi spuse în gând cu teamă. Îi era teamă nu de loviturile de cravaşă ci de felul cum ar reacţiona în cazul când s-ar pomeni lovit.

Şi pentru ca să nu-i dea o asemenea ocazie maiorului, o clipă fu ispitit s-o rupă la fugă în direcţie opusă. Dar lângă el era Tunariu. Tunariu nu părea că are de gând să fugă, cu toate că, fiind mai aproape de maior, era mai în primejdie să primească peste faţă lovitura de cravaşă.

„Ia să vedem, cum va reacţiona Tunariu, dacă Pascu îl pocneşte cu cravaşa?”

Numai că lucrul acesta nu se întâmplă. Când maiorul mai avea câţiva paşi până să ajungă la Tunariu, acesta se smulse locului. Trecu pe lângă el privind în pământ, fără grabă, cu trăsăturile feţei crispate şi adus puţin de umăr. Maiorul nu-l lovi. Privi o clipă după el cu o privire obosită, posomorâtă, apoi dând cu ochii de Presură, se răsti la el:

— Mişcă-te! Ce mai aştepţi?

Presură porni în urma lui Tunariu.

Când au ajuns în dormitor, oamenii comentau întâmplarea, în grupuri mici, cu voce joasă, încă înspăimântaţi de ceea ce văzuseră.

— Păi, dacă s-au pornit să ne şi spânzure...

Vorbise un căprar, unul din compania a treia, pe care Presură nici nu ştia cum îl cheamă. Stătea turceşte în patul de deasupra, gol până la brâu, şi se căuta de păduchi.

Până seara, au aflat de ce fuseseră spânzuraţi vânătorii. Fuseseră spânzuraţi, fără nici un fel de judecată, din ordinul comandantului de regiment, pentru vina de a fi refuzat să

facă parte din plutonul care trebuia să împuşte nişte soldaţi care încercaseră să se automutileze.

În scurta lor trecere prin cazarma aceea, ostaşii batalionului aveau să ia cunoştinţă şi în alt fel de ceea ce însemna războiul.

În apropiere funcţiona un fel de lagăr de trecere pentru deportaţi.

De existenţa lagărului aflară de asemenea repede. Intrigaţi de rafalele unor puşti-mitraliere, care se făceau auzite la intervale aproape regulate, se interesară şi aflară, de la soldaţii „centrului de recuperare" – în cazarma uriaşă exista şi un asemenea centru de recuperare a răniţilor – care era explicaţia repetatelor împuşcături:

— Îi împuşcă în lagăr. Îi adună grămadă şi trag în ei cu puştile mitraliere din patru colţuri.

— Şi cine-i împuşcă?

— Nemţii! Itleriştii!... Numai câinii ăştia au inimă să facă asemenea blestemăţii.

Cât timp a stat în cazarma aceea, Presură s-a simţit, de parcă ar fi fost pradă unui coşmar înfiorător, din care zadarnic încerca să se smulgă. Primul şoc, cei trei vânători spânzuraţi. Trei oameni cu ochii bulbucaţi, privind în nefiinţă, ochi care, în imobilitatea lor hidoasă, oglindeau toate spaimele din clipa morţii, îl obsedară şi nu avea să uite niciodată limbile umflate şi vinete, ca nişte înfiorătoare şi stranii căluşe. Apoi, cel de al doilea şoc: împuşcăturile din lagărul de trecere. De câte ori auzea împuşcături, vedea în închipuire oameni prăbuşindu-se, împuşcaţi în cap, în piept, în pântece, pe rând, până la ultimul; vedea mormane de morţi şi bălţi de sânge.

De fiecare dată când puştile mitraliere începeau să meliţe, tresăreau cu toţii şi nu exista privire care să nu oglindească un fel de mânie neputincioasă că nu le stă în putinţă să facă să tacă ucigaşele puşti-mitraliere.

Şi de asemenea, de fiecare dată se găsea cineva care să spună cu oroare şi ură:

— Iarăşi au început!

— Iarăşi! Ucigaşii!

Dimineaţa, batalionul lor a plecat. Şi în timp ce companiile ieşeau pe poarta cazărmii, defilând prin faţa maiorului Pascu în urma lor, dincolo de clădire şi de curtea propriu-zisă a centrului de recuperare, înapoia gardului înalt al lagărului, puştile-mitraliere iarăşi răpăiră, întâi în rafale scurte, apoi lungi, din nou scurte, apoi lovitură cu lovitură, pentru ca deodată liniştea să se aştearnă, mai înspăimântătoare chiar decât împuşcăturile.

— Compania a şasea, pasul sus, grijania mă-ti! urlă maiorul Pascu nemulţumit de pasul de defilare al companiilor.

Şi în timp ce ultimul pluton trecea în pas de defilare prin faţa ofiţerului, o voce pe care Presură Virgil n-o recunoscu, poate din cauza zgomotului cadenţei, murmură:

— Iaca, aşa au puşcat toată noaptea... Iaca în ce fel de război ne-au vârât. Vai de sufletele noastre!...

O săptămână mai târziu, regimentul a intrat în foc. În prima zi compania din care făcea parte plutonul lor a rămas în rezervă, într-un sat din imediata apropiere a frontului. Satul, bătut de artilerie, era aproape pustiu. Oamenii se bejeniseră care încotro.

Acolo, în satul acela, a primit cel de al treilea şoc:

Spre seară, au început să curgă răniţii. Cei cu răni mai uşoare veneau singuri. Pe cei grav răniţi îi aduceau brancardierii. Tot brancardierii aduceau şi morţii. Erau primii morţi pe care îi înregistra regimentul, şi tocmai de aceea erau căraţi înapoi, ca să fie înmormântaţi cu oarecare fast.

Cei din compania de rezervă aşteptau în ograda mare a unei case care fusese mai înainte dispensar. Din acest motiv, funcţiona acolo un post de prim-ajutor. Dar, fiindcă mai rămăseseră destule camere libere, se aciuaseră şi câţiva majuri cu „trenurile” lor. În curte, se înşirau bucătăriile de campanie, iar în spatele clădirii, într-un fel de livadă, păşteau caii „motorizatelor”, cum erau denumite, în bătaie de joc, hodorogitele căruţe cu coviltir.

Printre majurii aciuaţi în fostul dispensar, era şi majurul

Cotârţă, *tatăl* companiei a treia, cum îi plăcea să se intituleze singur.

Primii trei morţi aduşi de brancardieri se nimeriră a fi din compania acestuia. Majurul Cotârţă, care tocmai cina, ieşi în întâmpinarea brancardierilor. Scobindu-se între dinţi cu un băţ de chibrit, Cotârţă privi nepăsător cele trei cadavre pe care brancardierii le depuseseră direct pe pământ, unul lângă altul, de-a lungul zidului casei.

— Angelescule! îşi strigă el furierul.

— Ordonaţi, domn' major! răspunse acesta cu gura plină, ieşind din casă numai în cămaşă.

— Dezbracă-i, mă! În pământ ce nevoie mai au ei de haine?

— Şi noi ce facem cu ele, domn' major? Sunt scoarţă de sânge. Parcă putem îmbrăca pe careva cu ele?

— Gura! Ce le trebuie efecte în mormânt, mă?

Furierul vru să mai spună ceva, dar se răzgândi. Oftând, încercă să dezbrace unul din cadavre. Când degetele atinseră nasturii vestonului, tresări şi pe faţă i se întipări şi frică şi silă. Până la urmă, izbuti să descheie toţi nasturii. Dar nu mai izbuti să şi dezbrace cadavrul de veston.

— Nu pot, domn' mă jur! S-o răcit... e ţeapăn.

— Cearcă, mă!

Furierul întoarse cadavrul pe partea dreaptă cu intenţia de a-i dezbrăca întâi o mânecă. Dar cum îl întoarse într-o parte, din pântecele spart se revărsară în afară viscerele însângerate.

— Uite, mă! Parcă ai fi crescut la *pansion*. Hai, fuga marş, după părintele căpitan!

Şi dându-l deoparte pe furier, calm, cu scobitoarea între dinţi, se plecă şi, cu o îndemânare uluitoare, începu să dezbrace mortul.

— Uite, bă! Se pricepe mai dihai ca un cioclu!

Presură se uită să vadă cine vorbise. Era un artelnic tânăr care se pregătea să plece pe poziţie cu marmizile de mâncare. Pe aproape îl descoperi pe Tunariu. Privea la majurul Cotârţă cu ochi întunecaţi, cu pumnii strânşi. O clipă, Presură crezu că Tunariu nu se va putea stăpâni şi se

va repezi asupra lui Cotârţă. Dar temerea lui nu se adeveri. Poate pentru că se simţi privit, Tunariu îl căută cu ochii. Privirile lor se întâlniră. Şi Presură Virgil observă cum treptat, treptat, trăsăturile feţei i se destind, cum braţele îşi pierd rigiditatea, cum pumnii se desfac.

A fost singura împrejurare când Tunariu păruse că-şi pierde stăpânirea de sine.

Între timp, majurul Cotârţă terminase de dezbrăcat toate cele trei cadavre. Numai în cămăşi şi izmene, cadavrele păreau nişte macabre arătări. Ceva mai încolo, un morman de efecte însângerate.

Cotârţă, care se dăduse câţiva paşi înapoi, contempla cadavrele, scobindu-se gânditor între dinţi.

Atunci intră pe poartă, adus de furier, şi preotul regimentului.

— Ce-i, Cotârţă?

— Să trăiţi, părinte. V-am deranjat pentru o ţârâ de slujbă.

Popa, care era îmbrăcat soldăţeşte, scoase dintr-o servietă un patrafir şi cartea de rugăciuni. Îşi petrecu patrafirul pe după gât, deschise cartea de rugăciuni şi ajutat de un soldat care îndeplinea funcţia de ordonanţă şi de ţârcovnic, începu slujba.

De la primele cântări ale prohodului, bucătarii, conductorii se apropiară. Numai patru rămaseră deoparte. Trei dintre ei, la ordinul majurului Cotârţă săpau gropile morţilor prohodiţi în silă de popă, iar cel de-al patrulea – tâmplarul regimentului – se grăbea să termine una din multele lăzi de campanie pe care trebuia să le confecţioneze pentru cine ştie care ofiţer. Lăzi de campanie mari, încăpătoare, cât mai încăpătoare, dar nu pentru efecte personale, ci ca să fie încărcate cu fel de fel de „daruri” pentru cei din ţară.

— Veşnica pomenire!... Veşnica pomenire!... Veşnica lor pomenire! prohodea popa în timp ce la numai câţiva paşi soldatul tâmplar ciocănea fără întrerupere, obosit şi transpirat.

Presură îl căută din nou cu privirea pe Tunariu. Acesta,

rezemat de unul dintre stâlpii prispei, privea când cadavrele dezbrăcate ale soldaţilor, când pe tâmplarul care nu-şi îngăduia o clipă de răgaz, când pe popa care prohodea de mântuială.

Şi în gând, începu să-i vorbească lui Tunariu:

„Ce zici de acest spectacol? Aici un popă prohodind trei soldaţi pe care un majur hoţ, în stare să fure şi oul de sub cloşcă, i-a despuiat, cuprins subit de excesivă grijă faţă de bunurile cu care el este încărcat prin inventar; acolo, un biet soldat, de meserie tâmplar, spetindu-se să confecţioneze lăzi de campanie cât mai voluminoase care, mâine, pline, vor lua drumul spre ţară. Ce spui de toate astea, Tunariule?”

Şi o clipă, iluzia că Tunariu îi auzise gândurile fu atât de perfectă, încât i se păru că acesta clipeşte într-un anumit fel care înseamnă parcă o ameninţare pentru cei ca de-alde Cotârţă!

*

Sergentul t.r. Presură Virgil se ridică în capul oaselor şi, câteva clipe, nu ştiu dacă întâmplările le retrăise, într-adevăr, prin amintire, sau dacă numai în vis. Dacă fusese vis, atunci el nu se sfârşise, deoarece loviturile de ciocan ale soldatului tâmplar se auzeau încă. În schimb, nu auzea vocea plăcută, de bariton, deşi puţin cam nazală, a părintelui căpitan Dimofte, prohodind cele trei cadavre rupte, însângerate şi despuiate de mâna îndemânatică a majurului Cotârţă.

Clipi de câteva ori... Nu, nu fusese vis. Întâmplările le retrăise în amintire. Îşi închipuise o clipă că fusese vis, deoarece, afară, în curte, cineva bătea cuie cu ciocanul. Se duse să privească pe fereastră.

Curtea era mare, pătrată, acoperită cu zgură ca un teren de sport. Dedesubtul ferestrei zăbrelite, doi soldaţi din garda închisorii vorbeau încet, cu voce domoală, sfătoasă. Deşi nu se distingea ce vorbesc, era încredinţat că povestesc întâmplări de pe la ei din sat. De partea cealaltă

a curţii, sub un fel de şopron, un soldat în cămaşă din pânză groasă şi numai aproximativ curată, încheia capacul unei lăzi de campanie. Deşi aproape se întunecase, tâmplarul lucra de zor, pesemne pentru că primise ordin să termine până dimineaţa.

Întorcând spatele ferestrei, începu să se plimbe prin improvizata celulă. Clădirea fusese, după cât îşi putuse da seama, şcoală. Numai din necesităţi de moment, fusese transformată în închisoare. La parter, într-o sală încăpătoare, funcţiona Curtea Marţială. Cele două etaje fuseseră transformate în celule. Gemeau de arestaţi. În marea lor majoritate dezertori prinşi fie pe când încercau să treacă la ruşi, fie dintre cei înhăţaţi prin gări, înapoia frontului, în tentativa lor îndrăzneaţă de a ajunge în ţară. Erau însă destui şi automutilaţii, sau aceia trimişi în judecată pentru indisciplină şi insulta superiorului. Completul de judecată era foarte sever. Nu cunoştea decât două feluri de pedepse: ori trimiterea într-un batalion de pedeapsă, ori plutonul de execuţie. Rar se întâmpla să dea şi pedepse mai uşoare. Mai ales preşedintele era extrem de sever. O clipă Presură îl văzu parcă aievea. Semăna cu un buldog. Când râdea – şi râdea de fiecare dată când izbutea să-l pună în încurcătură pe inculpat – i se vedeau caninii. Asemănarea era atât de perfectă, încât te mirai că nu-l auzi mârâind.

Presură Virgil se apropie din nou de fereastră. Aproape se întunecase, dar soldatul lucra, lucra de zor, temându-se, fără îndoială, de mânia colonelului cu rânjet de mops.

Şi îl cuprinse o milă imensă faţă de soldatul care meşterea pe întuneric, milă faţă de toţi soldaţii care, aidoma acestuia, meştereau lăzi de campanie. Milă, dar în acelaşi timp şi o deznădăjduită părere de rău că avea să moară mai înainte de a veni *sfârşitul* pe care îl presimţea macabru şi implacabil pentru toţi aceia care porniseră războiul.

Părăsind fereastra, se duse să se lungească pe laviţa tare, cu palmele căpătâi. Deasupra sa, într-o altă celulă, cineva porni să se plimbe. Patru paşi, o pauză de două

secunde, apoi iarăşi patru paşi, din nou o pauză, şi aşa mai departe.

„Oare ăsta ce-o fi făcut? se trezi întrebându-se cu voce tare. Poate că şi pe el îl aşteaptă aceeaşi soartă.”

Şi, o clipă, gândul că poate în clipa morţii nu va fi singur îl făcu să simtă o mare simpatie pentru nenorocitul de deasupra, care continua să se plimbe prin celula improvizată, şi nu mai mare de patru paşi.

În clipa următoare, se impuseră din nou atenţiei sale loviturile de ciocan din curte.

„Lucrează şi pe întuneric de parcă ar avea ochi de pisică!” îşi spuse.

Pe urmă, ciocăniturile îi ajutară să-şi amintească de celelalte lovituri de ciocan, când părintele căpitan Dimofte prohodise pe cei trei morţi despuiaţi de mâinile îndemânatice, ca de cioclu, ale majorului Cotârţă.

„Veşnica pomenire!... Veşnica pomenire!... Veşnica lor pomenire!...”

În timp ce popa prohodea, ciocanul tâmplarului bătea cuiele în tactul cântării.

Prohodirea morţilor a durat puţin. Pe urmă, i-au îngropat sub pomii din livadă. Nu se ştie cum, un soldat a făcut rost de o lumânare. Un altul a improvizat o candelă dintr-o cutie de cremă pe care a umplut-o cu untdelemn pus la dispoziţie de un bucătar. În loc de iască, un fitil dintr-o bucată de cârpă.

Dar nici lumânarea şi nici candela n-au putut arde mult timp. Le-a văzut majorul Cotârţă care a început să zbiere:

„Care eşti deşteptul ăla, mă? Dacă trece un avion inamic şi vede lumină? Să ne bombardeze şi să murim ca proştii, fiindcă mă-ta te-a făcut idiot?”

Cu piciorul strivi lumânarea şi răsturnă candela.

Ţinea atât de mult la viaţă, era atât de fricos majorul Cotârţă şi se pricepea atât de puţin într-ale războiului, încât până şi lumina puţină a unei candele credea că ar putea constitui un obiectiv pentru aviaţie.

La miezul nopţii a intrat şi compania lor pe poziţii, iar

dimineaţa a pornit la atac.

După ce au preluat sectorul, locotenentul Boboc din nou i-a atras atenţia:

— Bagă de seamă, Presură! Fii cu ochii pe Tunariu să nu ne facă figura şi să spele putina.

În adăpostul locotenentului mai erau şi cei doi soldaţi cărora, de asemenea, li se dăduse în grijă Tunariu:

— Şi voi la fel! Ăsta dacă ajunge la bolşevici şi dacă îi vine la îndemână, pe toţi ne împuşcă. Aţi înţeles?

— ’ţeles! răspunse pentru amândoi caporalul Stan Runcanu.

A doua zi dimineaţa au atacat. După aceea, în zilele care urmară, alte nenumărate atacuri. Era în faza aceea a războiului când frontul se mişca, vremelnic, mereu spre răsărit. Ariergărzile ruseşti, puţine la număr, dar cu mare putere de foc, ţineau pe loc regimente întregi, literalmente tocându-le.

Şi aşa trecură zilele, nopţile... Din plutonul lor căzuseră cei mai mulţi. Scăpase încă neatins locotenentul Boboc, scăpase el, Presură, scăpase Tunariu, şi mai scăpaseră încă vreo trei. În locul celor căzuţi veniseră alţii, „recuperaţii” de prin spitalele din spatele frontului: unii cu răni care încă mai supurau, alţii cu ele abia cicatrizate.

Încă o zi, încă o noapte, încă alţi kilometri lăsaţi în urmă, zarea mereu departe, câmpia mereu fără sfârşit.

„Unde ne duc? Când ne vom opri?”

Întâi, curând după începutul războiului, fuseseră gânduri, numai gânduri. Apoi şoapte rostite cu teamă de către soldaţi, ei între ei.

Până la urmă, cei mai curajoşi au prins glas:

— Unde ne duc, domn’ elev? Rusia e mare şi până la urmă papara tot noi avem s-o mâncăm. Când ne vom opri? Oare atunci când nu va mai rămâne viu nici unul dintre noi?

Ce să le răspundă de vreme ce el însuşi avea nevoie de un asemenea răspuns?

Îl căută cu privirea pe Tunariu. Tunariu auzise întrebarea. Tăcea însă şi se uita la cel care întrebase. În ochi îi jucau nişte bănuţi de lumină tristă.

Şi atunci Presură Virgil nu s-a mai putut stăpâni:

— Tu ce crezi, Tunariule? Oare când ne vom opri?

Tunariu se uită la el cu o privire pătrunzătoare, dar plină de neîncredere.

— Pe mine mă întrebi, domn' elev? Dumneata, care eşti om cu carte, ar trebui să ştii mai bine decât mine.

„E prudent!... N-are încredere în mine. În definitiv, de ce ar avea?" îşi spuse Presură Virgil.

Apoi tare:

— Păi, dacă ar fi să credem ce se zvoneşte, în Urali ne vom opri.

Acuma lumina din ochii lui Tunariu nu mai era tristă. În bănuţii de aur juca parcă ironia. De asemenea, ironic i se păru zâmbetul care numai pentru o clipă îi miji pe buze.

„Se pare că explicaţia mea îl amuză teribil!" îşi spuse, evitând privirea şi zâmbetul ironic al lui Tunariu.

Două zile mai târziu, au fost scoşi din linia întâi. Frontul, mereu în mişcare, s-a îndepărtat. Divizia lor a trecut în rezerva Armatei a IV-a şi au rămas mult în urmă.

Câteodată, urmând de departe frontul, poposeau prin sate, alteori prin oraşe. Moartea acum nu-i mai pândea din toate părţile. Nu se culcau seara întrebându-se dacă lumina zilei avea să-i mai găsească în viaţă. Nici măcar tunurile nu se mai auzeau. Numai din când în când treceau pe sus escadrile de Messerschmidt-uri în drum spre frontul care era departe.

Cu toate acestea, moralul lor nu era mai ridicat decât în zilele de front. Oamenii erau trişti, întunecaţi, tăcuţi. Se petrecuse ceva ciudat cu ei toţi. Trăiau o dublă existenţă. Una reală, de soldaţi într-un oraş sau sat la mii de kilometri depărtare de ţară, cealaltă închipuită, datorită unei permanente referiri la viaţa de dinaintea clipei când îmbrăcaseră uniforma militară, spre a lua parte la un război pe care îl urau. Dacă ploua, ploaia o raportau la pământul lor de acasă; dacă cineva adăpa o vită, vedeau vita lor de acasă şi în gând vorbeau cu ea; o prispă le amintea prispa casei lor o fântână, cumpăna fântânii din propria lor ogradă; un câine smucindu-se în lanţ, pe Lăbuş sau pe

Grivei de acasă; un copil blond cu rubaşcă, pe Gheorghiţă sau Miu care, într-un sat de prin părţile Brăilei, ale Moldovei, ale Oltului sau Mureşului, aştepta să se reîntoarcă *tata* din război; o femeie trupeşă, sau mică şi mlădie – o nevastă sau o ibovnică. Şi după fiecare raportare a prezentului la ceea ce fusese viaţa lor până în ziua războiului, dezmeticirea era însoţită de multă ură şi o cumplită dorinţă de răfuială.

Pentru că aceasta era realitatea. Pe măsură ce se îndreptau spre răsărit, simţeau ceea ce voiau să ascundă comunicatele de război, pe care, de altfel, ei nici nu le cunoşteau. Din acest motiv, pe măsură ce vorbeau din ce în ce mai mult despre casă cătau mai îndelung în direcţia care ducea spre apus. Şi ura lor creştea, şi nu cu puţin, împotriva tuturor acelora care îi minaseră la moarte cu zecile de mii.

Rapoartele confidenţiale de la unităţi semnalau moralul scăzut al trupei. Moralul scăzut era evident nu în comportamentul oamenilor – manifestări de indisciplină alarmantă încă nu se semnalaseră – ci în ceea ce oamenii, din instinct de conservare, se fereau să arate. „Moralul scăzut” de care vorbeau rapoartele era, deocamdată în stare latentă. În ciuda propagandei oficiale şi a măsurilor luate, „microbul bolşevismului” – cum scrisese un ofiţer informator în rapoartele sale – microb care contaminase trupa, se afla în perioada de incubaţie şi în scurt timp putea deveni un pericol real.

Presură nu cunoştea acest raport. Dar dacă l-ar fi cunoscut, ar fi dat întru totul dreptate ofiţerului. Da, microbul bolşevismului care îi contaminase pe oameni, se afla într-adevăr în perioada de incubaţie. Perioada de incubaţie consta în aceea că oamenii începuseră să privească în jurul lor cu mai multă luare-aminte. Trează în mod deosebit le era atenţia mai ales când poposeau în vreun sat. Mult se minunau de pământurile fără haturi, de magaziile, grajdurile şi remizele colhozurilor. E drept, grajdurile erau acum goale, magaziile de cereale şi remizele de asemenea. O dată cu retragerea trupelor

sovietice, oamenii duseseră înapoia frontului vitele, cerealele şi uneltele de lucru. Totuşi, deşi acum goale, grajdurile, staulele, cocinele, coteţele, magaziile şi remizele vorbeau în suficientă măsură. Le dădea mai ales de gândit faptul că pe ogoarele acelea imense de sute şi mii de hectare nu stăpânea nici un moşier. De asemenea, se minunau când aflau că în sate existaseră dispensare şi case de naşteri, cămine culturale şi cinematografe.

Desigur, propaganda oficială avea sloganele ei. Din cauza acestei propagande, în primele luni ale războiului oamenii nu avuseseră ochii foarte deschişi la cele ce vedeau în jurul lor. Dar, pe nesimţite, ceea ce era evident şi tulburător tocmai prin noutatea lui învinsese, şi „microbul bolşevismului" ajunsese să depăşească perioada de incubaţie.

„Microbul" îl contaminase şi pe Presură. Numai că la el perioada de incubaţie avea să fie mai lungă şi evoluţia mai puţin rectilină.

Evoluţia aceasta avea să se manifeste mai întâi sub forma presimţirii unei „primejdii", care îl ameninţa însă nu din afara ci dinăuntrul său.

De când divizia lor se afla în rezervă, Presură dispunea de timp suficient. Mai bine zis, era fericit când avea cu ce să-şi umple timpul. Şi când lucrul acesta nu era posibil, se gândea încercând să retrăiască întâmplările prin care trecuse. Niciodată însă nu izbutea să-şi ancoreze aducerile-aminte mai înainte de ziua când izbucnise războiul.

De fapt, în ceea ce-i privea, războiul începuse ceva mai târziu. Pentru el, războiul însemna: vânătorii spânzuraţi în curtea cazărmii de la periferia oraşului Tiraspol, rafalele puştilor mitraliere din lagărul de trecere, cei dintâi morţi ai regimentului lor despuiaţi de majurul Cotârţă şi prohodiţi în silă de popa Dimofte, lăzile de campanie, etc.

Câte nu văzuse apoi în lunile de război care trecuseră! Sate şi oraşe arse, companii întregi decimate de focul precis al ruşilor sau de propria artilerie, din cauza nepriceperii comandanţilor lor. Văzuse soldaţi care, ca să

scape de război, porneau la atac în picioare, fericiţi când glontele sau schija unui proiectil îi culca pentru totdeauna la pământ. Văzuse oameni înnebuniţi de groază în timpul unui bombardament de „Katiuşe”.

Lua cunoştinţă, acum când era în spatele frontului, de existenţa diverselor comandamente şi servicii, care se înşirau, înapoi, până în ţară, cu ofiţeri cărora nici măcar nu le mirosise a praf de puşcă şi doreau ca războiul să ţină cât mai mult, uluiţi de marile avantaje pe care le oferea încleştarea aceea de milioane de oameni.

Văzuse toate acestea, în fiecare zi vedea alte şi alte fapte, care îi siluiau spiritul, raţiunea, care îl făceau să sufere fizic şi care, încet-încet, desăvârşiră procesul clarificării sale.

În ziua când primise ordinul de mobilizare, se supusese, convins fiind că a nu te supune atunci când ţara se află în război înseamnă a comite fapta cea mai reprobabilă. Acum, însă, înţelegea, abia acum înţelegea că fusese robul unei stupide prejudecăţi şi că sosise clipa când, cu orice risc, va trebui să termine cu războiul, aşa cum, în ciuda celei mai elementare prudenţe, îi fusese imposibil să îngenunche în stradă.

„Ei, acum va trebui să stau de vorbă deschis cu Tunariu.”

Ca şi când gândul avusese puterea să-l aducă, acesta intră pe uşă.

— Dacă nu te superi, domn’ elev, să-mi dai o ţigară. Eu le terminai pe ale mele.

— Poftim, Mitrule!

Şi îi întinse tabachera.

Tunariu luă una şi apoi parcă spre a se justifica:

— Ceilalţi dorm toţi. N-am avut de la cine să cer...

— Ia mai multe.

— Mulţumesc! Mulţumesc! Iaca, mai iau doar una. Până mă fură somnul, poate că iar mi se face poftă de o ţigară. Nu prea mi-e somn în noaptea asta.

— Dacă nu ţi-e somn, mai rămâi puţin. Să ne ţinem de urât unul altuia.

Şi Presură Virgil se duse să închidă uşa care rămăsese

întredeschisă.

Tunariu se aşează pe un scaun, lângă sobă. Era numai în ciorapi. Câteva clipe tăcerea stăpâni între ei. Parcă amândoi erau stânjeniţi.

Cel dintâi care se hotărî să vorbească fu Presură.

„Trebuie să mă folosesc de acest prilej ca să-i câştig încrederea.”

Apoi, tare:

— Ei, ce zici? Aşa că divizia noastră are mare noroc? Iaca, se împlinesc zilele astea două luni de când suntem mereu în rezervă. Şi când te gândeşti câtă omenire s-o fi prăpădit în răstimpul asta.

— Multă!

— Cine ştie dacă va mai scăpa careva din noi cu viaţă. Poate tu...

Întrebarea i se oglindi mai întâi în ochii mari şi blânzi:

— Şi de ce tocmai eu?

— Pentru că, între timp, ţi se va ivi sigur un prilej ca să treci la ruşi. Lasă, de mine nu trebuie să te fereşti. Nu eu am să fiu acela care să te toarne. Ştiu totul...

— Ce ştii?

Şi în întrebarea aceasta simplă, lui Presură i se păru că deosebeşte o anumită nuanţă de ironie.

Răspunse puţin cam descumpănit:

— Ştiu că eşti comunist. Locotenentul mi te-a dat în seamă cu recomandarea să te curăţ imediat, dacă observ la tine cea mai mică intenţie de a trece la ruşi. Şi, te rog să mă crezi, nu sunt singurul care a primit un asemenea ordin.

— Ştiu!

— Am bănuit că ştii. Sunt convins că n-ai trecut până acuma, fiindcă te ştii supravegheat. Este?

— !...

— Te rog să ai încredere în mine. Eu te înţeleg foarte bine. Eşti comunist şi, comunist fiind, nu poţi lupta de partea fasciştilor împotriva comuniştilor. De altfel, nu trebuie să fii neapărat comunist ca să-ţi dai seama de aceasta. Vezi, îţi vorbesc deschis. Ar trebui, repet, să ai şi tu încredere în mine.

— Ce tot îi dai cu încrederea!... Haide să zicem că am încredere în dumneata.

— Mulţumesc! Dar chiar dacă nu ai, peste câteva minute, după ce am să-ţi spun ceea ce intenţionez, ai să-ţi schimbi părerea despre mine.

— Bine! Te ascult.

— Uite ce vreau să-ţi spun: războiul ăsta e o mare ruşine.

— În sfârşit, bine că ţi-ai dat şi dumneata seama, într-adevăr, e o mare ruşine.

— Da, o mare ruşine, şi eu simt că nu mai pot accepta ca alţii să se folosească de mine ca de o unealtă.

— Ce vrei să spui?

Întrebarea lui Tunariu trăda şi uimire, dar şi o prudentă neîncredere.

— Păi nu e greu de priceput. Trebuie să termin neapărat cu războiul.

— Ei, parcă depinde numai de dumneata. Să vedem ce zice şi domn' locotenent Boboc. Fără îndoială că el e de altă părere.

— Haide, haide, n-o mai face pe naivul. Ai înţeles foarte bine ce am vrut să spun.

— Nu! De loc!

Presură Virgil îl privi în ochi şi-i spuse, vorbind încet şi răspicat:

— Am de gând să scap de război făcând ceea ce intenţionezi să faci tu: am de gând să trec la ruşi. Când ne vârâ din nou în foc, la prima ocazie o şterg. Dacă vrei, o ştergem împreună. Poate că amândoi ne vom descurca mai uşor!

Tunariu privi lung la el.

— Ei, voi, intelectualii!

— Ce-i cu noi, intelectualii?

— Tare mai sunteţi suciţi!

— Într-adevăr, suntem suciţi. Nu totdeauna ajungem la ţintă mergând pe drumul cel mai scurt.

— Ei, da! Asta ai zis-o bine. Dumitale, spre pildă, mult ţi-a mai trebuit ca să te convingi că războiul ăsta e o ruşine.

— Nu! De lucrul acesta m-am convins mai demult. Greu a

fost însă altceva. A fost greu până m-am decis să iau o hotărâre corespunzătoare. Prejudecăţile, educaţia primită te trag mereu înapoi. Acum mi-e clar că una e ţara şi alţii sunt aceia care au interese în acest război. E clar şi e o mare idioţenie să confunzi ţara, dragostea de ţară, datoria faţă de ţară etc., etc. cu interesele acelora care ne-au trimis să luptăm pe front. Şi cu toate acestea, nu e uşor să spui: am să dezertez.

— Şi acuma zici că te-ai hotărât...

— M-am hotărât. Mai bine zis, sunt hotărât. Vrei s-o ştergem împreună? Nu mi-ai răspuns la propunerea pe care ţi-am făcut-o. Vrei? Până se iveşte ocazia, vorbeşte-mi despre voi, comuniştii. Nu prea ştiu eu ce vreţi, pentru ce luptaţi.

Tunariu se gândi o clipă înainte de a răspunde:

— Uite ce vreau să-ţi spun. În primul rând, nu sunt comunist...

— Ce tot îndrugi!... Atunci, de unde au scos-o ăştia, alde Boboc şi ofiţerul cu informaţiile, că eşti comunist? Păi ştii că nici nu voiau să te ia pe front, fiindcă nu prezentai suficientă încredere? Li s-a năzărit, aşa, din senin?

— Nu li s-a năzărit de loc. Dar, dacă eşti muncitor, este suficient să-ţi ceri ceva mai tare drepturile pentru ca să-ţi pună imediat pecetea de comunist. Asta, pesemne, pentru că numai comuniştii luptă pentru drepturile muncitorilor. Aşa s-a întâmplat şi cu mine. Mi-au pus pecetea de comunist şi m-au trimis pe zonă – adică pe front, pentru că cei mari ştiau că va începe războiul împotriva Uniunii Sovietice. Dar mie nu-mi pare rău. Abia aici, pe front, mi-am dat seama câtă dreptate aveau în tot ceea ce îmi spuneau tovarăşii mei de la şantier, comuniştii.

Presură fu de-a dreptul dezamăgit.

— Păi dacă nu eşti comunist, înseamnă că nu ai de gând să treci la ruşi. Nu-i aşa?

— Asta-i altceva. Despre asta mai vorbim noi. Deocamdată, ne găsim la sute de kilometri înapoia frontului.

În clipa aceea, cineva ciocăni în fereastră.

— Domn’ elev Presură! Alarmă! Toată lumea echiparea şi, cu întreg armamentul, la postul de comandă al companiei.

Chiar în noaptea aceea au fost îmbarcaţi într-un tren lung, cu destinaţia spre răsărit.

— Iarăşi ne vâră în foc !

— Iarăşi!

Abătuţi, întunecaţi, se împingeau care să urce mai întâi în vagoane şi să ocupe un loc mai bun. Se răsteau şi se înjurau înverşunaţi, fără motiv. Majurii în sarcina cărora intra îmbarcarea căruţelor zbierau. Dar cel mai tare zbiera maiorul Pascu. Era frig, ningea, şi ofiţerii, unul câte unul, se eclipsaseră, căutând adăpost în singurul vagon de clasă ataşat lungii garnituri.

Au pornit în zori. Au mers două zile şi două nopţi. Prin gări întâlneau alte trenuri, care şi ele mergeau tot spre răsărit. În uşile vagoanelor, soldaţii din cele două trenuri se priveau absenţi, fără interes.

Câteodată se întâmpla ca vreunul din ei să întrebe:

— Care eşti, bă, din Brăila?

Şi nu arareori se întâmpla ca în vagonul de vizavi să se afle un ostaş din Brăila.

— Eu!

— Noroc, judeţ!

— Noroc!

— Din ce comună?

— Însurăţei!

— Eu din Gropeni.

— De pe baltă. Naşu e de la voi.

— Cine?

— Alde Ţiripa!

Vorbeau aşa, din uşa vagonului, comunicându-şi veşti de acasă, până când unul din trenuri începea să se urnească.

Prin gări întâlneau şi trenuri sanitare. Lungi, misterioase, cu storurile trase, cu uşile încuiate. Ele rămâneau cel mai puţin în staţii. Li se dădea imediat liber. Plecau tot aşa de tăcute şi misterioase cum sosiseră. Dintre toate trenurile pe care le întâlneau, numai cele sanitare mergeau spre apus.

Soldaţii le priveau întunecaţi, cuprinşi de presimţiri negre.

— Acolo e de rău! murmura câte unul şi arăta cu mâna înspre răsărit, încotro mergeau şi ei.

— Dacă mai ţine mult, aici, pe pământ străin, ne lăsăm cu toţii ciolanele.

Presură Virgil sta lângă sobiţa încărcată cu cărbuni care dogorea tare.

Oamenii îl credeau bolnav. Şi fiindcă ţineau la el, mereu se interesau cum se mai simte.

— Tot ţi-e rău, domn’ elev?

— Tot. Pesemne am răcit.

De fapt, boala era doar un pretext, ca să fie lăsat în pace. Îşi odihnea, pur şi simplu, creierii. Acum, când se hotărâse, simţea că e mai bine să nu se gândească la nimic. Dogoreala cărbunilor din sobiţă îl ţinea într-o stare aproape de somnolenţă. Aţipea, se trezea, apoi din nou aţipea. Câteodată, îşi amintea de Tunariu şi-l căuta cu privirea.

Tunariu, care nu putea suferi căldura, îşi făcuse culcuş tocmai la celălalt capăt al vagonului, ocolit de toţi, fiind locul cel mai friguros. În dimineaţa plecării, Presură îi şoptise:

— Dacă nu vii cu mine, eu tot trec, să ştii!

— Bine, bine. Mai vorbim noi!

A treia noapte au schimbat un batalion de vânători care trecea în refacere. Mai bine zis, ceea ce rămăsese din batalion.

— Cum e, frate, pe aici? căută să se informeze careva din plutonul lor.

— Prăpăd! Ne-au topit cu brandurile. Numai zece am mai rămas din toată compania.

„Ce-ar fi să am ghinionul şi să mă curăţ înainte de a se ivi prilejul?” îşi spuse Presură.

Îl chemă apoi pe Tunariu şi-i vorbi în şoaptă:

— Să stai tot timpul pe lângă mine.

— Bine! răspunse acesta moale.

Dimineaţa au pornit la atac, după o puternică pregătire de artilerie. Atacul se desfăşura pe un front larg. În dreapta

aveau trupe nemţeşti. Atacau şi ele.

Ruşii i-au primit de departe cu baraj de artilerie. Atacul progresa. După trei ore, abia înaintaseră câteva sute de metri. Pe urmă, au fost opriţi. Înaintea lor, o formidabilă perdea de foc, imposibil de trecut. S-au îngropat în pământ, aşteptând întărituri. La prânz, au contraatacat ruşii. Contraatacau şi ei pe un front larg.

Din spate, telefoanele, agenţii de legătură transmiteau unul şi acelaşi ordin:

„Respingeţi contraatacul. Rezistaţi pe poziţie până la ultimul om. Cine se retrage fără ordin va fi împuşcat.”

De frică, plutoanele nu s-au retras. Nu s-a retras nici plutonul locotenentului Boboc, cu toate că acesta murise în primele ore ale dimineţii. Un proiectil de greu, explodat în apropiere, l-a rupt în două. Comanda a luat-o încheietorul de pluton, plutonierul Bărbulescu. L-a doborât şi pe el un glonte, care i-a trecut prin gât. Pe urmă, n-a mai luat nimenea comanda. Din grupa întâi nu mai rămăsese nimeni în viaţă. Din grupa a treia, un singur supravieţuitor, rănit în umăr, care, în ciuda ordinului, se târa înapoi. Singura grupă care mai număra luptători era grupa lui Presură. Rămăseseră în viaţă doar trei. El, Presură, Tunariu şi Neculai Mocanu, puşcaş-mitraliorul.

Presură Virgil se adăpostise în pâlnia unui proiectil de greu. Tot acolo nimerise şi Tunariu. Focul din liniile ruseşti se concentrase acum pe flancuri. În dreapta, bătălia se dădea mult în urma lor. Pe acolo ruşii se infiltraseră mai adânc.

— Încă puţin şi vom fi încercuiţi! vorbi Presură Virgil scoţând capul din groapă.

Tunariu îl trase, furios, de picior.

— Ce te-a găsit! Vrei să pună brandurile pe noi? Tocmai acum!...

Puah! se auzi în stânga explodând un proiectil de brand.

Fără să ţină seama de recomandarea pe care i-o făcuse Tunariu, Presură scoase din nou capul din groapă. Şi atunci îl văzu pe Neculai Mocanu răsturnat cu faţa în sus, cu chipul desfigurat de schijele proiectilului. La gât avea o rană din

care gâlgâia sângele.

— N-am mai rămas decât noi doi! murmură Presură Virgil.

Deodată începu să ningă. Cu fulgi mari, ireal de mari, pe care pale de vânt îi învârtejau...

— Va trebui să aşteptăm până se întunecă, fu de părere Presură, şi Tunariu înţelese la ce se referă.

— Numai să nu contraatace ai noştri! se nelinişti acesta.

— Nu cred. Efortul şi dintr-o parte şi din alta s-a concentrat pe flancuri. Ascultă-mă! Până într-o oră suntem încercuiţi.

Îşi aprinseră câte o ţigară. Ninsoarea se înteţise. Nu era de loc frig şi zăpada era pufoasă şi strălucitoare. Ningea cu fulgi atât de mari şi deşi, încât nu se vedea mai departe de câţiva metri.

Şi atunci, din nou se dezlănţui artileria din liniile românilor.

— Contraatacă ai noştri ca să restabilească situaţia, din flancuri. Vezi, ţi-am spus eu!

— Atunci se cam încurcă socotelile, se înciudă Presură.

— Nu cred! Uite că vin şi ruşii! se bucură Tunariu.

Presură Virgil se săltă şi privi. Tunariu nu se înşelase. Prin pânza zdrenţuită a zăpezii, văzu nişte mogâldeţe albe care se apropiau în salturi scurte.

— Când ajung la noi, ne predăm. Nici că se putea mai bine.

Tunariu avea dreptate. Nu aveau decât să aştepte liniştiţi în groapă.

Inima începu să-i bată tare. O puşcă-mitralieră începu să meliţe mai la stânga... Apoi pocniră câteva focuri de armă. Mai existau supravieţuitori. Încă o puşcă mitralieră, încă vreo câteva focuri de armă.

Din spate artileria începu să grohăie, ca să-i ajute cu foc de baraj pe puţinii supravieţuitori.

— Degeaba! Tot vor veni, se bucură Tunariu.

Câteva gloanţe muşcară pământul la un pas de Presură, piuind ca nişte păsăruici stranii. Apoi, deodată, simţi ceva fierbinte, pătrunzându-i în carne.

În clipa când simţi cum glontele îi străpungea carnea, o undă de tristeţe îi năvăli în suflet.

„S-a sfârşit!”...

*

Firul aducerii-aminte se rupse în clipa când auzi cheia răsucindu-se în broască. Sări buimac în picioare, apoi, ruşinat, se culcă din nou încă mai înainte de a se deschide uşa.

„Îmi aduce mâncarea.”

Prin crăpături, prin gaura cheii, pe unde putea, mirosul ciorbei de cartofi pătrunse în celulă. Şi sergentul t.r. Presură Virgil simţi că i se făcuse foame. O foame cruntă, cum nu-i mai fusese niciodată până atunci.

„Mâine, în zori, mă împuşcă, şi mie mi-e foame!”

Ei, da! Îi era foame şi nările îi fremătau de plăcere la mirosul ciorbei de cartofi, nesuferita ciorbă de cartofi de care în ultimele două zile nici nu se atinsese.

În sfârşit, uşa se deschise, şi din prag, îi zâmbi fruntaşul Bodrâncă, temnicerul, mâna dreaptă a plutonierului Sborşitu, comandantul de fapt al închisorii.

În cele două săptămâni de când era închis în celula aceea, cel puţin de două ori pe zi fruntaşul Bodrâncă apărea în deschizătura uşii, cu nelipsitul şi oribilul său zâmbet. Zâmbea cu toată gura, dezvelindu-şi dinţii mari, laţi şi galbeni. De câte ori zâmbea, fruntaşul Bodrâncă scotea din gât un fel de sâsâit ciudat, ca de gânsac. La început, Presură a crezut că ceea ce lua drept zâmbet era de fapt râs. Dar, când l-a auzit şi râzând, şi-a dat seama că atunci când fruntaşul Bodrâncă îşi arată dinţii şi sâsâie zâmbeşte numai.

Fruntaşul Bodrâncă era un unicat al naturii. Mic de statură, era atât de slab, încât atunci când îl vedeai pentru prima dată ceea ce te izbea era nefireasca sa slăbiciune. În al doilea rând, te izbea paloarea. O paloare de cadavru. Dacă fruntaşul Bodrâncă nu s-ar fi mişcat şi nu ar fi vorbit, ai fi putut crede că ai în faţă un cadavru.

O altă caracteristică a fruntaşului Bodrâncă erau urechile. Mici, subţiri şi atât de lipite de cap, încât la prima vedere nici nu le băgai în seamă. Când îl priveai, după ce te familiarizai cu toate celelalte ciudăţenii, începeai să te miri că-i lipsesc urechile. Şi abia după aceea, tot căutându-le, le descopereai, mici, galbene şi subţiri.

Şi capul acesta, monstruos în felul lui, se sprijinea pe un gât lung şi atât de subţire, încât îţi făcea mai curând impresia unui maţ. Maţul, de culoarea pergamentului, avea un nod al lui Adam proeminent.

Fruntaşul Bodrâncă era îmbrăcat totdeauna într-o uniformă nouă-nouţă, croită pe măsura trupului său mic şi scheletic. Tunica, trasă pe talie, scotea în evidenţă slăbănogeala trupului. Pantalonii, totdeauna ireproşabil călcaţi, aveau un buf ceva mai mare decât se obişnuia, iar moletierele îmbrăcau nişte glezne subţiri, ca nişte fluiere. Eleganţei vestimentare i se adăuga un miros discret de mosc.

Presură Virgil, care simţise încă din prima zi o antipatie instinctivă faţă de Bodrâncă, nu crezu că e necesar să acorde vreun interes deosebit zâmbetului hidos, cu care fruntaşul îşi anunţa vizita.

După ce îi zâmbi câteva minute din uşă, Bodrâncă se hotărî, în sfârşit, să treacă pragul. Se rezemă cu spatele de uşa grea, şi plimbând gamela pe degetul arătător, o gamelă cu capac, îi vorbi cu un ton intenţionat excesiv de politicos:

— V-am adus mâncarea, domnule elev Presură.

— Mulţumesc, dar nu trebuia să te deranjezi chiar dumneata.

— Vai, de ce? Îmi face plăcere... Îmi face mare plăcere!...

Avea, în ciuda puţinătăţii trupului, o voce puternică şi groasă, care ar fi putut fi plăcută, dacă n-ai fi simţit-o prefăcută, intenţionat mieroasă.

— În seara asta – continuă el – mâncarea e foarte bună. Nu vreţi să mâncaţi?

Presură Virgil ar fi vrut să-l refuze, ca să-l vadă mai repede plecat, dar îi era o foame afurisită.

„Dracu să-l ia! Au să mă împuşte în zori, dar acuma mi-e

teribil de foame.”

Se sculă de pe laviţă şi se duse să ia gamela din mâna lui Bodrâncă. Deschise capacul şi începu să mănânce cu poftă.

Într-adevăr, ciorba de cartofi era excelentă, cu un strat de grăsime deasupra, şi deasă. O ciorbă astfel gătită nu era pentru arestaţi. Fără îndoială, că bucătarul o pregătise pentru personal, temnicerii închisorii, grefierii şi furierii Curţii Marţiale.

„Ce i-o fi pălit ca să mă răsfeţe?”

— Nici nu aveţi idee, domnule elev Presură, ce plăcere îmi face când vă văd cu câtă poftă mâncaţi.

— Pofta asta o datoresc dumitale, Bodrâncă. Dacă mi-ai fi adus şi acum lăturile care aici, la voi, se numesc mâncare, n-ai mai fi avut plăcerea asta.

— Păi tocmai de aceea v-am adus-o. E doar ultima dumneavoastră masă.

Presură Virgil simţi un nod în gât şi scăpă lingura din mână. Gândul că stârpitura aceea de om găsea plăcere în a asista la ultima masă a unui condamnat la moarte îi tăie pofta de mâncare şi-l umplu de revoltă.

— Nu mai mâncaţi, domnule elev Presură?

— Ia-ţi mâncarea de aici şi cară-te!

Se întinse pe laviţă, întorcându-i spatele.

Dar Bodrâncă nu plecă. Continuă să rămână acolo, lângă uşă, cu spatele rezemat de tăbliile groase.

După câteva minute Presură îl auzi:

— Domnule elev Presură! Ai un inel. E de aur, cu un rubin. Peste câteva ore ai să fii împuşcat. Dă-mi-l, ca să nu fiu nevoit să ţi-l iau cu sila!

— Cum ai putea? întrebă Presură amuzat, fiindcă i se părea caraghioasă pretenţia stârpiturii aceleia, că ar putea să-i ia, cu forţa, inelul din deget.

— Eu, nu, desigur Dumneata eşti mai voinic decât mine. Dar aş găsi pe cineva care s-o facă în locul meu. Vrei să ţi-o dovedesc?

— Ţii neapărat să ai inelul?

— Ce întrebare! Sigur că ţin. Toţi acei care trec pe aici trebuie să-mi lase o amintire: un inel, o verighetă, ceva.

Posed o întreagă colecţie. De la simple verigi de fier sau aluminiu până la verighete de aur sau inele cu diamante ori rubine, ca al dumitale.

„Să fie, oare, nebun?” se întrebă din nou Presură, neputând rezista ispitei de a-l privi pe furiş.

Bodrâncă rânjea cu toată gura de i se vedeau dinţii şi gingiile, de culoarea racului fiert. Cu buzele lui subţiri de pergament, cu faţa acum boţită din cauza râsului, cu fruntea îngustă şi galbenă, părea mai curând o mască grotescă. O mască oribilă care producea silă, repulsie şi puţină spaimă.

Şi fiindcă dorea să-l ştie cât mai repede plecat, îşi scoase inelul din deget şi i-l întinse:

— Poftim! Ia inelul şi lasă-mă, te rog! În cele câteva ore care mi-au mai rămas de trăit, vreau să fiu singur.

Bodrâncă se repezi să ia inelul.

Apoi, zornăindu-şi cheile, părăsi celula.

Sergentul t.r. Presură Virgil auzi cheia răsucindu-se în broască, auzi apoi paşii lui Bodrâncă. Liniştea birui din nou. Afară se întunecase. Ciocanul improvizatului tâmplar contenise. Terminase, oare, lada de campanie, sau a doua zi în zori avea să reînceapă? Dimineaţa în zori!... Dimineaţa în zori avea să se afle în faţa plutonului de execuţie.

Gândul că avea să moară îl cutremură, ca şi când abia în clipa aceea ar fi luat cunoştinţă de sentinţă. Dar acum dorea atât de mult să trăiască, încât o clipă, sângele şi carnea lui ţipară de furie şi deznădejde.

Nu voia să moară! Şi, parcă dinadins, ca să-i dovedească încă o dată cât de absurdă era această dorinţă, simţi în carne o durere, ca un cocoloş fierbinte, fierbinte, exact în locul unde îl nimerise glontele, cu luni de zile în urmă, acolo, pe front, când se hotărâse să treacă la ruşi.

Şi din nou aducerile-aminte făcură punte.

*

Şi-a regăsit cunoştinţa într-un pat de spital, mult înapoia frontului. Va să zică, nu murise. La început, simţi o mare

amărăciune. Apoi, încet, încet, instinctul vieţii fu mai puternic: *trăia!*...

Primele percepţii fură auditive. Un concert de gemete, de vaiete. Abia fusese adus un nou transport de răniţi. Unii trecuseră prin sala de operaţii, alţii aşteptau să le vină rândul. Şi cei care trecuseră şi cei care aşteptau să le vină rândul gemeau, se văietau.

Pe urmă, unul începu să strige, să înjure:

— Ochii! Daţi-mi ochii! Mămucă, mămucă, n-am să mai văd lumina sfântului soare, grijania cui ne-a trimis să murim şi să ne calicim în ţară străină!...

Apoi, senzaţiile fură de ordin olfactiv. Domnea în sala aceea de spital un miros puturos de medicamente, de urină, de sânge şi de cadavru, care îi produse greaţă.

— Deschideţi careva fereastra!

Cuvintele fură, în acelaşi timp, un îndemn şi pentru el să deschidă ochii.

Şi abia acum percepu sala lungă, cu paturile înghesuite ca să încapă cât mai multe. În dreapta, în stânga lui şi până la capătul celălalt al salonului, oameni culcaţi în paturi cu mâinile – cei care le mai aveau – cruce pe piept. Numai în vreo câteva răniţii, în convalescenţă probabil, stăteau în capul oaselor şi vorbeau între ei.

— Păi pe mine, dacă mă mai ţin o săptămână. Oare, au să-mi dea *conced*? De-aş apuca să-i mai văd o dată pe ai mei! Iaca, s-au împlinit doi ani de când nu i-am mai văzut.

— Ochii!... Daţi-mi ochii!

— Săracu! Ăsta a bolunzit. Decât fără ochi, mai bine moartea, zău aşa! Fără o mână, fără un picior, mai treacă-meargă. Dar fără ochi?

Acestea erau aducerile-aminte din ziua când şi-a revenit la spital. Pe urmă, au venit altele asemănătoare.

În salonul în care se afla, erau aduşi răniţii grav. Din cauza aceasta, cei mai mulţi morţi de aici plecau. Nu era zi în care să nu moară măcar unul. Mureau mai ales cei care fuseseră răniţi în stomac sau la cap. Moartea celor din prima categorie era zgomotoasă: mureau urlând, sau numai tânguindu-se, blestemând. Cei răniţi la cap mureau,

de cele mai multe ori, aproape fără ca vecinul de pat să prindă de veste.

În general, răniţii la cap erau cei mai cuminţi. Zăceau în aşternut într-o stare de semiconştienţă din care rar dacă îşi mai reveneau.

Vecinul de pat al lui Presură fusese de asemenea rănit la cap. Medicii îl condamnaseră de mult şi cu toate acestea nu murea. De zile întregi, sta culcat pe spate, fără să se mişte, cu ochii închişi, cu mâinile inerte, de-a lungul trupului. De cerut nu cerea niciodată nimic, dacă era întrebat nu răspundea şi, după toate aparenţele, nu-şi dădea seama că i se vorbeşte.

În schimb, vorbea el singur tot timpul. De fapt, murmura doar. Presură adormea şi se trezea în murmurul vocii rănitului. Ce spunea, fără să obosească, ore şi ore întregi, nimeni nu izbutea să înţeleagă. Dar Presură avea convingerea că rănitul tot timpul mustră pe cineva.

Noaptea, Presură avea insomnii chinuitoare. Şi cu cât treceau zilele şi rana din piept mergea spre vindecare, cu atât mai lungi şi mai insuportabile deveneau insomniile.

Culcat pe spate, cu mâinile sub cap, cu ochii privind tavanul la lumina puţină a unui singur bec, şi acela camuflat, aştepta, resemnat, somnul ore şi ore întregi. Aşteptând somnul, asculta somnul celorlalţi cu o curiozitate care nu obosea niciodată. Mai ales în prima noapte fu uluit de ceea ce putea să însemne o singură noapte într-un salon de spital.

Cei care aveau dureri mari şi se văietaseră, până la urmă izbuteau să adoarmă. Înspre miezul nopţii aproape întreg salonul dormea. Dar ce somn! Somn greu, de oameni trudiţi, somn în care se dăruiau cu întreaga lor fiinţă. Presură auzea sforăituri cutremurătoare, gemete, scrâşnete, cuvinte fără nici o legătură, plânsete, râsete.

Presură asculta aceste zgomote variate şi stranii şi se cutremura de un fel de inexplicabilă teamă.

„Sărmanii oameni!”

Şi când spunea aşa, se includea şi pe sine. Sărmani oameni care se dăruiau atât de deplin somnului şi cu toate

acestea nu izbuteau să uite de existenţa lor reală, chinuită şi tragică, de oameni umiliţi, înjuraţi, bătuţi şi împinşi mereu spre moarte. Chiar şi acolo, pe tărâmul visului, suferinţele, speranţele, dorurile şi deznădejdile lor continuau să-i stăpânească. Şi el, treaz, din cuvintele fără noimă, din scrâşnetele sau din scurtele accese de plâns sau de râs, încerca să înţeleagă ce se petrece cu ei. La început, a fost mai greu. Dar, tot ascultând, noapte de noapte, învăţă să descifreze suferinţele şi ale aceluia care râdea, şi ale aceluia care plângea şi ale aceluia care scrâşnea parcă să-şi macine dinţii. De fapt, râzând, plângând, scrâşnind sau rostind cuvinte fără şir, ei continuau să-şi trăiască în somn viaţa lor amărâtă, aşa cum făceau în fiecare seară, până a nu-i fura somnul, când nici infirmierele şi nici medicii nu mai dădeau prin saloane. De altfel, ei rămâneau de capul lor încă înainte de a se întuneca. Cu toate acestea, abia când se lăsa noaptea se angajau discuţiile, ca şi când numai întunericul nopţii le insufla curajul să vorbească despre ceea ce ei, până nu demult, abia dacă îndrăzneau să gândească. Discuţia pornea de obicei de la relatarea vreunei lupte la care luase parte cel care povestea. Prilejul era nimerit să se vorbească despre câinoşenia vreunui comandant de pluton, despre incapacitatea şi laşitatea altuia, despre mitralierele companiei de poliţie. Foarte adesea se mirau şi iarăşi se mirau de curajul soldatului rus. Acest curaj îi impresionase pe toţi şi nu era unul care să nu aibă de povestit o întâmplare trăită de el.

Pornind de la aceste exemple, se ajungea inevitabil la pierderile mari pe care le suferiseră plutoanele şi companiile regimentelor lor, iar, ca o concluzie firească, cu toţii, fără excepţie, şi fără să se sfiască, îşi mărturiseau convingerea că războiul era pierdut şi că dezastrele aveau să fie cu atât mai mari, cu cât aveau să se înfunde mai adânc spre răsărit.

Concluzia aceasta îi umplea de nelinişte, fiecare temându-se că până atunci nu va mai scăpa cu viaţă.

Numai ciungii, ologii şi ceilalţi cu infirmităţi grave nu manifestau aceeaşi nelinişte. Ei erau bucuroşi că scăpaseră

cu viaţă şi că, cel puţin aşa, *caliciţi* – adică infirmi – se puteau reîntoarce acasă. Unii dintre ei, deşi n-o mărturiseau, se considerau chiar norocoşi prin faptul că soarta le oferise măcar această şansă de a scăpa cu viaţă. De asemenea, nu erau puţini nici aceia care, în loc să se bucure că fuseseră lecuiţi de răni grave, îi invidiau pe ciungi şi pe ologi, fiindcă aceştia nu aveau să se mai întoarcă în prima linie.

Dintre toţi, numai el, Presură, dorea cu ardoare să se reîntoarcă acolo. Rana din piept se vindeca relativ repede. Şi pe măsură ce ea se vindeca, îi venea mai des în minte Tunariu. Tunariu, fără îndoială, trecuse la ruşi. Oare avea să-l mai revadă vreodată? În sinea lui, nădăjduia. Cu toată imensitatea spaţiului rusesc, nădăjduia să-l întâlnească în vreunul din lagărele de prizonieri. Pentru că, numai pentru aceasta dorea să se vindece, numai pentru aceasta dorea să se reîntoarcă în linia întâi. De data asta, va izbuti să treacă sau dacă nu îşi va zbura creierii.

Rana nu fusese uşoară şi acesta era şi motivul pentru care îl internaseră în salonul celor cu răni grave. Multe zile a îndurat dureri cumplite. Dar, până la urmă, ele s-au alinat. S-au alinat durerile fizice şi au început cele ale spiritului. Poate că, dacă n-ar fi ajuns în spital, ar fi suferit mai puţin.

Ceea ce contribuia însă, ca durerile morale să fie mai cumplite era faptul că, acolo, la spital, a avut prilejul să constate cât de mulţi erau aceia care izbutiseră să treacă la ruşi.

— Mă, la noi era un sergent, unul Arnăutu. Un oltean deştept, ca toţi oltenii. Şi ce credeţi? Într-o noapte e trimis în incursiune cu grupa. De dus, s-a dus, dar de întors nu s-a mai întors.

— Păi, de la mine din grupă, n-au şters-o într-o noapte doi?

— Staţi să vă spun eu cum s-a întâmplat cu sublocotenentul Surdeanu. Ce mai om a fost ăsta...

Şi aşa, pe rând, povesteau până spre ziuă. Câte nu i-a fost dat să audă Presură! Pândari care au părăsit postul

furişându-se până în liniile ruseşti, soldaţi şi ofiţeri ascunşi prin gropi cu prilejul vreunui contraatac rusesc, dinadins ca să se predea, patrule care au nimerit în mod intenţionat în liniile ruseşti; ofiţeri care după ce au trecut la ruşi, vorbeau la megafoane, îndemnând pe soldaţi să facă şi ei la fel.

Câte şi mai câte cazuri. E drept, fuseseră şi tentative neizbutite. Unii, prinşi asupra faptului, au fost împuşcaţi. Dar nu aceasta era important. Important era că se putuseră hotărî. Ceea ce îl impresionase cel mai mult ascultând cele ce povesteau tovarăşii lui de suferinţă era faptul că, în marea lor majoritate, cei care trecuseră fuseseră simpli soldaţi. Şi oamenii aceştia simpli găsiseră în ei tăria necesară să se smulgă din mâzga prejudecăţilor, nu ca rezultat al unui proces complicat de conştiinţă, ci al simţului comun. Lui, în schimb, un intelectual, cât de mult tirtip îi trebuise până să se hotărască.

În sfârşit, veni şi ziua când Presură putu părăsi spitalul. Trei zile mai târziu – atât durase drumul – se prezentă la regiment. Regimentul, care se afla în refacere, aştepta de la o zi la alta ordinul să intre din nou înfoc.

Aici şi abia acum, află în ce împrejurare fusese salvat. Încercarea de încercuire nu izbutise şi două regimente aduse, din rezervă, în mare grabă, restabiliseră situaţia. Noaptea îl culeseseră brancardierii, împreună cu alţi zeci şi zeci de răniţi.

În ce priveşte pe Tunariu, aşa cum se aşteptase, fusese dat dispărut.

— Şi acum, dragă Presură – conchise locotenentul Pantazoglu, adjutantul comandantului – după ce ai aflat ceea ce te interesa, să-ţi dau o veste bună.

— Oare mai există şi veşti bune, domnule locotenent?

— Pentru dumneata, da. Şi – asta în particular spus – te invidiez.

— Mă faceţi tare curios, domnule locotenent.

— Ai fost detaşat la Divizie. Mâine dimineaţă va trebui să te prezinţi acolo, la Biroul 1.

— Domnule locotenent, vă rog din suflet, nu mă daţi la Divizie. Vreau să rămân la regiment.

— Eşti nebun! Mâine, poimâine, regimentul intră din nou în foc.

— Tocmai de aceea cer să rămân. Faceţi-mi favoarea asta. Mă cunoaşteţi de când am plecat din ţară... Şi doar puţini am mai rămas...

Locotenentul Pantazoglu îl privi cu interes şi curiozitate. Nu-i venea să creadă că poate să existe un om căruia să i se ofere o şansă atât de ispititoare şi, totuşi, să refuze.

Replică, pe jumătate serios, pe jumătate în glumă:

— Măi, măi, dar nu te ştiam un chiar atât de mare mâncător de bolşevici! Ei, dar consolează-te! Sunt prea mulţi ca să-i poţi mânca pe toţi. Aşa că, pregăteşte-te din seara asta, ca să poţi fi mâine la Divizie.

— Domnule locotenent, vă mulţumesc, şi încă mult, că m-aţi ales pe mine. Totuşi, vă rog, trimiteţi pe altcineva.

— Bine, dar ce te determină să refuzi? Zău dacă pricep!...

Pe locotenent, atitudinea lui Presură îl intriga. Judecându-l din punctul său de vedere, cochetarea aceasta cu moartea i se părea absurdă, lipsită de sens. Locotenentul nu era ofiţer activ. Profesor de limba română, fusese concentrat în 1939 şi de atunci nu i-au mai dat drumul. Fiind finul comandantului de regiment, când a izbucnit războiul, acesta l-a uns adjutant, luându-l sub aripa sa protectoare. Dar, în ciuda uniformei, locotenentul Pantazoglu rămăsese, din cap până în picioare, un „civil”. Ca majoritatea ofiţerilor de rezervă, raporturile cu oamenii le stabilea nu în funcţie de grade, ci în raport cu ceea ce credea că reprezintă omul în sine.

Aceasta era, de altfel, explicaţia conversaţiei amicale dintre el şi Presură.

Lui Presură nu-i fu greu să găsească un răspuns la întrebarea pusă de locotenent.

— N-am nici un motiv special. Nu mi-ar place să mucezesc cine ştie prin ce birou, scârţâind de dimineaţa până seara pe hârtie.

Explicaţia nu-l mulţumi însă pe locotenent. Şi fiindcă nici prin minte nu-i putea trece adevăratul motiv pentru care Presură ţinea să ajungă din nou în linia întâi, îşi spuse:

„Omul ăsta ori e un fanatic, ori e un vanitos, dar un vanitos prost, care e gata să-şi rişte încă o dată viaţa ca să capete o decoraţie. Dar, şi într-un caz şi în celălalt, nu merită să-mi pierd timpul cu el.”

Apoi tare:

— Îmi pare rău, dragă Presură, dar n-am ce-ţi face. Nu am pe cine să trimit în locul dumitale.

— Bine, dar nu sunt singurul teterist din regiment.

— N-aţi mai rămas decât câţiva.

— Ei bine, trimiteţi pe un altul dintre aceşti câţiva.

— Nu pot! Ei îşi au rosturile lor, pe când dumneata abia ai venit. De altfel, a hotărât domnul colonel, care a şi semnat hârtia cu care trebuie să te prezinţi la Divizie.

— Domnule locotenent...

— Dragă Presură, te rog să înţelegi că e inutil să mai insişti.

Locotenentul Pantazoglu nu minţea. Colonelul semnase într-adevăr ordinul de detaşare. Dar dacă locotenentul ar fi vrut cu tot dinadinsul să-l satisfacă pe Presură, l-ar fi putut convinge pe colonel să trimită pe altcineva. Dar, întrucât omul începuse să-i devină antipatic, n-o făcu.

A doua zi, tuns, bărbierit, cu hainele curăţate şi cu bocancii lustruiţi, sergentul t.r. Presură Virgil se prezentă la postul de comandă al Diviziei. Un plutonier de la Biroul 1 îl luă în primire, îl trecu într-un registru, după care îl trimise să se prezinte maiorului Buturugă, şeful Biroului 2.

Ca secretar la Biroul 2, Presură Virgil nu prea avea multă treabă. Întocmea procese-verbale atunci când erau interogaţi soldaţi care încercaseră să se automutileze, se îngrijea să-i parvină la timp rapoartele informative de la unităţi sau să centralizeze, la sfârşitul fiecărei zile, pierderile regimentelor.

Dintre aceste însărcinări numai pe una o îndeplinea cu interes, cu voluptate chiar: citirea rapoartelor informative. Deşi comandanţii de unităţi – neconvenindu-le să se afle la Divizie care era adevărata stare de spirit a soldaţilor – căutau să escamoteze pe cât posibil adevărul, totuşi Presură, chiar în cazurile când rapoartele nu conţineau

decât obişnuitele fraze liniştitoare, sesiza, printre rânduri, nesiguranţa şi panica acelora care le întocmiseră.

Şi tocmai de aceea le citea cu voluptate. Pentru ca acum găsea în ele confirmarea oficială a ceea ce devenise pentru el certitudine, încă de pe când zăcuse la spital: că ura soldatului român împotriva silnicului război antisovietic devenise unanimă. Rapoartele recunoşteau, negru pe alb, că se înmulţiseră cazurile de trecere în liniile ruseşti, de nesupunere deghizată fată de ordinele ofiţerilor, sau cele de automutilare.

Confirmarea oficială a acestei stări generale de spirit alimenta zilnic dorinţa lui arzătoare de a termina în vreun fel cu acest război. Bar aceasta nu era posibil decât numai dacă ajungea din nou în linia întâi. Gândul că de acum înainte va fi la cel puţin zece kilometri înapoia frontului, îl înfuria. Pe de altă parte, nu putea uita zilele şi nopţile trăite acolo. Când se pornea artileria, Presură simţea intens încordarea, emoţiile şi scârba care-l copleşeau când, la fluierul comandantului de pluton, trebuia să pornească la atac, să înfrunte moartea din faţă pentru ca, altfel, ea tot l-ar fi găsit, din spate. Trăia clipele când, cu arma în cumpănire, alerga drept – înainte, căutând cu ochii înroşiţi de trudă şi nesomn o cât de neînsemnată scobitură a terenului care putea constitui un efemer adăpost. Clipele acelea fuseseră îngrozitoare nu atât din teama de moarte, ci mai ales din pricina convingerilor sale că participa la un război fără rost, pe care acum îl condamna fără rezervă.

Alţii în locul lui poate că ar fi fost mulţumiţi de noua situaţie. Se afla acum într-o lume pe care nu o bănuise cât timp fusese luptător în prima linie. Aici, la postul de comandă al Diviziei, totul era altfel decât acolo. Aici, până şi ordonanţele arătau mai bine chiar decât ofiţerii din prima linie. Uniformele le erau curate, nu erau roase la coate şi genunchi de atâta târât pe brânci, purtau „freză”, aveau rufe de schimb şi o dată pe săptămână, dacă frontul nu era în mişcare, puteau chiar să se îmbăieze. Aceasta, pentru a nu vorbi de secretari şi cu atât mai puţin de ofiţeri, care, cu toţii – stat-majorişti, sau nu, activi sau de rezervă – păreau

civili în haine militare.

Maiorul Buturugă, spre pildă, venea în fiecare dimineaţă proaspăt bărbierit şi mirosind a lavandă. Dintre toţi ofiţerii, el se prezenta cel mai târziu la „slujbă”. Era înalt, cu umerii largi, un fel de uriaş. Când se aşeza, scaunul trosnea din toate încheieturile. Căsca, îşi examina unghiile îngrijite, apoi îşi bea cafeaua pe care i-o pregătise, între timp, plantonul. Maiorul Buturugă bea multe cafele în cursul unei zile. De aceea, grija lui cea mare era să nu-i lipsească niciodată materia primă. Plecase din ţară cu o cantitate impresionantă şi căuta să profite de orice împrejurare ca să-şi reîmprospăteze stocul.

Fără cafeluţa pe care o sorbea dintr-un pahar cu toartă, pe care scria „*Amintiri din Slănic-Moldova*”, maiorul Buturugă era incapabil să se apuce de lucru. De altfel, dintre toţi ofiţerii comandamentului, cel mai plictisit părea a fi maiorul Buturugă. Din plictiseală nu se arăta exigent faţă de oamenii săi, din plictiseală fuma enorm, bea multe cafele, îi era silă se citească rapoartele sau să-şi asculte interlocutorul până la capăt.

În schimb, de un singur lucru nu se plictisea maiorul Buturugă: să se asculte vorbind. Dimpotrivă, îi făcea mare plăcere. Şi o făcea, fie vorbindu-şi sieşi în gând, fie adresându-se altora. Indiferent de auditoriu, maiorul se exprima frumos, folosind o frază elegantă, cu înfloriturі de stil care vădeau certe calităţi oratorice.

Ascultându-l, Presură era de fiecare dată revoltat cât de profund reacţionar era conţinutul de idei pe care îl exprima fraza elegantă a maiorului Buturugă. Deşi mai în măsură decât alţii să-şi dea seama de adevărata situaţie de pe front, maiorul credea cu tărie în victoria nemţilor. În acelaşi timp nutrea un dispreţ suveran faţă de soldaţii din linia întâi.

Când Presură i s-a prezentat, primele cuvinte pe care maiorul i le-a adresat au fost:

— Du-te la cartier şi cere alte efecte. Astea put a front.

Şi strâmbând din nas, chemă plantonul ca să deschidă fereastra.

Presură a schimbat efectele, dar n-a putut uita nici atunci şi nici mai târziu frontul.

Când porneau de la Biroul 3 ordine către unităţi să atace sau să contraatace, când auzea artileria, se stăpânea cu greu să nu strige în gura mare toată revolta care îi pârjolea sufletul.

Din aceste motive, în mai multe rânduri s-a cerut în linia întâi. Dar maiorul Buturugă, care avea nevoie nu de el ci de un secretar, l-a refuzat.

Cererile repetate de a fi trimis în prima linie au constituit adevăratul motiv pentru care ceilalţi furieri s-au ţinut departe de el. De altfel, în general, Presură le făcea impresia unui om ursuz, avar la vorbă. La rândul său, nici el nu se obosi să le schimbe părerea. Şi dacă, mai târziu, între el şi Hiastru se stabiliră unele relaţii de prietenie, începutul îl făcu acesta din urmă.

Hiastru Ilie era furier la comandament de la începutul războiului. În viaţa civilă încă nu apucase să aibă o profesiune bine stabilită. Războiul l-a găsit student la chimia industrială. Mai înainte făcuse doi ani de medicină, frecventase cursurile facultăţii de filozofie şi fusese înscris şi la drept. Afirma, şi nu cu intenţia de a glumi, că după război va reveni la medicină.

Hiastru Ilie trecea drept un original. Nimenea însă, din cei care îl considerau ca atare, nu ar fi putut preciza în ce consta această originalitate.

Convingerea unanimă că Hiastru este un original îi servea în primul rând lui. Şi îi servea, pentru că altcineva, dacă şi-ar fi îngăduit să exprime asemenea opinii „originale”, fără îndoială că ar fi avut de suferit multe neplăceri. De altfel, nu puţini erau aceia care interpretau această originalitate ca un fel de inofensivă şi simpatică nebunie.

Lui Presură nu i-a fost niciodată clar ce l-a determinat pe Hiastru să-i caute prietenia. Pentru că explicaţia pe care i-o dădu acesta nu i se păru chiar vrednică de luat în seamă.

— Aici, nu prea ai cu cine sta de vorbă. Toţi sunt cam tolomaci. Nimic din ceea ce prezintă interes nu-i priveşte.

Tu îmi faci impresia că ştii să asculţi, chiar dacă eventual nu te interesează ceea ce îţi spun. Faptul că izbuteşti să-mi creezi iluzia ca mă urmăreşti cu interes mi-e suficient. Pentru că eu sunt un individ căruia îi place să vorbească mult. Şi o fac, deoarece am impresia că aici la noi, e singura posibilitate ca să nu-mi mucegăiască creierul.

Şi din dorinţa aceasta de a nu-i mucegăi creierii, Hiastru vorbea şi, de multe ori, spunea lucruri interesante.

Aşa, spre pildă, următoarea discuţie avea să-l facă pe Presură să reflecteze după aceea îndelung:

— În războiul acesta se înfruntă forţe uriaşe. Unii atacă, alţii se apără. După cum prea bine ştii, se foloseşte tot ceea ce a produs mai nou tehnica modernă în materie de armament. Şi noi? Noi, ăştia, belicoşii? Ia gândeşte-te numai la căruţele noastre cu coviltir de papură. Iavaş-iavaş, am pornit cu ele să cucerim Rusia. Ridicol, dragul meu, ridicol!... Ori de câte ori văd căruţele noastre cu coviltir, pe care noi le numim pompos „trenuri de luptă”, „trenuri regimentare”, iavaş-iavaş, pe şosele nesfârşite în urma coloanelor de tancuri şi autocamioane grele ale diviziilor nemţeşti, înţeleg, mai bine, crima acelora care ne-au trimis aici. Pentru că tocmai această primitivitate militară, dacă îmi este îngăduit să spun aşa, îmi vorbeşte foarte clar cât de mare va fi dezastrul nostru.

Mă uit la dumneata şi îţi citesc în ochi nedumerirea că mă auzi vorbind astfel. Nu prea sunt ortodox în părerile mele, nu-i aşa? Dar pe aicea, toţi mă cred nebun şi la adăpostul presupusei mele nebunii, îmi îngădui să spun unele mici adevăruri pentru care, altfel, aş ajunge, în cel mai bun caz, într-un batalion de pedeapsă.

Ei, dar ce spuneam? Că nenorocitele noastre de căruţe cu care am pornit să cucerim Rusia mă deprimă. Pe tine nu?

Presură, cu toate că era convins că putea să aibă încredere în Hiastru, totuşi ezita să se hazardeze într-o discuţie sterilă şi primejdioasă. Lui, care nu se bucura de avantajul de a fi considerat nebun, nu-i era îngăduit să fie imprudent.

Răspunse cumva în doi peri:

— Ştiu eu? Nu m-am gândit niciodată.

— Înţeleg ezitările tale. Te mănâncă limba al dracului şi totuşi te stăpâneşti. Eşti prudent. Te înţeleg şi nu te condamn." într-adevăr, tu nu ai avantajul de a fi „nebun". Deşi nu suntem decât numai noi doi, cine ştie? Se spune că zidurile au câteodată urechi.

De aceea lasă-mă să vorbesc numai eu. Ştii ce mi se pare acum lucrul cel mai important? Spre pildă, mie mi se pare important să ştiu ce trebuie să fac eu, ca individ, într-un război pe care orice minte îl condamnă.

— Asta, într-adevăr, e problema esenţială! nu se putu stăpâni Presură să nu recunoască. Ei bine?

— Vrei să ştii la ce concluzie am ajuns? Află, dragul meu, am ajuns la concluzia că altceva nu-mi rămâne de făcut decât... să discut. Lucru pe care, de altfel, îl şi fac. Ce vrei, asta e soarta noastră, a intelectualilor. Discutăm, discutăm, despicăm firul în patru, dar până să ne hotărâm s-o pornim „hăis" sau „cea", o fac alţii, de obicei preluând rezultatele interminabilelor noastre discuţii.

— Şi în felul acesta te resemnezi...

— Nu! Mă mistific.

— Adică?

— Singura cale de a ieşi din război, pe cont propriu, mie îmi este închisă.

— Şi care e aceea? continuă să se intereseze Presură, departe de a bănui răspunsul.

— Aceea care ţi-a stat dumitale la îndemână, dar la care probabil nici nu te-ai gândit. Anume, să trec dincolo. Trebuie să fii şi tu de acord că de aici, de la postul de comandă al Diviziei, mi-ar fi foarte greu, dacă nu imposibil, să nimeresc tocmai în liniile ruseşti.

— Şi în cazul acesta, în ce constă mistificarea de care ai amintit? De vreme ce practic îţi este imposibil să te foloseşti de singura posibilitate de a ieşi pe cont propriu din război, nu văd în ce constă mistificarea.

— Mistificarea există, dragul meu!... Ea constă în aceea că, de fapt, nu există numai o singură cale de a ieşi din

război, pe cont propriu, ci două. A doua, însă, nu duce înainte ci înapoi.

— În ţară?

— Da, în ţară!

— Bine, dar ai făcut socoteală câţi kilometri sunt până în ţară? Trebuie să recunoşti că e o cale cam anevoioasă.

— Tocmai de aceea mă mistific, spunându-mi că nici nu există.

Totuşi, din ziua aceea, Presură a început să se gândească din ce în ce mai des la cea de-a doua cale de a ieşi – cum se exprimase atât de plastic Hiastru – pe cont propriu din război. Dacă şi de aici, de la Divizie, i se refuzase plecarea în linia întâi, atunci nu-i rămânea decât această soluţie. Nu era uşoară, dar nici imposibil de realizat. Greutatea consta nu numai în a ajunge în ţară fără a fi prins. Adevărata greutate începea abia după aceea. Va trebui să se ascundă. Avea să fie ca o fiară hăituită nu o zi, două, ci luni, poate un an, poate chiar mai mult.

Totuşi, era singura posibilitate de a se reabilita faţă de propria sa conştiinţă.

*

Bubuiturile artileriei antiaeriene îl readuseră în prezent. Pe urmă, auzi şi huruitul avioanelor. Un huruit înăbuşit, grav, sinistru, caracteristic bombardierelor. După zgomotul pe care îl făceau păreau să fie câteva zeci. Presură alergă la fereastră căutând cu ochii cerul. Zeci de reflectoare îl brăzdau. Bombardierele păreau a fi sus, sus, mult mai sus decât înălţimea până la care putea-ajunge lumina lăptoasă a reflectoarelor.

„Ce-ar fi dacă ar bombarda închisoarea?”

Gândul îi veni pe neaşteptate şi, instinctiv, îşi strânse capul între umeri. Dar, imediat, conştient cât de ridicol era gestul acela reflex de apărare, râse încetişor.

Stupid! Peste câteva ore avea să fie împuşcat, şi acum, instinctiv, schiţase gestul acela de apărare.

Ce mult dorea să trăiască!... Să trăiască, măcar douăzeci

şi patru de ore, dar nu douăzeci şi patru de ore de război ci în timp de pace. Să îmbrace haine civile, uşoare, moi, să mi-şi mai simtă pulpele strânse de moletiere, să nu simtă în picioare bocancii grei, cu pielea tare ca fierul din cauza noroaielor, a zloatei şi a transpiraţiei, ci o pereche de pantofi uşori, noi, care să se muleze parcă pe picioarele sale, bietele sale picioare de infanterist, care i-au purtat trupul pe distanţe enorme de sute şi mii de kilometri. Să nu simtă în i cap casca ci o pălărie de fetru moale. Şi îmbrăcat aşa, civil, să se plimbe seara pe un bulevard inundat de lumină şi reclame multicolore, să caşte gura pe la toate vitrinele sau să privească, pur şi simplu, oamenii.

Zgomotul unei explozii făcu să se cutremure casa şi să zăngăne sticla ferestrelor.

„Dacă bombardează închisoarea?”

Ce-ar fi dacă, într-adevăr, închisoarea ar fi bombardată, dar numai în aşa fel, încât el să aibă posibilitatea de a evada?

Şi se închipui, strecurându-se printre ruinele fostei închisori, se închipui afară, furişându-se pe străzile oraşului, se văzu într-un tren care îl ducea în ţară.

„Aş scăpa eu, dar ceilalţi? Ar muri striviţi sub dărâmături. Şi doar mulţi din ei au lanţuri la picioare, ca ocnaşii.” Se cutremură. În locul tirului artileriei antiaeriene, al exploziilor şi al huruitului bombardierelor, se aşternu liniştea adâncă, atotbiruitoare, de data asta stranie, care învălui noaptea oarbă şi friguroasă.

Dezmeticit, Presură simţi cum din nou i se zgribuleşte sufletul de spaimele morţii. Hotărât, nu mai exista nici o scăpare. Peste câteva ore avea să moară.

Se lungi din nou pe laviţă şi din nou aducerile-aminte porniră să se depene singure.

*

În dimineaţa aceea maiorul Buturugă a fost mai matinal. Şi-a băut cafeaua, ceva mai puţin tacticos ca de obicei, apoi l-a chemat pe Presură.

— Pregăteşte-te de scris, Presură. În dimineaţa asta avem de lucru!

Câteva minute mai târziu, plantonul de pe sală introducea în birou un soldat descins şi cu o vânătaie sub ochiul sting. Oprit lângă uşă, soldatul salută fără prea mult elan, şi, mai ales, tare neîndemânatic, apoi rămase acolo, în prag, privindu-l pe maior cu un fel de curiozitate greu de definit.

„Ăsta ce-o mai fi făcut?” se întrebă Presură, pregătindu-se de scris.

Maiorul Buturugă examină arestatul, măsurându-l din cap până în picioare, apoi îl invită să stea pe un scaun.

Soldatul, care probabil nu se aştepta, păru surprins. De aceea, trecură câteva clipe până să dea curs invitaţiei.

Între timp, maiorul Buturugă deschisese un dosar pe care îl avea în faţa sa, pe birou, şi începu să-l răsfoiască, plictisit.

— Ei? întrebă maiorul fără să-şi ridice privirea.

Arestatul, care nu înţelesese semnificaţia acelui „ei”, aruncă o privire întrebătoare lui Presură.

Şi abia acum acesta putu să-l vadă din faţă. Soldatul era foarte tânăr, dacă avea douăzeci şi trei de ani. Cu pometii obrajilor proeminenţi, cu un nas borcănat cu o gură mare cu buze groase, soldatul cu vânătaia sub ochi părea mai curând urât. Gura, dar mai ales ochii, care în ciuda tenului negricios erau albaştri, trădau dârzenie.

Maiorul Buturugă, dându-şi seama că arestatul nu înţelesese că prin acel „ei” îi cerea să repete datele principale din dosar, începu să-l chestioneze:

— Va să zică, te cheamă Calomfirescu Preda.

— Da, domnule maior! Sunt soldatul Calomfirescu Preda.

— Bine!... Şi ai încercat să dezertezi la inamic. La bolşevici, aşa-i?

Presură simţi cum îi năvăleşte sângele în inimă. Cu sufletul la gură aştepta răspunsul lui Calomfirescu.

— Da, domnule maior! Ar fi stupid să neg, de vreme ce am fost prins asupra faptului. Am vrut să trec la ruşi, dar am avut ghinionul să fiu prins de o patrulă care se întorcea dintr-o incursiune.

— Scrie, Presură!

— Scriu, domnule maior!

Presură scria, dar, în timp ce peniţa aluneca pe hârtie, în gând stătea de vorbă cu sine însuşi:

„Oare eu, în locul lui, aş manifesta acelaşi sânge rece?”

— Ştii ce te aşteaptă?

— Ştiu!

— De când eşti pe front?

— Numai de opt zile. Am venit din ţară cu un batalion de marş.

— Deci abia ai ajuns pe front şi ai şi încercat să dezertezi...

— De vreme ce eram hotărât, la ce aş mai fi întârziat?

— Eşti comunist?

„Sigur că este comunist! Trebuie să fie comunist!”

— Ce condamnări ai avut până acum? continuă să întrebe maiorul Buturugă, care, de fapt, avea toate datele în dosar.

— Pentru nesupunere la încorporare. Mi-au dat un an. Dar, după câteva luni, m-au scos din puşcărie şi m-au trimis aici, pe front. Cică, Antonescu a dat un ordin prin care toţi cei cu condamnări până la un an să fie scoşi din puşcărie şi trimişi pe front.

— Un ordin al domnului mareşal Antonescu! rectifică maiorul.

Soldatul Calomfirescu nu dădu importanţă precizării făcute de maior. Destul de jenat şi în măsura posibilă discret, începu să se scarpine.

„Îl mănâncă păduchii, săracul! îl compătimi Presură. Aşa-i în linia întâi.”

— Zici că ţi-au dat numai un an? Ai fi meritat cel puţin zece!...

Pe buzele pline ale lui Calomfirescu miji o clipă un zâmbet ironic.

— Mi-au dat numai un an fiindcă au ţinut seama că nu m-am putut prezenta la încorporare din motive... de forţă majoră.

„Vrea să-şi bată joc de maior? se nelinişti Presură. Ce

rost are să-l întărite? Ăsta, dacă se înfurie, e în stare să-l calce în picioare. După vânătaia de la ochi, înseamnă că a mai fost ciomăgit.”

— Cum din motive de forţă majoră? se interesă maiorul Buturugă.

— Simplu, domnule maior. Nu m-am putut prezenta la încorporare pentru că, în ziua când trebuia să mă prezint, mă aflam în puşcărie, unde ispăşeam o condamnare de trei ani. Cu toate acestea, domnul colonel de la Curtea Marţială, care m-a judecat pentru nesupunere la încorporare, mi-a dat un an de puşcărie. A ţinut seama că numai din motive de forţă majoră nu m-am putut prezenta la încorporare.

Soldatul Calomfirescu Preda vorbea serios, dar ironia era evidentă.

Maiorul Buturugă se mulţumi să închidă şi să deschidă de mai multe ori dosarul din faţa sa, înainte de a continua interogatoriul.

— Şi de ce ţi-au dat trei ani?

— Am fost implicat într-un proces politic.

— Ce meserie ai?

— Sunt muncitor: strungar.

— Şi în procesul acela, au fost mulţi inculpaţi?

— Mulţi!...

— Va să zică ţi-au dat trei ani pentru activitate comunistă, activitate subversivă împotriva siguranţei statului.

— La proces nu s-a dovedit vinovăţia mea.

— Nu s-a dovedit şi, totuşi, ţi-au dat trei ani!

— Exact, domnule maior.

— Haide, nu fi obraznic, mă, că mă supăr.

— Nu mi-e în intenţie, domnule maior. Dar aceasta e realitatea. Deşi nu mi-au putut stabili nici o vină, totuşi, m-au condamnat la trei ani.

— Ce înseamnă că nu ţi s-a dovedit vinovăţia? Ce altă vinovăţie vrei să ţi se dovedească decât aceea de a fi comunist? Ce, parcă există minte sănătoasă, vreun om cât de cât cu dragoste de ţară şi căruia să-i treacă măcar prin minte că ar putea trece la bolşevici?

— Domnule maior, în cazul acesta sunt foarte mulţi comunişti, şi aici, şi în ţară. Parcă dumneavoastră nu ştiţi, mai bine decât mine, că ţara mişună de dezertori, că există o adevărată epidemie de automutilări, cu toate măsurile radicale ge care le luaţi, că din zi în zi sunt mai mulţi aceia care trec la sovietici, ori de câte ori li se iveşte prilejul? Parcă dumneavoastră nu ştiţi, mai bine decât mine, care este adevăratul moral al soldaţilor? Ei bine, vreţi să spuneţi că toţi aceştia sunt comunişti?

Presură Virgil înregistra, cu un fel de furie deznădăjduită, cuvânt cu cuvânt, tot ceea ce spunea soldatul Calomfirescu. Îl deznădăjduia fiecare cuvânt, deoarece cu fiecare cuvânt îşi dădea seama că el nu ar fi avut niciodată curajul să vorbească astfel maiorului.

Nimic din ceea ce spunea Calomfirescu nu era nou pentru el. Erau constatări pe care le făcuse de mult, erau concluzii la care ajunsese de mult. Şi cu toate acestea, niciodată nu se încumetase să le rostească tare. Iată însă că omul acesta, care la nouăsprezece ani fusese condamnat la trei ani de închisoare pentru că încercase, fără îndoială, să pună în concordanţă faptele cu convingerile sale, şi care, în cel mult douăzeci şi patru de ore avea să fie împuşcat pentru acelaşi motiv, îndrăznea să-şi apere convingerile cu o dârzenie care îl uimea.

Şi, admirându-l, prin contrast se dispreţuia pe sine, el, omul căruia îi plăcea să dezbată o problemă pe toate feţele, dar care atunci când trebuia să ia o hotărâre, care să însemne în acelaşi timp un act de demnitate, ezita, se bălăbănea, rob al unei jalnice inconsecvenţe.

Maiorul Buturugă, care îl ascultase pe Calomfirescu cu un fel de ironică superioritate, când acesta conteni, după ce îşi aprinse o ţigară, replică, un pic ironic, dar calm, aşa cum maiorul Buturugă ştia să fie, chiar şi în împrejurări când altul şi-ar fi pierdut cumpătul:

— Niciodată nu mi-au plăcut fanaticii. Fanaticii sfârşesc totdeauna prost. Dovadă că şi tu vei sfârşi prost, Calomfirescu. Adică, vei fi împuşcat. Tu nu-ţi dai seama, dar, află de la mine că fanatismul face pe fanatic să

înnegrească realitatea, aşa cum îi convine mai bine. Spre pildă...

Maiorul Buturugă se întrerupse. Mai trase un fum din ţigară, după care, aşa, numai pe jumătate fumată, o strivi în scrumieră, o scrumieră de alamă, în formă de corabie, pe care ordonanţa lui o capturase undeva într-un orăşel din Ucraina. Pe urmă, se duse să privească pe fereastră. Rămase acolo câteva minute, privind în stradă, cu mâinile la spate, săltându-se mereu pe vârfuri. De câte ori se sălta pe vârfuri, cizmele scârţâiau.

De acolo de la fereastră, fără să se întoarcă, maiorul întrebă:

— Spune-mi, ce ai face dacă am arăta clemenţă faţă de tine? Iată, să presupunem că lucrurile se petrec cam aşa: Te chem peste două zile şi-ţi spun: uite, Calomfirescu! Ai fost prins pe când încercai să treci la ruşi. O asemenea faptă în codul justiţiei militare se numeşte dezertare la inamic în timp de război şi se pedepseşte cu moartea. Domnul general însă consideră că a fost o rătăcire de moment şi te iartă, convins că tu, apreciind la justa lui valoare gestul de clemenţă, vei căuta să te reabilitezi, acoperindu-te de glorie cu primul prilej care ţi s-ar ivi.

Ei bine, ce ai face tu, Calomfirescu, în acest caz?

— Domnule maior, v-aş lăsa să credeţi că... m-am pocăit, dar aş folosi primul prilej care mi s-ar ivi ca să ajung în liniile Armatei Roşii.

— Mă aşteptam la un asemenea răspuns. Va să zică, o primă caracteristică, intransigenţa. Asta înseamnă, întâi, că aveţi convingeri, în al doilea rând că ele devin modul vostru de existenţă şi în al treilea rând că încă nu s-a inventat leacul care să-i vindece pe comunişti de convingerile lor.

Pentru că voi nu sunteţi singurii care aveţi convingeri. Dacă stai şi te gândeşti bine, fiecare om are convingeri. Sau poate, mai just spus, fiecare om crede că are convingeri. Dar dacă îi dăm deoparte pe toţi aceia care pretind, sau numai cred, că au convingeri, totuşi rămân destui aceia care le şi au în realitate. Aceste convingeri pot fi de mai multe feluri; politice, religioase, ştiinţifice şi aşa mai

departe.

Maiorul Buturugă vorbea plimbându-se de la un capăt la altul al odăii, cu mâinile la spate, cu privirea care parcă îi aluneca distrată pe un auditoriu nevăzut. Vorbea cu o anumită gravitate profesională, şi Presură, ascultându-l, era convins că maiorul trebuie că fusese cândva profesor la vreun liceu militar sau la vreo şcoală militară.

— În general – continuă el – atunci când anumite convingeri ale unui individ sau ale unui grup de indivizi te jenează, există diferite metode sau leacuri prin intermediul cărora poţi să-i faci pe respectivii indivizi să renunţe la ele. Pe unii, ca să-i faci să se lepede de convingeri, utilizezi împotriva lor metode coercitive, altora le aplici metoda corupţiei, înţelegând prin corupţie folosirea tuturor posibilităţilor, începând cu forma cea mai directă – aceea de a le oferi bani – şi sfârşind cu celelalte mai subtile, ca: funcţii, titluri, decoraţii etc. etc.

Cu voi, comuniştii, nu se prinde nici una din aceste metode. Nici coerciţia – este un lucru ştiut că nici bătaia, nici închisoarea nu vă sperie – şi nici vreuna din celelalte metode, care s-au dovedit infailibile în alte zeci şi sute de cazuri, nu au vreun efect asupra voastră.

Şi, în cazul acesta, ce concluzie se poate trage? În definitiv, ce fel de oameni sunteţi voi, de vreme ce toate metodele – dovedite infailibile în atâtea şi atâtea cazuri – atunci când sunt folosite împotriva voastră dau greş? Personal, nu cred că sunteţi o specie nouă de oameni. Greşeala care se face cu voi este că nimeni nu se oboseşte să vă studieze, aş zice din punct de vedere ştiinţific.

După război, am să mă ocup cu un asemenea studiu şi cred că am să izbutesc să vă fac inofensivi, fără să mai fie nevoie să vă băgăm în închisori.

— Nu cred că, după război, veţi avea posibilitatea s-o mai faceţi, domnule maior. Dimpotrivă, cred că vi se va cere să daţi socoteală, printre altele, şi de moartea mea.

În clipa aceea, sună telefonul, prelung, persistent.

După insistenţa apelului, atât maiorul, cât şi Presură înţeleseră că la capătul celălalt al firului este cineva mai

mare în grad decât maiorul, cineva care nu putea fi lăsat să aştepte.

— Alo! Domnul general? Am onoarea, domnule general! Da, maiorul Buturugă la aparat! Ordonaţi, domnule general. Evident! În două minute sunt la dumneavoastră. Am onoarea.

Apoi către Presură Virgil:

— Trebuie să întrerupem pentru câteva minute. Continuăm după ce mă întorc.

Şi părăsi biroul, încingându-se din mers cu centura.

Presură Virgil rămase cu arestatul. Câteva clipe se priviră în ochi. Pe urmă, soldatul Calomfirescu cu o părere de zâmbet pe buze:

— N-ai o ţigară, domn' elev?

Presură Virgil căută prin buzunare pachetul cu ţigări, îl găsi şi, ridicându-se, se apropie de el cu pachetul întins:

— Poftim!

— Mulţumesc!

Soldatul Calomfirescu îşi aprinse ţigara şi începu să tragă. Trăgea cu atâta sete, încât i se scofâlceau obrajii.

După ce trase câteva fumuri, cu pofta de fumat întrucâtva potolită, întrebă:

— Pe aici, pe front, nu ştiu cum merge. Spune-mi, înainte de mă împuşcă, au să-mi dea voie să scriu la ai mei?

— Nu ştiu! Cred că da! Nu văd ce motiv ar avea să n-o facă.

Soldatul Calomfirescu avu un râs scurt, care nici nu se auzi.

— Doar fiindcă sunt comunist. Cu noi se poartă al naibii de rău! Mai rău decât cu deţinuţii de drept comun. Şi asta numai fiindcă se tem de noi. Mai ales acum!... Dar îţi spun eu: încă puţin şi să vezi ce au să se mai teamă!

Soldatul Calomfirescu tăcu. Oftă. Apoi, examinându-l cu simpatie pe Presură:

— Mă uit la dumneata, domn' elev, şi-mi spun că nu pari să fii un om rău.

Aprecierea aceasta directă şi neaşteptată îl făcu să se simtă stânjenit.

— Sunt şi eu cum m-a lăsat Dumnezeu!

— Aş vrea să te rog ceva, domn' elev. Pentru dumneata nu-i mare lucru şi nici nu e primejdios. Dacă ar fi, nici nu ţi-aş cere.

Ultimele cuvinte ale lui Calomfirescu îl făcură să se înroşească.

„A ţinut să precizeze că nu-i o treabă primejdioasă, ca şi când ar şti că nu sunt prea curajos", îşi vorbi sieşi.

Apoi tare:

— Chiar dacă mi-ai cere ceva primejdios, tot te-aş ajuta.

Cuvintele ţâşniră spontan şi, după ce luă el însuşi cunoştinţă de ele, se înroşi şi mai tare.

„Da, îşi spuse. Pentru omul acesta aş face orice mi-ar cere."

Soldatul Calomfirescu îl cercetă o clipă cu neîncredere, apoi căutând parcă cuvintele:

— Te-aş ruga să-i scrii mamei. Să-i scrii că m-au împuşcat, şi pentru ce m-au împuşcat. Va suferi mai puţin aflând că am murit, dacă va cunoaşte adevărul. Să nu te miri! Ea e călită cu suferinţa. Tata a murit şi el împuşcat. A murit în 1933, când cu greva. Cred că ai auzit de greva din 1933?

Şi după ce-i dădu adresa continuă:

— Dar matale, de unde eşti?

— Din Bucureşti!

— Din Bucureşti? Atunci e bine. Mă gândesc, dacă nu-mi vei uita adresa, şi dacă se nimereşte să te trimită în ţară în vreo delegaţie sau îţi dau vreo permisie, poate că îţi faci timp să treci pe la mama să-i spui şi din gură cum am murit.

— Dacă ajung în ţară, îţi făgăduiesc să trec pe la mama dumitale.

— Mulţumesc!

Îşi aprinseră din nou câte o ţigară. Din când în când privirile lor se întâlneau. Şi de fiecare dată, în albastrul ochilor lui Calomfirescu părea că se aprinde câte o luminiţă.

„Cel mai târziu mâine dimineaţă, au să-l împuşte! Şi când mă gândesc că aş fi putut avea şi eu soarta lui!..."

Şi din nou conştiinţa laşităţii sale îl deznădăjdui.

Apoi, câteva clipe, totul se învălmăşi în capul său. Parcă el era Calomfirescu, parcă el fusese condamnat la moarte.

„Dumnezeule, nu trebuie să fie împuşcat!”

Şi parcă la el însuşi se refereau cuvintele acestea pe care gândul le ţipase deznădăjduit.

Pe urmă, se dezmetici, dar gândul continuă să ţipe:

„Dumnezeule, nu trebuie să fie împuşcat!”

I se părea o monstruozitate ca omul acela să fie împuşcat.

„Calomfirescu – îşi spuse – merită mai mult decât mine să trăiască.”

Se ridică în picioare. Cu mâinile prinse de tăblia măsuţei, puţin aplecat, părea că se află la o tribună, gata să ţină un discurs. Dar el nu-şi dădea seama ce face. Observându-i agitaţia, soldatul Calomfirescu nu înţelegea ce i se întâmplase teteristului. Arăta, aşa, de parcă brusc s-ar fi îmbolnăvit. Avea o privire rătăcită, tremura, iar buzele i se mişcau într-una de parcă ar fi vrut să spună ceva, dar nu izbutea pentru că îşi pierduse brusc glasul.

„Trebuie să-l salvez. Aceasta e mai important decât moartea. Poate că şansa...”

Şi, în acelaşi timp, mintea lui lucra cu înfrigurare. Dacă maiorul mai întârzia încă cinci minute, putea să-l salveze. Afară, pe sală, plantonul şi sentinela care îl adusese pe Calomfirescu... Apoi, sentinela de la poartă... Floare la ureche... Cu toţii îl vor lăsa să treacă... Singurul mare ghinion, să nu-l întâlnească pe maior, până ajung în stradă... Atunci... ei bine, atunci amândoi sunt pierduţi.

Gata!... Se hotărâse. Trecu în camera de alături, îşi îmbrăcă mantaua, îşi agăţă automatul de gât şi reveni în biroul maiorului.

Soldatul Calomfirescu, nebănuind nimic, îşi aprinsese între timp încă o ţigară.

— Haide, repede!

Şi ridicându-i căciula care îi căzuse pe jos, Presură i-o îndesă pe cap.

— Unde?

— Repede!... Repede!

Afară, pe coridor, plantonul stătea de vorbă cu sentinela, care escortase pe Calomfirescu.

— Aşteaptă aici, camarade. Ordin de la domn' maior să-l duc pe ăsta la domnul general.

Soldatul de sentinelă, fără să bănuiască ceva, reluă discuţia cu plantonul. Se întâmplase să fie amândoi din sate învecinate şi tocmai descoperiseră că sunt şi puţin rude.

Având pe Calomfirescu alături, Presură Virgil străbătu coridorul, coborî treptele, tăie în diagonală curtea pătrată, fără vreun incident.

În poartă, sentinela îl salută:

— Hai noroc, domn' elev! Încotro?

— Până la brigadă!

În sfârşit, ajunseră cu bine în stradă!... Au mers până la capătul străzii, de acolo au cotit-o pe o alta, apoi pe alta. Începuse să ningă. Ningea cu fulgi mari şi deşi, la fel ca în ziua când Tunariu fusese luat prizonier. Pe străzile oraşului pustiu, posomorât şi cu multe ruine, treceau din când în când soldaţi nemţi îmbrobodiţi ca nişte femei.

Presură simţea privirile întrebătoare ale lui Calomfirescu, dar era atât de istovit, încât nu putea să întoarcă, la rândul său, capul. Şi tot pe atât de peste putinţă îi era să vorbească. De atâta trudă parcă îi aţipiseră şi gândurile. Şi toate acestea numai datorită marii, potopitoarei, atotcuprinzătoarei emoţii prin care trecuse în cele maximum zece minute cât durase drumul din biroul maiorului Buturugă şi până la primul colţ de stradă.

Din urmă, o maşină militară, un „Horsch", claxonând continuu, trecu ca un bolid pe lângă ei şi dispăru după primul colţ. În clipa când „Horsch"-ul trecu pe aproape, Presură Virgil apucă să vadă lângă şofer un ofiţer în uniformă românească.

Şi brusc îl cuprinse panica. Fără îndoială că, între timp, se descoperise totul. Oricât de senzaţională era întâmplarea – şi din cauza aceasta greu de crezut – până la urmă maiorul Buturugă sigur că ajunsese să priceapă care era adevărata cauză a dispariţiei lor. În clipa aceasta, fără îndoială

telefoanele zbârnâiau transmiţând ordine în toate părţile, în timp ce patrulele erau trimise pe urmele lor.

În schimb, ei ce făceau? Străbăteau străzile oraşului, fără să se grăbească, fără să aibă vreo ţintă. Şi dacă mai continuau să lase totul la voia întâmplării, în maximum o oră riscau să fie luaţi ca din oală.

Presură Virgil se opri. Era o încrucişare de străzi. Una pornea la dreapta, alta la stânga. Ningea acum aşa de tare, încât nu se vedea mai departe de doi paşi.

— Va trebui să ne despărţim. Dacă unul din noi are ghinionul şi este prins, scapă celălalt. Dumneata ia-o la dreapta, eu o iau la stânga.

— Mulţumesc, tovarăşe! Spune-mi, care ţi-e numele?

„Mă crede comunist!” îşi spuse cu mândrie Presură.

Apoi tare:

— Mă cheamă Presură. Presură Virgil.

— Ia să ne gândim, măi tovarăşe Presură. Poate că e mai bine să nu ne despărţim. Amândoi ne-om descurca mai uşor. Să ne ascundem undeva – în vreo ruină – până s-o întuneca. Pe urmă, la noapte, să căutăm s-o ştergem din oraş. Dacă ajungem undeva în vreun sat, ne vom descurca mai uşor. Vom găsi noi vreun tovarăş sovietic care să vrea să ne ascundă o noapte, două. Pe urmă, o pornim mai departe. Eu îmi fac planul că cel mai bine e să mergem tot înainte din sat în sat, până ajungem la linia frontului. O dată ajunşi, să încercăm să trecem dincolo. Acum, când se pune iarnă grea, nu cred să se mai mişte prea curând frontul.

Propunerea lui Calomfirescu i se păru irealizabilă. Trebuia probabil, să fie cineva prea optimist ca să poată spera că fără să cunoască limba, bazându-se pe bunăvoinţa localnicilor, ar putea ajunge, pe vreme de iarnă, până în liniile ruseşti.

Cu mult mai mulţi sorţi de reuşită i se părea lui încercarea de a ajunge în ţară. Folosind trenul, camionul, căruţa şi ocolind nodurile de cale ferată, cu puţin noroc poate că va izbuti să ajungă la Bucureşti.

— Ba eu cred că e mai bine dacă am încerca să ajungem în ţară... Avem mai multe şanse să reuşim. Dacă însă

dumneata eşti totuşi hotărât s-o porneşti spre răsărit, atunci să ne urmăm fiecare drumul.

Şi-i întinse mâna.

Calomfirescu i-o luă încă nehotărât.

— În sfârşit! Ştiu eu? Poate că e bine şi aşa cum zici dumneata. În cazul ăsta, noroc, dragă tovarăşe!

Îi strânse mâna şi apoi îl îmbrăţişă.

Pe urmă, se despărţiră.

Strada pe care mergea Presură era largă şi avusese mult de suferit de pe urma bombardamentelor, şi de artilerie, şi de aviaţie. Numai ici-colo, câte o casă scăpase neatinsă. Presură căută o ruină în care să se ascundă până seara. Găsi una, care fusese o casă cu etaj. Un proiectil de artilerie dărâmase un perete, pe acela dinspre stradă. Prin spărtură se vedea scara care ducea la etaj. Un alt proiectil zburătăcise acoperişul. De una din grinzile care scăpase intactă spânzura o bucată de cârpă de culoare galbenă.

Presură Virgil trecu prin spărtura gardului şi apoi, printr-o fereastră fără giurgiuvele, pătrunse în casă. Acoperişul, de fapt planşeul, avea o gaură şi prin ea se vedea cerul. O altă încăpere fusese bucătăria. Maşina pe care se gătise scăpase neatinsă. Într-un colţ, chepengul care acoperea intrarea în pivniţă era deschis. Treptele pivniţei scăpaseră şi ele. Presură le coborî. Scăpără un chibrit. Pivniţa era mică, pătrată. Într-un colţ, o albie cu fundul în sus. Chiar lângă trepte, o băiţă de copil din tablă. În băiţă, câţiva morcovi uitaţi.

Presură se aşeză pe ultima treaptă a scării, luă un morcov şi după ce îl curăţi cu briceagul începu să-l ronţăie. I se făcuse foame. Mânca, fără gânduri, şi nici nu-şi dădea seama că morcovii erau degeraţi. Pe urmă, când începură să-l doară dinţii, zvârli bucata de morcov, înjurând. Se uită la ceas. Abia era ora prânzului. Acum se lăsa lucrul în birouri. Ofiţerii plecau la popotă, furierii la cartierul trupei cu sacii de merinde după gât.

„Ce mai festă le-am jucat!” se bucură Presură Virgil.

Şi îşi închipui cum mai discutau ofiţerii, la popotă, subofiţerii, furierii, ordonanţele, într-un cuvânt, întreg

comandamentul. Pe urmă, îşi aminti că era miercuri şi miercuri totdeauna aveau la cazan ciorbă de fasole.

Tare îi mai era foame!

„Fir-ar să fie! Parcă n-aş fi mâncat de o săptămână!”

Urcă apoi două trepte, lăsă capacul pivniţei ca să nu vină de sus frig, şi după ce îşi reluă locul de mai înainte, cu gulerul mantalei ridicat, cu coatele pe genunchi şi cu obrajii în palme încercă să adoarmă.

Izbuti. Când se trezi, aproape înlemnit de frig, afară se înnoptase.

Ieşi din pivniţă şi câteva momente mai târziu părăsea ruina.

Planul pe care şi-l făcuse era următorul: în partea dinspre sud a oraşului, linia ferată cobora în pantă şi în curbă, pe o distanţă de aproape doi kilometri. Când ajungeau acolo, toate trenurile încetineau viteza.

Presură tocmai pe aceasta se baza. Să iasă din oraş şi să se apropie, peste câmpuri, de calea ferată, mai precis de locul unde începea curba. Acolo, ascuns lângă terasament, să aştepte un marfar care ar merge spre vest. La viteza mică a trenului, nu-i va fi greu să se urce într-un vagon de marfă. Şi aşa, călătorind din tren în tren, iar când nu s-o putea cu trenul, cu vreun camion sau cu vreo căruţă, să ajungă în ţară. Mai prost era cu mâncarea. Dar avea la el ceva mărci de ocupaţie şi cu banii aceştia, pentru început, se putea descurca. La nevoie va putea neguţa ceasul, stiloul şi, *in extremis*, chiar cojocelul.

Ninsoarea contenise. Acum, când se lăsase întunericul, străzile erau şi mai pustii. Întregul oraş părea mort, părăsit. Nici o lumină nu pătrundea de dinapoia ferestrelor oblonite sau cu storuri lăsate. Presură mergea tot pe lângă ziduri, cu urechea la pândă, cu ochii scrutând întunericul, gata să se facă una cu pământul la cel mai neînsemnat zgomot. Era hotărât ca, în caz de primejdie, să se folosească de automat.

„În nici un caz, viu nu pun ei mâna pe mine!”

Cu ocolişuri şi cu o prudenţă de lup, după aproape două ore de mers, ajunse la curbura liniei ferate. Se tupilă lângă

terasament şi aşteptă.

Era o noapte calmă, cu cer jos, din care cauză nu era de loc frig. Lui Presură îi era chiar cald, fiindcă ultima sută de metri o străbătuse aproape alergând. Îşi scoase boneta şi-şi şterse fruntea transpirată. Apoi îşi aprinse o ţigară. Peste toată întinderea stăpânea o linişte deplină, de parcă viaţa ar fi murit pretutindeni până în zarea pe care o presimţea departe, departe. Apoi, deodată, dinspre oraş, se auzi un fluierat de locomotivă, vesel, ca un chiuit de nuntaş băut, şi imediat zgomotul caracteristic unui tren în mers.

Inima începu să-i bată repede, repede şi, de emoţie, începu să înghită mereu un închipuit ghemotoc care se încăpăţânase să-i rămână în gât.

Trenul se apropia – era un marfar – şi, pe măsură ce se apropia de curbă, îşi încetinea goana. Când locomotiva mai era doar la vreo câţiva paşi, Presură se culcă în zăpadă ca nu cumva să fie văzut de mecanic, dar, imediat după aceea, se ridică în genunchi. Primele vagoane erau închise. Albul zăpezii destrăma întunericul şi, cu toate că nu era lună, vizibilitatea era acceptabilă. Scrutând întunericul, sesiză la timp apropierea unor vagoane deschise. Se ridică în picioare şi aşteptă. Era atât de emoţionat, încât primul vagon trecu fără ca măcar să izbutească să schiţeze gestul de a sări în el. Următorul însă nu-l mai scăpă. Fugind în direcţia în care mergea trenul, izbuti să se agaţe, să se ridice în mâini şi cu eforturi epuizante din cauza lipsei de antrenament, să încalece peretele vagonului de care se agăţase.

Dar abia izbuti să aducă înăuntru şi celălalt picior, când, din capătul celălalt al vagonului, se ridică o mogâldeaţă care ţipă la el cu voce guturală:

— Halt!

Totul se petrecu atât de pe neaşteptate, încât un fragment de secunda Presură încremeni locului.

În clipa următoare, ţâşni locului, gata să sară.

— Halt!

Şi o dată cu somaţia porni şi împuşcătura. Glontele fierbinte, pătrunzându-i pe sub omoplat, îl prăbuşi înapoi în

vagon.

„De data asta s-a sfârşit!”

Şi îşi pierdu cunoştinţa.

Când şi-a revenit, se afla într-un pat de spital, într-o cămăruţă.

„Va să zică n-am murit!” îşi spuse, vorbind tare. Şi îl cuprinse o mare deznădejde, anticipând ce avea să se întâmple cu el. Fulgerător însă îi trecu prin minte gândul sinuciderii. Da, se va sinucide. Dacă încăperea se afla la etaj, se va arunca pe fereastră. Dacă era la parter, se va spânzura tăind în făşii cearşaful.

Încercă să se ridice în capul oaselor şi izbuti fără prea multă greutate. Abia atunci observă că lângă uşă, stând pe un scaun, păzea un soldat cu arma între genunchi.

După trei săptămâni schimbă spitalul cu închisoarea.

Şi chiar din ziua aceea începu calvarul interogatoriilor. Îl anchetară colonelul pretor, maiorul Buturugă, un colonel de la Curtea Marţială. Ancheta dură o lună încheiată. Deşi mărturisise totul, de la început, anchetatorii nu se arătară de loc mulţumiţi. Voiau să afle ce legături existaseră între el şi Calomfirescu, de când se cunoşteau, unde se ascundea acum Calomfirescu, dacă, în ce fel şi cu cine anume din rândul populaţiei civile avusese legături, şi multe asemenea întrebări, la care el nu putea da vreun răspuns. Şi fiindcă nu le putea răspunde, l-au bătut, l-au schingiuit, în fel şi chip. După o lună, văzând că nu pot scoate nimic de la el, l-au judecat. Expeditiv, procesul prilejui succese ieftine acuzatorului, iar unicului apărător din oficiu – un tânăr sublocotenent de artilerie care avu naivitatea să-şi ia rolul în serios – compromiterea definitivă. (O săptămână după proces fu trimis să comande un pluton de şoc format din foşti puşcăriaşi de drept comun.)

Sentinţa pronunţă condamnarea la moarte prin împuşcare.

*

Arestatul de deasupra lui începu din nou să măsoare

camera, de la un capăt la celălalt. Planşeul era atât de slab, încât cu fiecare pas se desprindeau din bagdadie bucăţi de var şi tencuială.

Sergentul t.r. Presură Virgil părăsi laviţa şi, cumpănindu-se, se apropie de fereastră. Iaca, se luminase, şi el o clipă nu închisese ochii. Retrăise în amintire toate întâmplările. Deschise fereastra. Frigul dimineţii năvăli în cameră, zgribulindu-l. Dar rămase mai departe la fereastră şi aspiră aerul curat. Era pentru ultima dată. Pentru el nu avea să mai fie o nouă dimineaţă.

Un soldat cu mantaua pe umeri, cu capul gol, străbătu alene curtea, fluierând. Apoi, auzi din nou ciocanul soldatului-tâmplar. Va să zică aseară nu terminasè lada. De grijă, probabil că şi somnul îi fusese pe sponci. Abia se crăpase de ziuă, şi, bietul de el, se şi apucase de lucru.

Ascultă câteva clipe ciocăniturile şi deodată îi veni în minte întrebarea:

„Oare după ce m-or împuşca, au să-mi vâre trupul în coşciug?”

Întrebarea îl înveseli. Îşi aminti de cei trei morţi – primii „eroi” ai regimentului din care făcuse parte – pe care majurul Cotârţă îi îngropase după ce îi dezbrăcase de uniformele rupte şi năclăite de sânge.

Uşa se deschise şi în pragul ei apăru plutonierul Sborşitu Gavril.

— Haide, mă! Nafura mă-ti! Pe lumea ailaltă te-or sătura ei, dracii, de bolşevism!...

Pentru a „întări disciplina”, comandantul Diviziei ordonase ca, la execuţie, să asiste delegaţi de la toate unităţile şi formaţiunile de serviciu.

Când camionul care îl transporta pe sergentul t.r. Presură Virgil ajunse la locul execuţiei – un tăpşan în spatele unei pădurici hărţuită rău de artilerie cu două luni în urmă, în timpul luptelor – locul era negru de ostaşi.

Şi mascarada începu după tipic. Un căpitan, după ce citi sentinţa, peroră o jumătate de oră despre disciplina militară, despre datoria sfântă pe care o aveau cu toţii de a

muri pentru apărarea crucii, pentru gloria Patriei nemuritoare, şi aşa mai departe.

Sergentul t.r. Presură Virgil nu auzea decât crâmpeie din zgomotoasa cuvântare. Privea soldaţii adunaţi în careu. Chipurile lor erau întunecate, ameninţătoare. Cei mai mulţi priveau în pământ. Dar în ochii acelora care se uitau la el, citea înţelegere, simpatie. Unii ochi chiar lăcrimau...

În clipa aceea, când numai câteva minute îl mai despărţeau de moarte, sergentul t.r. Presură Virgil simţi un dor nestăvilit de viaţă. Dorea să trăiască ca să poată fi de faţă în ziua socotelilor. Fiindcă acum în pragul morţii avea certitudinea că ziua aceea va veni neapărat. Aspră, necruţătoare faţă de toţi aceia care dezlănţuiseră criminalul război. Da, şi mai dorea să trăiască pentru că acum, în pragul morţii, avea intuiţia că *mâine*, totul va fi altfel. În ce fel *altfel*, nu ştia. Simţea, însă, că viaţa va fi mai bună, mai frumoasă.

Când, după o jumătate de oră, cuvântarea căpitanului luă sfârşit, în timp ce se desfăşura scurta ceremonie a degradării lui, o păsărică începu să cânte în pădurice, vesel, vesel, ca un protest al vieţii împotriva morţii, care, peste câteva minute, avea să poposească în locul acela.

Doi jandarmi îl legară de un copac, în timp ce alţii se aliniară la douăzeci de paşi în faţa lui sub comanda unui sublocotenent care, de emoţie, răguşise. Puştile se înşurubară în umăr şi ţevile lor îl ţintuiră ameninţător. Le numără: erau zece cu toate. Una, mai ales, părea că-l ţinteşte drept în mijlocul frunţii. O clipă ţeava aceea i se păru lungă, lungă şi atât de aproape încât avu iluzia că vede interiorul ei, strălucitor şi cu şănţuleţ în spirală.

În clipa aceea, brusc, îşi aminti de conţinutul manifestului pe care îl găsise în programul de cinema, atunci spre începutul războiului.

Şi mai înainte ca sublocotenentul să comande foc, strigă cuvintele cu care acest manifest se sfârşea:

— Moarte fascismului!

— Foc! zbieră sublocotenentul şi cele zece puşti detunară deodată. Dar se întâmplă ceea ce nimeni nu se aşteptase:

nici unul din cele zece gloanţe nu nimeri ţinta vie. Sperând că celălalt o va face, toţi cei zece din plutonul de execuţie trăseseră în aer.

Căpitanul începu să urle, roşu de supărare, sublocotenentul se îngălbeni ca o lămâie, iar cei zece soldaţi, speriaţi de ceea ce făcuseră, se grăbiră să-şi încarce armele cu stângăcia unor recruţi, în timp ce careul compact de soldaţi se clătină o clipă, la dreapta şi la stânga.

Cu voce slabă şi tremurată ca un behăit de ied, sublocotenentul repetă comanda... Armele bubuiră din nou...

Sergentul t.r. Presură Virgil nu simţi nici o durere. Moartea îl învălui fulgerător. Doar o părere de secundă avu senzaţia că el însuşi e un ghemotoc fierbinte, care alunecă, vertiginos, pe şănţuleţul în spirală al puştii care, adineauri, i se păruse că-l ţinteşte mai ameninţătoare decât toate.

POTECA TĂINUITĂ

Cei trei mergeau la braţ şi dormeau... Mergeau bălăbănindu-se când la dreapta, când la stânga, fără să se trezească. Priviţi de departe, păreau trei cheflii rătăciţi, cine ştie prin ce întâmplare, pe câmpul imens şi pustiu parcă până la capătul lumii. În albul imaculat păreau trei pete negre şi mişcătoare.

Înaintea lor, la o depărtare de numai câţiva paşi, încă o pată neagră: sergentul Calafeteanu Florea. Înalt, drept, cu privire dârză, sergentul conducea grupul. Mergea cu un umăr înfipt înainte, ca să sfâşie parcă pânza nevăzută a vântului, care, pornit uşurel, se îndârjea din ce în ce mai mult.

Cerul era jos, slinos, şi, scuturat parcă de vânt, cernea o mătreaţă, care pişcă obrajii şi intra în ochi usturându-i. Peste întinderea nesfârşită, în afară de cele patru mogâldeţe, nu se vedea nimic, nici vreun stâlp de telegraf, nici trunchiul vreunui copac şi nici măcar o părere de vreo aşezare omenească.

„Dacă ne apucă noaptea pe câmp, au să ne mănânce lupii”, îşi spuse Calafeteanu, pipăind sacul de merinde, burduşit de cartuşe.

Privi înapoi. Ceilalţi trei rămăseseră mult în urmă. Se opri să-i aştepte. În ochi îi străfulgeră mânia. Nu mergeau, se târau parcă şi dormeau. În tovărăşia lor, slabă speranţă că va putea ajunge departe.

„Treziţi-vă, neputincioşilor”, îi apostrofă în gând, apoi duse degetele la gură gata să fluiere haiduceşte, ca să-i

trezească din somn.

Dar nu apucă s-o facă, pentru că, mai înainte, imul dintre cei trei alunecă, uşurel, în zăpadă. Ceilalţi doi, fără să prindă de veste, continuară să meargă şi să doarmă, bălăbănindu-se şi mai tare, gata să se prăbuşească şi ei.

Cel dintâi se trezi Dediu Mihu. Câteva clipe rămase locului, descumpănit. Abia mai târziu, când înţelese ce se întâmplase, începu să-l scuture de braţ pe Pârvu, ca să-l trezească:

— Trezeşte-te, mă Lixandre, mă!

Pârvu Lixandru deschise ochii:

— Hîî!

— A căzut Gherase. Hai de-mi ajută să-l ridic!

Pârvu Lixandru mormăi ceva de neînţeles şi, pe jumătate adormit, se luă după Dediu.

Acesta îngenunchease lângă Turculeţ Gherase. Pârvu Lixandru, simţind că adoarme din nou, luă un pumn de zăpadă şi începu să se frece pe faţă.

— Scoală, mă Gherase! ţipă Dediu, aproape de urechea lui Turculeţ.

Dar Turculeţ continua să doarmă şi să sforăie.

Sergentul Calafeteanu Florea, care privise scena de departe, se întoarse lângă cei trei.

— Scoală, mă! detună cu vocea puternică să trezească până şi morţii din groapă.

Turculeţ deschise ochii, îi privi o clipă şi continuă să doarmă.

— Teamă mi-e că ăsta moare! îşi dădu cu părerea sergentul Calafeteanu.

— Nu-i adevărat! se răsti Dediu la sergent, străfulgerându-l cu o privire rea.

— Moare, mă, moare, săracu de el! De două zile a început să pută a mort.

— Ce tot cobeşti, mă blestematule? Nu moare!... Nu-l las eu să moară!... Auzi, mă? Nu-l las eu să moară. Adică, de ce să moară tocmai el? De ce să nu mori tu?

Sergentul Calafeteanu se uită la Dediu cu un fel de uimită curiozitate. Nu cumva înnebunise?

Şi mai mult ca să se convingă, întrebă:

— Dar dacă moare? Ce ai să faci atunci? Ai să-l duci în spate?

— Mă, nu ţi-am spus că nu-l las eu să moară? Nu ţi-am spus?

Se dădu doi paşi înapoi şi întinse automatul spre sergent.

Avea o privire rătăcită de nebun. Ochii îi erau înroşiţi, pleoapele de asemenea. Faţa negricioasă, arsă de vânturi, cu barba crescută mare, era plină de pecingini.

— Bine, mă! Dacă nu vrei tu să moară, nu moare.

— Ajută-mă să-l ridic!

— Iaca, îţi ajut.

Şi se lăsă într-un genunchi în zăpadă.

Dediu dădu drumul automatului şi, îngenunchind de cealaltă parte, începu să-l scuture pe Turculeţ.

— Scoală, mă Turculeţ. Să nu mori, mă, să nu mori!

Şi zgâlţâindu-l parcă deznădăjduit, izbucni în plâns.

La câţiva paşi mai încolo, Pârvu, rezemat în armă, ca ciobanii în bâtă, adormise de-a-mpicioarelea.

Sergentul Calafeteanu văzând că Dediu, cu toate zgâlţâiturile, nu izbuteşte să-l trezească, îl apucă pe Turculeţ de gulerul mantalei şi, fără nici un efort, ca şi când ar fi fost o păpuşă, îl puse pe picioare.

Abia acum acesta se trezi. Era o stârpitură de om, care ajungea cu creştetul capului până la centura sergentului Calafeteanu, în care stăteau înfipte, una lângă alta, grenadele. Slab, cu obrajii scofâlciţi, cu o piele zbârcită, cu fruntea care nu era înaltă, dar care făcea un fel de streaşină ochilor mici şi afundaţi în orbite, soldatul Turculeţ Gherase părea un spectru. Ochii impresionau cel mai mult. Erau aşa de mici, şi de spălăciţi şi atât de adânc înfundaţi în cap, încât, de departe, ţi se părea că din adâncul orbitelor te priveau nu ochii ci doar nişte găuri.

— Haide, luaţi-vă de braţ şi la drum! porunci sergentul, luând-o înainte.

Înapoia lui, lanţul celor trei se refăcu. Turculeţ la mijloc, Dediu la dreapta, Pârvu la stânga.

Ţinându-l strâns de braţ, Dediu murmura într-una:

— Să nu mori, mă Gherase. Să nu mori, mă, să nu mori!

Turculeţ îl auzea dar nu catadicsea să-i răspundă.

„Săracu Dediu! îl compătimi în gând. S-a zănit din cauza foamei.”

Dar fiindcă Dediu nu mai contenea, în cele din urmă, plictisit, îi replică furios:

— Ho, mă! Mai tacă-ţi fleanca! Nu mor eu înaintea ta, n-ai grijă!...

— Nu mori, mă?

— Nu mor, mă! Ce-ţi veni?

— Să nu mori, mă!... îi recomandă pentru ultima dată, aducându-şi aminte de vis.

Visase, în timp ce mergea braţ la braţ cu ceilalţi doi. Se făcea că era acasă la el şi că dormea pe cuptor. Dormea şi în somn îşi spunea cât de bine e să dormi la căldură, pe cuptor, şi să nu-ţi pese de ce se întâmplă în altă parte.

Şi cum dormea el, aşa, mulţumit, deodată cineva porni să-l zgâlţâie.

— Scoală, mă, Mihule! N-auzi? Scoală!

A deschis ochii şi atunci l-a văzut pe Turculeţ. Era Turculeţ, fiindcă semăna cu el, dar parcă nu era făcut din carne, pentru că tremura uşurel, ca şi când ar fi fost plămădit dintr-un fel de fum. Obrajii îi erau scofâlciţi şi galbeni, galbeni ca şofranul. Ca şofranul îi era şi fruntea, la fel şi unghiile lungi, lungi ca nişte gheare cum nu mai văzuse până atunci. Şi apoi, Turculeţ din vis, sigur nu avea ochi. Se uita la el cu găurile orbitelor.

— Ce-i, măi Gherase, de ce mă trezeşti din somn?

— Eu nu sunt Gherase, auzi?

— Aud! Dar atunci cine eşti?

— Eu sunt moartea. Gherase a murit şi acum ţi-a venit rândul. Haide, scoală! Am venit să te iau.

Când Turculeţ s-a prăbuşit în zăpadă, visul s-a curmat şi atunci Dediu s-a trezit din somn. Superstiţios, a crezut că visul e un semn care trebuie tâlcuit în sensul că viaţa lui atârnă de viaţa lui Turculeţ şi că dacă acesta moare, atunci şi zilele sale sunt numărate.

— Să nu mori, mă! Auzi? Să nu mori!

S-a mirat Turculeţ auzindu-l repetând mereu aceste cuvinte, s-a mirat Pârvu Lixandru, dar cel mai mult s-a mirat sergentul Calafeteanu când l-a văzut îndârjit, gata să se încaiere din pricina bicisnicului de Turculeţ.

S-au mirat ei, dar adevărul nu aveau să-l afle niciodată.

Mergeau de ore întregi... Vântul aici se îndârjea, aici se domolea, abia înduplecându-se să adie. Mergeau şi, pe măsură ce timpul trecea, din depărtări şi perfid începură să se târască umbre cenuşii. Până în două-trei ore avea să se lase întunericul. Şi înainte, înapoi, de jur împrejur se întindea stepa ca o imensă farfurie rotundă şi albă.

Mergeau şi, pe măsură ce întunericul se apropia, spaimele puneau stăpânire pe ei. Spaimele morţii. Dacă mai înainte de a coborî noaptea nu găseau un adăpost, erau pierduţi. Sau, unică şansă, să meargă, să meargă, să meargă toată noaptea!...

Să meargă! Dar ei se simţeau la capătul puterilor. De douăzeci şi patru de ore nu mai puseseră nimic în gură, şi tot de atâta timp nu se mai odihniseră măcar o oră. Aveau să mai meargă, cât? O oră, două, trei... Apoi, unul câte unul, aveau să se prăbuşească. Turculeţ întâi, apoi Dediu şi, ultimul, Pârvu. Numai sergentul Calafeteanu va rezista. El îşi va continua drumul, cu pas hotărât, mereu neobosit, mereu dârz.

Îl priveau toţi trei cu ochi invidioşi. Numai sergentul va scăpa. Numai el nu se va lăsa doborât de foame şi trudă.

— Măi, al dracului rumân! se minună tare Turculeţ.

— Al dracului! confirmă şi Pârvu Lixandru.

Şi fără să şi-o mărturisească, simţiră cu toţii că încep să-l pizmuiască. Îl pizmuiau convinşi fiind că, dintre toţi, numai el va supravieţui.

Dintre toţi cel mai îndârjit împotriva sergentului era Dediu.

— Să ştiţi că ăsta a făcut moarte de om! vorbi ceva mai târziu, şi ceilalţi doi înţeleseră că e vorba de sergent, fiindcă în tot acest interval de timp şi ei se gândiseră numai la Calafeteanu.

— A făcut!... confirmă Pârvu. N-ai auzit că şi-a omorât căpitanul?

— Ei, pe dracu! se supără Turculeţ, care, de fapt, era cel mai puţin pornit împotriva sergentului. Şi ce dacă l-a omorât? Pesemne că ofiţerul şi-o fi meritat soarta. Ce, parcă eu nu l-am achitat pe domn' sublocotenent al meu? Curgea focul ruşilor pe noi, domnule, de parcă s-ar fi dezlănţuit toate stihiile lumii, fugeau ai noştri care încotro, înnebuniţi, urlând zăbăuci, şi el, musai să-l duc o raniţă. „Ia lasă-mă, domn' sublocotenent, că aş zvârli şi mantaua de pe mine, că mă încurcă la fugă, şi matale vrei să mă cocoşezi cu raniţa asta în care parcă ai vârât pietre? Du-ţi-o singur, dacă nu te poţi despărţi de ea." El, nu şi nu, să-i duc raniţa, altfel mă împuşcă. Dacă am văzut că nu scap de el, l-am pălit cu patul armei în cap. S-a lungit la pământ şi n-a mai zis nici pâs.

Rău nu-mi pare. Cu mâna lui, patru oameni a împuşcat. De-aia zic: dacă şi căpitanul lui Calafeteanu a fost câine ca domn' sublocotenent al meu, apoi dacă l-a curăţat nu se cheamă că a făcut moarte de om.

Ca şi când ar fi simţit că cei trei despre el vorbesc, sergentul Calafeteanu aruncă o privire spre ei.

Căutătura sergentului Calafeteanu era aspră, hotărâtă şi înfricoşa puţin din cauza sprâncenelor împreunate.

Dediu nu se lăsă convins de argumentaţia lui Turculeţ. Lui, mai mult decât celorlalţi, îi era teamă să nu moară, şi din cauza asta îl ura pe sergent, care, mai voinic decât ei toţi, sigur că avea să trăiască.

— Dacă nu vom izbuti să trecem – se încăpăţâna el – să ştiţi că asta se va întâmpla numai din vina lui. Cine ştie pentru ce păcate trebuie să plătim şi noi, care ne-am întovărăşit cu el.

Câteva clipe, nici Turculeţ şi nici Pârvu nu sesizară adevărata semnificaţie a cuvintelor lui Dediu. Abia mai apoi se dumeriră. Explicaţia li se păru plauzibilă. Într-adevăr, trecuseră câteva zile de când tot încercau să iasă din încercuire, fără să izbutească. Încercau la dreapta, dar cum se apropiau de şosea auzeau tancurile; încercau la stânga,

la fel. Oriîncotro încercau, îi întâmpina zgomotul caracteristic tancurilor sovietice.

Şi, aşa, de zile întregi, se tot învârteau ca nişte şoareci într-o capcană fără să izbutească să treacă.

Când ruşii dăduseră peste cap frontul la Cotul Donului şi când se dezlănţuise ofensiva, ai noştri se predaseră cu sutele, cu miile. Dar unii se strecuraseră din încercuire. Numai ei, parcă era un făcut, nu izbuteau. Poate că Dediu avea dreptate. Nu cumva sergentul le purta nenoroc?

— Mă, Mihule, să ştii că ai dreptate. Au făcut-o ei alţii, numai noi ne învârtim ca nişte mâţe în jurul cozii, fără să izbutim. Şi asta numai din cauza păcătosului ăstuia de sergent.

Atunci, sergentul Calafeteanu detună:

— Mişcaţi-vă mai repede! Acuşi ne apucă noaptea şi noi încă n-am ajuns la clădirea aceea de colo.

Se uitară cu toţii în direcţia mâinii sergentului şi inima începu să le bată tare. Drept înainte, pe câmp, departe, se vedea o clădire dreptunghiulară.

În clipa aceea, privirile lor exprimară recunoştinţă. Ce s-ar fi făcut ei fără sergent? Îşi amintiră că, de fiecare dată când se găsiseră la mare strâmtoare, sergentul Calafeteanu fusese acela care îi scosese la liman. Cu instinctul lui sigur ştia încotro să apuce, ca până la urmă să ajungă la vreun sat pierdut în imensitatea stepei. Poposeau la câte o casă de la marginea satului, se ospătau cu ce găseau, îşi uscau hainele la căldura sobei şi furau câteva ore de odihnă, făcând, pe rând, de strajă, temându-se să nu fie denunţaţi de gazdă.

Da, fără el, până acuma ar fi pierit prin stepă. De aceea, încă din prima zi, sergentul Calafeteanu a devenit conducătorul lor, pe care l-au acceptat ca atare. recunoscându-l ca pe cel mai vrednic dintre ei.

Numai adineauri, cu minţile întunecate de spaimele morţii, îl pizmuiseră.

Din clădiri rămăseseră doar zidurile. Arseseră. Scăpaseră, intacte, numai staulul de vite – lung să încapă în el cel puţin

treizeci de capete – şi remiza de unelte, cu numai doi din pereţii de scânduri teferi. Când au ajuns, începuse să se întunece. Cu scânduri smulse din pereţii remizei, făcuseră foc în staul şi, strânşi în jurul vâlvătăilor, se încălzeau, întorcându-se, când pe o parte, când pe alta.

Sergentul Calafeteanu umpluse gamela cu zăpadă şi aştepta să fiarbă apa. Într-unul din buzunare, mai avea o singură bucăţică de zahăr. Zahărul şi apa fiartă din gamelă aveau să fie cina lui din seara aceea. Mai prost era pentru ceilalţi, care nu aveau nici măcar atât. Stăteau turceşte în jurul focului toropiţi de căldură. Cu toate că erau istoviţi nu puteau dormi din cauza foamei. Aţipeau, se trezeau, iarăşi aţipeau şi iarăşi se trezeau.

Sergentul Calafeteanu se uită pe rând la fiecare. Dediu se vârâse cel mai aproape de foc şi din mantaua lui ieşeau aburi. Faţa lui, cu barba crescută mare, era roşie ca un rac fiert. Stătea atât de aproape de foc, încât sergentul Calafeteanu se mira că nu-i iau foc hainele şi că nu începe să sfârâie carnea de pe el.

Turculeţ, ceva mai departe de foc, stând turceşte, cu coatele pe genunchi şi cu obrajii sprijiniţi în palme, privea focul cu ochii lui mici şi atât de adânc ascunşi în fundul capului, încât nu se vedeau. În ciuda dogoarei focului, chipul îi era galben, galben ca de mort.

Privea vâlvătăile şi dormea. Din când în când îi cădea. capul pe piept şi atunci se trezea pentru o. clipă. Tot bălăbănindu-şi capul în sus şi în jos, bonetul îi căzuse. Sergentul Calafeteanu abia acum observă că Turculeţ era chel. O chelie care se întindea aproape pe toată suprafaţa capului, lucitoare şi galbenă ca şofranul Numai pe la tâmple şi la spate, de la jumătatea occiputului spre ceafă, mai avea ceva păr, roşcat şi creţ.

Drept în faţa lui, stând tot turceşte, Pârvu, îmbrăţişându-şi strâns pântecele cu braţele, privea încruntat undeva în gol. Îşi ţinea pântecele strâns fiindcă protesta atât de zgomotos, încât auzeau şi ceilalţi.

Zgomotul pe care îl făcea stomacul flămând mărea propria lor suferinţă.

— Dar mai termină odată, măi Lixandre, dar-ar dracu în burta ta! se oţărî la el Turculeţ.

— Ce să fac? Chiorăie de foame.

— Parcă mie nu mi-e foame?

— Da, da mie mi-e al naibii de foame! oftă Pârvu.

Turculeţ se uită la el mânios. Pârvu ăsta era un prost şi jumătate. Auzi, că-i este al naibii de foame, ca şi când lor le-ar fi fost mai puţin. Lui, spre pildă, îi era atât de foame, încât parcă îi tăia cineva maţele cu briciul.

— Mă, dacă-ţi mai cântă ramazanul, să ştii că-ţi bag *baineta* în bărdăhană.

— Tu, mă? se răsti Pârvu.

„Uite că nu-i decât o stârpitură de om, să-l striveşti cu un bobârnac, şi e rău ca o scorpie!” se miră sergentul Calafeteanu.

— Eu! Îţi bag baineta...

Pârvu începu să râdă.

— Mă, gândac!

Râse şi Dediu. După el sergentul Calafeteanu. Râdeau acum toţi trei, cu hohote. Râdeau şi, de la o vreme, uitară de ce râd. Hohoteau în neştire, un râs strâmb, schimonosit, dement.

Turculeţ, care, atunci când porniseră să râdă îi privise arţăgos, până la urmă se molipsi şi el de râs. Râse cu gura până la urechi, dezvelindu-şi dinţii mici şi galbeni.

Râsul se potoli tot atât de pe neaşteptate cum se stârnise.

Apa în gamelă fiersese. Sergentul Calafeteanu luă gamela de pe foc şi cum stătea cu picioarele încrucişate turceşte, şi-o potrivi între genunchi. Duse apoi mâna la buzunar, să scoată zahărul, când, deodată, observă privirile celorlalţi. Se uitau la el cu nişte ochi mari, stranii, lacomi.

Renunţând la zahăr, începu să soarbă, cu înghiţituri mici, apa fierbinte.

— Voi de ce nu vă fierbeţi nişte apă, mă? Încălzeşte ciolanele şi ţine de foame.

— Pe dracu! Dacă îţi umpli burta cu apă chioară, te apucă pântecariţa! mormăi Turculeţ.

— Iaca tu, de colo! îl luă în râs Pârvu. De apă, mă deşteptule? De două zile, n-am mai pus nimic în gură.

Câtva timp nu mai vorbi nimeni. Sergentul sorbea apa caldă şi ceilalţi se uitau la el.

Pe urmă, vorbi tot Turculeţ:

— Ce-o fi fost pe aici mai înainte de război? Pare a fi un arman boieresc.

— Cum arman boieresc? Tu nu ştii că la bolşevici nu mai sunt boieri? I-au prăpădit pe toţi, când cu revoluţia.

— Eu am zis numai că seamănă cu un arman boieresc! se apără Turculeţ.

— O fi fost vreo moşie de-a statului, îşi dădu cu părerea Dediu. Cică, nu toate moşiile boierilor le-au dat oamenilor. Pe unele le-a oprit statul.

— Mă, şi când te gândeşti ce de bucate or mai fi ascunse pe aici!

Toţi se priviră cu neîncredere.

— Ce spui, mă?

— Spun ce-aţi auzit, că multe bucate or mai fi ascunse. Dacă a fost pe aici moşie de-a statului, apăi trebuie că erau bucate, nu glumă. Şi când s-a apropiat frontul, or fi dus cu ei ce-au putut duce, iar ce nu, au îngropat.

— Mai ştii? aproape se lăsă convins Dediu.

— Vorba e, unde le-or fi ascuns? continuă Turculeţ. Când mă gândesc ce de-a grâu o fi zăcând sub pământ...

— Şi porumb...

— Te pomeneşti că şi cartofi.

— De-am da de urma gropii cu bucate, am fierbe nişte grâu...

— Am coace nişte cartofi... De când n-am mai mâncat cartofi, măi frate-meu! oftă Pârvu. Are careva sare?

— Am eu.

Şi Dediu scoase din cartuşieră un pumn de sare zgrunţuroasă, înfăşurată într-o cârpă, care fusese cândva albă, dar care, acum, era cenuşie.

— Şi-o ceapă!... Thii, ce-aş mai mânca o ceapă! se căină Turculeţ.

— Cu un dărăb de brânză şi un boţ de mămăligă! adăugă

Pârvu, strângându-şi în braţe pântecele care chiorăia şi mai zgomotos.

— Ia mai tăceţi, mă! Nu vă daţi seama că aşa mai rău vă aţâţaţi foamea? Mai bine haide să ne culcăm. Când dormi, uiţi de foame.

Şi sergentul Calafeteanu, înfăşurându-se în pătură, se lungi lângă foc întorcându-le spatele.

— Parcă foamea te lasă să dormi.

Turculeţ se ridică şi porni spre fundul grajdului.

— Unde te duci, mă Gherase?

— Mi-e foame!

— S-a zănit, săracul! îl compătimi Dediu.

Apoi, amintindu-şi de vis, plecă după el să-l aducă înapoi.

Turculeţ străbătu grajdul, cumpănindu-se ca un om beat, înjurând. Grajdul avea două uşi, una la un capăt, cealaltă la celălalt. Turculeţ se opri în pragul uneia. Afară, întunericul stăpânea pretutindeni şi începuse să viscolească. De departe, aievea sau poate numai o părere, se auzi un urlet de lup. Se înfioră.

Atunci abia îl simţi pe Dediu în spatele său.

— Ai auzit, mă? îl întrebă, privindu-l dintr-o parte.

— Ce să aud?

— Lupul.

— Nu! Ţi s-o fi năzărit. E vântul. Ia auzi-l ce mai chiuie, blestematul!

Turculeţ ascultă câteva clipe.

— Nu mai apucăm, mă, să ajungem acasă!

Vântul se îndârji mai tare, împroşcându-i cu zăpadă viscolită, încât de abia mai putură respira.

Dediu îl apucă de braţ şi-i spuse cu blândeţe:

— Haidem înăuntru!

Turculeţ gemu şi se lăsă dus.

Când ajunseră lângă foc, Pârvu adormise. Întors cu spatele la foc şi învelit în pătură, sergentul Calafeteanu se pregătea să doarmă.

— Cum e afară? întrebă într-o doară.

— Prăpăd!... Viscoleşte. Dacă până mâine nu se astâmpără, nu vom putea pleca de aici! se nelinişti

Turculeţ.

— Ei, şi dacă am putea pleca, ce? De trecut nu vom putea trece! Ori aici, ori prin stepă, tot un drac. Că de crăpat, tot vom crăpa.

Şi Dediu aruncă, înciudat, deasupra jarului o bucată de lemn. Scânteile ţâşniră, împrăştiindu-se în toate părţile. Un puchi de scânteie nimeri pe obrazul lui Pârvu. Acesta, fără să se trezească îşi scutură câtva timp capul, ca un apucat.

Optimist, Turculeţ protestă:

— De ce să crăpăm? Ba n-avem să crăpăm de loc. Până la urmă, tot avem să trecem.

— Ba crăpăm. Fără numai dacă ne predăm. Ce zici, domn’ sergent?

— M-aş preda, mă, da nu pot. Trebuie să ajung acasă. Am eu o socoteală de plătit. Altfel... Ce, parcă nu ştiu că acasă n-am să pot sta mult!?... Când mi-o fi lumea mai dragă, iarăşi front, iarăşi catiuşele şi brandurile. Până acuma m-a păzit dumnezeu. Dar ulciorul nu merge de multe ori la apă. Până la urmă, m-o găsi şi pe mine un glonte, o schijă. Încaltea, prizonier, ştii că ai scăpat de glonţ. Ehe, ce m-aş mai fi predat şi eu!... Dar dacă am o socoteală. Şi eu aşa sunt... Mort, copt, când trebuie să mă socotesc, mă socotesc. Voi, treaba voastră! Faceţi cum v-o tăia capul. Ce, eu m-am ţinut după voi, sau voi după mine?

Dediu oftă şi scuipă printre dinţi în foc.

— Parcă eu n-am o socoteală? Am, cu de-alde socru-meu. Şi-a făcut casă pe pământul meu. A pus martori falşi să jure la judecată cum că pământul ar fi al lui. Hoţu!... Ori îmi vinde casa, ori i-o dărâm. Are noroc ghizuroiul dracului. Văd că nu mai merge. Că, decât să mor mâncat de lupi, mai bine mă predau. M-oi socoti cu el când s-o pune pace, şi când o da dumnezeu §să mă întorc din prizonierat.

— Fie ce-o fi, eu nu mă predau, se îndârji Turculeţ. Eu merg cu dumneata, domn’ sergent. Trebuie să-i văd pe ai mei. De doi ani nu mi-au mai dat drumul. Iaca, mă arde, aicea în piept, dorul, ca un foc. O zi numai să stau acasă şi apoi, întâmplă-se orice cu mine. Nici că-mi mai pasă. Pe urmă, fraţilor, m-aş da prins la ruşi.

„Al dracului, că inimos mai e! Mâine, dacă o pornim la drum, prăpădit de foame cum e, n-o duce mai mult de un kilometru, doi. Cade şi nu se mai scoală şi uite că nu se lasă.”

Dediu oftă, dar nu-i răspunse. Acum, tăceau toţi trei. Pârvu sforăia cumplit.

— Apăi, să ne culcăm şi noi! propuse Dediu.

Între timp, Turculeţ se şi vârâse sub pătură.

— Ce-aş mai mânca acum un cartof copt! pofti din nou Dediu.

— Tacă-ţi gura! se răsti la el Turculeţ.

— Iaca tac!...

Câteva minute mai târziu, sergentul îi cunoscu după răsuflare că adormiseră.

Atunci auzi urletul lupului.

„Dacă le miroase a om şi vin până aici, ne mănâncă pe toţi, fără ca măcar să ne trezim.”

Se sculă şi, trecându-şi automatul pe după gât, se duse să vadă dacă nu există vreo posibilitate să închidă uşile grajdului pe dinăuntru. Aveau clanţe care se închideau perfect. De asemenea şi drugi de pus de-a curmezişul.

Când termină de baricadat şi cea de-a doua uşă, îi veni în minte să caute în iesle, dacă nu cumva găsea ceva paie curate, pe care să le aştearnă sub el. Dar abia făcu câţiva paşi şi se împiedică de ceva. Scăpără un chibrit şi la lumina lui, văzu pe jos o traistă, pe jumătate plină cu grăunţe de ovăz.

Luă traista, adună de pe jos, cu grijă, boabele risipite şi se întoarse la foc. Cei trei dormeau duşi, sforăind, gemând prin somn, scrâşnind din dinţi. Îi contemplă câteva clipe, apoi, cotrobăindu-le prin sacii de merinde, le luă gamelele. Cu ele subsuoară, ieşi afară, le umplu cu zăpadă, apoi se întoarse la foc. Cu un lemn bătu jarul ca să se aşeze şi puse deasupra gamelele. Pe urmă, când zăpada se topi, turnă în fiecare câte doi pumni de grăunţe.

„Iaca, vă pregăteşte mama mâncare!” glumi el, vorbind tare. Dar cei trei dormeau. Dormeau şi sforăiau cumplit.

Sergentul Calafeteanu îşi răsuci o ţigară groasă. La tutun nu trebuia să se zgârcească. Mai avea încă destule pachete. Cu tutun se „aprovizionase” suficient. Şi cu zahăr la fel, dar, întrucât, de când rătăceau prin stepă zahărul fusese alimentul de bază, provizia se sfârşise. De altfel, îl împărţise şi cu ceilalţi trei.

Îşi aminti de dimineaţa aceea grozavă.

Zorile acelei zile l-au găsit abia întors din poziţia înaintată unde inspectase pândarii. Fusese o noapte agitată, deşi nici ei şi nici ruşii nu trăseseră măcar un foc de armă. Telefoanele însă zbârnâiseră toată noaptea şi companiile fuseseră în stare de alarmă. Până şi maiorul îşi părăsise adăpostul temeinic lucrat, încumetându-se până în tranşeea lor să asculte ce se întâmplă în liniile ruseşti.

Dar grija şi temerea s-au dovedit de prisos. A trecut noaptea într-o linişte desăvârşită. O linişte pe care n-au tulburat-o decât pocnetele nenumăratelor rachete care, din sfert în sfert de oră, se aprindeau pe întreg frontul ocupat de batalionul lor.

Dimineaţa însă, când abia începea să se lumineze, în dreapta, departe, începu canonada. Vuia văzduhul acolo, se despica pământul, se prăbuşea cerul. Erau unii care se găseau pe front de la începutul războiului. Luaseră parte la zeci de bătălii, fuseseră martori la nenumărate pregătiri de artilerie, nemţeşti, ruseşti, româneşti. Dar ceva asemănător niciodată nu le mai fusese dat să audă. Trăgeau din poziţiile ruseşti nu zeci ci sute şi parcă mii de tunuri. Oamenii ascultau, se minunau, dar, întrucât la ei în sector era linişte, nu prea îşi făceau griji. Nu şi-au făcut griji nici când canonada a început şi în stânga. Până la prânz, n-au făcut altceva decât să asculte zgomotul bătăliilor formidabile în curs de desfăşurare. Apoi, deodată, zvonul s-a împrăştiat din om în om, de-a lungul întregului front: Ruşii au atacat cu forţe uriaşe, au spart frontul şi acum înaintează din două direcţii, ameninţând să încercuiască toate unităţile aflate în Cotul Donului.

Şi abia atunci şi-au dat seama de ce ofiţerii încă de dimineaţă aveau feţele pământii, de ce erau nervoşi, de ce

întrebau la telefoanele de campanie dacă nu e „nimic nou”, de ce, când suna telefonul, se repezeau ca nebunii la aparat, smulgând receptoarele din mâinile telefoniştilor.

Cei mai îndrăzneţi murmurau destul de tare:

— Aha!... Aha!... A început să le cam tremure turul pantalonilor, dumnealor.

Ofiţerii, cu înjurături şi ameninţări, căutau să dezmintă zvonul. Dar cine să-i creadă, pe cine să înşele? Canonada din dreapta şi din stânga se muta mereu de la nord spre vest şi de la sud spre vest, şi până şi cel mai prost dintre ei îşi dădea seama ce înseamnă aceasta.

— Ce facem, domnule căpitan, ce facem?

— Ce facem, domnule maior?

Întrebarea şi-o puneau ofiţerii inferiori, mai ales cei de rezervă. De când îşi dăduseră seama de gravitatea situaţiei – şi ei îşi dăduseră seama mai curând decât ostaşii de rând – aşteptau ordinul de retragere. Dar orele treceau, una după alta, într-o aşteptare plină de panică.

Numai soldaţii nu-şi prea făceau griji.

— Ne dăm prinşi la ruşi, am gătat războiul.

Pe urmă, deodată, s-a zvonit că unele unităţi primiseră ordin să se retragă, încă înainte de amiază, dar că regimentul lor nu primise un astfel de ordin, pentru că generalul comandant al brigăzii lor, cu întregul său stat-major, spălase putina de dimineaţă, uitând să mai dea ordin de retragere unităţilor în subordine.

Şi atunci, un alt zvon începu să circule din om în om:

— Acu, dacă s-au pornit ruşii, până în ţară au să ne tot fugărească.

— Ia haidem acasă, măi fraţilor!

Şi din proprie iniţiativă, începură să părăsească poziţiile.

Comandantul companiei din care făcea parte Sergentul Calafeteanu încă nu se hotărâse să dea ordin de retragere, când oameni din compania lui, pe cont propriu, întoarseră spatele poziţiilor.

Primul care dădu semnalul de plecare fu sergentul Calafeteanu.

S-a dus întâi să-i spună comandantului de pluton:

— Domn’ sublocotenent, eu zic să plecăm.

— Cum să părăsim poziţia, măi Calafetene, fără ordin? Vrei să ne împuşte?

— Ia lasă, domn’ sublocotenent, că ordinul nu mai vine. N-auziră̆ţi ce se zvoneşte? Cică ai de la brigadă au tulit-o şi au uitat să mai dea ordin de retragere.

— Stai să-l întreb pe domnul căpitan.

— Păi, dacă-l întrebaţi, are să vă ordone să rămâneţi. Ce, nu-l cunoşti pe domn’ căpitan? Noi plecăm! Plecăm acasă...

Când a ieşit din adăpostul ofiţerului, câţiva l-au luat în primire:

— Ei, ce facem, Floreo?

— Păi eu zic s-o cam luăm din loc. Care vrei să vii, ia-te după mine!

N-a mai rămas nimeni. Până la urmă, după ei s-a luat şi sublocotenentul.

Se întunecase între timp. Căpitanul le-a ieşit înainte.

— Cine v-a dat ordin să vă retrageţi? Înapoi! Înapoi, că vă împuşc pe toţi!

Îi ameninţa cu revolverul, roşu la faţă şi transpirat, în ciuda gerului care pişcă rău de tot.

— Unde înapoi, domnule căpitan? se îndârji sergentul Calafeteanu. Nu vedeţi că suntem prinşi ca într-o cursă de şoareci?

Şi parcă, pentru a întări spusele sergentului, departe şi în spre vest, văzduhul începu să fiarbă şi să se cutremure hăurile de zgomotul exploziilor.

Dar căpitanul păru că nu le aude. Sau, poate, tocmai pentru că le auzi, înnebuni şi mai tare. În ochii lui furia se împletea cu groaza. Îl înfuria nu atât faptul că, fără ordinul său, oamenii părăsiseră poziţiile, ci faptul că, laş, nu se putea hotărî să facă şi el ceea ce făcuseră ofiţerii pe care îi avea în subordine, ceea ce făcuse probabil şi comandantul batalionului, care nu mai răspundea la telefon.

Şi cu toate că tremura de groaza morţii, nu-şi putu înfrânge firea, adevărata lui fire câinească. Printre cei care plecau, de-a dreptul peste câmpuri, erau comandanţii de plutoane, încheietorii, toţi subofiţerii, şi cu toate acestea,

căpitanul nu-l vedea decât pe sergentul Calafeteanu. În clipa aceea, în care furia şi spaima morţii îl aduseseră în pragul demenţei, sergentul Calafeteanu simboliza elementul anarhic, adevăratul şi unicul vinovat al dezastrului.

— Înapoi, sergent, nu auzi? Înapoi, că te împuşc ca pe un câine.

— Împuşti pe dracu!

Şi, fulgerător, sergentul Calafeteanu îl culcă la pământ cu o rafală scurtă de automat.

Pe sergentul Calafeteanu, dimineaţa l-a găsit pe şoseaua pe care se scurgeau trupe din toate armele. Sute şi mii de soldaţi mergeau spre vest, în grupuri mici, unii fără arme, alţii cu puşca pe umăr, cu patul în sus, aşa, ca un ciomag. Ici-colo, câte un pluton sau companie cu întreg armamentul, încadrate de ofiţeri şi subofiţeri, mărşăluiau în ordine. Soldaţii unor asemenea grupuri, posomorâţi, priveau în pământ şi, din când în când, se uitau pe furiş şi cu invidie la ceilalţi soldaţi care, de capul lor, şi fără să se cocârjeze sub greutatea armamentului şi muniţiei, zoreau spre vest, spre casa. Fiindcă acesta era motivul care îi mâna pe toţi spre vest. De unde şi în ce fel, nimeni n-ar fi putut-o spune. Dar convingerea generală a acelora care zoreau spre vest era că, în ceea ce-i privea, terminaseră cu războiul şi că până acasă nu aveau să se mai oprească.

Acasă!... De un an, de doi, unii chiar şi de mai mult timp, nu mai fuseseră acasă. *Acasă* însemna pentru ei alinarea pârjolului pustiitor al nostalgiei, însemna alinarea dorului aprig de femeie, de prunci, de munca paşnică de fiecare zi. Dar cuvântul acesta, *acasă*, semnifica în acelaşi timp şi tot protestul lor împotriva războiului în care fuseseră trimişi să moară pentru folosul altora.

Tocmai de aceea, îşi râdeau de cei care mărşăluiau spre vest sub comanda ofiţerilor, cocoşaţi sub greutatea raniţelor şi armamentului:

— Încotro porniriţi, măi judeţ? Că frontul e în spate, nu încotro mergeţi voi!

Ofiţerii care însoţeau detaşamentul se încruntau, înjurau

printre dinţi, dar nu îndrăzneau să reacţioneze în vreun fel.

Sergentul Calafeteanu a mers până aproape de prânz. Atunci a ajuns şi la el vestea, purtată din om în om, că înainte, la vreo câţiva kilometri, şoseaua dă într-o alta pe care patrulează tancurile ruseşti. Că ruşii anunţă prin megafoane că frontul la Cotul Donului fusese spart şi că divizii întregi, româneşti şi nemţeşti, fuseseră încercuite. Enumerând pe acele care se predaseră până în dimineaţa acelei zile, cu generali cu tot, megafoanele îndemnau pe soldaţi să procedeze la fel, deoarece orice încercare de a ieşi din cerc era zadarnică.

La vestea aceasta, cei care se hotărau să se predea – şi aceştia erau cu miile – îşi continuau drumul. Ceilalţi, părăsind şoseaua, o porneau de-a dreptul, peste câmpuri, în speranţa că vor găsi o posibilitate să răzbească.

Printre cei hotărâţi să scape de încercuire era şi sergentul Calafeteanu.

Sergentul Calafeteanu îşi dăduse seama de mult, încă de pe când luptau la Odesa, ce însemna războiul alături de nemţi. Aşa că, acum când divizii întregi trecuseră la ruşi, acum când la o depărtare nu mai mare de cinci-şase kilometri soldaţii se predau cu sutele şi cu miile tancurilor ruseşti, bucuros ar fi făcut şi el la fel, dacă nu ar fi dorit cu atâta ardoare să ajungă cu orice preţ acasă. Numai douăzeci şi patru de ore să stea acasă, să se socotească cu „premarele” şi pe urmă întâmple-se orice cu el.

Aşa era el, de când se ştia. Niciodată nu lăsase nepedepsită o nedreptate sau o jignire personală. Oamenii din sat îl porecliseră „Colţosul”. Şi îi ştiau de frică, îi ştia de frică până şi şeful de post, de altfel, tot atât de voinic ca şi Calafeteanu. N-a scăpat om în sat căruia şeful de post să nu-i fi muiat măcar o singură dată oasele.

Numai pe Calafeteanu n-a îndrăznit să-l bată niciodată.

Când a simţit că şeful de post începe să-i poarte sâmbetele, l-a pândit într-o seară pe când se întorcea de la o vădană, şi, împingându-l cu pieptul, i-a spus:

— Ascultă, dom’ şef! Să nu te pună păcatul să mă baţi vreodată, că te spintec. Pă dumnezeul meu că te spintec!

Eu nu sufăr să fiu bătut.

Şi şeful de post n-a îndrăznit să-l bată. Îl ocăra, îl mai înjura câteodată, dar n-a cutezat să-l atingă măcar cu o palmă.

— Dar tu, măi Colţosule, de ce n-ai ieşit ieri la prestaţie?

— Păi, avusei puţină treabă, dom' şef.

— Da ăilalţi n-au avut? Dacă te mai prind că nesocoteşti ordinele pe care le dau, să ştii că am să-ţi moi oasele!

Îl amenința numai. Ştia el, Calafeteanu, ştiau şi ceilalţi oameni din sat.

— Mă, câinele ăsta de şef, numai de Colţosu se teme! îşi spuneau ei între ei.

Dar de Calafeteanu se temea nu numai şeful de post ci şi primarul. Îl temea în măsura în care îl şi ura. Primar la el în sat era unul Neculai Iordache. Erau cam de aceeaşi vârstă. Neculai Iordache era şi el, în felul lui, colţos. Nu suferea să-i treacă om prin faţă. Putere prea multă nu avea, şi nici cine ştie ce curaj. Dar întrucât taică-su era cel mai mare bogătan din sat, bogăţia îi da o anumită siguranţă care se adăuga curajului şi voiniciei sale. Totdeauna pus pe harţag şi aplicând, prin instinct, recomandarea marilor strategi, că ofensiva e totuşi cea mai bună apărare, atacând cel dintâi, izbutise să-i învingă pe cei mai aprigi flăcăi din sat. Cu unul însă nu i-a mers: cu Calafeteanu. De câte ori s-au încăierat, Nicolae Iordache s-a ales cu o chelfăneală zdravănă. Din cauza bătăilor încasate a început să-l urască pe Calafeteanu. Dar, întrucât ura se împletea cu frica, Neculai Iordache a avut grijă să-şi ascundă cât mai bine ura, faţă de lumea din jur.

De altfel, după armată, Neculai Iordache s-a potolit. S-a vârât în politică şi după numai câţiva ani a ajuns primar în sat.

În 1939, când au început concentrările, şi-a zis că a sosit timpul să se răzbune pe Calafeteanu. Prin fratele său, mai mare decât el, căpitan în regimentul din care făcea parte Calafeteanu, a aranjat ca acesta să fie concentrat, şi printre primele ordine de concentrare care au ajuns la ei în sat în acel nenorocit an 1939, a fost şi unul pentru sergentul

Calafeteanu Florea.

Două luni mai târziu, toţi acei care primiseră ordin de chemare o dată cu sergentul Calafeteanu au fost lăsaţi la vatră. Numai lui Calafeteanu nu i-au dat drumul. Căpitanul Iordache Paraschiv a avut grijă ca sergentul să fie trimis la o şcoală organizată de divizie. După ce a învăţat acolo cum să distrugă un tanc după ultimele metode şi s-a întors la regiment, tot nu i-au dat drumul, sub pretextul că trebuie să-i instruiască pe concentraţi. Şi astfel, datorită căpitanului Iordache, s-a întâmplat ca, din 1939 şi până la bătălia de la Cotul Donului, sergentul Calafeteanu Florea să nu mai dezbrace uniforma militară. În aceşti aproape patru ani, nu izbutise să scape acasă decât de două ori, o dată două săptămâni şi o dată douăzeci de zile.

Domnul primar Neculai Iordache se răzbuna, cu prisosinţă, pe Calafeteanu pentru bătăile încasate pe vremea când flăcăiseră amândoi. Dar, nu numai domnul primar se răzbuna. Se răzbuna şi căpitanul Iordache, care, într-o vară, pe vremea când era elev al liceului militar, de asemenea fusese chelfănit de Calafeteanu, pentru că încercase să-i siluiască sora.

Întâmplarea, sau, poate, dorinţa domnului căpitan Iordache, a făcut ca, la izbucnirea războiului, sergentul Calafeteanu să ajungă în compania comandată de acesta. Ceea ce miră pe toată lumea fu următorul fapt: căpitanul Iordache, rău, sadic, laş şi milităros, de care până şi ofiţerii se temeau, cu sergentul Calafeteanu se purta omeneşte. Nu numai că niciodată nu-l bătea, dar nici măcar nu-l înjura. Un asemenea comportament avea de ce să mire pe toată lumea, pentru că nici acolo, pe front, căpitanul Iordache nu-şi cruţa oamenii.

Nimeni nu izbutise să sesizeze contradicţia dintre regimul preferenţial faţă de Calafeteanu şi trimiterea repetată a acestuia în cele mai primejdioase misiuni.

Doar Calafeteanu înţelesese, încă de la început, în ce ape se scaldă căpitanul.

„Blestematul!... Se arată mieros fiindcă îi e teamă de mine, Dar liniştea n-are să şi-o afle decât în ziua când n-am

să mă mai reîntorc din misiune.”

Dar se părea că moartea avea alte socoteli cu sergentul Calafeteanu. Scăpa de fiecare dată. Deşi pe front de la începutul războiului, nu fusese măcar rănit. În schimb, grupa lui de patru ori fusese reîmprospătată. Hotărât, avea noroc.

De la o vreme, Calafeteanu începuse să-şi dorească a fi rănit. Era singura posibilitate să ajungă acasă şi să-i vadă pe ai lui. Ca să-şi aciueze dorul, scria mereu nevestei pe cărţi poştale, pe orice petic de hârtie, pe coajă de mesteacăn. Îi scria şi nevastă-sa destul de des. Dar scrisorile ajungeau greu la el. La început, veştile nu erau nici bune, nici rele. Veşti ca de la o femeie singură, care trebuia să se spetească muncind puţinul pământ pe care îl aveau.

Pe urmă, au început să curgă şi veşti mai rele. O scrisoare i-a adus ştirea că tată-su, bătrân şi beteag de un picior, s-a îmbolnăvit. În scrisoarea următoare îl vestea că bătrânul murise, şi, ca să-l poată înmormânta, a trebuit să se împrumute. O lună mai târziu, o carte poştală îl vestea că mezinul s-a îmbolnăvit şi că *premarele* cumpără pământ cu bani buni, de la cine vrea să vândă.

Calafeteanu s-a neliniştit şi i-a răspuns imediat să aibă grijă de copil, să-l ducă la doctor. Cât priveşte pământul, să nu care cumva să se lase prostită de primar şi să vândă ceva pământ. A scris scrisoarea şi a doua zi a ieşit la raport la căpitan, cerând o permisie.

Căpitanul nici n-a vrut să audă. A mai trecut o lună şi a primit vestea cea mai rea. Îl anunţa nevasta că mezinul se prăpădise, şi ea, ca să poată face faţă cheltuielilor cu boala şi înmormântarea, vânduse premarelui două din cele patru pogoane de pământ. Când a primit vestea, el, care nu mai plânsese de când fusese copil mic, a plâns o noapte întreagă. A plâns după mezin, dar a plâns şi mai mult după pământul pe care femeia lui îl vânduse fără consimţământul său.

Şi s-a jurat să nu moară, până nu i-o pedepsi pe primar care îi furase pământul. El, primarul, care avea şaptezeci de

hectare din pământul cel mai bun, râvnise la cele două pogoane ale lui.

„Neam de câine turbat, şi tu, şi frate-tu ăsta, căpitanul, care de când ne-au vârât în foc, umblă să-mi mănânce coliva! Mă jur, mă premarule, că nu mă las până nu te-oi sângera oleacă. Ce-o fi pe urmă, puţin îmi pasă!…”

O lună mai târziu, s-a întâmplat încercuirea de la Cotul Donului, apoi noaptea aceea grozavă, când sergentul Calafeteanu l-a împuşcat pe căpitanul Iordache.

„Dacă nu aş fi fost o ţâră mai iute ca el, îmi mânca el coliva, îşi spusese după aceea Calafeteanu. Câinele care m-a tot trimis la moarte!”...

Moartea căpitanului Iordache nu i-a potolit setea de răzbunare împotriva celuilalt Iordache, a primarului. Pentru că numai gândul răzbunării împotriva acestuia l-a făcut s-o ia de-a dreptul peste câmpuri, în loc să intre într-unui din detaşamentele care se formau adhoc din fugari şi care urmau să se predea ruşilor. În ce fel avea să se răzbune, nu-i era însă clar.

„Am să-i las sânge, ce mai!” îşi repeta mereu.

Ceva mai târziu, tot gândindu-se cum ar putea să se răzbune mai bine, soluţia nu i se mai păru bună. Dacă îl omora, până la urmă, tot de el avea să fie rău. După câte a îndurat pe front, va trebui să mai îndure şi puşcărie. De aceea, se hotărî ca în loc să-l omoare, mai bine să-l silească să-i dea înapoi pământul. De frică, până la urmă, avea să accepte. Câinele!… Auzi, să cumpere pământul văduvelor şi al săracilor aflaţi pe front...

După ce deliberă îndelung cu sine însuşi, hotărârea aceasta birui. Şi fu apoi atât de convins că primarul va accepta să-i dea înapoi pământul luat cu japca, încât, liniştit dinspre partea asta, începu să se frământe, cum ar putea face să se răzbune măcar puţin şi pe popa Opincă. Pentru că, de fapt, dacă femeia lui se înduplecase să vândă pământul, adevăratul vinovat era doar popa. Când începuse ea să împrumute bani? Când murise bătrânul. Bani pentru plata popii Opincă, pentru pomană şi pentru ce se mai cere în astfel de nenorociri. Apoi, când mezinul s-a prăpădit, din

nou a avut trebuinţă de bani, biata de ea, şi tot pentru aceleaşi nevoi.

E drept, o mai fi cheltuit ea ceva şi cu boala copilului. Dar grosul cheltuielilor cu prilejul celor două înmormântări fusese făcut. De altfel, nu numai el o păţise. Mulţi în sat se înglodaseră în datorii, ajungând apoi să-şi vândă pământurile numai fiindcă au avut de îngropat câţiva morţi în familie.

Dar dacă, până la urmă, se hotărâse să-l pedepsească pe popa Opincă, în schimb nu-i venea de loc în minte cam ce pedeapsă i s-ar cuveni.

„Să-mi ajute mie dumnezeu să ajung acasă – îşi spuse înciudat – şi am să găsesc eu ac şi de cojocul popii.”

Dar dumnezeu nu prea părea dispus să-l ajute ca să iasă din încercuire. Cum încerca să se apropie de vreo şosea, încă de departe auzea huruitul tancurilor ruseşti.

În primele două zile, deşi a mers de unul singur, mereu s-a încrucişat cu pâlcuri de soldaţi care rătăceau în toate părţile. Unii pe jos, alţii călări, alţii în câte o căruţă sau sanie.

Abia în a patra zi, l-au ajuns din urmă Turculeţ Gherase şi ceilalţi doi. Din ziua aceea nu l-au mai părăsit, şi fără să-l aleagă, l-au acceptat conducătorul lor. Străbătuseră împreună kilometri întregi spre nord, spre sud, spre vest.

Iată că flămânzi, la capătul puterilor, gândul de a se preda începuse să le dea târcoale. Numai Turculeţ şovăia încă. Cu Turculeţ ăsta era o minune că mai trăia. Curând bicisnica lui făptură avea să se prăbuşească pentru totdeauna dacă mai înainte, presimţindu-şi sfârşitul, nu se va hotărî să se predea şi el.

Asta ar însemna să-şi continue drumul singur. Perspectiva nu-i surâdea. Se obişnuise cu ei, aşa cum şi ei se obişnuiseră cu el. Gândul că va rămâne singur îl neliniştea, îi descuraja. În definitiv, poate că ar fi mai bine dacă s-ar preda, până nu-l părăsesc şi pe el puterile, până nu crapă de foame.

Dar alungă imediat gândul cu mânie.

„Şi cu pământul ce fac? Să rămână premarul cu el? Viaţa

de prizonier nu e uşoară. Dacă mă prăpădesc de vreo boală până se pune pace? Nu, trebuie să ajung acasă. Trebuie să încerc, să încerc mereu, chiar dacă va fi să-mi putrezească oasele pe aici.”

Şi fiindcă între timp fiersese ovăzul în gamele, strigă cu voce fără motiv mânioasă:

— Ia sculaţi, măi, că e gata mâncarea!

Primul care se trezi fu Turculeţ. Gemu, întinzându-se până îi trosniră toate încheieturile, apoi se ridică în capul oaselor şi, încă buimac, se holbă la gamelele în care ovăzul, aproape terciuit de atâta fiert, se umfla în băşici care plesneau cu zgomot, la fel ca terciul de mămăligă.

Când, dezmeticit, înţelese, în sfârşit, că ceea ce fierbea în gamele era mâncare, se repezi cu lingura la fiertură. Începu să înfulece, suflând, frigându-se, gemând, scuipând înapoi în gamelă, apoi din nou înfulecând cu o lăcomie deznădăjduită.

— Măi, n-auziţi? Sculaţi să mâncaţi! ţipă la rândul său Turculeţ cu gura plină.

Se trezi mai întâi Dediu, apoi Pârvu. Calafeteanu pusese şi el mâna pe o gamelă şi, cu aceeaşi hămeseală, începu să înghită, lingură după lingură, fiertura de ovăz. Pârvu mânca şi gemea. Dediu plescăia zgomotos din buze, iar Turculeţ se oprea des din mâncat, ca să-şi şteargă nasul cu mâneca mantalei.

Primul care termină de mâncat fu Turculeţ.

Şi abia acum, când îşi potolise, cât de cât, foamea găsi timp să se mire. Se culcaseră flămânzi, rupţi de foame şi iată că, deodată, sunt treziţi din somn să mănânce.

— Ce fuse asta, don’ sergent?

— Ovăz! Păsat de ovăz!

Cei care încă mai aveau ceva în gamelă, începură să vânture cu lingura prin fiertură spre a se convinge dacă sergentul minte sau nu.

— Ovăz? Măi al dracului! Te pomeneşti că încep să nechez ca un armăsar! glumi Turculeţ.

— Tu şi armăsar, măi Gherase? Poate mânz. O stârpitură

de mânz, fătat de-o săptămână! îl luă peste picior Pârvu.

Turculeţ se supără.

— Mă, mai bine mărunt ca mine, dar cu mintea ageră, decât un malac prost ca tine.

Apoi către Calafeteanu:

— Şi unde găsişi ovăzul, don' sergent?

Calafeteanu le povesti în ce împrejurare găsise traista cu ovăz.

Când sfârşi, toţi ochii se opriră lacomi asupra traistei cu boabe. Traista mai avea un pic de pântec, ceea ce însemna că mai rămăseseră ceva boabe. Câteva clipe după ce goliseră gamelele, avuseseră senzaţia saturaţiei. Dar numai câteva clipe. La hămeseala lor, după două zile de nemâncare, fiertura le ajunsese tocmai bine pe o măsea. Foamea din nou începea să-i zgândăre.

Primul care făcu propunerea fu Turculeţ:

— Ce-ar fi, domn' sergent, dacă ne-am mai face câte o gamelă cu păsat?

— Mă Gherase, îmi luaşi vorba din gură! se repezi Pârvu.

Calafeteanu trase lângă el traista şi suflecând gura sacului, le arătă conţinutul.

— Vedeţi cât a mai rămas? Dacă ne mai ajunge pentru o fiertură. De bine de rău, acum ne-am potolit o ţâră foamea. Dar mâine? Dacă nu găsim nimic de pus în gură, ce ne facem?

— Mâine ne predăm! vorbi Dediu cu jumătate de gură şi privind într-o parte.

— N-aveţi decât! În locul vostru aş face la fel. Dar eu, care n-am de gând să mă predau, ce-am să mănânc? Cât a mai rămas aici în traistă, îmi ajunge taman pentru trei zile.

Argumentele sergentului îi convinseră. Dediu oftă şi-şi aprinse o ţigară, Turculeţ se lungi lângă foc, cu capul sprijinit în palma mâinii drepte.

Apoi, după câteva clipe, oftând:

— Thii! Ce vis am mai visat!...

Dar nici unul dintre ei nu manifestă vreun interes să-i cunoască visul.

— Nu vreţi, mă, să vă povestesc ce am visat?

— Visuri! Prostii!

Şi sergentul Calafeteanu zvârli deasupra flăcărilor chiştocul de ţigară.

Pe Turculeţ, însă, neîncrederea sergentului nu-l afectă în mod deosebit.

— Să vă povestesc, măi, ce am visat! Thii! Straşnic vis!... Iaca, se făcea că eram aici în staulul ăsta. Stam în jurul focului, ne boldeam la flăcări şi ne gândeam că nu vom mai apuca să-i vedem pe ai noştri. Şi cum stam noi aşa, numai ce intră pe uşă un rus înalt, iaca mai înalt ca matale, domn' sergent. Avea mustăţile şi sprâncenele albe de promoroacă. Era îmbrăcat în haine de acelea căptuşite cu vată şi în cap avea o căciulă cu clape, mare cât roata carului.

Vine rusul lângă foc, se aşează pe vine, se uită la noi, pe rând, şi ne zâmbeşte.

Se uită apoi la mine şi prinde a vorbi:

„De ce sunteţi voi aşa de necăjiţi, măi flăcăi?"

Vorbea ruseşte. Dar eu l-am înţeles. Şi i-am răspuns tot pe ruseşte. Vorbeam, măi frate-meu, întocmai ca un rus, de mă minunam singur în vis. Şi cum vă spuneam, încep a-i istorisi de ce se suntem amărâţi.

Rusul se uită la noi, se mai gândeşte, apoi zice:

„Măi flăcăi, eu am să vă ajut să treceţi. Că sunteţi cu toţii oameni necăjiţi, de la ţară, vai de sufletele voastre!... Şi ca voi, necăjiţi sunt mulţi, mii şi mii. Noi ştim că în ţara voastră, şi când e pace şi când e război, greul tot bieţii de voi îl duceţi. Şi mai ştim că, dacă ar fi după voia voastră, de mult v-aţi fi întors acasă la nevoile voastre."

„Vai de viaţa şi de sufletul nostru! i-am răspuns. Iaca, eu de doi ani n-am mai fost acasă. Am nevastă beteagă. Pruncii, mititei. Vite n-am. Am avut un cal. Avea vătămătură la un picior şi aşa a scăpat de rechiziţie. Că, altfel, mi-l lua. Acu, mi-a scris a mea că a murit. Cum or fi scoţând-o la capăt, numai dumnezeu ştie!... Ăsta-i necazul meu. Întreabă şi pe rumânii ăştilalţi. Fiecare cu necazul lui. Nu-i aşa, mă?" v-am întrebat.

Şi voi aţi dat din cap şi aţi oftat.

Dar să nu credeţi că visul s-a terminat aşa. Nu!... Am oftat la rândul meu şi iarăşi am prins a-i vorbi:

„Crezi că noi suntem aşa de proşti şi nu ne dăm seama că ăsta-i războiul boierilor? Dar ce putem face? Dacă cei mari ne vâră în foc, trebuie să mergem. Altfel, ne împuşcă de la spate, că la noi boierii sunt tari şi mari şi ei se înfruptă din toate bunătăţile."

„Măi flăcăi, eu am să vă ajut, că sunteţi cu toţii oameni de treabă. Nici unul dintre voi n-a făcut vreun rău de când se află pe pământul ăsta. Şi apoi, eu ştiu că dacă voi nu vă predaţi e numai pentru că vă e tare dor de casă. Că de cel puţin un an de zile nu i-aţi mai văzut pe ai voştri. Aşa-i?"

„Aşa-i, rusule, aşa-i! Iaca, dacă mie mi-ai spune: Uite, mă Gherase, eu te ajut să treci, dacă îmi făgăduieşti că, după ce îi vezi pe ai tăi, te întorci şi te predai, eu întocmai aşa aş face. După ce mi-aş îmbrăţişa muierea şi mi-aş săruta pruncii, le-aş spune: acum, măi femeie şi copii, după ce v-am văzut şi mi-am alinat dorul, trebuie să mă întorc şi să mă predau, că aşa m-am înţeles cu un rus."

Rusul a zâmbit şi apoi, măi fraţilor, se făcu în vis că mergeam cu toţii printr-o pădure, pe firul unei viroage. Am mers noi aşa, unul după altul, cât a ţinut pădurea. Şi când s-a terminat pădurea şi viroaga, nu mai aveam a ne teme de tancurile ruseşti.

Iaca, ăsta-i visul. Ce spuneţi de aşa vis?

— Ce să spun? Frumos vis!... Dar parcă se află şi într-aievea pădurea cu viroaga? se îndoi Pârvu. Dacă s-ar întâmpla totdeauna ca în vis, bine ar fi!

— Dar chiar de-o fi *existând* pădurea, tot nu avem noi norocul să dăm de ea! se posomorî Dediu.

— Măi fraţilor, ce mă miră pe mine e cum de ştiam eu vorbi ruseşte în vis. Vorbeam, mă, ca un rus adevărat şi de-nţeles nici nu încape vorba. Thii! Ce vis, mă, ce vis! ce-o fi însemnând visul ăsta?

— Poate că-i de bine! îşi dădu cu părerea Pârvu. Te pomeneşti că izbutim să trecem.

— Bine ar fi să fie aşa! se bucură Dediu. Altfel, teamă mi-e că pe aici ne putrezesc ciolanele.

Sergentul Calafeteanu se răsti la el:

— Ho, mă, ce te văicări atâta? Ne-o putrezi şi nouă ciolanele ca la atâţia şi atâţia. De aici şi până în ţară, numai cruci şi cruci de rumâni de-ai noştri. Precista mamei lui de Hitler! Că dacă a vrut război, să-l fi făcut cu oamenii lui, nu să ne vâre şi pe noi în foc. Şi unde mai pui, că unde-i focul mai mare acolo ne vâră.

Încolo, din ţigani nu ne mai scot, parcă ţiganii n-ar fi şi ei oameni.

— Bieţii de ţigani! îi căină Pârvu. Antonescu acu s-a legat şi de ei. Cică îi ridică şi-i trimite în *Transmistria*. Cu ce i-or fi supărat pe boieri, nu mă dumiresc. Şi apoi, asta-i treabă cinstită? Flăcăii le mor pe front, iar muierile, plozii şi bătrânii lor sunt ridicaţi şi mânaţi ca vitele în ţară străină.

N-ar fi de mirare dacă, într-o zi, i-ar ridica şi pe ai noştri, să rămână în ţară numai ei, boierii.

— Îi crezi aşa de proşti pe boieri, măi Lixandre? îşi râse de el Turculeţ. Păi, dacă i-ar trimite pe ai noştri în *Transmistria*, atunci cu cine au să-şi mai lucreze moşiile? Fugi, măi, că au nevoie de noi! Boul e bou ca să tragă la jug, şi românul să se spetească pentru boieri şi să moară când se porneşte războiul.

— Poate că n-o fi chiar departe ziua când să scăpăm şi noi de boierii noştri! detună sergentul Calafeteanu strivind mânios cu un lemn o bucată de jar.

Tăcură cu toţii. Cuvintele mânioase ale sergentului îi înspăimântară, cu toate că nu era cine să-i audă.

Turculeţ începu să tuşească din cauza fumului, care ieşea prin spărturile acoperişului. Tot pe acolo, când vântul se înteţea, năvălea înăuntru zăpada spulberată.

Când tusea i se potoli, întrebă cu nelinişte:

— Ce crezi, domn’ sergent? Până mâine stă viscolul?

— Dracu ştie!

— Poate că dă dumnezeu şi stă.

Unul câte unul, gemând, oftând, se lungiră în jurul focului. Într-o clipită Pârvu începu să sforăie.

— Auzi-l cum mai sforăie! se miră Turculeţ.

Dar nu-i răspunse nimeni. Adormiseră şi ceilalţi. Atunci,

întorcându-se cu spatele la foc, închise şi el ochii.

Viscolul, afară, chiuia, hohotea, se tânguia, îndârjindu-se să smulgă acoperişul, opintindu-se în uşile staulului baricadate pe dinăuntru. Cei patru, prăbuşiţi într-un somn năprasnic, sforăiau, gemeau, vorbeau prin somn, chinuiţi, în poziţii nefireşti, cu chipuri bărboase, pământii, apocaliptice.

Dimineaţa, când Turculeţ s-a trezit, primele cuvinte pe care le-a rostit vesel, au fost:

— Măi fraţilor, iarăşi am avut visul cela. Ţin atât de bine minte pe unde am mers, încât dracu să mă ia dacă n-am să vă duc până la pădurea ceea.

Dar, dându-şi seama cât de posomorâţi sunt ceilalţi, pe dată i se risipi bucuria. Auzi vântul chiuind bezmetic şi înţelese. Viforniţa continua. Şi un gând îl străfulgeră:

„Dacă ţine câteva zile? Ce ne facem? Vom muri de foame.”

Şi, fără voie, ochii i se opriră asupra traistei cu grăunţe de ovăz. Traista nu mai era acolo unde o ştia. Acum se afla pe pătura sergentului. Deasupra odihnea automatul.

Şi atunci o nădejde îi încălzi sufletul. Dacă or mai fi fiind niscai grăunţe prin grajd? Sergentul găsise traista noaptea. Acum era ziuă. Acum, poate va mai găsi, dacă nu o traistă plină, măcar vreun pumn, două de grăunţe, prin iesle. Nerăbdător, ieşi de sub pătură. Dar ieslea era goală. Puţină pleavă, câteva fire de paie. Nu se dădu bătut. Se încăpăţână să cerceteze ieslea, de la un capăt la altul, porţiune cu porţiune. Şi aşa, trecând de la o despărţitură la alta, ajunse şi acolo unde sergentul Calafeteanu găsise traista cu grăunţe. Deşi acesta adunase de pe jos tot ceea ce putuse aduna pe întuneric, mai rămăseseră boabe împrăştiate, ca la doi pumni. Turculeţ le adună cu grijă, ascunzându-le apoi în buzunar. Dacă viforniţa va dăinui, el va avea cu doi pumni de grăunţe mai mult decât tovarăşii săi.

Focul se stinsese. Nu mai aveau lemne. Dârdâiau de frig, dar nu se puteau hotărî să înfrunte vijelia de afară, ca să-şi facă o nouă provizie.

Până la urmă, semnalul îl dădu tot sergentul Calafeteanu.

— Gata! Am lenevit destul. Acum, haidem să aducem câte un braţ, două de lemne.

Înainte de a părăsi grajdul, instinctiv, priviră pe furiş traista cu grăunţe, pe deasupra căreia odihnea automatul, şi în mintea fiecăruia încolţi acelaşi gând.

Afară, viforniţa era în toi. În dreptul uşii, zăpada fusese îngrămădită până la înălţimea de aproape un metru.

Primul care luă troianul în piept, deschizând pârtie, fu sergentul Calafeteanu. După el urma Dediu, apoi Pârvu şi, ultimul, Turculeţ. Când au ajuns la remiză, au început să lucreze cu furie, folosind paturile armelor. Lucrară cu spor şi scândurile care formau pereţii remizei cădeau una câte una. Înhăţând un braţ zdravăn de scânduri, Dediu se pregăti cel dintâi de întoarcere.

— Stai, aşteaptă-ne şi pe noi! se răsti la el sergentul Calafeteanu care ghicise ce gând îi stimulase pe toţi trei să lucreze ca nişte draci.

— Da, da! Aşteaptă-ne şi pe noi, se repeziră şi ceilalţi doi. Acum, când ei nu izbutiseră să fie primii, le convenea că sergentul ghicise intenţia lui Dediu – care, de fapt, fusese a fiecăruia din ei – anume ca, până la întoarcerea celorlalţi, să dijmuiască sacul cu grăunţe.

Au mai făcut încă două transporturi, dar de fiecare dată s-au dus şi s-au întors împreună. Pe urmă, istoviţi şi îngheţaţi de frig, s-au strâns în jurul focului. Le era foame, o foame sălbatecă, dar nimeni nu îndrăznea să aducă vorba de grăunţe.

Şi când, până la urmă, Dediu se încumetă, Calafeteanu îl repezi:

— Dacă dăm gata acum pumnul de grăunţe ce ne-a mai rămas, ce vom face după aceea?

Trebuiră să-i dea dreptate. Şi, fiindcă altceva mai bun nu aveau de făcut, se hotărâră să se culce din nou.

S-au trezit spre prânz, sfârtecaţi de foame. N-au mai putut rezista. Sergentul Calafeteanu a împărţit ovăzul. A revenit fiecăruia cam tot atâta cât şi în ajun. Pe urmă, după ce au mâncat, din nou s-au culcat. Trupurile lor istovite de

drumurile nesfârşite, erau hămesite după odihnă. Se prăbuşiră iarăşi într-un somn greu, adânc, aşa cum numai soldatul ştie să doarmă, pentru că, de fapt, numai soldatul poate acumula atâta oboseală în bietele lui mădulare.

S-au trezit seara, rupţi de foame, de parcă toată ziua nu ar fi pus nimic în gură.

— Măi, şi când te gândeşti că, undeva, sub pământ, zac sute şi mii de kilograme de grâu, de ovăz, de porumb.

— Tacă-ţi gura! se răsti Pârvu la Turculeţ, simţind cum, numai la simpla înşirare a denumirii cerealelor, foamea îl chinuia şi mai năprasnic.

— Bine... bine... Nu mai zic nimic. Dar ce dracu ne facem dacă nici mâine nu se potoleşte viforniţa?

— Ce facem? De foame nu avem să murim. Avem să-l mâncăm pe careva dintre noi. Şi fiindcă tu eşti cel mai pipernicit, avem să începem cu tine! replică Pârvu, glumind.

Dar Turculeţ, crezând că vorbeşte serios, se cutremură.

— De ce pe mine? Dacă mă mâncaţi pe mine, cine are să vă arate poteca tăinuită? Mă jur, pe dumnezeul meu, că aş fi în stare să vă duc până acolo şi cu ochii închişi.

— Taci, mă! Ce, ne socoţi chiar atât de proşti? Te mâncăm, şi pe urmă, sătui, ne-om descurca. Dacă există poteca, dăm noi de ea şi fără tine. Nu-i aşa, domn’ sergent?

Dar sergentul Calafeteanu nu răspunse, ca şi când nu ar fi auzit întrebarea. Lungit pe pătură privea, încruntat, vâlvătăile focului.

În schimb intră în vorbă Dediu, care nu sesizase că, totuşi, Pârvu glumise.

— N-ai teamă, măi Gherase, că te apăr eu. Cât timp trăiesc eu, nimeni nu poate să-ţi clintească măcar un fir de păr, deşi, la drept vorbind, dacă e vorba să ne potolim foamea cu unul dintre noi, apăi, zău, că tu ai fi cel mai nemerit. Domn’ sergent crede că mai mult de două zile n-ai s-o mai poţi duce. Să ştii, însă, eu n-am să te las să mori, şi nici să te mănânce ăştia n-am să te las...

— Că mult îţi pasă ţie de mine! murmură Turculeţ căruia asigurarea lui Dediu în loc să-i insufle încredere, dimpotrivă, îl speriase şi mai mult.

— Iacă, îmi pasă. Îmi pasă şi încă mult. Dacă o da dumnezeu să scăpăm cu bine, ţi-oi spune de ce îmi pasă atât de mult.

Apoi conversaţia lâncezi. Le era atât de foame, încât şi să vorbească li se părea un efort prea mare. Tăceau... Dormitau... Când se trezeau, ascultau, cu sufletul la gură, să audă dacă nu cumva viforniţa s-a mai potolit. Dar crivăţul sufla cu aceeaşi furie nepotolită, chiuind bezmetic.

Numai Turculeţ se căznea să nu adoarmă. Până la urmă, somnul îl fură şi pe el. Adormi şi visă...

Se făcea, în vis, că viscolul dura de trei zile, fără gând să se potolească. Grajdul în care se aflau fusese îngropat sub nămeţi. Nu mai aveau nici măcar lemne să se încălzească. Doborâţi de frig, dar mai ales de foame, zăceau toţi patru fiecare în câte un colţ al grajdului, pândindu-se unul pe altul, cu gânduri ucigaşe.

Apoi, se făcea în vis că, la un moment dat, ceilalţi trei porniră, din cele trei colţuri ale grajdului, spre el. Dar fiindcă erau aşa de slăbiţi şi nu puteau merge, se târau în coate. Încet, încet, dar, totuşi, se apropiau. Şi el mai slăbit decât ei, deşi cu arma alături, nu avea nici atâta putere să întindă mâna după ea. Încerca, făcea eforturi desperate, dar nu izbutea să mişte măcar un deget. Şi cei trei se apropiau, se apropiau mereu. În fruntea lor se târa sergentul Calafeteanu. Un pas, încă un pas, apoi încă unul şi iată că degetele sergentului i se înfig în beregată.

În clipa aceea, se trezi. Se trezi şi urlă de groază. Nu, nu era vis. Sergentul Calafeteanu sta aplecat deasupra lui. Însă nu spre a-l sugruma. Sergentul Calafeteanu îl zgâlţâia ca să se trezească.

— Scoală, mă, că plecăm!

Ceilalţi doi erau gata de drum.

Când au părăsit grajdul, zăpada, căzută multă în timpul nopţii, transformase câmpia într-o mare albă şi încremenită. Cerul era jos de tot şi de plumb, prevestind din nou ninsoare.

Sergentul Calafeteanu privi mohorât de jur împrejur, nedecis în care parte s-o pornească.

— Să mergem încolo! se hotărî în cele din urmă, pornind drept înainte.

— Da, încolo! se bucură Turculeţ. Să vezi dacă nu vă scot eu la poteca tăinuită.

Şi porni hotărât în urma sergentului.

Ceilalţi doi îl urmară. Înaintau luptând voiniceşte cu zăpada care le ajungea până la genunchi. Din când în când, câte unul aluneca şi cădea. Ceilalţi se grăbeau să-i vină în ajutor. Numai sergentul Calafeteanu nu cădea. Dârz, întunecat, mormăind din când în când înjurături cumplite, scruta depărtările.

Au mers, aşa, patru ore, fără să-şi îngăduie măcar o clipă de odihnă. Pe urmă oboseala începu să le atârne ocale de plumb de bocanci. Primul căzu Turculeţ.

— Să ne odihnim puţin! se rugă de ceilalţi.

— Domn’ sergent, să ne odihnim o ţâră! strigă Dediu după sergentul Calafeteanu.

— Bine!

Se opri, căutându-se prin buzunare după pachetul de tutun. În picioare, fumă scrutând întunecat depărtările. Abia după ce termină ţigara, veni lângă ceilalţi.

— Nu se vede nici un sat, nimic, nimic...

— Nu se vede! repetă Turculeţ, cu voce slabă, care părea mai curând un scâncet.

Ceilalţi doi se mulţumiră să ofteze numai.

— Şi mi se pare că iarăşi are să înceapă să ningă! adăugă sergentul Calafeteanu cercetând cerul.

Apoi, deodată, ca la o comandă, se ridicară. Fără să şi-o mărturisească, fiecare înţelese că singura lor salvare era să meargă, să meargă şi să nu se mai oprească.

Sergentul Calafeteanu o porni în frunte. Ceilalţi îl urmară, de data asta ţinându-se de braţ, ca să se sprijine unul pe altul.

— Măi, Gherase, mă! se rugă Dediu de Turculeţ. Să te ţii tare, auzi? Să nu te laşi. Până la urmă ieşim noi la liman, nu se poate.

— Nu mă las, mă Mihule! Când oboseala stă să mă doboare, încep să mă gândesc la copii şi atunci parcă nu

mai mi-e atât de greu!

Şi iarăşi mai merseră o oră. Vântul se stârni din nou. Dar era un vânt slab, care nu izbutea să spulbere zăpada pufoasă. Acum mai mult se târau decât mergeau. Până şi pe sergentul Calafeteanu îl ajunsese oboseala. Căzuse de câteva ori, dar repede se ridicase, înjurând cumplit.

Distanţa dintre el şi ceilalţi se micşorase.

— Oare, de ce s-o fi uitând mereu înapoi domn' sergent? întrebă într-un târziu Dediu, vorbind încet ca să nu-l audă sergentul.

— Naiba ştie! răspunse Pârvu.

Într-adevăr, de când se stârnise vântul, sergentul Calafeteanu întorcea capul să privească în urmă. Şi privea în urmă pentru că i se părea că cineva hohoteşte în spatele său. Un hohot ascuţit, a batjocură parcă. Numai când întorcea capul îşi dădea seama că, ceea ce lua el drept hohot de râs, nu era, de fapt, decât vântul, care ţiuia pe la urechile lui.

Totuşi, de la o vreme, îl cuprinse frica. Frica de hohotul de râs, cu toate că era încredinţat că nu putea fi un râs adevărat.

— Ce dracu m-am prostit în halul ăsta? se mustră pe sine, scuturând din cap, parcă spre a se dezmetici.

Dar înviorarea fu numai aparentă. Oboseala îi atârna greu în toate mădularele. Şi-i era foame. O foame sălbatică. Dacă ar avea ce mânca, forţele i-ar reveni şi ar putea merge până seara, fără să simtă nevoia de odihnă. Aşa, spre pildă, dacă ar putea mânca o gamelă, plină ochi, cu ciorbă de fasole, o bucată de carne, o pâine, fie ea şi îngheţată. Şi îşi aminti de lăzile cu conserve, de sacii cu zahăr, de lăzile cu marmeladă, de foile de cort burduşite cu pâini, pe care le văzuse zvârlite pe şosea, ca nişte lucruri netrebnice, în ziua învălmăşită a retragerii.

Şi cum mergea el aşa, gândindu-se la toate aceste lucruri, deodată înaintea lui, la mai puţin de cincizeci de metri, văzu un iepure. Nu, era o iepuroaică. O iepuroaică mare, cât un cotoi şi lângă ea şase iepuraşi. Şi iepuroaica, şi iepuraşii stăteau pe picioarele dindărăt şi se uitau la el.

„Măcar unul dacă aş nimeri!” îşi dori el, ridicând piedica automatului. Trase o rafală scurtă, care sperie liniştea atotcuprinzătoare, şi abia la zgomotul împuşcăturilor se dezmetici şi înţelese că numai i se năzăriseră iepuroaica şi cei şase iepuraşi.

— De ce trăseşi, domn’ sergent? strigă la el Dediu.

— Mi s-a părut că văd un iepure.

Şi se opri, aşteptând să-l ajungă.

— Ia luaţi-mă şi pe mine între voi!

Prinse cu o mână braţul lui Dediu, cu cealaltă braţul lui Pârvu.

Porniră mai departe, braţ la braţ, sprijinindu-se unul pe altul, bălăbănindu-se când la dreapta, când la stânga. De sus, din cerul cenuşiu, zăpada pornise din nou să se cearnă. Ningea cu fulgi mari, jucăuşi, peste toată întinderea, parcă până la capătul pământului.

Timpul trecea încet... Truda din trupuri devenea imensă. Şi ei mergeau. Ca nişte automate, fără gânduri. De la o vreme adormiră. Mergeau dormind, cu ochii deschişi, dar fără să vadă, cu ochii întorşi înăuntrul lor, în lumea visului. Turculeţ visa că ajunsese în pădure şi că descoperise cărarea tăinuită; sergentul Calafeteanu se visa cotrobăind prin căruţele fără stăpân, părăsite în retragere, încărcându-şi raniţa cu conserve, hălci de slănină, zahăr şi pâini; Pârvu se visa acasă, adăpând vaca, iar Dediu visa că Turculeţ murise şi că îi aprinsese la căpătâi o lumânare, căreia îi făcuse din palme apărătoare, ca să n-o stingă vântul.

Şi au mers, aşa, dormind, încotro îi duceau paşii, până spre prânz, când, deodată, huruitul unui motor le risipi ca prin farmec somnul. Ochii lor cu toate că şi până atunci fuseseră deschişi, abia acum începură să vadă. Şi văzură, la cel mult cincizeci de metri de ei, şoseaua.

— Fraţilor, suntem scăpaţi! se bucură Dediu. Ne predăm.

— Culcat! ordonă sergentul Calafeteanu. Să vedem mai întâi ce şi cum!

Din obişnuinţa de a i se supune, cei trei se culcară în zăpadă, făcând front şoselei. Acelaşi lucru îl făcu şi sergentul Calafeteanu la câţiva paşi în urma lor, cu

automatul pregătit pentru orice eventualitate.

De acolo, din zăpadă, priviră şoseaua. De departe se apropiau două autocamioane, acoperite cu prelate.

— Mă, fraţilor, al dracului să fiu dacă astea nu sunt camioane nemţeşti!

Bicisnicul Turculeţ, care câteva minute mai înainte abia se mai putea târî, o rupse la fugă spre şosea.

Proţăpindu-se în mijlocul şoselei, începu să facă semne şoferului ca să oprească şi să strige, amestecând bruma de cuvinte nemţeşti pe care le ştia.

— Kamerad, halt! Aliaţi, Kamerad, bitte, halt!

Cuvintele se pierdură însă în zgomotul claxonului. Şoferul claxona, claxona, încetinind viteza.

— Kamerad, bitte halt. Eu rum...

Dar nu mai termină fraza. Trebui să se dea deoparte, altfel autocamionul ar fi trecut peste el.

Turculeţ însă nu dezarmă. După ce autocamionul trecu, începu să alerge ca să se agaţe, pe la spate, strigând celorlalţi care, între timp, îl urmaseră pe şosea.

— Fraţilor, agăţaţi-vă şi voi de celălalt camion.

Şi cu toată puţinătatea trupului său, cu o sprinteneală şi o agilitate pe care numai spaima morţii i le putea da, izbuti să se agaţe de camion, să se ridice în mâini şi să pună un picior înăuntru.

Atunci unul dintre soldaţii nemţi – fiindcă cele două camioane erau pline cu soldaţi – punându-i automatul în piept trase.

Descriind o curbă prin aer, trupul bicisnic al lui Turculeţ se prăbuşi pe şosea, fără suflare.

Între timp, Dediu şi Pârvu izbutiseră să se agaţe de cel de-al doilea autocamion. Sergentul Calafeteanu fugea şi el după camion, gata, gata să se agaţe, când, în dreapta lui, Dediu se prăbuşi pe spate izbit în piept cu patul armei de un neamţ din maşină. Acelaşi lucru păţi şi Pârvu. Atunci sergentul Calafeteanu renunţă să se mai agaţe.

Şi în timp ce Pârvu şi Dediu se ridicau de pe jos, înjurând, Calafeteanu văzu cum roţile din dreapta ale celui de-al doilea camion trec peste trupul lui Turculeţ.

— Grijania mamei voastre de porci!

Şi înnebunit de furie şi deznădejde, descărcă automatul în nemţii din maşină.

— Nu trage, domn’ sergent, că ne omoară pe toţi! ţipă îngrozit Dediu dând să se culce în şanţul şoselei.

Dar nu mai apucă să ajungă acolo. La rafalele automatului lui Calafeteanu, care, în îngrămădeala din autocamion, nimeriseră în plin, nemţii deschiseră focul. Primul care căzu, lovit în cap, fu Dediu. Al doilea Pârvu, care, la rândul lui, furios, apucă, totuşi să-şi descarce o dată arma în cei din autocamion. Sergentului Calafeteanu o rafală îi ciurui abdomenul în clipa când trăsese şi ultimul glonte din încărcător. Căzu peste pistolul mitralieră şi valul de sânge care îl năpădi pe gură pătă albul imaculat al zăpezii.

Câteva minute se auzi huruitul motoarelor celor două autocamioane, apoi liniştea se aşternu din nou biruitoare şi cutremurătoare, ca însăşi nefiinţa.

Zăpada, care cădea cu fulgi din ce în ce mai mari şi mai deşi, acoperi repede cele patru cadavre.

MANTOUL DE BLANĂ

Intră pe uşă cu umărul stâng înainte, ca şi când, ştiindu-se înalt şi mătăhălos, i-ar fi fost teamă că nu va încăpea. În realitate, uşa era largă, cu două canaturi, să-i treacă pragul deodată, doi inşi la fel de înalţi şi de mătăhăloşi ca şi locotenent-colonelul Barbălat Valeriu.

De pe un fotoliu cu speteaza înaltă ca un tron, îmbrăcat în piele de culoarea tutunului, sări ca ars, buimac de somn, soldatul Ion Lificiu, ordonanţa colonelului.

— Să trăiţi, domn' colonel!

Locotenent-colonelul Barbălat Valeriu îşi privi ordonanţa şi zâmbi, amuzat.

Cu boneta pe vârful capului, bonetă care în timpul somnului se sucise, ajungând pe cap de-a latul, ca bicornul lui Napoleon, cu obrazul drept roşu, păstrând imprimat pe el toate încreţiturile învelişului de piele al fotoliului, cu ochii mici ca de veveriţă, clipind speriaţi, cu nasul prea mare în raport cu faţa mică aproape cât pumnul, soldatul Ion Lificiu părea în clipa aceea tare caraghios.

— Ce făcuşi, măi Ioane? Dormişi?

Zâmbetul ofiţerului, dar mai ales tonul prietenos cu care îi vorbise îl liniştiră. După toate aparenţele, colonelul era foarte bine dispus.

De aceea îşi îngădui să zâmbească şi el, înainte de a răspunde:

— Mă aşezai şi eu un pic, domn' colonel şi mă fură somnul.

— Bine, mă, bine. Oi fi şi tu obosit de atâta stat de

pomană, nu-i aşa?

Înţelegând că ofiţerul lui vorbea calm şi fără supărare, nu cu vreun gând ascuns ci doar pentru că era bine dispus, îşi îngădui să zâmbească din nou.

De altfel, colonelul nici nu aştepta o confirmare din partea soldatului său de ordonanţă. Era într-adevăr bine dispus şi ar fi fost o prostie să se enerveze numai pentru faptul că îl găsise dormind, în timp ce-i aştepta. Şi apoi, interiorul acela îi stimula buna dispoziţie. Din plafonieră, inunda încăperea lumina veselă şi primitoare a mai multor becuri. După mai bine de două săptămâni, era prima seară când uzina electrică, repusă în stare de funcţionare, furniza curent oraşului.

Oprit în prag, contemplă, câteva clipe, cu un aer satisfăcut, încăperea. De acolo, trecu în camera următoare, apoi încă în una... În toate cele trei camere era o adevărată risipă de lumină, care, într-adevăr, avu darul să-l predispună în şi mai mare măsură.

„Ei, nu-i un cantonament tocmai de lepădat”, conchise după ce trecu prin toate cele trei camere. Apoi, ca şi când s-ar fi temut că a formulat pretenţii prea modeste, adăugă: „Cel puţin, deocamdată, aş putea fi mulţumit. Dar am să-l pun pe Holban să-mi caute un alt cantonament, mai bun.”

Ochiul său, care în general nu era de loc receptiv la frumos, nu sesiza că toate cele trei încăperi semănau cu trei despărţituri dintr-o hală cu lucruri scoase la mezat. Pentru că toată mobila îngrămădită acolo fusese cărată de prin diverse locuri şi concretiza zelul subofiţerului Holban Tănase de a mobila „lux-a-ntâia” cantonamentul colonelului.

Locotenent-colonelul Barbălat Valeriu contemplă cu un aer satisfăcut mai ales acele obiecte care nu erau absolut necesare în cele trei încăperi, apoi revenind în camera din mijloc, din care îşi făcuse dormitor, se lăsă să cadă pe marginea divanului ale cărui droturi gemură sub greutatea corpului său mătăhălos.

O dată cu droturile, gemu şi colonelul, un geamăt de satisfacţie. Întinzând apoi piciorul drept înainte, porunci lui

Ion Lificiu, cu o voce moale, puţin obosită:

— Scoate-mi cizmele, Ioane!

— Iaca vi le scot îndată, domn’ colonel!

Şi, încălecând piciorul colonelului, cu spatele la acesta, începu să tragă de cizmă, icnind, roşu la faţă de atâta efort. Colonelul, ca să-l ajute, îşi opinti talpa celuilalt picior în fundul soldatului.

Cu destulă greutate cizmele fură trase. Colonelul, mişcându-şi degetele de la picioare, aşa, de parcă i-ar fi fost amorţite, gemu din nou de satisfacţie, iar soldatul de ordonanţă, de asemenea, din pricina oboselii. Pe urmă, întrucât faţa îi era leoarcă de transpiraţie, şi-o şterse cu bonetul, gâfâind, cu respiraţia scurtă, cu bătăile inimii iuţite. După ce îşi mai trase sufletul, continuă să-l ajute pe colonel să se dezbrace. Acestuia, deşi voinic şi mătăhălos ca un urs, îi plăcea să se abandoneze ca un nevolnic mâinilor îndemânatice ale lui Lificiu. Nici nu apucă să caşte de două ori şi se trezi îmbrăcat în pijamaua lui albastră, care îi plăcea cel mai mult dintre toate.

Colonelul căscă şi se întinse de satisfacţie:

— Bine-i, măi Ioane, în pijama!

— Bine, domn’ colonel!

De fapt, Ion Lificiu habar nu avea în ce măsură te poţi simţi bine în pijama pentru că niciodată nu îmbrăcase una. Fusese însă de acord cu colonelul, numai pentru motivul că ştia, din proprie experienţă, că nu era de loc prudent să fie de altă părere decât şeful său.

După aceea, într-o ceaşcă frumoasă îi servi ceaiul, pe care îl păstrase cald într-un termos.

În fiecare seară, înainte de culcare, colonelul, care suferea de constipaţie, bea câte o cană de ceai laxativ. Atunci când plecase pe front, în lada sa de campanie un loc important îl ocupaseră pachetele cu ceai laxativ. Şi cu toate că avea cu el provizii ca să-i ajungă chiar dacă războiul ar fi durat zece ani, de fiecare dată când se ivea vreo „ocazie”, soţia sa avea grijă să-i trimită, pe lângă alte lucruri de care presupunea că ar putea avea nevoie, şi o bună provizie de ceai laxativ.

Instalat într-un fotoliu, picior peste picior, bine dispus, colonelul începu să soarbă, cu înghiţituri mici, ceaiul care nu era nici cald nici rece, ci aşa cum îi plăcea lui să fie.

Retras înspre uşă, Ion Lificiu privea la colonel şi surâdea mulţumit. Trecuse de mult vremea când aştepta cu sufletul la gură să vadă cum va reacţiona colonelul după prima înghiţitură. Acuma „învăţase" gustul colonelului şi nu mai avea emoţii. Doamne, şi câtă bătaie mâncase, bietul de el, până să se deprindă!

— Bun, domn' colonel?

Întrebarea revenea, invariabil, în fiecare seară:

— Bun, Ioane! Brava!

Şi răspunsul era tot invariabil. Dacă, într-o seară, colonelul nu i-ar fi răspuns, Ion Lificiu ar fi fost tare nefericit. După câtă bătaie mâncase, lauda banală a colonelului era singura satisfacţie care îl consola.

— Ioane!

— Ordonaţi, domn' colonel!

— Am primit scrisoare de la coniţa.

— Da? Ce scrie, domn' colonel? Sunt sănătoşi toţi, coniţa, duduiţa Aglaie?

— Sunt bine, Ioane. Sunt cu toţii sănătoşi. Coniţa scrie şi de tine. Scrie că-ţi dă ordin să ai grijă de mine.

— Păi n-am, domn' colonel?

— Ai!... Ai!... Eşti tu cam mototol, dar, în schimb, dovedeşti ataşament, Ioane!

Ion Lificiu nu prea ştia ce înseamnă cuvântul *ataşament*, dar, intuind că e un cuvânt de laudă, se simţi obligat să-i mulţumească:

— Să trăiţi, domn' colonel!

— În câte avem azi, Ioane?

— Păi suntem în cincisprezece, domn' colonel.

— În cincisprezece! Măi, Ioane!

— Ordonaţi, domn' colonel!

— Măi, Ioane, tu ştii că peste o lună duduia Aglaie împlineşte şaptesprezece ani?

— Nu ştiam!... Să vă trăiască, domn' colonel. Să trăiţi şi dumneavoastră, ca să vă bucuraţi de dumneaei.

— Mulţumesc, Ioane! Să-ţi trăiască şi ţie copiii!

Ion Lificiu oftă. Oftă şi uită să mulţumească.

Cuvintele colonelului îi redeşteptară durerea. Pentru că dorul după ai lui îl simţea la fel ca pe o durere. Exact peste o lună de zile duduiţa Aglaia împlinea şaptesprezece ani; dar peste o lună se împlineau exact doi ani de când el nu mai fusese pe acasă. Un an până a nu se porni războiul şi încă un an de când se afla, acolo, în ţară străină. Cât se mai rugase de colonel să-i dea şi lui drumul, măcar pe două săptămâni, dar nu-l putuse înduplecа.

— Mai târziu, Ioane! Acum nu se poate.

— Când, domn’ colonel?

— Mai târziu! Când oi găsi pe altcineva care să te înlocuiască. Dacă îţi dau drumul ţie, cine are să-mi pregătească în fiecare seară ceaiul?

— Dar dacă s-ar pune pace şi ne-am întoarce în ţară, n-ar trebui să-mi daţi drumul? i-o întorsese soldatul.

— Asta-i altă gâscă în altă traistă, Ioane. Până să se pună pace, mai avem noi unele socoteli cu bolşevicii ăştia. Dar dacă ţi-am promis că-ţi dau drumul, am să-ţi dau. Mai aşteaptă şi tu.

Şi aşa, tot aşteptând, peste puţin se împlinea cel de-al doilea an de când nu-i mai văzuse pe ai săi.

Acum, privind la ofiţerul care îşi bea ceaiul sorbind, tacticos cu înghiţituri mici şi plescăind din buze, nădejdea îi încolţi din nou în suflet. Ce-ar fi să mai încerce şi în seara asta? Poate că se înduplecă şi-i dă drumul.

Oftă din nou. Apoi cu ezitări:

— Ai mei, domn’ colonel... Cine ştie ce li s-o mai fi întâmplat alor mei.

Se opri prudent, aşteptând să vadă cum va reacţiona colonelul. Acesta surâdea şi sorbea zgomotos lichidul arămiu. Se gândea la scrisoarea pe care o primise şi nu era atent la ceea ce vorbea ordonanţa.

Ion Lificiu, încurajat de surâsul colonelului, continuă:

— Luna viitoare se împlinesc doi ani de când nu i-am mai văzut. Şi mă topesc de dor, domn’ colonel, nu alta. Ăl mic abia împlinise o lună când am plecat de acasă. Acum,

vorbeşte, dragul tatei, şi zburdă, ca mânjii, prin ogradă. Şi ceilalţi doi erau mititei. Oare, cum o fi arătând după doi ani? Dacă mi-aţi da drumul, ce mai faptă creştinească aţi face! Numai să apuc să-i văd şi mă întorc înapoi, domn' colonel.

Colonelul, care tot timpul se gândise la altceva, abia din ultimele cuvinte ale soldatului înţelese că acesta îi cere ceva.

— Ce vrei tu, măi Ioane?

— Spun, să trăiţi, că aţi face un mare bine dacă mi-aţi da şi mie drumul acasă. Iaca sunt doi ani...

— Măi, Ioane, măi! Vezi, de-aia n-are ursul coadă!

— Dar ce-am făcut, domn' colonel?

— Dacă am stat cu tine de vorbă mai omeneşte, imediat te-ai obrăznicit.

— Nu m-am obrăznicit, păcatele mele! Eu numai v-am rugat, domn' colonel. În genunchi vă rog, domn' colonel. Câte zile vreţi dumneavoastră! Măcar atâtea zile câte trebuie ca să ajung până acasă, să-i îmbrăţişez. Vă rog, domn' colonel!...

Colonelul îl asculta numai pe jumătate atent. Se gândea tot la scrisoare şi mai ales la cadoul pe care trebuia să i-l facă Aglăiţei.

Şi cu gândul la cadoul acela, spuse într-o doară, mai mult ca să scape de insistenţele soldatului:

— Măi Ioane, dacă tu mi-ai face rost de un mantou pentru duduia Aglăiţa, îţi dau drumul acasă. Te trimit să-l duci tu.

— De ce să fac rost, domn' colonel?

Întrebarea naivă îl amuză. Îl amuză, pe de altă parte, chiar propunerea pe care i-o făcuse soldatului. Ion să-i facă rost de un mantou? Haida de! Ion era o bună ordonanţă. Se pricepea să spele rufele şi să le calce mai bine decât cea mai perfectă spălătorească, se pricepea să-l îmbrace şi să-l dezbrace, ca cel mai desăvârşit lacheu, dar pentru altfel de treburi nu valora nici cât o ceapă degerată.

Faptul era evident, de altfel şi din privirea întrebătoare şi puţin speriată a soldatului.

Ca să se amuze, îi explică:

— Un mantou, Ioane! Adică, un fel de palton pentru cocoane. Acum ai priceput?

— Mda!

— Numai că mie îmi trebuie un mantou, adică un palton de astrahan. Aici, în Rusia, e mult astrahan. Şi încă din cel mai bun. Ei bine, adu-mi o haină din asta de astrahan şi-ţi dau drumul acasă.

— Cum dumnezeu să fac rost, domn' colonel? întrebă soldatul Ion Lificiu cu o voce deznădăjduită.

Deznădejdea i se imprimase şi pe figură. Şi colonelului i se păru atât de caraghios, încât izbucni în râs:

— Lasă, măi Ioane, că astea nu-s treburi pentru tine. Mai ai un pic răbdare, şi tot ţi-oi da eu drumul acasă.

Ion Lificiu înţelese că nu mai avea rost să insiste.

— Mai aveţi nevoie de mine, domn' colonel?

— Nu, Ioane! Du-te şi te culcă!

Ion Lificiu luă ceaşca din care băuse colonelul – cu aceeaşi grijă deosebită, fiindcă aflase că preţuieşte mulţi bani – şi după ce-i ură ofiţerului noapte bună, se duse în bucătărie unde îşi improvizase un pat.

„Câine blestemat!" îl înjură tare pe colonel când ajunse în bucătărie unde ştia că nu mai poate fi auzit.

*

Locotenent-colonelul Barbălat Valeriu privi câtva timp uşa pe care ieşi ordonanţa – o uşă cu canaturi, înaltă, vopsită în alb – murmurând numai pe jumătate supărat:

„Iaca, aşa sunt mârlanii ăştia! Cum le dai nas, cum se obrăznicesc."

Căscă zgomotos, se întinse, apoi vârându-şi picioarele în papuci, se ridică, alene, şi trecu în camera alăturată, în fiecare seară se întâmpla la fel. Înainte de a se culca, trecea parcă într-o ultimă inspecţie, toate cele trei camere, care alcătuiau apartamentul. Devenise aceasta o obişnuinţă şi dacă într-o seară, cine ştie din ce motiv, nu ar fi efectuat inspecţia, sigur că nu ar fi putut să doarmă.

Cu mâinile vârâte în buzunarul halatului se opri în prag.

De acolo îmbrăţişă dintr-o privire încăperea, mai bine zis lucrurile din cameră. Privea şi zâmbea. Zâmbea satisfăcut. Pe urmă, tot alene, se apropie de pianul pe care Ion Lificiu avea grijă să-l şteargă de praf în fiecare dimineaţă. Ridică uşurel capacul şi îşi plimbă degetele pe clape. În liniştea nopţii, cele câteva note se auziră ca un fel de clipocit cristalin şi vesel. Colonelul nu ştia să cânte la pian. În general, nu ştia să cânte la nici un instrument. De altfel, nici nu iubea muzica. Nu-i plăceau decât romanţele. După o asemenea muzică se prăpădea cu firea, mai ales atunci când se afla la chef cu o „şanteză” pe genunchi, pe jumătate goală.

Dar acum, când auzi sunetele pe care le scotea pianul, colonelul nu făcu altceva decât să mângâie în felul său instrumentul care, din toate, acasă la el îi fusese cel mai nesuferit. Pe de altă parte, sunetele îi plăcură, dar nu ca muzică, ci ca o confirmare a valorii pianului.

De fapt, el, care considerase pianul ca un instrument de supliciu, habar nu avea în ce măsură un asemenea instrument prezenta sau nu o valoare. Aşa cum nu se pricepea să deosebească o biată scripcă de lăutar de un veritabil Stradivarius, la fel nu se pricepea să deosebească un pian de duzină de un veritabil pian de concert. Nimerise însă într-o zi în apartamentul său un locotenent rezervist – pianist cu un oarecare nume – care se arătase încântat de achiziţia colonelului. Din ziua aceea pianul câştigă simpatia colonelului, care la început se gândise că nu merită efortul de a-l transporta în ţară.

După aceea, colonelul, tot agale, tot surâzător, se opri în faţa unui scrin încărcat cu fel de fel de obiecte. Erau acolo, pe scrin, mai ales multe bibelouri. De fildeş, de jad, de marmură, de porţelan, de sidef.

„De ce dracu or fi costând atâţia bani fleacurile astea, nu pricep!” îşi vorbi sieşi, luând în mână o figurină de jad. O cântări în palmă, o examină pe toate părţile, dacă nu cumva prostănacul de Ion uitase s-o şteargă de praf; pe urmă o puse la loc, cu infinite precauţii, de parcă ar fi fost confecţionată din cine ştie ce material extrem de fragil.

După aceea, îmbrăţişând într-o ultimă privire încăperea, răsuci comutatorul. Întunericul birui dintr-o dată şi, câteva clipe, îi păru rău că nu mai vede toate acele obiecte care îi făceau atâta plăcere.

Revenind în dormitor, primul lucru pe care îl făcu fu să pipăie pluşul covoarelor care stăteau înşirate de-a lungul unui întreg perete, cu câte un colţ răsfrânt în afară, întocmai ca la magazin. În covoare, da! colonelul se pricepea ca un adevărat armean. Ca să intre în posesia unui covor de preţ, colonelul era capabil de orice fel de tribulaţii. Nu o dată se împrumutase, cu de la el putere, din casa regimentului, ca să poată achiziţiona un covor de preţ. Datorită acestei manii, se putea lăuda că era posesorul unei colecţii de covoare care valora o avere.

Palma colonelului nu se opri să mângâie pluşul tuturor covoarelor care stăteau rezemate de perete, în picioare, ca soldaţii, după mărime. Numai vreo cinci avură această cinste, toate cinci nişte minunate covoare de Buhara. Celelalte nu meritau să figureze în colecţia lui, dar, ca un cunoscător ce era, nu putea ignora faptul că, totuşi, preţuiau o anumită valoare, care, în nici un caz, nu putea fi neglijată.

„Tănase ăsta e o comoară de om!” îşi spuse.

Şi imaginea subofiţerului Holban Tănase i se prinse de retină: mic, slab, negricios, cu ochi negri, parcă lăcuiţi, cu voce subţire ca de scapet.

Pe urmă, după ce mai mângâie o dată pluşul covoarelor, răsuci de trei ori comutatorul până ce se stinseră toate luminile din plafonieră. Nu mai ardea decât o lampă mică lângă pat. Îşi aprinse o ţigară şi, gemând de voluptate, se lungi pe pat. Câteva minute rămase nemişcat, cu mâinile sub cap, clipind mărunt din ochiul stâng, fiindcă îl supăra fumul ţigării.

Liniştea deplină din dormitorul colonelului n-o tulbura decât tic-tacul pendulei. Ferestrele dormitorului dădeau înspre stradă. Şi deodată se auziră paşii cadenţaţi ai unei patrule. Rap-rap!... Rap-rap!... Rap-rap!... făceau ţintele bocancilor pe caldarâmul străzii.

Colonelul ascultă cu uimire. Erau paşii soldaţilor care patrulau noaptea pe străzile unui oraş ocupat. Erau doar în război, deşi frontul se afla la sute de kilometri depărtare.

„Război în condiţiile astea mai înţeleg şi eu!” îşi vorbi sieşi şi se întinse, cât era de lung şi de masiv, gemând din nou de voluptoasă satisfacţie.

De trei săptămâni de când regimentul lor primise însărcinarea să asigure paza litoralului, colonelul uitase aproape că era încă război. La o asemenea depărtare de linia frontului, aproape se considera în vilegiatură. Batalioanele se înşirau de-a lungul litoralului, iar postul de comandă al regimentului se instalase într-o casă arătoasă cu etaj, în condiţii pe care nu le avusese nici în timp de pace. Cantonamentele ofiţerilor din posturile de comandă erau în oraş, la fel ale subofiţerilor şi furierilor, toate grupate în jurul postului de comandă al regimentului. Aveau un local pentru popotă excelent, şi posibilităţi de aprovizionare cum nu avuseseră niciodată de la începutul războiului. În aceste trei săptămâni avusese din nou prilejul să-şi arate marele său talent organizatoric şi administrativ. Şi sediul postului de comandă, şi cantonamentele ofiţerilor, şi localul pentru popotă, şi baia improvizată pentru trupă, totul se datora acestui talent.

Într-adevăr, în asemenea condiţii, războiul putea să mai ţină mult şi bine. Ce noroc ar fi pe el dacă l-ar apuca sfârşitul războiului, acolo, pe malul mării, păzind litoralul! Deocamdată, oraşul mai arăta ca un oraş prin care a trecut frontul. Dar, după o lună, două, trei, cum va arăta!... Astăzi fusese repusă în funcţiune uzina electrică, mâine, poimâine, altceva. Aveau să se deschidă magazine, restaurante, cinematografe. Şi, cine ştie? Poate că, după ce lucrurile aveau să se normalizeze, li se va da voie, cel puţin ofiţerilor superiori, să-şi aducă pentru o săptămână, două, nevestele. Nu de Marga îi era dor ci de Aglăiţa. De dragul Aglăiţei ar suporta-o şi pe Marga.

Ajungând cu gândul aici, îşi aminti de scrisoare. Deşi o citise de două ori simţi nevoia s-o recitească.

Întinse alene mâna şi scoase plicul dintr-unul din

buzunare.

Scrisoarea Margăi începea prin a enumera toate obiectele pe care le primise cu ultimul „curier”. În dreptul fiecărui obiect, între paranteze, erau date indicaţii cam de genul acesta: mai trimite; nu am nevoie; drăguţ; nu are rost să trimiţi toate porcăriile; mersi; mersi din partea Aglăiţei, etc., etc.

După ce le înşira pe toate, Marga îl încunoştinţa ce a făcut cu fiecare obiect. Ce a păstrat pentru casă, ce a vândut, ce a dăruit.

De obicei, partea a doua a scrisorii conţinea veştile, toate redactate într-un stil telegrafic. Nunţi, botezuri, divorţuri, decese, cancanuri de tot felul. Această parte a scrisorii umplea cele mai multe pagini. Datorită acestei manii a Margăi de a-l informa, colonelul era în curent cu tot ceea ce se întâmpla în oraşul lor.

Marga nu uita niciodată să-i dea veşti şi în legătură cu Aristide Bogoiu. Dar veştile în legătură cu acesta nu erau expediate într-un rând, maximum două, ci umpleau, de cele mai multe ori, chiar o pagină întreagă.

Colonelul citea şi zâmbea. Zâmbea, în primul rând constatând că Marga şi de data asta consacra o pagină întreagă unor informaţii banale, lipsite cu desăvârşire de importanţă, care nici măcar nu aveau meritul ineditului – i le comunicase cel puţin în două scrisori anterioare – iar în al doilea rând, i se părea ridicolă încăpăţânarea Margăi de a ignora cu desăvârşire faptul că el, de foarte mulţi ani, cunoştea adevărul în legătură cu Aristide Bogoiu.

Aristide Bogoiu era singurul om pe care Marga îl iubise cu adevărat.

Toţi ceilalţi amanţi ai Margăi apăruseră şi dispăruseră tot atât de pe neaşteptate cum se iviseră. Pe Aristide Bogoiu, colonelul îl găsise şi rămăsese mai departe chiar şi după ce Marga devenise soţia lui. Trecuseră de atunci douăzeci de ani şi în tot acest timp nu se întâmplase vreodată să se ia o hotărâre importantă în familie fără ca Aristide Bogoiu să nu fie convocat şi consultat. Marga ţinea îndeosebi să cunoască părerea lui Aristide Bogoiu ori de câte ori era

vorba de Aglăiţa. Şi dacă în cele mai multe cazuri Marga, capricioasă şi dictatorială, considera consultarea membrilor. familiei ca un act pur formal impunându-şi totdeauna punctul de vedere, atunci când era vorba de viitorul Aglăiţei, ceda de fiecare dată acceptând pe acela al lui Aristide Bogoiu.

— Bine, dacă tu crezi că e mai bine aşa, atunci aşa să fie.

De părerea lui, a colonelului, nu ţineau niciodată seama. O dată, socrul său, *generalul*, cum îi spuneau toţi în casă, exclamase aproape cu indignare:

— Bine, dar tu nu spui nimic? Ei hotărăsc soarta copilului tău fără ca să ţină seama de faptul că numai tu eşti acela care ai dreptul să hotărăşti?

Remarca aceasta, judicioasă, de altfel, era cea mai bună dovadă că generalul nu era. chiar atât de senil cum pretindea nevastă-sa.

— Taci, pentru dumnezeu! îl apostrofă aceasta.

Şi fiindcă generalul nu părea dispus să tacă, îl călcă pe picior.

— Lasă-i, tată! Eu nu cred că m-aş fi priceput să susţin interesele Aglăiţei atât de bine ca Aristide.

În realitate, nu se amesteca niciodată atunci când era vorba de Aglăiţa pentru că nu voia să se amestece într-o dispută care privea direct pe cei doi părinţi ai fetei. Căci adevărul acesta era: Aglăiţa era copilul lui Aristide Bogoiu, cu toate că în registrul de stare civilă figura cu numele său. De altfel Aglăiţa şi semăna cu Aristide Bogoiu. Dar nu acest amănunt – esenţial de altfel – l-a pus pe urmele adevărului. Poate că nici nu şi-ar fi dat seama de asemănare, dacă nu s-ar fi găsit binevoitori care să-l pună în curent cu legăturile care existau între Marga şi Aristide Bogoiu, asul baroului. Încă înainte de a deveni ginerele generalului, a cunoscut toate amănuntele. Şi, totuşi, a acceptat s-o ia de nevastă. Pentru că între cele două alternative, scoaterea din armată, urmată de un proces care l-ar fi dus sigur la puşcărie, şi perspectiva de a deveni soţul legitim al unei femei cu o moralitate mai mult decât dubioasă, acceptase ultima, adică pe cea mai puţin gravă.

Având dosarul în faţa sa pe birou, generalul l-a chemat şi i-a făcut propunerea într-o formă ultimativă: ori acceptă să-i devină ginere, ori dă curs dosarului. Bineînţeles, a acceptat condiţia ultimativă a generalului, fără nici un fel de ezitare.

În fond, căsătoria aceasta adusese avantaje ambelor părţi. El scăpase de puşcărie şi pe deasupra se alesese cu protecţia generalului, iar acesta din urmă pusese, în sfârşit, mâna pe un ginere pentru fiică-sa, care scandalizase întreg oraşul cu imoralitatea ei.

Ginerele nu era ceea ce şi-ar fi dorit pentru fata lui, dar nici Marga nu mai era tânără. Peste doi, trei ani cel mult, avea să intre în rândul „fetelor bătrâne”. Singura consolare a generalului fusese că ginerele său va şti să tragă învăţămintele necesare şi pe viitor va dovedi mai multă prudenţă şi abilitate în mânuirea fondurilor regimentului.

Şi, într-adevăr, lucrurile chiar aşa se şi întâmplară. Barbălat evită cu mare grijă să se mai găsească în situaţia în care se găsise atunci când fusese nevoit să accepte propunerea generalului. De altfel, cu socru-său se înţelesese totdeauna bine. Mai ales, după ce acesta ieşise la pensie. Descoperindu-şi abia la bătrâneţe un apetit deosebit pentru afaceri, generalul nu întreprinsese nici cea mai neînsemnată tranzacţie fără să se consulte, în prealabil, cu ginerele său, care de fiecare dată dovedise a fi bine inspirat. Din acest motiv, din toată familia, numai generalul nutrea faţă de el o sinceră afecţiune.

Considerând căsătoria lui cu Marga doar o simplă tranzacţie, înţelesese să respecte doar acele stipulaţii care nu anulau înţelegerea stabilită între el şi general. Acceptase să-i ia fata de nevastă, dar nu se angajase s-o şi iubească. De aceea, după căsătorie nu renunţă la nici una din satisfacţiile pe care nu le putea găsi în şubredul său cămin. Cum, însă, nici Marga nu renunţă la ale ei, nu se înjosiră învinuindu-se reciproc. Pe urmă, în decursul anilor, învăţară să ignore tot ceea ce în majoritatea căsniciilor e motiv de permanentă neînţelegere.

În ultimii ani, se întâmplă însă un fapt la care nu se aşteptase. Anume, începuse să nutrească faţă de Aglăiţa

simţăminte de adevărat părinte. Sentimentul acesta ciudat se născuse mai târziu, când fata trecuse de doisprezece ani. Până atunci se prefăcuse numai a fi un tată afectuos, aşa cum lăsase să se creadă că e un soţ naiv, care merită compătimire pentru imensele coarne pe care le poartă drept în mijlocul frunţii fără ca să fie conştient de ele.

Partea ciudată a acestei trebi era că el, deşi o iubea ca şi când ar fi fost propriul său copil, o clipă nu uita că, în realitate, Aglăiţa era fata Margăi şi a lui Aristide Bogoiu. În consfătuirile de familie convocate de Marga adesea se întâmpla ca el să susţină cu înverşunare un punct de vedere cu totul contrar aceluia al lui Aristide Bogoiu sau al Margăi. Şi dacă, până la urmă, ceda, aceasta n-o făcea pentru că l-ar fi convins argumentele lor, ci pentru că în asemenea cazuri, de fiecare dată descoperea în privirile Margăi un fel de curiozitate amuzantă.

„Uite-te cum se înflăcărează, prostul! Parcă ar fi copilul lui”, păreau a zice ochii ei.

„În definitiv – îşi spunea el – de ce mă amestec? E doar copilul lor. Facă ei cum vor crede de cuviinţă şi ducă-se dracului!”

Ceda, dar îi rămânea satisfacţia că fata îl iubea pe el mai mult decât pe propriii ei părinţi.

Şi iată că, peste o lună, Aglăiţa împlinea şaptesprezece ani. Marga avea dreptate în scrisoare. Nici un alt cadou decât acela pe care ea i-l sugera, nu i-ar produce o mai mare bucurie Aglăiţei.

Simţi nevoia să recitească pasajul:

„Ştiindu-te uituc, îţi reamintesc, dragul meu, că luna viitoare Aglăiţa împlineşte şaptesprezece ani. Sunt convinsă că ai să-i faci un dar. Dacă vrei să mă asculţi pe mine, nici un fel de dar nu i-ar face o plăcere mai mare decât o haină de astrahan. Se spune pe aici. că în Rusia se găsesc astrahane superbe. De altfel, am şi văzut o plutoniereasă cu o haină minunată”.

Da, pentru Aglăiţa nici că se putea un dar mai nimerit. Şi o clipă o văzu îmbrăcată într-o splendidă haină de astrahan, cu vălurele mărunte. Unde şi cum avea să şi-o procure nu-şi

făcea griji. Subofiţerul Tănase, care se dovedise a fi un achizitor extrem de dibaci, îi va face el rost de una.

Bucurându-se cu anticipaţie, stinse lumina şi oftând încă o dată de satisfacţie, închise ochii şi adormi imediat.

*

Soldatul Ion Lificiu sta pe treptele de piatră care duceau la cancelaria improvizată a serviciului de aprovizionare. Între genunchi ţinea gamela şi cu o lingură de lemn vântura zeama lungă încăpăţânându-se să găsească măcar o boabă de fasole. Lingura pritocea zeama gălbuie în cadenţa cântecului care răzbea până la el din popota ofiţerilor:

Violete pentru fete,
Pentru inimioara lor.

Vocea puternică a lui Gogu Buzatu suna parcă mai răguşită ca de obicei.

„Dacă ţine chiolhanul până la noapte, are să răguşească de tot, săracu!” îl compătimi pe lăutar, continuând să pritocească lichidul cafeniu.

În curtea pătrată şi acoperită cu zgură roşie, nu mai rămăsese nimeni. Terminaseră de mâncat cu toţii – care pe unde nimeriseră – şi se grăbiseră să se întoarcă la cantonamentele lor ca să fure o oră, două de somn, până la începerea programului de după-amiază. Numai el nu se atinsese de zeama lungă şi rece. Venise mai târziu la masă şi bucătarul îi umpluse gamela doar cu zeamă. Nu se necăjise, deşi îi era foame. Avea parcă ceva în gât, aşa ca un fel de căluş moale care îl împiedica să înghită. De mai bine de jumătate de oră, sta şi tot pritocea zeama lungă, fără s-o «guste măcar.

Mai adineauri întrebase naiv, pe bucătar:

— Dar ce-i cu zaiafetul ăsta la popotă? Nu cumva s-a pus pace?

— Pe dracu pace! replicase bucătarul, crezând că Ion Lificiu vorbise serios. Ce, mă, nu ştii că azi e sfântu’

Nicolae? Îşi sărbătoreşte onomastica domn' colonel.

— Aşa! se miră Ion Lificiu că ofiţerilor le ardea de petrecere cu lăutari.

De altfel, petrecerea ofiţerilor îi înciudase pe soldaţi. De obicei, după masa de prânz, nu se risipeau imediat. Mai pierdeau o jumătate de oră stând la taclale. Dar de data asta mâncaseră în pripă şi se risipiseră care încotro. Mulţi renunţaseră chiar să mănânce ciorba de fasole, în care pluteau câteva bucăţi de slănină râncedă.

— Asta-i mâncare? Lături pentru porci! protestase un furier răsturnând gamela cu mâncare drept în mijlocul curţii.

— Ce te superi, bă? Stai că vine acu' felul doi: purcel de lapte la tavă. Ia adulmecă o ţâră!... Să leşini de poftă, nu alta!

Şi cel care vorbise, tot un furier de la adjutantură, întinzând gâtul adulmecă aroma de friptură care răzbea din popotă, ori de câte ori deschideau uşa cei doi soldaţi improvizaţi în chelneri.

— Să ne trăiască domn' colonel! ură un fruntaş care era agent de legătură cu divizia, ridicând bidonul pe care tocmai îl umpluse cu apă la cişmeaua din curte.

— Să ne trăiască!... Să ne trăiască!... răspunse un altul cu seriozitate. Şi tot atât de serios, adăugă: vezi să-mi laşi şi mie o gură de vin.

— Îţi las, mă, cum să nu! E cinstea lu' domn' colonel!

Câţiva râseră. Alţii mormăiră ceva de neînţeles, care semăna mai curând a înjurătură cruntă. În orice caz, fie că le fusese sau nu foame, înghiţiseră în silă zeama gălbuie cu miros rânced, pentru că niciodată nu-şi dăduseră atât de bine seama cât de proastă e mâncarea de la cazan, ca acum când răzbea mereu din popotă aroma mâncărilor şi fripturilor cu care se îmbuibau ofiţerii, sărbătorind ziua onomastică a comandantului lor. Şi tocmai pentru ca să scape cât mai repede de tirania aromelor care răzbeau din popotă, mai mult flămânzi decât sătui, unul câte unul, se întorseseră la cantonamente.

Numai Ion Lificiu nu se grăbea nici să mănânce şi nici să

plece. Pritocea zeama care se răcise de mult şi cu gândul se călătorea departe.

Numai când vocea lăutarului se auzea mai puternică – şi asta se întâmpla ori de câte ori se deschidea uşa – tresărea *şi* îşi dădea seama unde se găseşte:

Violete pentru fete,
Pentru inimioara lor.

— Săracu ţigan, a răguşit de atâta cântat! îl compătimea de fiecare dată.

Apoi, repede, gândurile îl furau din nou şi-l duceau acasă. Era ziua lui Niculăiţă, a mezinului. Încerca mereu să-şi închipuie cum arăta după atâta amar de vreme de când nu-l mai văzuse, dar nu izbutea.

„Dacă aş fi fost astăzi acasă...”

Ei, şi ce dacă ar fi fost acasă? Ce, ar fi făcut mare petrecere pentru că era ziua lui prâslea? Draci!... Totuşi, o litruţă de rachiu tot ar fi luat, măcar pe datorie, de la cârciumarul Grămadă să se cinstească, în sănătatea lui Niculăiţă, cu Maria. Iar copiilor sigur că le-ar fi. Cumpărat de un leu, doi, niscai acadele.

Amintirea Măriei îi biciui sângele, care prinse să-i zvâcnească la tâmple. O iubea pe Maria tot atât de mult ca şi în ziua când se luaseră. Pe atunci era tare frumoasă. Era atât de frumoasă, încât începuseră să umble vorbe prin sat.

Dar toate se dovediseră a fi minciuni. Dacă Maria nu l-ar fi iubit, nu l-ar fi luat tocmai pe el care nu avea decât un pogon de pământ, mai ales că toţi fiii de bogătaşi o ceruseră înaintea lui de nevastă.

Trecuseră de atunci şase ani. Dintre aceştia, patru îi petrecuse lângă Maria. Anii o schimbaseră mult. Trăită de mică la curtea boierească, nu fusese deprinsă cu munca aspră a câmpului. De aceea i-a fost greu, foarte greu până să se obişnuiască. Deşi mai era frumoasă, se ofilise mult în aceşti puţini ani. O ofiliseră şi naşterile. El însă o iubea tot aşa de mult şi o vedea tot aşa de frumoasă, ca şi în primii ani.

Mult îi mai era dor de Maria, mult îi mai era dor de copii. Dar parcă tot de Maria îi era mai mult dor.

Şi iacă se împlineau peste o lună doi ani de când n-o mai văzuse.

Frumoasa mea cu ochii verzi,
Ca două mistice smaralde...

„Petrec, petrec!... Parcă ce le pasă?" îşi vorbi sieşi.

Bucătarii spălau la cişmea, cu apă rece, cazanul în care fierseseră ciorba de fasole. Bucătarii amândoi erau graşi, rumeni la faţă, cu cefile late. Unul dintre ei, ajutorul, fluiera un cântec de jale.

Uşa de la popotă se deschise şi o dată cu soldatul improvizat în chelner, năvăli afară hohotul de râs al locotenent-colonelului Barbălat Valeriu.

— Pe onoarea mea, domnule colonel, dacă vă mint. Fâţa a leşinat. Pur şi simplu a leşinat!

Cuvintele fură însoţite de un nou hohot de râs.

Râsul ofiţerului său îl biciui parcă, dureros, cum niciodată nu mai simţise ceva asemănător.

„Petrece animalul, ce-i pasă? Nu l-ar mai răbda pământul, câine fără inimă şi fără suflet."

Cum îl mai ura! Multe mai îndurase din partea câinoşeniei ofiţerului.

Dacă nu s-ar fi gândit că e bine să ţină totuşi seama de sfatul înţelept al Măriei, la începutul războiului s-ar fi cerut în linia întâi, numai ca să scape de pumnii colonelului.

— Dragă Ioane, eu zic că din două rele e mai bine să-l alegi pe cel mai puţin rău! îl sfătuise ea într-o noapte. Ofiţerul tău, colonelul ala, te mai chisează, că-i câine, nu-i om. Dar dacă rămâi ordonanţă la el, eşti ferit de glonte. Ascultă-mă pe mine! Multă omenire s-o prăpădi, că ăsta-i războiul dracului, aşa să ştii. Dar tu nu trebuie să te prăpădeşti şi să-ţi rămână copiii pe drumuri. Rabdă, dar încalţe îţi păzeşti zilişoarele.

— Bine, Maria! Dacă zici tu...

Acum Ion era mulţumit. Multă lume se prăpădise din

regimentul lor. La trecerea Prutului, la Nistru, la Dalnic. Ion Lificiu, ca ordonanţă a colonelului, fusese ferit de glonţ. De multe ori, colonelul se găsise mai în primejdie decât el. Pentru că atunci când postul de comandă al regimentului se stabilea într-un sat mai din imediata apropiere a frontului, deci mai expus primejdiei, pe el îl lăsa mai în urmă să-i păzească lucrurile.

Când trecu prin dreptul ferestrelor popotei, auzi pe Buzatu cântând, de data asta cu vocea limpede:

Nunuţa, numai tu,
Doar tu poţi să-nţelegi
Calvarul unei inimi pribegi...

Ieşi în stradă şi porni, fără să se grăbească, spre cantonamentul colonelului. Din cerul cenuşiu începu dintr-o dată să ningă. Ningea cu nişte fulgi mici, pe care vântul îi învrăjbea unii împotriva altora.

„Iaca, acuşi e şi Crăciunul!” îşi vorbi sieşi. Oftă şi, cu toate că nu-i era frig, ridică gulerul mantalei.

Strada era pustie. Nu se vedeau ostaşi şi cu atât mai puţin civili. De altfel, de pe strada aceea populaţia civilă fusese evacuată. În puţinele case care scăpaseră neatinse de pe urma nenumăratelor bombardamente fuseseră instalate cantonamente pentru trupă şi ofiţeri, bucătăria, popota, birourile, infirmeria şi alte asemenea.

Mergea prin mijlocul străzii, cu mâinile vârâte în buzunarele mantalei, cu gulerul ridicat, cu bonetul tras să-i acopere sfârcul urechilor. În alte împrejurări nu şi-ar fi îngăduit o ţinută atât de puţin reglementară. Acum însă, când toţi ofiţerii benchetuiau la popotă, nu avea motiv să se teamă.

„Cum dumnezeu să-l înduplec pe colonel?” îşi spuse, vorbind tare şi ferindu-se în lături ca să nu-l calce o căruţă militară care venea în goană.

— Bădiţă Ionică! se auzi strigat când căruţa trecu pe lângă el.

Conductorul struni caii brusc şi căruţa se opri la câţiva

metri în urmă.

Alături de conductor, pe scândura ce servea drept leagăn, stătea un căprar care îşi răsucise trupul ca să privească după Ion Lificiu.

— Bădiţă Ionică! Ce mai faci, bădiţă Ionică? strigă din nou căprarul.

Ion Lificiu, recunoscându-l, se întoarse din drum, îndreptându-se spre căruţă. La rândul său, căprarul sărind din căruţă se grăbi să-l întâmpine.

— Noroc, bădiţă Ionică!

— Noroc, Zamfire!

Caporalul Grămadă Zamfir îi era consătean şi aproape cu opt ani mai tânăr decât el. Mai mult, locuiau pe aceeaşi uliţă. Ion Lificiu într-un capăt, aproape de marginea satului, Zamfir Grămadă cam la jumătatea uliţei, drept în inima satului, unde taică-său ţinea circiumă.

Înainte de a ajunge cârciumar şi cel mai bogat om din tot satul, Miu Grămadă fusese bănuit că se ţinea împreună cu cei doi fii ai săi – Costache şi Zamfir – de furtişaguri. Niciodată nu putuseră fi dovediţi, cu toate că şeful de post de multe ori îi luase la cercetări.

Asta până în ziua când fiul cel mai mare, Costache, fu împuşcat pe când încerca să prade un cârciumar la drumul mare. Cât priveşte pe ceilalţi Grămadă, vinovăţia lor nu putu fi dovedită în nici un fel. După două săptămâni de cercetări, Miu Grămadă şi fiu-său Zamfir se întoarseră de la legiunea de jandarmi cu oasele muiate de atâta bătaie câtă mâncaseră.

Pe urmă, numai şase luni mai târziu, norocul poposi în bordeiul lui Miu Grămadă. La primărie veni înştiinţarea că un moş al lui Miu, morar într-o comună de prin părţile Teleormanului, murise şi prin testament îi lăsase toată averea. Şi doar cât timp fusese în viaţă moşul acela al lui – moş Pamfil – nici nu voise să ştie de el.

Miu Grămadă nu visase că într-o zi moşu-su avea să-l lase prin testament unic moştenitor. Dar cum omul se obişnuieşte cu orice, nu şi-a pierdut capul. S-a suit în tren şi s-a dus să intre în stăpânirea averii.

Morarul avusese gospodărie cuprinsă, cu vite în grajd şi cu pătule pline, şi Miu n-ar fi trebuit să facă altceva decât să-şi aducă familia şi să intre într-o gospodărie, cum nu erau multe în sat. Dar nu i-au plăcut locurile, nu i-au plăcut nici oamenii. Pe de altă parte, era şi ambiţios. Acum, când ajunsese bogat, voia să-l ştie şi să-l vadă aşa, întreg satul care îl dispreţuise şi care îl poreclise „Miu Mână-Lungă”. De aceea, în luna cât a lipsit din sat, Miu a arendat moara, a arendat o parte din pământul pe care nu l-a putut vinde imediat, a încărcat un vagon întreg cu lucruri găsite în casa morarului şi, cu chimirul plin de parale, s-a întors în sat.

A cumpărat pământ, şi-a făcut casă – cea mai frumoasă şi mai încăpătoare din tot satul – şi şi-a deschis circiumă. Ca să atragă muşterii a pornit-o prin a da pe datorie. Încet, încet, cârciuma a început să i se umple şi Miu nu s-a lăsat până n-a mutat şi hora la el în bătătură.

Mai ales în zi de sărbătoare, când vedea mai toţi gospodarii satului adunaţi în cârciuma lui, nu-şi mai încăpea în piele de satisfacţie.

Şeful de post care îl snopise în mai multe rânduri – mai ales după moartea lui Costache – îi spunea acum „domnu Miu”. La fel îi spuneau şi ceilalţi. Totuşi de poreclă nu putuse scăpa. Continua să i se spună „Miu Mână-Lungă”, iar dugheana lui era cunoscută, până peste şapte sate, sub numele de „Cârciuma lui Miu Mână-Lungă”.

Porecla aceasta era marea lui amărăciune de când devenise om bogat. De fapt, nu era singura. Fiu-său, Zamfir, îi dădea multă bătaie de cap. Leneş din fire, acum când ştia că tatăl său era om bogat, devenise şi mai leneş. La circiumă îl ajuta o zi şi trei nu. Bătea satele vecine după muieri şi nu ieşea din cârciumi câte trei zile. Arţăgos şi iute la mânie, nu pregeta să se încaiere pentru te miri ce fleac. Pe mulţi îi snopise în bătaie şi nu o dată a fost adus acasă bătut măr. Ceilalţi flăcăi din sat îl urau, mai ales că în toate încăierările şeful de post, slugarnic, îi ţinea partea. Cu osebire cei pe care îi ciomăgise îi purtau sâmbetele. Într-o noapte, l-au pândit vreo şase şi au tăbărât cu ciomegele pe el. Şi dacă ţipetele lui nu ar fi scos pe careva afară din casă,

fără doar şi poate că Zamfir nu ar mai fi scăpat cu viaţă.

— Noroc, bădiţă Ionică!

— Noroc, Zamfire!

— Eşti aici în oraş, bădiţă?

— Aici. La 35. Dar tu? Pe tine când te-au luat? Că, după câte ştiam, alde Miu făcuse ce făcuse şi izbutise să te ţină pe lângă casă.

— M-am cerut singur pe front...

— Cum, mă? întrebă Ion Lificiu nevenindu-i să creadă ceea ce auzea.

— M-am cerut voluntar. Aşa, o trăsnaie a mea. Dar rău nu-mi pare. Dacă eşti ceva mai descurcăreţ, nu-i rău nici în război.

— Aşa!...

— Aşa, bădiţă. Iaca, dinspre partea mea tot să ţină războiul. Eu, unde sunt, sunt bine.

— Şi unde eşti?

— La o „Aprovizionare”, minţi el, socotind că-i mai prudent să nu-i spună că e la „Capturi”. Dar matale cum o mai duci? Ştii, într-un timp se zvonise în sat că ai fi căzut în luptele de la Dalnic. Şi mi-a părut rău.

— S-a zvonit în sat că am căzut...

— S-a zvonit, bădiţă. Mi-a scris tătuca.

— Iaca n-am căzut. Şi până astăzi, mulţumesc domnului, nici măcar nu mi-a fluierat glontele pe la ureche. Că sunt ordonanţă la domn’ colonel ajutor.

Zamfir strâmbă din nas:

— Ţucălar, bădiţă?

— Ţucălar! Decât în prima linie, mai bine ţucălar. Ce ştii tu? Până acum de două ori a fost împrospătat regimentul nostru. Dacă eram în linia întâia...

— Adică, da! Încaltea, domn’ colonel ala e om de treabă?

— Ştiu eu ce să spun? După cum se poartă, de când suntem în ţară străină, aş zice că nu-i chiar de tot câine. Atâta numai: în ruptul capului nu vrea să-mi dea şi mie drumul acasă. Măcar pe două săptămâni. Iaca, se-mplinesc luna viitoare doi ani de când nu i-am mai văzut pe ai mei. Şi cât l-am rugat! Ca la o icoană m-am rugat. El însă, nu şi nu.

Mereu mă tot poartă cu vorba. Nu mai departe decât aseară. Era vesel cum nici nu mai ţin minte de când nu l-am văzut aşa. Mi-am luat Inima în dinţi şi din nou m-am rugat de el. La început nici n-a vrut să audă. Apoi, când a văzut că nici eu nu mă laş, ştii ce mi-a spus? „Măi Ioane, dacă tu îmi faci rost de o haină de astrahan pentru duduiţa Aglăiţa, îţi dau drumul acasă. Te trimit s-o duci tu.”

Auzi câinele... să-i fac rost de o blană pentru fiică-sa. De unde să-i fac rost? Să fur? Ce, eu îs ca subofiţerul Tănase? Eu, mă, în viaţa mea nu m-am atins de lucru străin. Şi-apoi crezi că el nu ştie asta? Ştie, câinele, ştie! Dar mi-a zis de blană, numai aşa, ca să se scape de mine!

Şi Ion Lificiu scuipă în lături, negru de supărare.

Pe măsură ce acesta se întuneca, Zamfir Grămadă se lumina la faţă.

Cu un singur bobârnac, îşi dăduse boneta pe ceafă şi se uită la Ion Lificiu cu nişte ochi tare înveseliţi.

— Va să zică, aşa! Dacă îi duci haina îţi dă *conced*.

— Lasă, nu mă mai necăji şi tu.

— Dar nici nu mă gândesc să-mi râd de matale, bădiţă.

Zamfir Grămadă nu minţea. Nu-l amuza necazul consăteanului său, ci îl înveselise gândul care îi trecuse dintr-o dată prin minte. Oare bădiţa Lificiu nu era omul cel mai nimerit cu care să trimită acasă tot ceea ce sfeterisise, pe cont propriu, de când fusese repartizat la „Capturi”? Fără îndoială că da. Cinstit cum e, putea să-i încredinţeze „comoara” fără teamă că şi-ar opri-o pentru el, sau, în cazul cel mai bun, i-ar dijmui-o.

„Un adevărat noroc să-l întâlnesc!” îşi spuse Zamfir.

Ei bine, îl va ajuta să plece făcându-i rost de blană. Ce mare lucru o blană! Făcuse el rost de alte lucruri mai grozave. În schimb, bădiţa Ionică avea să-i ducă şi lui acasă, la alde taică-său, un pacheţel bun să încapă într-unui din buzunarele raniţei. Că el nu era ca atâţia alţii, care se. Încurcau cu lucruri greu de transportat. Mai ales că nu era ofiţer, ca să se poată bucura de anumite privilegii. De aceea, avusese grijă să reţină pentru sine numai acele obiecte care sintetizau într-un volum mic cu valoare mare.

Oricât de mic îi era volumul, „comoara” începuse să-i dea multe griji. Transformat pe nesimţite într-un veritabil Harpagon, tremura de groază să nu afle şi ceilalţi şi într-o noapte să-l prade. Pe de altă parte, nici nu putea să tot adune, fără ca să pună la adăpost, în ţară, ceea ce strânsese până atunci. Pentru aceasta nu existau decât două posibilităţi. Ori să plece el într-un concediu, ori să trimită lucrurile prin altcineva.

Prima alternativă era, din punctul său de vedere, cea mai realizabilă. Dacă s-ar fi zbătut cu tot dinadinsul, ar fi obţinut fie un concediu, fie trimiterea lui într-o delegaţie. Dar îi era teamă că înlocuitorul său, dându-şi seama de avantajele pe care i le oferea treaba pe care era pus s-o facă, va căuta să-l „lucreze”. (De fapt, Zamfir Grămadă se temea că altul va proceda aşa cum procedase şi el atunci când a trebuit să înlocuiască, numai provizoriu, pe un alt căprar plecat în ţară într-un concediu de trei săptămâni.)

Dar, dacă nu se putea hotărî să plece în concediu, de teamă să nu-şi găsească la înapoiere locul ocupat, nu se îndura nici să încredinţeze comoara altcuiva care pleca în ţară.

Iată însă că-l întâlnise din întâmplare pe Ion Lificiu. Ion Lificiu nu numai că-i era consătean, dar era un om în a cărui cinste putea avea deplină încredere. La ei în sat nu erau mulţi ca el. Şi dacă plecarea acestuia în concediu depindea de un fleac de blană, ei bine, îi va face rost de blană. Lificiu, în schimb, drept recunoştinţă, îi va duce pachetul acasă.

Hotărât să profite de această şansă pe care i-o oferea doar pura întâmplare, îi spuse vesel:

— Bădiţă Ionică, măgar să fiu dacă matale n-ai să pleci în *conced*.

Ion Lificiu îl străfulgeră cu o privire mânioasă.

— Până la urmă şi la urmă, tot are să-mi dea şi mie drumul, câinele. Dar mă întreb, când are să se întâmple şi minunea asta?

— Curând, bădiţă. Ai să te duci la colonel cu blana şi ai să-i spui: „Iaca blana, domn’ colonel. Acum dă-mi şi mie

bilet de voie.”

— Ce tot bâigui, măi băiete? Şi de unde vrei să-i găsesc eu blană?

— Îţi fac eu rost de ea, bădiţă.

Ion Lificiu îl privi bănuitor.

— Tu? Şi unde ai s-o găseşti? Mă, nu cumva te-i fi îndeletnicind şi tu cu *furgăseli* ca alde domn’ subofiţer Tănase de la noi? Bagă de seamă, e păcat şi cine ştie dacă într-o zi n-ai să dai socoteală!

Şi în gând:

„Voi alde Grămadă, tot neamul vostru a avut mâna lungă.” Dar şi Zamfir Grămadă îl judeca în gând:

„Avea dreptate tata când spunea că bădiţa Lificiu e prost de cinstit ce este. Auzi, să mă întrebe de unde am să-i găsesc o blană. Dacă îi spun adevărul, e în stare, prostul, să nu primească.”

Apoi tare:

— Ce-ţi trece şi matale prin minte, bădiţă. Dar ce, eu îs hoţ de drumul mare să fur o păcătoasă de blană?

Şi luând un aer indignat scuipă printre dinţi.

Dar cuvintele lui Zamfir Grămadă nu izbutiră să risipească neîncrederea lui Ion Lificiu.

— Dar atunci cum ai să faci rost de ea?

— Cum? Păi o cumpăr, bădiţă. E aicea în oraş un fel de piaţă, unde poţi să cumperi tot ce-ţi pofteşte inima, numai bani să ai. Şi eu de bani nu mă plâng. Ia priveşte aici!

Scoase din buzunar un portofel burduşit cu mărci de ocupaţie.

Şi pentru ca nu cumva Ion Lificiu să-şi închipuie cine ştie ce în legătură cu banii din portofel, adăugă:

— Cum face şi cum drege tata nu ştiu, dar, ba prin unul, ba prin altul, mereu îmi trimite bani. Eu îi schimb pe mărci. Nu e rău să ai bani la tine. Când ai bani şi serviciul e mai uşor. Eu, la drept vorbind, am chiar prea mulţi.

Aşa că, nu-ţi face griji de pomană. Cumpăr o blană şi ţi-o aduc.

Tot bănuitor, Ion Lificiu întrebă:

— Şi adicătelea, de ce să risipeşti tu banii pentru mine?

Că nici neamuri nu suntem şi nici nu-mi eşti dator cu ceva.

Zamfir Grămadă se prefăcu indignat.

— Îmi pare rău, bădiţă, că vorbeşti aşa. E drept, rude nu suntem şi nici nu-ţi sunt dator cu ceva. Dar suntem dintr-un sat. Şi apoi, când poţi să faci un bine, de ce să nu-l faci, mai ales când binele ăsta te costă ia acolo un pol de parale. Că lucrurile sunt ieftine pe aici.

Pe urmă, dacă pleci în *conced*, am să te rog să-mi faci şi mie un bine. Să duci tatei un pachet. Nu-i mai mare ca atâta. (Şi Zamfir Grămadă îi arătă cam cât de mare ar fi pachetul.) Eu, de plecat, tot nu plec. Am serviciu bun, uşor... Dacă plec în *conced*, teamă mi-e că-mi ia altul locul.

— Măi Zamfire, faci tu asta pentru mine?

— Fac, bădiţă Ionică, de ce să nu fac? Azi te ajut eu, mâine matale. Că aşa e viaţa. Niciodată nu ştii când poţi avea nevoie de celălalt.

— Bine, Zamfire. Eu îţi mulţumesc. Dar să ştii, dacă ne ajută dumnezeu şi scăpăm amândoi cu viaţă, ne vom socoti după război. Am să-ţi plătesc cinstit, să ştii!

— Să ne ajute dumnezeu să scăpăm cu viaţă şi ne-om socoti. Spune-mi, unde să-ţi aduc blana?

— Păi la cantonament. La capătul străzii asteia, la numărul 88. Urci la primul etaj, prima uşă pe stânga. Să baţi tare, căci soneria e stricată.

— Bine, poimâine vin la matale cu blana. Acuma o şterg. Noroc, bădiţă!

— Noroc, măi Zamfire!

Zamfir Grămadă, făcând calea întoarsă, o porni în pas alergător spre căruţa care aştepta. Urcă lângă conductor.

— Dă-i bătaie, Pintilie!

Conductorul slăbi puţin hăţurile şi caii o porniră la trap, smucind dintr-o dată căruţa. Ion Lificiu privi după ea până n-o mai văzu, apoi continuându-şi drumul spre cantonament îşi vorbi sieşi:

Să vedem dacă se ţine de cuvânt. Alde Grămadă ăştia, de când îi ştiu, sunt nişte lăudăroşi.

*

Ion Lificiu tocmai terminase de şters praful de pe unul din cele două piane, când auzi bătându-se în uşa de la intrare. Necunoscutul părea tare grăbit, pentru că bătăile se succedau, una după alta, repezi şi puternice.

— Ho, mă, că nu dau turcii! îl apostrofă pornind să străbată în grabă cele trei camere care îl despărţeau de vestibul.

O clipă îi trecu prin minte că ar putea fi Zamfir Grămadă, dar alungă repede gândul. Zamfir se lăudase că în două zile îi aduce blana şi de atunci trecuseră patru, fără ca să dea vreun semn de viaţă.

„Şi de Zamfir ăsta, numai gura-i de el!” îşi spuse răsucind cheia în broască.

Şi totuşi, era Zamfir. Zamfir care avea un pachet mare sub braţ.

— Noroc, bădiţă Ionică!

— Tu eşti, Zamfire? Am crezut că n-ai să mai vii.

Şi nu-şi putu lua ochii de pe pachetul mare pe care Zamfir îl ducea sub braţ.

— Cum se poate, bădiţă? se supără Zamfir. Dacă ţi-am făgăduit, gata! Eu când făgăduiesc un lucru e sfânt. În două zile nu am putut găsi ceva care să-mi placă şi mie. Până la urmă, tot am găsit una pe cinste. Ia să vezi ce ţi-am adus!

Ca şi când ar fi fost de-al casei, Zamfir o luă înainte şi nu se opri decât în dormitorul colonelului. Acolo, pe o măsuţă pe care o trase în dreptul ferestrei, desfăcu pachetul.

— Ei, ce zici, bădiţă, de o asemenea marfă?

Şi ca un veritabil negustor îşi purtă palma, uşurel, peste încreţiturile fine ale blănii.

— Pentru o asemenea blană, bădiţă, colonelul matale ar trebui să-ţi dea măcar două luni *conced*.

— Ce două luni! Eu m-aş mulţumi şi cu una, măi Zamfire. Ba chiar şi cu trei săptămâni m-aş mulţumi. Numai să-i văd pe ai mei!... Tu, care n-ai nevastă şi nici copii, nu ştii cum pârjoleşte dorul ăsta.

— Ai să vezi, bădiţă, că are să-ţi dea pe puţin o lună *conced*.

— Oare?

— Pun rămăşag pe ce vrei matale.

— Măi, Zamfire, ia spune cât ai dat pe ea.

— Cât am dat pe ea nu mi-a făcut gaură în buzunar. Ştii că dispun.

Şi se bătu cu palma peste buzunarul în care ţinea portofelul.

Apoi în gând, compătimindu-l: „Am dat praful de pe tobă!”

— Cât ai dat, să ştii că am să-ţi plătesc cinstit. Trecu apoi cu palma peste blană, mângâind-o aproape cu duioşie:

— Frumoasă-i, măi Zamfire!

— Este!... Am ştiut eu ce aleg! Ca pentru un domn colonel. El când vine acasă?

— Păi la prânz, după ce ia masa la popotă.

— Atunci trec diseară, să-mi spui cât concediu îţi dă. Pregătesc şi pacheţelul. Să fie gata.

Şi zâmbind, vesel nevoie mare, porni spre uşă.

Dacă Ion Lificiu nu s-ar fi bucurat atât de mult de blană, ar fi observat poate cât de mult semăna Zamfir când zâmbea cu răposatul său frate Costache, tâlharul.

*

Ion Lificiu începu din nou să şteargă praful de pe pian. Din când în când îşi arunca ochii spre blană. Îi zâmbea ca unei fiinţe vii, care parcă putea înţelege teama, nerăbdarea, bucuria care i se învolburau în suflet.

Deodată, pendula care suna atât de frumos începu să-şi cânte bătăile. Le numără. Era ora zece.

„Doamne, ce încet trece timpul!” îşi spuse şi oftă.

Înainte de ora trei, colonelul nu obişnuia să se întoarcă acasă. Dar, oare, acum avea să-i dea drumul? Are să-i dea. De data asta are să-i dea. Când o vedea o blană atât de frumoasă, imposibil să nu-i dea drumul.

„Ce dracu! E el câine, dar chiar atât de fără inimă nu-l cred.”

Pe urmă tot el, luându-şi seama:

„Pe naiba! Ba poate foarte bine să-mi ia blana şi să nu-mi dea drumul. De la unul ca ăsta mă pot aştepta la orice. Dar dacă, totuşi, s-o îndura, apăi numai ca să-i duc haina acasă, la duduiţa Aglaia. Să nu cumva să se piardă frumuseţea de blană.”

Şi trântind cârpa de praf pe capacul pianului, veni să mângâie din nou vălurelele lucioase ale blănii.

„Când are s-o vadă!...”

— Ei, bravo, măi Ioane! i se păru că-l aude lăudându-l. Aşa mai înţeleg. De data asta, zic şi eu că ai făcut treabă bună!

Ca şi când colonelul l-ar fi lăudat într-aievea, zâmbi tot atât de satisfăcut ca şi atuncea când îl lăuda pentru că potrivise ceaiul aşa cum îi plăcea lui, nici cald şi nici rece. Ignorând faptul că Zamfir îi procurase blana, se simţea mândru ca şi când el singur, singurel, făcuse rost de ea.

Da, era mândru şi simţea nevoia să-l laude colonelul.

Dar, în definitiv, ce trebuia să-l aştepte pe colonel până la prânz? Ce, nu era mai simplu să împacheteze blana şi să se ducă să i-o arate colonelului, acolo, la birou la el?

„Poate că dacă i-o duc acuma, până la prânz şi pune vreun furier să-mi scrie foaia de drum şi să-mi facă bilet de voie.”

Gândul că ar putea să-i dea drumul chiar în aceeaşi zi îi iuţi bătăile inimii. De emoţie şi de bucurie, simţi că-i ard obrajii. Fără să mai stea mult pe gânduri, împachetă blana în aceeaşi hârtie în care i-o adusese Zamfir şi, cu pachetul subţioară, porni spre postul de comandă al regimentului.

Drumul până acolo, în mod obişnuit, nu dura mai mult de zece minute. Ion Lificiu îl făcu în şapte minute.

— Să trăiţi, domn’ colonel!

Din prag, Ion Lificiu pocni călcâiele ca în timp de pace, cu faţa toată numai un zâmbet. Colonelul, cufundat în lectura unul ordin confidenţial primit de la Divizie, ridică ochii privind spre uşă, vădit nemulţumit că cineva îl întrerupe.

Nemulţumirea nu-i dispăru când dădu cu ochii de ordonanţă. Prezenţa lui Ion Lificiu, prostănacul acela care îşi pocnise călcâiele atât de zgomotos încât aproape îl

speriase, îl indispuse.

Încruntându-se, întrebă:

— Ce cauţi aici, Ioane? Observând apoi pachetul: Şi ce-i în pachetul acela?

Ion Lificiu continuă să zâmbească; fără să se grăbească a-i satisface curiozitatea, se apropie de birou. Apoi, cu infinite precauţii, ca şi când ar fi conţinut cine ştie ce lucruri extrem de fragile, depuse pachetul pe birou, deasupra unui dosar albastru pe care era făcută menţiunea, cu o scriere rondă: *strict secret*. Desfăcu apoi pachetul cu mâini care îi tremurau şi, o clipă mai târziu, întinse pe birou haina de astrahan.

— Domn' colonel, mi-aţi spus că, dacă vă fac rost de o haină de astrahan, îmi daţi *conced*. Poftim, v-am făcut rost de una fainã.

La orice s-ar fi putut aştepta colonelul din partea lui Ion Lificiu, dar numai la o asemenea performanţă nu. Uimirea pe care i-o cauzase isprava ordonanţei trebui să facă loc încântării.

Un soare înalt, care nu izbutea să alunge gerul uscat al acelei zile de decembrie, îşi trimetea razele prin fereastră ca să se odihnească pe blana întinsă pe birou. Şi la fel ca şi Ion Lificiu mai înainte, colonelul, pe a cărui faţă se citea încântarea, simţi nevoia să mângâie blana.

În sfârşit, când încântarea lui se mai potoli, îşi aminti de acela care îi făcuse rost de blană. Ion Lificiu, care sesizase efectul pe care îl produsese blana asupra colonelului, continuă să zâmbească.

— Măi Ioane – vorbi colonelul – eşti... eşti... ce mai, eşti dat dracului! Cum făcuşi, mă, rost de ea?

— Făcui, domn' colonel! Ce-are să se mai bucure duduiţa Aglăiţa, nu-i aşa, domn' colonel?

— Mă, dar ce are să spună coniţa Marga? Blana ei nu-i atât de frumoasă ca asta. Ar trebui să mai...

În clipa aceea, uşa se deschise şi în pragul ei se ivi silueta bicisnică a colonelului Bratosin Nicolae.

— Uite ce-i, Valeriule! i se adresă din prag ajutorului său. Dar, dându-şi seama că nu e singur, conteni.

Ion Lificiu salută şi, în timp ce colonelul Bratosin se apropie de birou, el, mergând de-a-ndăratelea, se grăbi să ajungă la uşă spre a ieşi din birou. Dar tocmai când puse mâna pe clanţă îl auzi pe colonelul Bratosin:

— Ce blană superbă, măi Valeriule!

Dorind să primească o laudă şi din partea comandantului de regiment, Ion Lificiu îşi retrase mâna de pe clanţă. Cu spatele rezemat de uşă, jucându-se cu bonetul, privi la cei doi ofiţeri care acum contemplau blana.

— Mda! Nu e de loc rea! confirmă colonelul ajutor, mângâind cu dosul palmei gulerul mantoului.

— Splendidă, Valeriule, splendidă. Apoi cu ton de glumă: Ascultă, măi Valeriule! Blana se confiscă. De când mă tot bate la cap în fiecare scrisoare Liana să-i fac rost de o blană. Ştii cum sunt femeile.

Şi colonelul trase instinctiv spre el haina de blană.

— Îmi pare rău, dragă Culai! vorbi mieros locotenent-colonelul tutuindu-l la rândul său. De altfel, îi lega o prietenie veche. Erau din aceeaşi promoţie, şi de cel puţin opt ani colaborau în cadrul aceluiaşi regiment, fără să aibă motiv de nemulţumire unul împotriva celuilalt.

— Îmi pare foarte rău, dragă Culai! reluă ajutorul. Dar luna viitoare Aglăiţa împlineşte şaptesprezece ani. Am primit o scrisoare de la Marga în care îmi scrie că fetei i-ar face mare plăcere dacă ar primi ca dar de ziua ei o haină de blană.

Aşa că, încă o dată, îmi pare rău. Dacă nu ar fi la mijloc aniversarea Aglăiţei...

Şi, la rândul său, trase spre sine blana pe care o ţinea de o mânecă.

Cei doi colonei stăteau în picioare, faţă în faţă, de o parte şi de alta a biroului. Între ei, blana, ţinând-o fiecare de câte o mânecă.

Mai în glumă, mai în serios, colonelul replică:

— Cum, măi Valeriule, refuzi tu pe comandantul tău?

— Îmi pare rău, dragă Culai, că mă pui într-o situaţie atât de neplăcută. Ce dumnezeu! Doar nu ne cunoaştem de ieri, de alaltăieri. Datorită relaţiilor care s-au stabilit între noi,

speram că niciodată nu mă vei pune în situaţia neplăcută de a-mi aminti că, din punct de vedere ierarhic, îmi eşti superior.

Dacă, totuşi, ai ţinut să-mi aminteşti, mă văd nevoit să-ţi răspund că, deşi regret foarte, foarte mult, mă găsesc în situaţia neplăcută de a refuza pe... comandantul meu. Dacă n-ar fi fost onomastica Aglăiţei...

— Până atunci, dragă, mai e o lună. Asta înseamnă că ai înaintea ta destul timp ca să-ţi procuri o altă blană.

— Iartă-mă, dar argumentul e tot atât de valabil şi în ceea ce te priveşte. Mai ales că la tine nu e vorba de nici o aniversare. Dacă ai să-i ceri subofiţerului Tănase, are să-ţi facă rost de una la fel, dacă nu chiar mai frumoasă.

— Şi de ce nu-i ceri tu? Ştii, mâine, un locotenent de la Divizie pleacă în ţară într-o delegaţie. Aş vrea să nu pierd ocazia aceasta. Dacă am să-l rog, n-are să mă refuze şi are să ducă blana Lianei.

Simţind însă că ajutorul său nu e de loc dispus să cedeze, înciudat, adăugă insinuarea:

— De altfel, se spune despre tine că te pricepi să te descurci foarte bine în chestii de astea.

Fruntea locotenent-colonelului Barbălat se coloră dintr-o dată violent. Stăpânindu-se, întrebă cu tonul cel mai calm posibil:

— Cum, adică, mă pricep să mă descurc în chestii de astea?

Colonelul râse cu îngăduinţă:

— Ştii foarte bine la ce mă refer.

— Nu ştiu!

— Serios? Păi se vorbeşte că te pricepi, ca nimeni altul, să faci rost de cadouri pentru ai tăi. Cred că, dacă ar fi de faţă ceilalţi ofiţeri şi te-ar vedea cum te încăpăţânezi să nu-mi cedezi blana, ar fi foarte miraţi. Cică l-ai dresat aşa de bine pe subofiţerul Tănase, încât, dacă i-ai cere şi lapte de cuc, el ar fi în stare să-ţi procure.

Ei, dar să lăsăm asta. Dinspre partea mea, puţin îmi pasă. N-ai decât să-l dresezi cum vrei şi cât vrei pe Tănase ala.

Şi adăugă mieros, ca şi când, spunând toate acestea, n-o făcuse cu nici un gând ascuns:

— N-are rost să ne certăm!

Culoarea stacojie de pe fruntea colonelului Barbălat se întinsese acum pe toată faţa. Era furios, dar încă se stăpânea. Ce voia colonelul? Să-l intimideze ca să-i cedeze blana? Ei bine, nu i-o va ceda. Şi dacă e vorba de insinuări, atunci nu se va lăsa mai prejos:

— Şi cine sunt aceia care au o părere aşa de bună despre mine? întrebă cu ton de glumă.

— Cine? Asta-i bună. N-ai fi vrut să-ţi dau eu nume. Toţi!... Toţi ofiţerii.

— Va să zică asta se spune despre mine!... Dar despre tine ştii ce se vorbeşte?

Colonelul simţind că, în ciuda tonului calm, ajutorul său fierbea de mânie, încercă să dea înapoi.

— Probabil trăncăne cine ştie ce blestemăţii şi despre mine.

— Întocmai! Blestemăţii!... Auzi, să se lege de pasiunea ta pentru muzică. Măgarii spun că nu din pasiune muzicală ai trimis până acum în ţară trei piane de concert, de care ţi-a făcut rost tot Tănase, despre care spui că eu l-am dresat...

— Nu mă mir, dragă! Nu mă mir de loc! Păi, despre tine nu trăncănesc insinuând că, dacă te-ai pricepe tot atât de bine într-ale războiului pe cât de cunoscător eşti în covoare, de mult ai fi luat „Mihai Viteazu”?

— În definitiv, cum i-am putea noi împiedica să flecărească? Iaca, nu mai departe decât aseară, de ce crezi că făceau mare haz? De felul cum ai ştiut să-i păcăleşti pe cei de la Divizie ca să-ţi aprobe autocamionul pe care l-ai trimis în ţară. Spunea unul din ofiţeri că maşina era atât de încărcată cu „*fleacuri*”, încât avea impresia că, la primul hop, se va rupe în două.

— Sunt convins că cel care a debitat asemenea calomnii este acelaşi care mi-a şoptit că tu, împreună cu Stănoiu, casierul, învârtiţi nu ştiu ce afaceri cu mărcile de ocupaţie.

După cum vezi, despre tine se vorbesc cam multe, dragă

Valeriu. Dacă ar fi să dau crezare la tot ceea ce-mi ajunge la ureche...

Deşi vorbeau de câteva minute, deşi fiecare replică era, de fapt, un cap de acuzare împotriva celuilalt, nici unul nu ridicase tonul.

Dacă pentru comandantul regimentului aceasta nu însemna mare lucru – era cunoscut ca om care ştie să se stăpânească – în schimb pentru colonelul Barbălat calmul de care dădea dovadă constituia o adevărată performanţă, tocmai datorită firii sale extrem de irascibile.

Dar, în clipa următoare, nu se mai putu stăpâni. Izbucni, vorbind cu ton ridicat şi pronunţând răspicat fiecare. cuvânt, aşa cum i se întâmpla ori de câte ori furia punea stăpânire pe voinţa sa:

— În definitiv, ce vrei să înţelegi când spui că nu dai crezare la tot ceea ce se spune despre mine? Vrei să mă ameninţi şi astfel să mă determini să-ţi cedez blana? Bine, dar cum poţi fi atât de naiv încât să-ţi închipui că aş putea să mă las intimidat? Ţi-am dovedit că ştiu şi eu destule despre tine.

De aceea, ţin să-ţi atrag atenţia că degeaba te osteneşti. N-am să-ţi cedez blana. Blana este a mea şi a mea va rămâne!

Şi, furios cum era, trase de mâneca pe care n-o lăsase o clipă din mână. Trase probabil prea tare, pentru că imediat se auzi o pârâitură. La rândul său, colonelul smuci şi el cealaltă mânecă. Se auzi o nouă pârâitură şi mâneca hainei de care ţinea Barbălat se descusu. Dezmeticiţi dintr-o dată, cei doi se priviră cu alţi ochi.

Abia în clipa aceea îşi dădură seama că nu sunt singuri. Se întoarseră amândoi deodată, şi, privind spre uşă, îl descoperiră acolo pe Ion Lificiu, care îşi mototolea de zor bonetul. În ochi i se citea teama şi tremura din tot corpul.

Ion Lificiu, care, la început, nu se îndurase să plece, dornic să primească o laudă şi din partea comandantului de regiment, când discuţia dintre cei doi ofiţeri luă întorsătura cunoscută, nu mai îndrăzni să plece. Şi tocmai această situaţie paradoxală îl pierdu pe soldat: pe de o parte

dorinţa de a pleca, convins că nu trebuia să fie martor la disputa dintre cei doi ofiţeri, pe de alta, teama de consecinţe, din pricina celor auzite, în cazul când ofiţerii l-ar simţi plecând.

Din doi paşi, colonelul Bratosin fu lângă uşă.

— Tâlharule!... Banditule!... De unde ai furat blana, mă? Am să te împuşc.

Şi fulgerător îi cârpi două palme care îl ameţiră.

Pe urmă, deschizând uşa, strigă plantonul de pe sală. Acesta se înfiinţă imediat:

— Ordonaţi, domn' colonel!

— Fuga marş după comandantul gărzii. Să vină şi locotenentul Răducanu.

În timp ce colonelul Bratosin dădea ordine plantonului, colonelul Barbălat se repezi şi el asupra ordonanţei.

— Mă hoţule, mă! De unde ai furat-o? Cine te-a pus s-o furi, mă tâlharule? Cu toţii sunteţi nişte tâlhari şi nişte bandiţi.

Şi o adevărată grindină de palme se abătu asupra lui Ion Lificiu.

Apoi, oarecum răcorit, către comandantul regimentului:

— Aveţi dreptate, domnule colonel! Tâlharul ăsta trebuie să primească o pedeapsă care să servească drept exemplu.

Comandantul gărzii sosise între timp în pas alergător.

— Să trăiţi, domn' colonel! Ordonaţi!

— Ia-l pe mârlan şi bagă-l la închisoare. Ai grijă să nu fugă, tâlharul.

Apoi către locotenentul Răducanu, şeful adjutanturii:

— Răducane, să-i faci banditului actele de trimitere în judecată. Blana se confiscă, fiind corp delict. O vei trimite la Curtea Marţială când îl trimiţi şi pe tâlhar.

Şi părăsi încăperea, furios.

O jumătate de oră mai târziu, comandantul regimentului îl chemă la telefon pe locotenentul Răducanu.

— Răducanule, blana mi-o aduci la cantonament. Ţine însă bine minte: fiind corp delict, din ordinul meu, ai trimis-o la Curtea Marţială. E clar, Răducane?

— Cum nu se poate mai clar, domnule colonel.

DETAŞAMENTUL CĂPITANULUI BURUIANĂ

Stăteam în adăpostul care, până mai adineauri, fusese al sublocotenentului „Totolici, comandantul plutonului doi. Ceva mai departe de mine, pe o buturugă, care dumnezeu ştie cum ajunsese acolo, tovarăşul meu, fotograful, fruntaşul Stelian Ţiripa, cu coatele pe genunchi şi cu obrajii ascunşi în palme, părea că doarme. De fapt, nu dormea. Îşi ascunsese faţa în palme, ca să nu-i văd paloarea obrajilor şi să nu-mi dau seama cât de mult îi era frică. Dacă se întâmpla să explodeze vreun proiectil pe aproape, umerii i se cutremurau de convulsiuni.

Ăsta era marele defect al lui Ţiripa: frica. Încolo, un fotoreporter excelent. Atâta vreme cât se ştia în siguranţă, punea pasiune în meseria pe care o făcea. Ştia să „vadă”, să găsească esenţialul în cele mai mărunte întâmplări. Dar dacă era pus să lucreze în zona frontului şi exista o cât de neînsemnată primejdie pentru persoana sa, nu mai era bun de nimic.

E drept că până acolo nu se hazarda. Când plecam împreună în misiune pe la diferite unităţi, mai departe de postul de comandă al vreunei divizii sau în cel mai rău caz al vreunui regiment, nu voia să meargă. De când lucram cu el, niciodată nu s-a hazardat până la postul de comandă al vreunui batalion, şi cu atât mai puţin în gropile luptătorilor din prima linie.

Avându-l în subordine, cunoscându-i frica, închideam ochii. Plecam singur până la companii şi plutoane să caut subiecte pentru reportajele mele, de cele mai multe ori făcând şi meseria lui de fotoreporter.

Faptul că se afla acum în adăpostul unui comandant de pluton, deci în prima linie, fusese o excepţie şi se datora unei simple întâmplări. (În ajun ne găsiserăm amândoi într-o asemenea situaţie, încât bietul Ţiripa, cu toată groaza lui de linia întâi, a trebuit să mă urmeze.)

Mă reîntorsesem abia de două zile la postul de comandă al Armatei, după o absenţă de mai bine de două săptămâni pe care le petrecusem pe la unităţile unei divizii de cavalerie, cu câteva reportaje izbutite, pentru care „şeful” mă lăudase, printre altele spunându-mi că sunt unul dintre cei mai activi reporteri de război.

Eram murdar, neprimenit, şi câteva zile consacrate exclusiv unui program „administrativ” mi-ar fi prins foarte bine. Dar „şeful” ne chemă la el şi ne puse în vedere că a doua zi trebuie să plecăm la o divizie de infanterie, ale cărei unităţi urmau să execute unele operaţiuni ofensive de mare importanţă. Sarcina lor era uşurată de faptul că un regiment sovietic din flancul drept se afla înfipt ca un pinten, în dispozitivul hitlerist. Aveam misiunea să scriu câteva reportaje bine alese. Textul trebuia să fie însoţit de fotografii izbutite.

La divizia de infanterie am ajuns cu un autocamion. Ne-am prezentat şefului de stat major, care ne-a indicat la ce anume unitate să mergem. Era vorba de un regiment care, după planul de operaţiuni, trebuia să ducă greul cel mai mare. Şi fiindcă la şeful de stat major se întâmplase să fie tocmai comandantul acelui regiment, acesta se oferi să ne ia el cu căruţa. Ajunşi la postul de comandă al regimentului, de data asta un maior primi ordin să ne conducă până la cele mai avansate linii deţinute de plutoanele batalionului său.

Datorită acestor oameni atât de binevoitori, s-a întâmplat ca Ţiripa să se găsească chiar în noaptea aceleiaşi zile, în adăpostul sublocotenentului Totolici, comandantul plutonului doi, dintr-o companie de puşcaşi.

Bietul Ţiripa era mai mult mort decât viu. A doua zi, dimineaţa, urma să pornească atacul. Eu şi cu

sublocotenentul Totolici am sporovăit până târziu. Ţiripa, în schimb, ghemuit într-un colţ, îmbrăţişându-şi genunchii, asculta palid, cu ochii arzând ca în friguri. Cele ce povestea ofiţerul nu erau de loc de natură să-l liniştească. Dimpotrivă, sublocotenentul Totolici nu-şi ascunse neliniştea. Nemţii ocupau o poziţie excelentă şi chiar numericeşte se părea că ne erau superiori. Prevedea lupte grele şi se îndoia că atacul va progresa aşa cum se aşteptau cei de la divizie. Mai mult, parcă dinadins spre a-i spori frica, ofiţerul ţinu să-mi atragă atenţia că riscasem prea mult venind până acolo, mai ales în cazul unui contraatac nemţesc.

Trebuie să mărturisesc, nici pe mine cuvintele sublocotenentului nu mă lăsară indiferent. În schimb, pe Ţiripa îl doborâră literalmente. Din când în când îmi arunca o privire desperată, dar în acelaşi timp plină de ură. În sinea sa mă găsea pe mine singurul vinovat, convins fiind că, dacă aş fi vrut cu tot dinadinsul, am fi putut rămâne ceva mai în urmă.

Dar acum, când lucrurile se întâmplaseră aşa cum se întâmplaseră, nimic nu mai putea fi schimbat.

Târziu de tot, sublocotenentul Totolici s-a lungit să fure câteva ore de somn, înaintea atacului. A adormit imediat. Era foarte tânăr. Dormea şi scrâşnea din dinţi prin somn. Din când în când, se oprea din scrâşnit şi ofta adânc. Oftatul se termina printr-un fel de geamăt care abia se auzea. Mă uitam la el şi mă gândeam dacă a doua zi va mai apuca să vadă apunând soarele.

Am ieşit în gura adăpostului. Cerul era sus, sus, şi pe el clipeau somnoroase puzderie de stele. Luna încă nu răsărise şi întunericul, fără a fi dens, stăpânea pretutindeni. Biruia, de asemenea şi liniştea. Aproape, departe, pe toată întinderea nesfârşită, aveam iluzia că sunt singura fiinţă vie. Şi deodată mă cuprinse dorul de mare. Să stau tolănit pe nisip, culcat pe pântece, să mă ardă soarele şi să privesc cum marea, în nemăsurata ei cochetărie, îşi schimbă rochiile mereu în tot altfel şi altfel de culori. S-o privesc şi s-o aud cum auie. Câteva clipe mi se păru că o

aud chiar auind. Dar repede mi-am dat seama că nu marea ci liniştea auie. Pare straniu. Dar în noaptea aceea, am auzit cum liniştea, marea şi atotcuprinzătoarea linişte a nopţii, auia, aşa cum auie marea într-un ghioc.

Pe urmă, în faţa mea şi puţin mai la dreapta, am auzit pe cineva tuşind. Şi abia atunci mi-am adus aminte că nu sunt singur, şi că la dreapta şi la stânga mea, de-a lungul întregului front, sute şi mii de oameni se dăruiau somnului, chinuitului somn de ostaş, pe pământul rece şi reavăn, în gropi sau în şanţuri, ca nişte cârtiţe ciudate. Apoi, dimineaţa, încă înainte de a se arăta soarele, din nou aveau să pornească la atac, din nou aveau să se ia la trântă cu moartea.

Ca vitele, sub ameninţarea mitralierelor sau ale plutonului de execuţie, fuseseră mânaţi până în inima Rusiei. Apoi de la Stalingrad, de la Cotul Donului, din pusta calmucă, din Caucaz şi Crimeea, zdrobiţi, ca nişte jalnice epave, făcuseră drumul înapoi, punctând întinderea nesfârşită cu mii şi zeci de mii de cadavre.

Pe urmă întoarcerea armelor, răfuiala, în sfârşit răfuiala!...

Gândindu-mă la toate acestea, am înţeles, de ce toţi acei soldaţi, după patru ani de război, obosiţi, mutilaţi sufleteşte din pricina umilinţelor îndurate, luptau cu atâta îndârjire, cu atâta dispreţ faţă de moarte. În reportajele pe care le scrisesem până atunci povestisem despre eroismul acestor oameni, care abia acum aveau prilejul să lupte împotriva adevăraţilor lor duşmani, aceiaşi duşmani împotriva cărora luptaseră, cu ani în urmă, taţii şi moşii lor.

Omul nevăzut din apropiere tuşi din nou. O clipă am fost curios să ştiu cum arată la faţă. Şi fiindcă lucrul acesta nu era posibil, mi l-am închipuit. Semăna cu soldatul Mocanu Florea care decimase cu mitraliera lui o companie de nemţi. Era tot aşa de mic, tot aşa de îndesat, tot aşa de negricios şi înjura tot aşa de cumplit pe hitlerişti.

Liniştea din nou începu să auie, ca marea într-un ghioc. Apoi, deodată, din liniile hitleriştilor se auzi o pocnitură şi o rachetă, agăţată parcă de nişte funii nevăzute slobozite din

cer, lumină câteva clipe sectorul. Apoi racheta se stinse şi liniştea şi întunericul biruiră din nou.

M-am întors în adăpost. Sublocotenentul Totolici continua să doarmă şi să scrâşnească din dinţi. Ţiripa adormise şi el, cu genunchii tot îmbrăţişaţi. Cu capul pe spate şi gura deschisă sforăia năprasnic.

Dimineaţa m-a deşteptat din somn pregătirea de artilerie. Tunurile noastre băteau pe un front larg. Asta însemna că atacul avea să fie cel puţin de tăria unui regiment. Sublocotenentul Totolici, în uşa adăpostului, sta cu ochii pe ceas. M-am dus lângă el. Mă privi o clipă şi îmi zâmbi. Era palid. Numai în pomeţii obrajilor era roşu, de un roşu nefiresc.

„Parcă ar avea febră. I-o fi, oare, frică?” m-am întrebat.

Ca şi când mi-ar fi ghicit gândul, îmi şopti:

— Clipele astea premergătoare sunt cele mai afurisite. Ştii, niciodată nu te poţi obişnui, chiar după ce ai luat parte la zeci şi zeci de atacuri!

Se uită din nou pe ceas.

— Mai sunt trei minute.

Şi într-adevăr, peste trei minute, canonada conteni.

În clipa aceea, sublocotenentul Totolici deveni şi mai palid. Duse fluierul la gură şi fluieră lung. În clipa când fluierul amuţi, din gropi începură să ţâşnească oameni şi să alerge spre liniile nemţeşti.

— Dacă mor, să scrii şi de mine ceva! îmi spuse, parcă mai mult în glumă.

Apoi părăsi adăpostul, ca să-şi conducă plutonul. Artileria nemţilor porni să grohăie şi să geamă executând trageri de baraj. Pe urmă, porniră şi armele automate să latre. Focul cu care nemţii întâmpinau atacul nostru era cumplit. Trăgeau cu tot felul de arme. Mai ales brandurile făceau cele mai multe victime. Oamenii se târau, ţâşneau pentru o clipă pentru ca în clipa următoare să se facă una cu pământul.

Atunci l-am văzut şi pe sublocotenentul Totolici căzând, ciuruit de un snop de mitralieră.

Din gura adăpostului priveam. Din când în când gloanţele

piuiau pe aproape, muşcând pământul. Atacul progresa greu şi, până la urmă, fu oprit. Oamenii începură să se îngroape în pământ, căutând să se folosească, la maximum, de cea mai neînsemnată ridicătură de pământ.

Priveam şi simţeam că ochii îmi ard. Sudoarea îmi şiroia pe obraji, spatele mi-l simţeam ud şi rece, emoţia mă gâtuia. Era în mine panică, furie, suferinţă, ură cumplită. Moartea secera pe ai mei. Sublocotenentul Totolici murise. La mai puţin de cincizeci de metri de mine, un cadavru fără picioare. Îi fuseseră retezate de o schijă când abia pornise la atac. Meliţau mitralierele, grohăiau brandurile.

— Ce face artileria noastră, de ce nu trage? mă întrebam. Sudoarea de pe frunte era atât de abundentă, încât îmi intra în ochi, împiedicându-mă să văd.

— Dacă contraatacă nemţii, ne-am curăţat! murmură Ţiripa în spatele meu.

Venise şi el în gura adăpostului să privească. Era galben la faţă şi-i clănţăneau dinţii. Pentru prima dată mă revolta laşitatea lui. Perspectiva unui contraatac nemţesc îl neliniştea nu pentru că se gândea la cei care vor încerca să-l stăvilească, ci la propria-i piele, care, într-adevăr, s-ar fi aflat în mare primejdie.

I-am răspuns cu asprime, şi pentru prima dată cu intenţia de a-l jigni:

— Parcă ce mare pagubă ar fi dacă ai să te cureţi!... Prea îţi temi viaţa, ca să nu meriţi să ţi-o pierzi într-o împrejurare ca aceasta.

Dar nemţii nu contraatacară. În schimb, de la noi porni al doilea val. Veni din urmă, depăşi vechea bază de plecare la atac şi înaintă până ajunse la primul val de atacatori. Cu sprijinul artileriei, atacul fu din nou împins, dar din nou fu oprit. Efortul fu plătit cu valuri de sânge. Dispozitivul de foc al nemţilor era nimicitor. Artileria nu izbutise să distrugă decât parţial cuiburile de mitraliere şi bateriile de branduri.

Un al treilea val fu de asemenea oprit. Între timp, tragerile de baraj ale artileriei nemţeşti scurmară pământul în jurul adăpostului în care ne aflam, ameninţând să-l prăbuşească peste noi. Ţiripa aproape că leşinase de

spaimă.

O dată cu ultimul val, se strecură în adăpostul nostru un maior, comandantul unui batalion. După el un telefonist, cărând un telefon de campanie. Un alt telefonist, care venea cu firul, şi încă vreo câţiva oameni din grupul său de comandă.

Când se stabili legătura, maiorul se repezi la aparat:

— Alo, Vrancea! Domnul colonei? Maiorul Cameniţă. Domnule colonel, am fost opriţi. Am pierderi mari. Ne îngropăm în pământ... Da, am înţeles. Rezistăm cu orice preţ.

Puse receptorul în furcă şi câteva clipe privi încruntat în pământ. Apoi îi adună pe agenţi şi-i trimise la comandanţii de companii cu ordin de a rezista cu orice preţ.

Abia după aceea se ocupă şi de noi, interogându-ne sever, fiindcă îşi închipuia că ne ascunsesem acolo de frică. Când i-am spus că sunt reporter de război, iar Ţiripa fotoreporter, deveni amabil.

— Domnule – mi se adresă – ţi se oferă prilejul să scrii pagini de adevărată epopee.

Vorbea cu emfază, lungind silabele unor cuvinte pentru a scoate un anumit efect, de parcă ar fi fost actor şi nu ofiţer de carieră. (Ulterior am aflat că în tinereţe maiorul trecuse şi pe la conservator.)

— Cred că nemţii nu vor pierde ocazia şi vor contraataca. Ordinul sună să nu dăm înapoi nici un pas. Ei bine, ai să vezi că mâna asta de oameni care a mai rămas în viaţă va rezista fără să dea un pas înapoi.

— Bine, dar de ce nu se mai trimit ajutoare? întrebai din nou în panică, fiindcă maiorul confirma acum ceea ce bănuisem mai dinainte: un iminent contraatac german.

— Asta-i bună! De unde rezerve? Noi, batalionul doi, am fost rezerva.

— În cazul acesta cei de la divizie vor cere ajutorul artileriei sau tancurilor sovietice. De multe ori ne-au scos din impas în împrejurări mult mai grele.

— Mda! Poate! Totuşi, dumneata şi fotograful aţi face un lucru înţelept dacă v-aţi pune pielea la adăpost mai înainte

ca ei să înceapă să se mişte. Desigur, nu e o treabă uşoară, fiindcă nemţii trag după fiecare om. Dar dacă n-aţi uitat cu desăvârşire ce aţi învăţat când aţi făcut armata – anume, cum trebuie să te târâi pe un teren complet descoperit – cred că veţi putea scăpa cu pieile negăurite. Se pare că asta e o treabă ceva mai grea decât să foloseşti stiloul ca să scrii un reportaj.

Şi începu să râdă ca de o glumă foarte reuşită.

I-am replicat puţin înţepat:

— Dacă e vorba să ne amintim de cunoştinţele dobândite în timpul milităriei, cel puţin în ceea ce mă priveşte aş prefera să-mi amintesc pe acele care mi-ar ajuta să mânuiesc mai eficace o armă decât pe acele care mi-ar fi de folos ca să-mi pun pielea la adăpost. Şi aceasta, mai ales dacă situaţia e chiar atât de critică precum o prezentaţi. În asemenea situaţii, doi luptători ageamii ca noi, fac, sperăm, cât unul bun. Nu-i aşa, Ţiripa?

Ţiripa era galben la faţă ca o lămâie şi avea o privire de-a dreptul rătăcită. Perspectiva de a străbate un teren descoperit, bătut de brandurile nemţeşti, îl îngrozea. Dar nu mai puţin îl îngrozea hotărârea mea de a rămâne pe loc şi de a ne apăra cu arma în mână.

Frica aproape îl desfigurase într-un mod atât de caraghios, încât maiorul a cărui bună dispoziţie, după toate aparenţele părea a nu-l părăsi în nici o împrejurare, izbucni în râs.

— Fotograful ăsta al dumitale nu a fost înzestrat de natură cu un curaj deosebit. Nu-i aşa?

Bineînţeles nu i-am răspuns. Nu voiam să-l jignesc pe Ţiripa dând dreptate maiorului. Cu excepţia acestei metehne, Ţiripa era un admirabil partener.

În schimb, acesta se grăbi să răspundă maiorului.

— Aveţi dreptate, domnule maior! Nu sunt un om curajos. Dumneavoastră sunteţi ofiţer de carieră. Atunci când v-aţi hotărât pentru cariera asta, aţi prevăzut şi aţi acceptat riscul de a muri pe câmpul de luptă. Ori eu, domnule maior, atunci când am îmbrăţişat meseria de fotograf, nu m-am gândit că s-ar putea să mor într-o zi

tocmai din cauza acestei meserii. De aceea, încă neobişnuit cu această idee, ţin foarte mult să trăiesc.

Trebuie să ştiţi însă, domnule maior, că deşi nu sunt un om curajos, dacă nemţii contraatacă, n-am să fug ci am să mă străduiesc să folosesc pistolul tot atât de bine ca şi aparatul. Îi urăsc prea mult pe hitlerişti ca să nu-mi dau seama că nu în orice condiţii merită să trăieşti.

Auzindu-l pe Ţiripa exprimându-se astfel, uimirea mea nu mai cunoscu margini. Ţiripa nu era omul subtilităţilor şi nici al limbajului ales. Dimpotrivă. Nu cred să existe mulţi oameni care să fie frământaţi de atât de puţine întrebări. Nimic nu-l uimea, indiferent de ceea ce i s-ar fi întâmplat. Accepta totul cu resemnare. O resemnare însă cu anumite limite, pe care şi le fixa singur.

De aceea am fost atât de mirat. Bucuria însă a fost mai mare, deoarece replica lui îmi dovedi că nu greşeam apreciindu-l.

Dar maiorul Cameniţă deborda atâta bună dispoziţie, încât găsi replica lui Ţiripa hazlie.

— Eşti nostim, fotografule! Va să zică, aşa! Nu te-ai gândit atunci când ţi-ai ales meseria de fotograf că într-o zi s-ar putea ca moartea să ţi se tragă tocmai datorită ei. Într-adevăr, ai o meserie incompatibilă cu frontul. Auzi, fotoreporter de război!... O glumă aproape. Meseria ta e o meserie care serveşte, în exclusivitate, viaţa.

Apoi către mine, după ce, în prealabil, dădu nu ştiu ce ordine unor agenţi de legătură:

— Să te luăm, drept pildă, pe dumneata. Să presupunem că vei scrie o carte, să zicem, de reportaje despre acest război, care te va face celebru în lumea întreagă. O carte care să dăinuiască şi după moartea dumitale. Ei bine, iată-te intrat în nemurire. Pe când nouă, oamenilor mărunţi, spre pildă unui biet maior ca mine care n-a fost admis nici măcar la Şcoala de Război, ce altă cale ne rămâne decât de a cocheta cu nemurirea prin intermediul unei biete fotografii, care dăinuieşte şi după ce nimic nu mai rămâne din ceea ce am fost în viaţă?

— Nu m-am gândit niciodată la toate acestea! exclamă

Ţiripa, care în faţa laudelor aduse de maior meseriei sale, uitase, pentru câteva clipe, de marea şi iremediabila lui frică.

— Da, fotografule, numai datorită vouă, devenim şi noi, oamenii de rând, în felul nostru, nemuritori.

Vreau însă să-ţi spun un lucru: că ţi-e frică, înţeleg. Nu înţeleg însă de ce laşi ca aceasta să se vadă. Aşa că, fotografule, capul sus. Învaţă să te porţi în aşa fel, încât nimeni să nu observe că îţi este frică de afurisita de moarte.

Şi din nou izbucni într-un hohot de râs.

O clipă mi-a trecut prin minte că maiorul nu este în toate minţile. Dar în clipa următoare, întâlnindu-i privirea, am avut, brusc, revelaţia adevărului: şi maiorului Cameniţă îi era frică! Sfatul pe care îl dăduse lui Ţiripa era rezultatul experienţei proprii. Îi era frică, dar izbutea să se comporte în aşa fel, încât nimeni să nu bănuiască adevărul. Excesul de bună dispoziţie, tonul declamatoriu, verbiajul, hohotele scurte de râs, toate acestea nu erau altceva decât mijloace prin care maiorul izbutea să-şi mascheze frica.

Telefonul sună. Era comandantul regimentului care se interesa de situaţie.

— Nimic schimbat, domnule colonel. Oamenii s-au îngropat în pământ şi aşteaptă. Cum se mişcă vreunul, nemţii trag cu brandurile după el. Nu, încă nu au contraatacat, dar, după părerea mea, nici nu o vor face...

Eram atât de intrigat de cele auzite, încât, atunci când convorbirea luă sfârşit, nu m-am putut stăpâni să nu-l întreb:

— Ce a intervenit nou, domnule maior, de v-aţi schimbat părerea?

Se uită la mine nedumerit, fără să înţeleagă.

— Despre ce părere e vorba?

— Contraatacă, sau nu contraatacă nemţii?

Un nou hohot de râs.

— Aş fi în stare să pun rămăşag că nu!

— Adineauri susţineaţi parcă altceva.

— Da, dar nu fiindcă eram convins, ci pentru că mă distra

la culme frica fără limită a fotografului dumitale. Voiam să pun puţină sare peste rană. Dar, acum, să lăsăm gluma. După părerea mea, nu cred că nemţii vor contraataca. Pentru că nu au trupe suficiente, nici măcar pentru o contraofensivă locală.

De aceea, lor le convine să ne macine forţele, la adăpostul unor poziţii puternice, probabil parţial fortificate. Şi nu s-ar putea spune că până acum n-au izbutit. Oamenii noştri rezistă, încă mai rezistă, dar mă întreb cât vor mai putea rezista.

— Credeţi că vor părăsi poziţia, fără ordin?

— Nu! Asta în nici un caz nu! Oamenii nu se vor retrage fără ordin, pentru că, până la urmă, nu va mai fi cine să se retragă.

Nu-l mai înţelegeam de loc pe maior. Întâi căutase să mă convingă că nemţii vor contraataca. Pe urmă îmi demonstrase de ce n-o vor face. Apoi, îmi dăduse să înţeleg că oamenii se vor retrage de pe poziţii nemaiputând rezista focului ucigător al inamicului, pentru ca o clipă mai târziu să afirme că nu vor putea-o face, deoarece aveau să fie ucişi până la imul.

Fără voie, am exclamat tare:

— Nu mai înţeleg nimic, domnule maior!

— Serios? Ei bine, dacă îmi făgăduieşti că nu ai să scrii despre aceasta, îţi mărturisesc, dragul meu, că nici eu nu înţeleg nimic. Absolut nimic!...

Nu ştiu dacă datorită acestei mărturisiri sau întregului său comportament, dar deodată mi-am dat seama că maiorul Cameniţă îmi este profund antipatic.

La început, am crezut că, totuşi, nemţii dezlănţuiseră contraatacul. Întreg sectorul se reanimase brusc. Meliţau puştile-mitraliere, lătrau mitralierele, grohăiau brandurile de 120 şi tuşeau cele de 81.

Ne-am repezit la gura adăpostului şi abia atunci ne-am dumerit. Nu era vorba de nici un contraatac nemţesc. Dimpotrivă, din liniile noastre se pornise un nou val. Artileria nemţilor efectua trageri de baraj cu intenţia de a

stăvili atacul mai înainte ca noul lanţ de trăgători să facă joncţiunea cu cei care fuseseră opriţi mai dinainte. Dar nici tragerile de baraj şi nici focul armelor automate nu izbutiră să-l stăvilească. Ripostând cu un foc puternic, atacul progresa uluitor de repede.

Maiorului Cameniţă aproape că îi pierise glasul de uimire.

— Extraordinar! exclamă el, pocnindu-şi degetele. Nu înţeleg cum de au putut aduce atât de repede rezerve. Şi încă ce rezerve!...

— Ce vreţi să spuneţi? l-am întrebat.

— Păi sigur că da!... Dumneata poate că eşti obişnuit să deosebeşti un scris de altul probabil după cum scârţâie peniţa pe hârtie. Ei bine, urechea mea e obişnuită să aprecieze capacitatea de luptă a unui pluton sau a unei companii după puterea ei de foc. Nu ştiu exact ce efective au fost aruncate acum în luptă. Ceea ce pot să-ţi afirm însă cu certitudine este că au o putere de foc excepţională.

În clipa aceea, zbârnâi telefonul. Maiorul se repezi la aparat avid să capete informaţii.

Din răspunsul maiorului am înţeles că la capătul celălalt al firului era comandantul de regiment care se interesa de desfăşurarea atacului.

— Nu, domnule colonel! Dimpotrivă, atacul progresează, şi, dacă nu va slăbi, îi scoatem sigur pe nemţi din poziţiile lor. Dar, dacă îmi permiteţi, ce unitate atacă acum? Noi? Cum noi, domnule colonel? Noi am fost opriţi şi ne-am îngropat în pământ, aşa cum am avut onoarea să vă raportez. Acum alţii atacă, sprijiniţi şi de armament de însoţire. La început am crezut că sunt sovieticii.

Maiorul întinse receptorul telefonistului.

— Zău dacă mai pricep ceva! Colonelul părea picat din lună. Atunci de unde au mai răsărit ăştia? Ei, comedia dracului!

Atacul progresa mereu. Din gura adăpostului, vedeam soldaţii care înaintau în salturi scurte. Un mitralior ţâşni de undeva din spatele adăpostului nostru şi se zvârli în pâlnia unui proiectil de brand greu, la câţiva paşi depărtare de noi. În clipa următoare, se lungea în spatele lui un servant cu

două cutii de încărcătoare. Imediat puşca-mitralieră începu să meliţe.

— Ce unitate sunteţi voi? strigă la ei maiorul Cameniţă.

— Detaşamentul căpitanului Buruiană! răspunse servantul.

— Mie să-mi spui ce unitate eşti, măi camarade!

— Detaşamentul căpitanului Buruiană.

— Fi-ţi-ar detaşamentul al dracului să-ţi fie! Dar detaşamentul ăsta din ce regiment face parte? Din ce divizie?

— Noi suntem detaşamentul căpitanului Buruiană.

Apoi, fiindcă mitraliorul o rupsese la fugă înainte, servantul se grăbi să-l ajungă din urmă.

Trebuie să ştiţi că, în afară de o scurtă perioadă de instrucţie, care n-a depăşit, cred, trei luni, n-am mai avut prilejul să-mi completez cunoştinţele militare. Dar chiar şi atunci am fost un soldat mediocru, care n-a izbutit să înveţe niciodată ca lumea cum să-şi înfăşoare corect moletierele, sau cum să-şi strângă centura pe mijloc fără ca vestonul să facă mai multe falduri decât prevedea regulamentul; care, oricât se străduia, nu izbutea niciodată să cureţe atât de bine ţeava puştii ca să mulţumească pe comandantul de grupă şi care n-a făcut în viaţa lui o întoarcere din mers ca lumea şi nici o mânuire de armă fără să rămână în urma tuturora.

Mediocru, cu alte cuvinte, în ceea ce priveşte instrucţia individuală, eram cu desăvârşire ignorant în ceea ce priveşte problemele de tactică, pentru a nu mai aminti de cele de strategie. Din acest motiv, atunci când din necesităţi, ca să spun aşa, profesionale, se întâmpla să cer vreunui ofiţer unele lămuriri asupra unei operaţiuni de mai mare sau mai mică importanţă, datorită terminologiei speciale, niciodată nu izbuteam să înţeleg mare lucru şi sfârşeam prin a mă alege cu dureri de cap.

Cu toată această ignoranţă a mea, privind prin deschizătura adăpostului, am înţeles uimirea maiorului Cameniţă. Deoarece atacul, progresând, depăşise pe un front larg linia adăpostului în care ne aflam, puteam privi ca

nişte spectatori în ce fel se desfăşura. Şi cu toată ignoranţa mea, mi-am putut da seama cât de frumos „mergea”. De altfel, ca să fiu drept, şi maiorul îmi atrase atenţia tocmai asupra acestui fapt:

— Uite-i, domnule, ce frumos merg! Cu câtă pricepere ştiu să folosească terenul, să combine focul cu mişcarea... Parcă ar fi la manevre şi nu pe câmpul de luptă. Zău, dacă nu i-aş cunoaşte după uniformă, aş zice că sunt ruşi. Numai ei sunt atât de pricepuţi în treaba asta.

După ce colonelul închisese telefonul, maiorul se întorsese spre mine şi-mi spusese cu un ton radios, care însă, nu ştiu de ce, mi se păru că sună fals:

— Domnule, ţi-am pronosticat că vei avea prilejul să scrii un reportaj straşnic şi uite că nu m-am înşelat. E drept că atunci m-am gândit la cu totul altceva.

Într-adevăr, acţiunea detaşamentului căpitanului Buruiană avea să-mi prilejuiască cel mai reuşit reportaj pe care l-am scris în scurta mea carieră de reporter de război. De altfel, mă simt dator să precizez, contribuţia mea a fost destul de modestă, deoarece n-am făcut decât să aştern pe hârtie materialul care îmi fu pus la dispoziţie, şi la care nu am adăugat decât propriile mele impresii.

Trebuie să vă spun, că încă înainte de ora prânzului, datorită, mai ales, unei abile manevre de învăluire efectuată chiar sub nasul inamicului, soldaţii detaşamentului i-au silit pe hitlerişti să-şi părăsească poziţiile şi să se retragă în mare grabă. Succesul acesta permise unităţilor diviziei noastre să depăşească obiectivele fixate iniţial şi să realizeze unele succese tactice premature.

E de la sine înţeles, cred, ca datorită acestor succese, detaşamentul să suscite interes şi curiozitate.

Câteva ore mai târziu, când ajungeam la postul de comandă al diviziei, şi el pe punctul de a se deplasa, toată lumea nu vorbea decât despre detaşament.

Deşi nu am manifestat vreodată aptitudini deosebite faţă de meseria de gazetar şi cu toate că natura nu m-a dotat cu acea curiozitate specifică, fără de care în nici un caz nu

poţi ajunge altceva decât un gazetar mediocru, sosind la postul de comandă al diviziei, m-am molipsit brusc şi frenetic de curiozitatea de a şti tot ceea ce trebuia ştiut în legătură cu detaşamentul căpitanului Buruiană. Şi numai inspirat de această curiozitate, am putut găsi argumentele necesare ca să-l conving pe şeful Biroului 3 operaţii să-mi îngăduie a-l însoţi pe ofiţerul care pleca cu un „Horsch” să ia legătura cu acel faimos căpitan Buruiană.

Am plecat pe o şosea ticsită de atelaje de artilerie, de trenuri regimentare şi de luptă, pe o şosea cu toate caracteristicile ei, atunci când frontul se află în mişcare.

Pe măsură ce ne apropiam de linia frontului, veştile despre detaşament se înmulţeau:

— Ce unitate sunteţi, majurule?

— Detaşamentul căpitan Buruiană.

— Ce divizie?

— Nici o divizie. Noi suntem, deocamdată, aşa, independenţi.

— Şi cine comandă detaşamentul?

— Domn’ căpitan Buruiană.

— Unde-l putem găsi?

— Înainte! Îi chisează pe nemţi. Nu le dă o clipă de răgaz. Ehei, straşnic om domn’ căpitan Buruiană al nostru!

Am plecat mai departe. De câte ori ne-am oprit să întrebăm am primit cam aceleaşi răspunsuri. Mie, cel mai important mi s-a părut faptul că acest misterios căpitan Buruiană se bucura în rândul ostaşilor lui de o admiraţie rar întâlnită. I se atribuiau o vitejie fără seamăn şi aptitudini militare extraordinare.

Când am intrat în zona frontului, avangărzile detaşamentului încă nu pierduseră contactul cu inamicul, care încerca zadarnic şi cu desperare să organizeze rezistenţe limitate. Local şi operativ, detaşamentul stabilise legături de cooperare cu unităţile vecine, cu comandantul artileriei şi cu o unitate sovietică din dreapta noastră.

Într-un sat din chiar linia frontului – lupta se dădea la liziera de vest a satului – am dat de statul major al detaşamentului, instalat într-o casă de la margine. Spun

statul major, pentru că, într-adevăr, comandantul detaşamentului, căpitanul Buruiană, avea, cum aveam să aflăm, un stat major, format dintr-un căpitan de artilerie şi doi locotenenţi de infanterie.

În cămăruţa în care am intrat, am găsit strânşi în jurul unei mese pe căpitan şi pe unul dintre locotenenţi. Lipseau căpitanul Buruiană şi celălalt locotenent. Cei doi aveau chipurile trase, năpădite de bărbi şi păreau tare abătuţi.

Ofiţerul Biroului 3 – locotenentul Bunescu – crezând că se află în faţa căpitanului Buruiană se prezentă:

— Am onoarea, domnule căpitan. Locotenentul Bunescu, de la Biroul 3. Dumneavoastră sunteţi domnul căpitan Buruiană, nu-i aşa?

Căpitanul se uită la el cu nişte ochi tulburi şi îi răspunse abia mai târziu:

— Nu, nu sunt eu căpitanul Buruiană. Dar ce treabă ai cu el?

— Am sarcina din partea domnului general comandant să iau legătura cu dumnealui. Domnul general ordonă să se prezinte la postul de comandă al diviziei. Vrea să-l cunoască şi să-l felicite personal.

Căpitanul din nou întârzie cu răspunsul:

— Regret, dar domnul căpitan nu se poate prezenta domnului general.

Cuvintele fură pronunţate cu un ton care nu te lăsa să bănuieşti motivul pentru care căpitanul Buruiană nu se putea prezenta generalului.

De aceea, locotenentul Bunescu insistă:

— Aş putea cunoaşte motivul? Raportându-i domnului general că domnul căpitan Buruiană nu poate veni, va trebui să-i comunic şi motivul.

Căpitanul îl consultă din ochi pe celălalt, apoi se ridică şi dispăru înapoia unei uşi.

— Aşteaptă puţin! îi spuse locotenentului Bunescu.

Locotenentul din statul major al căpitanului Buruiană făcu semn lui Bunescu să ia loc pe un scaun. Acesta mulţumi, dar rămase în picioare. Eu aşteptam lângă uşă şi eram, fără să-mi pot explica de ce, neliniştit şi emoţionat.

După câteva clipe, căpitanul deschise uşa şi, din prag, făcu semn locotenentului Bunescu să-l urmeze. Când s-a închis uşa înapoia lor, am înaintat câţiva paşi, cu gândul de a mă prezenta locotenentului de la masă şi, eventual, a-l trage puţin de limbă. Dar n-am îndrăznit. Cu coatele pe masă, cu obrajii sprijiniţi în palme, acesta privea, undeva, în gol, fără să mă vadă. În priviri i se citea o mare tristeţe şi tocmai privirea aceasta m-a împiedicat să-i vorbesc.

Zece minute mai târziu, a revenit locotenentul Bunescu. Şi la fel ca ceilalţi, parcă prin mimetism, avea şi el o mină abătută, gravă.

— Voi raporta domnului general! îi spuse căpitanului vorbind în şoaptă.

Cei doi ofiţeri îşi strânseră mâna, aş zice cu o dureroasă afecţiune, apoi ofiţerul meu ieşi pe uşă.

L-am urmat, nerăbdător.

— Ce s-a întâmplat, domnule locotenent? l-am întrebat în maşină. De ce domnul căpitan Buruiană nu vine cu noi?

Locotenentul Bunescu se uită la mine, de parcă atunci s-ar fi deşteptat din somn.

— Sunt atât de mişcat de cele ce am aflat, încât, zău, am uitat de dumneata. Închipuieşte-ţi, căpitanul Buruiană e pe moarte. Dacă mai trăieşte maximum o jumătate de oră.

— Cum se poate!

— A fost rănit, grav rănit. O moarte mai stupidă nici că se putea. Închipuieşte-ţi, în timp ce trecea strada, ca să intre în casă, i-a explodat o mină sub picioare, retezându-i-le pe amândouă, sfârtecându-i pântecele. Spune, se poate un mai mare ghinion?

— Îngrozitor!... Şi ce-i cu detaşamentul ăsta? De unde a mai apărut?

— Tocmai asta-i cel mai interesant. După ce frontul din Moldova a fost spart, căpitanul şi-a alcătuit detaşamentul din supravieţuitorii unităţilor decimate pe care i-a organizat în detaşament. A pornit apoi spre noul front şi ne-a ajuns, după o întârziere de două săptămâni.

— Şi cum se face că cei de la Divizie habar nu aveau de detaşament? N-au luat cu nimeni legătura până în zona

frontului?

— Ba da! Cu Armata. Armata a afectat detaşamentul diviziei a 6-a, care trebuia să-l considere ca un fel de batalion de marş. Cu alte cuvinte, să-l topească în cadrul unităţilor. Dar numai datorită unei simple întâmplări, fericită, de altfel, din punctul nostru de vedere, detaşamentul, greşit îndrumat, a nimerit în sectorul regimentului 35.

A doua zi, cu acelaşi „Horsch”, m-am întors la postul de comandă al detaşamentului, ca să asist la înmormântarea căpitanului Buruiană. A fost înmormântat cu pompa pe care o îngăduiau condiţiile în care ne aflam. La înmormântare au participat delegaţi ai Detaşamentului şi trebuie să spun, nu au fost puţini ochii în care am văzut strălucind lacrimi.

După înmormântare, m-am întors la postul de comandă al diviziei. Nu avea nici un rost să mai rămân, deoarece detaşamentul urma să se topească, de data asta în cadrul unităţilor diviziei noastre, care avuseseră de suferit cele mai grele pierderi.

Au urmat apoi săptămâni de lupte grele, în special acelea prilejuite de trecerea Mureşului, pentru ca, pe la sfârşitul lunii octombrie, după eliberarea ultimei mari localităţi din Ardeal – Careii Mari – divizia noastră să se angajeze şi la luptele grele care aveau drept scop eliberarea Ungariei.

Zile, săptămâni, luni, divizia noastră alături de unităţile sovietice a străbătut întreaga Ungarie, Slovacia, Moravia, pentru ca necondiţionata capitulare a armatei hitleriste să le găsească la numai optzeci de kilometri de Praga.

În toată această perioadă de lupte grele, dar şi de neasemuit eroism, în care unităţile diviziei noastre s-au acoperit de glorie, fiind citate prin nenumărate ordine de zi de către Comandamentul sovietic, am avut de mai multe ori prilejul să mă conving că amintirea căpitanului Buruiană a continuat să rămână vie în mintea acelora care făcuseră parte din detaşamentul său. Mai mult, despre el mi-au vorbit chiar şi aceia care nu-l cunoscuseră, cu acelaşi entuziasm şi cu aceeaşi căldură, fapt care m-a făcut să trag

concluzia că în rândul luptătorilor din prima linie căpitanul Buruiană devenise un fel de figură legendară.

Au trecut mulţi ani de atunci... După capitularea nemţilor ne-am întors acasă la vechile noastre ocupaţii unii, alţii, cei mai tineri, să ne facem un rost în viaţă, în viaţa care se statornicea acum pe temelii noi.

Câtva timp, amintirile zilelor şi nopţilor de război mi-au rămas vii, apoi încet, încet ele s-au estompat.

Într-o zi însă, s-a întâmplat un fapt care a reînviat aducerile-aminte şi în special pe cele legate de căpitanul Buruiană.

Am primit o scrisoare al cărei conţinut îl redau în rândurile ce urmează:

Stimate tovarăşe,

Sunt încredinţat, că nici numele nici profesiunea mea nu vă vor spune ceva, deşi, cu mulţi ani în urmă, ne-am cunoscut şi, cel puţin în ceea ce mă priveşte, timp de jumătate de oră am avut prilejul să duc, împreună cu d-voastră, o discuţie agreabilă. De aceea, îmi iau îngăduinţa să vă amintesc împrejurarea în care ne-am cunoscut.

Aduceţi-vă aminte de ziua aceea posomorâtă, ploioasă, când, după înmormântarea căpitanului Buruiană, ne-am întors la Postul de Comandă al Detaşamentului, care a mai continuat să existe exact douăzeci şi patru de ore. Drumul de la cimitir şi până la p.c. l-am făcut împreună, numai noi doi, înaintând greu prin noroiul uliţelor şi prin ploaia care bătea pieziş, iute şi neobişnuit de rece pentru anotimpul acela. Dar dumneavoastră, care eraţi preocupat de cu totul altceva, poate că nici n-aţi băgat de seamă cât de apăsătoare şi deprimantă era ziua aceea cu ploaie multă şi cu multă umezeală. Cu un zel specific profesiunii de gazetar, îmi puneaţi alte şi mereu alte întrebări în legătură cu detaşamentul şi cu căpitanul Buruiană. V-am răspuns cinstit la toate întrebările. Şi atunci, la un moment dat, aţi exclamat:

— Ce fel de om a fost căpitanul Buruiană de a putut

câştiga preţuirea şi dragostea aceasta unanimă?

V-am răspuns:

— A fost un om minunat, un patriot adevărat!

Da, într-adevăr, a fost un om minunat. Şi în tot ceea ce v-am spus despre el, am căutat ca şi d-voastră să vă convingeţi de aceasta. Un lucru însă – esenţialul – l-am trecut atunci sub tăcere. Anume, cine a fost de fapt căpitanul Buruiană?

Acum cred că bănuiţi motivul pentru care vă scriu. Da, vă scriu ca să vă destăinui ceea ce atunci v-am ascuns. Sunt încredinţat că veţi folosi într-una din povestirile d-voastră viitoare, materialul pe care vi-l pun, alăturat, la dispoziţie.

Se împlinesc, în curând, paisprezece ani de la moartea căpitanului Buruiană... În acest răstimp s-au întâmplat multe lucruri minunate în ţara noastră, în care totul se reclădeşte din temelii. În primul rând, s-au ridicat noi generaţii. Cred că acestor generaţii e bine să li se reamintească – să nu uite – că viaţa fericită de astăzi o datorează şi celor care au luptat pe frontul antihitlerist pentru a şterge pata ruşinoasă a participării României la războiul de jaf şi cotropire împotriva Uniunii Sovietice.

Şi cred, de asemenea, că pentru aceleaşi tinere generaţii cunoaşterea adevărului în legătură cu căpitanul Buruiană nu poate fi decât folositoare.

Cu distinse salutări tovărăşeşti
Petre Catană
învăţător

Înainte de a deschide caietul care însoţea scrisoarea de mai sus, am încercat să-mi amintesc figura aceluia care îmi scrisese. Şi, fără nici o greutate, ca şi când totul s-ar fi petrecut în ajun, mi l-am amintit.

Învăţătorul Petre Catană fusese unul dintre aceia care alcătuiseră statul major al detaşamentului. Eu l-am cunoscut abia a doua zi, şi am observat, imediat, că de părerile sale ţineau seama ceilalţi ofiţeri din statul major. Vreau să spun că, deşi existase cineva mai mare ca el în

grad – căpitanul artilerist – în ierarhia reală a detaşamentului adevăratul locţiitor al căpitanului fusese locotenentul Catană.

Mi-l aminteam bine. Mic de stat, îndesat, negricios, dar, prin contrast, cu un păr blond şi aproape creţ, cu ö faţă rotundă şi ochii vioi, locotenentul Catană îţi inspira de la început încredere. Încrederea sporea încă atunci când începea să vorbească. Avea o voce caldă, cu un timbru neasemuit de frumos, aproape muzical. Pronunţa cuvintele cu o dicţiune vrednică de admirat, fiecare vocală şi fiecare consoană. Şi, ceea ce m-a mirat atunci – dar nu şi acum când îi cunoşteam profesiunea – a fost preocuparea, aş zice pedantă, de a-şi exprima ideile în aşa fel, încât să se facă înţeles de toată lumea.

Paisprezece ani! Câte nu se întâmplaseră în acest interval de timp! Locotenentul Catană de acum paisprezece ani, în prezent era învăţător într-un sat de pe malul Dunării.

...Şi, curios să aflu amănunte în legătură cu fostul căpitan Buruiană, am deschis caietul.

Destăinuirile învăţătorului Petre Catană
cu privire la fostul căpitan Buruiană.

Deşi v-am făgăduit să vă vorbesc despre fostul căpitan Buruiană, tocmai pentru ca să înţelegeţi mai bine cele ce vor urma, sunt nevoit să încep prin a vă vorbi despre mine însumi.

În 1941, la izbucnirea războiului, aveam gradul de caporal t.r. şi eram concentrat la un regiment de fortificaţii. Când regimentul a plecat pe front, datorită unei simple întâmplări, am rămas la P.S.[1] După câteva luni, în urma pierderilor grele pe care le suferea armata, îndeosebi în luptele de la Odesa, simţindu-se nevoia de noi cadre ofiţereşti care să înlocuiască pe acelea căzute în luptă, s-au înfiinţat, la repezeală, nişte şcoli militare ad-hoc, de unde, după câteva luni, ieşeai cu gradul de plutonier t.r. şi erai trimis pe front. Cadre pentru aceste şcoli se recrutau dintre

[1] P.S. – Partea sedentară.

elevii cu termen redus de pe la diverse unităţi.

După nici şase luni am părăsit şcoala cu gradul de plutonier t.r. iar după încă vreo două luni eram avansat la gradul de sublocotenent. Şi de data aceasta – numai că acum nu datorită întâmplării ci intervenţiei unei rubedenii îndepărtate, în loc să ajung pe front, am ancorat într-un birou al unei formaţiuni de servici care avea sarcina de a aproviziona armata din interior.

Aşa se face că din 1941 şi până în 1944 când frontul s-a stabilizat provizoriu pe linia Iaşi-Chişinău, am rămas tot timpul departe de el, luând cunoştinţă de mersul operaţiunilor doar din comunicatele oficiale, dar mai ales din cele neoficiale, adică din comunicatele transmise de posturile de radio aliate.

Dar iată că, tocmai acum când pentru orice minte limpede devenise clar că bicisnica noastră linie de rezistenţă nu va putea rezista presiunii armatei sovietice atunci când ea va dezlănţui ofensiva, am primit ordin să mă prezint pe front. Toate încercările mele de a mă sustrage nu mi-au izbutit. (Trebuie să vă spun că, între timp, fusesem avansat la gradul de locotenent.)

M-am prezentat la unitatea la care fusesem repartizat şi care ocupa o poziţie fortificată prin tobrucuri, de-a lungul apei Moldova. Mi s-a dat comanda unui pluton, al cărui sector era cel mai apropiat de liniile ruseşti.

Am aflat de la comandantul regimentului la care a trebuit să mă prezint în ziua sosirii mele că ofiţerul pe care îl înlocuiam fusese executat. Primind ordin să iniţieze un atac local de noapte, fostul comandant al plutonului, ca să-şi cruţe oamenii, simulase doar atacul. Pe o cale sau alta se aflase şi, drept pedeapsă, fusese executat. (Nu ştiu în ce măsură sunteţi informat, că Antonescu, alarmat de moralul jalnic al trupelor de pe front, dar mai ales, de cazurile de indisciplină, din ce în ce mai frecvente, printr-un ordin special dăduse dezlegare comandanţilor de divizii să aplice pedeapsa cu moartea.)

E, cred, de la sine înţeles că o asemenea veste nu putea decât să mă înspăimânte. Mă gândeam că datorită totalei

mele incompetenţe, foarte uşor puteam comite o greşeală care să mă ducă în faţa plutonului de execuţie. Cu tot gradul meu de locotenent, eram mai ignorant decât un sergent, spre pildă, cu un stagiu îndelungat de front.

De aceea, cu mare strângere de inima, m-am îndreptat în chiar noaptea aceea spre poziţia ocupată de plutonul a cărui comandă o preluam.

Acela care m-a condus să-mi arate poziţia, amplasamentele armelor automate şi să-mi prezinte oamenii a fost sergentul Neagu Buruiană, încheietorul de pluton, iar după executarea fostului comandant de pluton, timp de numai patruzeci şi opt de ore, până la venirea mea, comandantul de fapt al plutonului.

Cu Neagu Buruiană eram consătean, şi bucuria întâlnirii a fost mare. Fusesem prieteni şi în ciuda faptului că trecuseră atâţia ani fără să ne vedem, prietenia cimentată în trecut nu se măcinase.

De aceeaşi vârstă şi prieteni, dar cu toate acestea, ce mare deosebire între noi. El înalt, voinic, să sfarme piatra în pumni; eu mic, niciodată cu o constituţie prea robustă. El dârz, hotărât, cu aplicare către lucrurile practice; eu cu un apetit deosebit pentru abstracţiuni, înclinat mai mult spre visare. El comunicativ, vesel, cu un dar deosebit de a supune pe alţii voinţei sale, dar nu silnic, ci prin recunoaşterea absolută a superiorităţii sale; eu fire închisă, melancolică, sesizând mai cu osebire lucrurile urâte ale vieţii, cu o voinţă slabă, cu o doză nemaipomenit de mare de neîncredere în posibilităţile proprii.

Atât de deosebiţi unul faţă de celălalt şi cu toate acestea atât de buni prieteni. Prieteni, dar în această prietenie, eu eram cel care mă subordonam voinţei sale, şi câtă vreme am fost copii, şi mai târziu până a nu ne despărţi viaţa.

Trebuie să ştiţi că satul nostru, sat de baltă, a fost, până nu de mulţi ani, unul din cele mai sărace. Pământul puţin – şi pe acela deseori îl înecau apele – nu izbutea să ne sature. Dar, dacă nu aveam mălai destul, în schimb bântuiau la noi din belşug frigurile, pelagra şi tuberculoza. Mai ales de friguri, fără excepţie, suferea satul întreg.

Din cauza sărăciei, satul nostru furniza în fiecare an oraşului Brăila contingentul cel mai însemnat de băieţi de prăvălie şi de ucenici pentru diverse meserii. Toamna, mai ales, pe jos sau în căruţă, oamenii din satul nostru luau drumul oraşului cu băietanii care urmau să fie daţi la stăpân.

La fel s-a întâmplat şi cu mine. Într-o toamnă, tata m-a luat de mână şi am plecat pe jos la Brăila ca să intru la stăpân. Şi dacă, din magazinul de manufactură al domnului Brătucu am ajuns elev la şcoala normală, aceasta s-a datorat unui unchi dinspre partea mamei, care a intervenit să fiu primit la examenul de admitere.

Cât priveşte pe prietenul meu Neagu Buruiană, el a mai rămas câţiva ani în sat. În primii trei ani pentru că taică-său nu se îndura să rămână singur – nu mai avea alţi copii – iar apoi, după ce bătrânul s-a înecat într-o primăvară când Dunărea a venit mare, pentru că Neagu a devenit cap de familie. Asta s-a întâmplat când avea paisprezece ani.

Nu ne mai vedeam decât în vacanţă. Şi dacă în primii ani, pe lângă treburile casei îi mai rămăsese timp şi pentru joacă, copilăria lui Neagu a înţărcat definitiv în ziua când a rămas singurul susţinător al familiei sale.

Când am venit în vacanţă, l-am găsit schimbat, de nerecunoscut. Neagu îmi apărea ca un adevărat bărbat. Şi impresia aceasta mi-o dădea nu faptul că, la paisprezece ani, el era cel mai înalt şi cel mai voinic dintre toţi băieţii de vârsta noastră. Mi se părea bărbat adevărat din întreg comportamentul său. Fără să fie conştient, împrumutase felul de a vorbi şi a se purta al celor mai mari ca el. Vorbea cu o anumită gravitate, tărăgănând unele cuvinte, aşa cum obişnuiau, nu ştiu din ce pricină, cei mai mulţi oameni din satul nostru; îşi dădea, într-un anumit fel, pălăria pe ceafă, într-un anumit fel îşi sălta pantalonii, după cum, într-un anumit fel, specific numai oamenilor mari, mâna cele două gloabe, ţinând hăţurile în mâna stângă al cărei cot se rezema de genunchi, în timp ce în mâna dreaptă ţinea biciul cu care şfichiuia din când în când spinarea căluţilor.

— Dii, talane!

Şi chiar îndemnul acesta, atât de banal, rostit de cele mai multe ori cu un fel de mânie prefăcută, Neagu izbutea să-l spună cu intonaţia specifică oamenilor mari.

Dar, ceea ce mă impresionă în mod deosebit prima dată când am revenit în sat, a fost faptul că oamenii în toată firea îl socoteau ca şi când ar fi fost de o seamă cu ei şi stăteau cu el de vorbă de parcă nu i-ar fi despărţit, faţă de cel mai tânăr spre pildă, pe puţin opt ani de zile.

L-am văzut cinstind la cârciumă în rând cu oamenii mari, şi adesea se întâmpla ca în după-amiezele de duminică să-l găsesc stând pe vine în faţa casei – aşa era obiceiul la noi în sat – la taifas cu vreun vecin. Mă aşezam lângă el şi, vrând-nevrând, trebuia să ascult conversaţia lor în care era vorba fie de muncile câmpului care mai trebuiau făcute, fie de stuful din baltă care trebuia tăiat.

Şi nu o dată s-a întâmplat să-l aud emiţând, cu o voce sfătoasă şi plină de gravitate, păreri cu adevărat înţelepte, pe care preopinentul său, om în toată firea, le asculta cu luare-aminte, aprobând din când în când cu voce tare.

Patru ani mai târziu, când şi maică-sa se prăpădi de friguri, vându bruma de avere pe care o avea şi părăsi satul. Când am revenit, la proxima vacanţă, nu l-am mai găsit. Încotro se mistuise, n-am aflat şi până la urmă, am sfârşit prin a-l uita.

Ce s-a întâmplat cu el după ce a plecat din sat, am aflat abia acolo, pe front, încă în prima noapte când am preluat comanda plutonului.

Întâi, a făcut popas la Brăila să caute de lucru. Dar ce a găsit, nu a fost pe placul lui. A plecat la Galaţi. A lucrat câtva timp în docurile noi, ca hamal la încărcat cherestea. Pe urmă, s-a oploşit pe lângă un mecanic de remorcher, un grec, care l-a învăţat şi meseria. Dar când a devenit stăpân pe ea, n-a găsit de lucru. De nevoie s-a angajat şlepar şi ca şlepar, la vârsta de douăzeci de ani, a făcut primul drum dincolo de graniţă, până la Budapesta. Pe urmă, l-au luat în armată. A făcut doi ani la infanterie. După ce a scăpat de armată a revenit la Galaţi. A lucrat din nou ca şlepar, apoi la Brăila, ca ajutor mecanic, pe un remorcher al unui

armator grec, pe nume Portolas.

Războiul l-a găsit mecanic pe unul din remorcherele acestuia. Până înspre primăvara lui 1944, Neagu a lucrat pe diferite remorchere ale aceluiaşi armator şi a călătorit pe Dunăre, în mai multe rânduri, până la Viena şi Bratislava.

După aceea, ivindu-se unele conflicte de muncă între marinarii de pe vasele comerciale şi patronii lor, iar el, Neagu, fiind printre cei mai hotărâţi, patronul l-a concediat şi puţin a lipsit să nu ajungă şi-n închisoare. Până să găsească din nou de lucru, întrucât ordinul de mobilizare pe loc fusese anulat, s-a trezit cu unul de chemare. S-a prezentat la unitate, şi, două săptămâni mai târziu, a fost trimis pe zonă. Asta se întâmplase numai cu o săptămână înainte de a ajunge şi eu pe front.

Toate acestea le-am aflat, aşa cum v-am mai spus, în chiar noaptea sosirii mele, tăifăsuind numai noi doi în adăpostul comandantului de pluton. E de prisos să vă spun cât de mult ne-a bucurat revederea. Anii îl schimbaseră mult, aproape să nu-l mai recunosc. De nerecunoscut mi se părea mai ales în ceea ce priveşte firea. Aveam în faţa mea un om care nu mai semăna din nici un punct de vedere cu omuleţul de paisprezece ani care se statuia cu oameni în toată puterea cuvântului, stând pe vine în faţa casei, despre măruntele şi, totuşi, atât de complicatele treburi gospodăreşti.

Aveam în faţa mea un om care, educat la şcoala aspră a vieţii şi mai ales a vieţii marinăreşti, câştigase o experienţă şi o înţelegere a lucrurilor, din foarte multe puncte de vedere superioară mie, care în toţi aceşti ani nu părăsisem sătucul în care fusesem numit învăţător decât pentru a mă duce de câteva ori, cu treburi, în capitala de judeţ.

Se exprima uşor, folosind un vocabular bogat, adesea pigmentat de umor pe care, însă, îl exprima păstrându-se serios, încât aveai impresia că nu este conştient de această calitate.

Totuşi, abia în zilele care urmară aveam să înţeleg cât de mult se schimbase vechiul meu prieten din copilărie. În

primul rând, aveam să constat că, în ceea ce priveşte cunoştinţele militare, îmi era superior, cu toatê că nu avea decât gradul de sergent. Îmi era superior nu prin faptul că ştia să citească o hartă tot atât de bine ca şi mine, că avea o intuiţie uimitoare a terenului, că aprecia excepţional de exact, dintr-o singură privire, distanţele, că ştia precis posibilităţile fiecărui om din pluton. Îmi era superior prin acea excepţională capacitate de a subordona voinţei sale pe toţi ceilalţi, nu în mod silnic şi nici linguşindu-i, ci, pur şi simplu, câştigându-le dragostea.

Obligat fiind să-i recunosc superioritatea, nu mi-a mai fost atâta teamă că voi avea – din cauza nepriceperii mele – soarta predecesorului meu. Eram convins că el va şti să mă scoată din orice încurcătură. Şi, într-adevăr, chiar aşa se întâmplă. În zilele ce urmară, Neagu mă scoase din multe încurcături, dar mă şi vârî în altele, din pricina cărora, dacă aş fi avut ceva mai puţin noroc, sigur că aş fi ajuns în faţa plutonului de execuţie.

Dar cel mai mult aveam să mă mir în următoarele zile de metamorfoza care se petrecuse cu Neagu din punct de vedere intelectual. Nu ştiu dacă l-aş putea califica drept un autodidact. Şi nu ştiu, pentru că nici mie nu mi-e foarte clar cât de mare este sfera acestei noţiuni.

După părerea mea, ca să poată fi considerat cineva autodidact, trebuie să aibă, ca să spun aşa, cunoştinţe medii în toate domeniile. Or, dacă numai un asemenea om poate fi numit autodidact, atunci Neagu Buruiană nu era. În multe domenii, cunoştinţele sale erau embrionare. Într-altele, dimpotrivă, depăşeau, cu mult, media.

Aşa, spre pildă, în judecarea evenimentelor politice dovedea o sprinteneală care mă uimea. Şi, trebuie să recunosc, în nenumărate rânduri mi-a ajutat să-mi clarific raţional ceea ce îmi era clar, dacă îmi este permis să spun, doar afectiv. Un domeniu în care de asemenea mă uimea era cel militar. De la el am înţeles în ce a constat eşecul strategiei germane în faţa Moscovei, cum de a fost posibilă înfrângerea armatelor lui Hitler la Cotul Donului, în bazinul Doneţului sau la Kursk şi Orel. Înainte ca sovieticii să fi

declanşat ofensiva de la Iaşi şi Chişinău, Neagu, sergentul Neagu Buruiană a prevăzut dezastrul armatelor germano-antonesciene. Dacă s-ar fi dedicat carierei militare, cred că ar fi ajuns un eminent comandant.

În sectorul nostru, de altfel, ca pe întreg frontul, era linişte. Mai ales în timpul zilei, stăpânea o acalmie totală. În şanţurile şi în gropile lor, ostaşii sufereau de căldură şi, mai ales, de sete. Vara era neobişnuit de călduroasă. Când se lăsa însă întunericul şi răcoarea abia simţită începea să se târâie deasupra pământului, linia frontului se anima. Veneau artelnicii cu mâncare şi apă, oamenii se puteau aduna la taclale până târziu spre miezul nopţii, lăsându-se cu totul în grija pândarilor de la mitraliere şi puşti-mitraliere. Totuşi, nu trecea noapte în care ba într-un sector, ba în altul să nu aibă loc schimburi de focuri. Câteodată şi artileriile se trezeau şi, parcă buimăcite de somn, începeau să împroaşte liniile cu o ploaie de proiectile.

Dar focul nu dura mult, doar câteva minute. Pe urmă, iarăşi se întindea liniştea peste întregul front.

Noaptea era folosită şi pentru consolidarea poziţiilor mai slabe. Se consolida îndeosebi cea de-a doua linie de rezistenţă. Se cărau tobrucurile prefabricate şi se montau pe loc. (Mai târziu, când ruşii aveau să pornească ofensiva, tobrucurile şi cazematele aveau să se prăbuşească asemenea unor căsuţe din cărţi de joc.)

În adăpostul postului meu de comandă, noapte de noapte stăteam de vorbă cu Neagu. Cu toate că, afară, sub cerul înalt şi înstelat, era mult mai răcoare şi mai plăcut, totuşi, preferam adăpostul pentru că acolo era mai puţin probabil că urechi indiscrete ar putea auzi „incendiarele” păreri pe care le emitea Neagu.

Aşa cum vorbea Neagu nu mai auzisem pe nimeni vorbind, de când mă ştiam, şi ascultându-l, îmi spuneam că e primejdios numai să gândeşti, cu atât mai mult să debitezi asemenea idei revoluţionare.

De aceea, deşi ştiam că nimeni nu ne aude, de multe ori,

invadat brusc de o teamă laşă, îi atrăgeam atenţia:

— Ia mai pune-ţi frâu gurii, Neagule.

— De ce, mă? se îndârjea el. N-am dreptate?

— Vei fi având! o scăldam, deşi în sinea mea îi dădeam dreptate.

— Tu să iei seama la ce-ţi spun. Eşti învăţător, ai pornit dintre ei, trăieşti printre ei şi cu toate acestea află de la mine că de loc nu-i cunoşti. Cum, mă, nu-ţi dai seama? Ăştia, dacă nu s-ar teme că ar putea fi prinşi, într-o noapte ar trece, cu armament cu tot, la ruşi?

— Poate, ştiu eu?

— Ce vrei să mai ştii? Numai din frică nu se predau în masă, deşi mulţi au început s-o cam ia din loc. Ăştia mari încearcă să ascundă lucrul acesta, dar se străduiesc zadarnic. Pentru asemenea veşti încă nu au fost inventate oprelişti. Altfel, de ce crezi că s-a înăsprit disciplina şi pentru te miri ce poţi ajunge uşor în faţa plutonului de execuţie?

Şi, apoi, ştii de ce încă nu trec mai mulţi la ruşi? Pentru că îşi dau seama că mult nu mai e până când se va prăbuşi toată şandramaua. După asta, gata cu războiul, şi ei se întorc acasă.

— Un lucru nu înţeleg. Ca să se poată întoarce de aici înseamnă ca, practic, orice rezistenţă din partea armatei noastre să înceteze. Asta înseamnă punerea armatei noastre în imposibilitatea de a mai lupta, cu alte cuvinte, zdrobirea ei. Ori, asta înseamnă morţi, răniţi. Cine le garantează că în această încleştare – să-i zicem finală – pe viaţă şi pe moarte, vor supravieţui?

— Păi tocmai lucrul acesta îţi cer să-l înţelegi. Gândeşte-te! Majoritatea sunt pe front de la începutul războiului. Cu toţii însă sunt sătui de război şi cu toţii simt că acesta e sfârşitul. De aceea ei preferă această alternativă: ori mor, ori scapă cu viaţă şi în cazul acesta se întorc acasă.

— Va să zică, tu eşti încredinţat că ruşii vor trece...

Neagu mă privi aproape compătimitor.

— Ca prin brânză... Cât ai zice peşte, ajung la Dunăre. Slavă domnului, va fi sfârşitul!...

Totuşi, mă revoltă că vor mai muri atâţia în mod absolut inutil.

— După tine, ce crezi că ar mai fi de făcut?

— Cum ce ar fi de făcut? se îndârji el. În primul rând, să fie răsturnat câinele ăsta de Antonescu. El şi întreaga lui bandă de la guvern. Să rupem cu nemţii şi să întoarcem armele împotriva lor. Iaca ce cred eu că e de făcut pentru început. Uite, acolo în dreapta, sunt nemţii. Spune-le numai băieţilor din pluton: la hai să le facem de petrecanie porcilor ăstora de hitlerişti din pricina cărora au albit stepele Rusiei de oasele fraţilor noştri. Să vezi ce s-ar mai repezi. Atâta îi arde dorinţa răfuielii, încât ar uita şi de oboseală şi de tot.

Ne apucau de multe ori zorile discutând. Neagu discuta cu pasiune, îi străluceau ochii de mânie şi ură. Îi ura de moarte pe hitlerişti, pe Antonescu şi pe cei care îl susţineau.

Într-o noapte am fost chemat la postul de comandă al companiei. Căpitanul îmi spuse – şi părea destul de încurcat – că de la Divizie se cere neapărat o „limbă” şi că trebuia să trimit nişte oameni cu ordinul expres de a aduce neapărat un prizonier.

M-am întors la ai mei tare mâhnit. L-am chemat pe Neagu să mă sfătuiască pe cine să trimit, oameni mai de nădejde.

Aflând despre ce-i vorba, Neagu începu să înjure:

— Grijania mamei lor! Asta înseamnă să trimitem oamenii la moarte sigură. Ascultă, Petre! Nu trimitem pe nimeni.

— Ba vom trimite. Uiţi de ce a fost executat fostul vostru comandant de pluton? Nu vreau să am soarta lui.

Neagu se uită la mine lung, apoi murmură parcă mai mult pentru sine:

— Bine, vom trimite!

Am trimis o patrulă formată din patru oameni.

Înainte de a pleca am stat de vorbă cu ei, făcându-le o mulţime de recomandări inutile, pentru că ştiam că nici unul dintre ei nu era la prima lui incursiune. Şi, trebuie să

mai adaug, eram foarte emoţionat, aş zice ridicol de emoţionat. În schimb, Neagu era calm. Calmi erau şi aceia care urmau să plece, şi pe care, cel puţin pe unii, eram convins că nu aveam să-i mai văd niciodată.

După ce oamenii au plecat, m-am întors în adăpost. Neagu a venit după mine. A început să-mi povestească nu mai ţin minte ce, dar n-am avut răbdare să-l ascult. Am ieşit din adăpost şi m-am aşezat pe parapetul unui şanţ de comunicaţie. Neagu veni să stea lângă mine. Liniştea nopţii era profundă. În faţa mea, dincolo de „ţara nimănui”, poziţiile ruseşti. Domnea şi acolo o linişte pe care nimeni şi nimic n-o tulbura.

— Ce crezi, vor izbuti? l-am întrebat.

— Ştiu eu? îmi răspunse cu nepăsare.

Pe urmă, deodată, s-au auzit împuşcături. A răpăit mai întâi o puşcă mitralieră. Apoi au urmat alte împuşcături.

— Trebuie că au fost surprinşi ai noştri! îşi dădu cu părerea Neagu.

Dar, din tonul calm cu care vorbi, am înţeles că fusesem dus de nas şi că zadarnic fusesem îngrijorat de soarta celor plecaţi.

N-am spus nimic şi am aşteptat să văd cât timp trece până când se vor întoarce. Au revenit, chiar mai repede decât mă aşteptam.

Unul dintre ei, comandantul patrulei, un căprar, veni să mă caute.

— Ce-aţi făcut? am întrebat, prefăcându-mă că nu ştiu nimic.

— Domn’ locotenent, nu făcurăm nimic. Ne-au simţit ruşii şi au tras în noi. Am deschis şi noi focul apoi ne-am repliat.

— A fost careva rănit?

— Nu!

— Bine. Te poţi duce!

Am comunicat telefonic la companie că incursiunea dăduse greş, apoi m-am răstit la Neagu:

— Pesemne, vrei să mă împuşte şi pe mine!

— Păi de ce să te împuşte? Ai dat ordin? Ai dat! Au plecat oamenii? Au plecat! Că n-au fost ei proşti să umble după cai

verzi pe pereţi, asta-i altă gâscă în traistă. Tu n-ai nici o vină. Este?

Şi fiindcă eu nu i-am răspuns, continuă:

— Dar ce-ţi închipuiai? Că am să-i las să se prăpădească de pomană? Dă-i dracului pe ai de la Divizie. Auzi, le trebuie o limbă!... Păi ce, au nevoie de limbă ca să-şi dea seama că ruşii pregătesc ofensiva? Când vor fi gata, să ne ferească dumnezeu!

Numai de-ar începe odată mai repede!...

— Pesemne că ţi s-a urât cu viaţa şi vrei să termini mai repede cu ea! îl ironizai.

— Lasă că nu murim noi, măi Petre. Nu în sectorul ăsta vor axa ruşii efortul principal. Aşa că avem ceva mai multe şanse să scăpăm cu viaţă.

De altfel, crede-mă, mult aş mai vrea să trăiesc după ce terminăm războiul. Are să fie o altă lume. Într-o formă sau alta, va trebui să-i sângerăm şi noi puţin pe burghezii noştri. Vorba lui Iliuţă: să mai fie şi pe-a noastră nu numai pe-a lor. (Iliuţă era cel mai bun mitralior din pluton.)

— Măi Neagule, mi se pare că tu eşti comunist.

— Ce te face să crezi că sunt comunist?

— Prea mult ţii tu cu bolşevicii ca să nu fii.

— În partid nu sunt. Dar nu mi-ar părea rău să fiu. Am cunoscut unul. Meşterul meu. Dacă ar fi toţi oamenii ca ala, altfel ar merge lucrurile în lumea asta. Eu de la el am deprins ca lumea meseria. Ce mai meseriaş! Numai el se pricepea să meşterească rablele de remorchere ale lui Portolas.

Meşterul ăsta al meu – cum ţi-am spus – a fost comunist. La început, nici nu l-am bănuit. Se ferea de mine. Pe urmă, când şi-a dat seama că mi-e drag, încet, încet şi-a deschis sufletul. A început să-mi vorbească de clasa muncitoare, de burghezie şi capitalism, de misiunea clasei muncitoare, de Marx, de Engels, de Lenin şi de primul stat al muncitorilor şi ţăranilor. Mă rog, despre multe, de care auzeam atunci pentru prima dată.

Pe urmă, când a izbucnit războiul şi când victoriile de început ale hitleriştilor pe mulţi i-au făcut să-şi piardă capul,

el mi-a demonstrat că, până la urmă, Hitler va pierde războiul. Şi, cel puţin până acum, văd că n-a greşit cu o iotă.

— Şi nu ţi-a propus niciodată să te facă de-ai lor? l-am întrebat.

— Nu mi-a propus. Şi ştiu de ce. Mă, eu îs omul dracului! Până nu sunt convins de un lucru ca lumea, nu mă urnesc. Şi înseamnă că sunt convins de ceva atunci când, sucind pe toate feţele problema, primesc de fiecare dată acelaşi răspuns.

Cum să-ţi explic? Tot ceea ce-mi spunea el, era nou, frumos şi îmi mergea drept la inimă. Ştii bine că la noi în sat neam de neamul nostru n-a huzurit. Dimpotrivă. Dar vezi tu, atunci când e vorba de doctrina asta comunistă toate problemele sunt legate între ele ca mărgelele înşirate pe un fir de aţă. Ori le accepţi pe toate, întreg şiragul, ori nici una.

S-a întâmplat însă să pună mâna pe el înainte de a apuca să mă lămurească în toate problemele. Dar până a nu-l înhăţa, în vreo două rânduri tot i-am dat o mână de ajutor. După aceea, ce s-a mai întâmplat cu el, nu ştiu. Poate că l-or fi împuşcat, pentru că au fost câteva şlepuri încărcate cu grâu pe care le-a dat la fund.

— Cum, adică, le-a dat la fund? am întrebat, fiindcă nu-mi puteam închipui în ce fel puteau ajunge în fundul Dunării nişte şlepuri, fără ca cei interesaţi să prindă de veste.

— Ei, nu era o treabă chiar uşoară, dar nici din cale afară de grea. Greu era să lipeşti pe prova unui şlep o mină magnetică fără să te simtă careva. Şi era uşor ca şlepul să sară după aceea în aer.

Lădiţa cu mine eu i-am dus-o pe vas. Erau minele acelea ia, acolo, nişte jucării, poate ceva mai mari decât închizătorul unei arme Z.B. Lădiţa o ţinea ascunsă în magazia remorcherului sub un morman de parâme vechi.

Când a fost arestat, primul lucru pe care l-am făcut a fost să zvârl în Dunăre lădiţa cu pricina. Şi am făcut bine, pentru că numai o oră mai târziu, nişte poliţişti, percheziţionând remorcherul, au căutat şi sub mormanul de odgoane.

Meşterului meu, comunistului, îi datorez foarte mult. Am izbutit să înţeleg o sumedenie de lucruri altfel decât mi le prezentau cărţile şi gazetele care îmi cădeau în mână.

...Şi zilele treceau. Era un început de august fierbinte cu cer înalt şi albastru, albastru cum parcă niciodată nu-mi mai fusese dat să văd. Pe toată întinderea, şi la noi şi la ruşi, nici ţipenie de om. Parcă eram pe un meleag în care singura formă de viaţă o constituia vegetaţia. O vegetaţie pipernicită şi pălită de arşiţa verii.

Ziua trecea greu. În gropile lor, oamenii se adunau câte doi, trei şi tăifăsuiau. De la o vreme, li se ura şi lor de atâta vorbit. Atunci se molcomeau şi, adunaţi în ei, îşi rumegau propriile gânduri, până îi fura somnul. Toropiţi de căldură, aţipeau, se visau acasă şi, în vis, stăteau de vorbă cu nevestele şi cu pruncii, cu vitele şi câinele din ogradă.

În adăpostul meu, şi pentru mine, şi pentru Neagu, timpul trecea greu. Stăteam de vorbă până începea să ne doară gura. Ne învăluiam atunci fiecare în propriile noastre gânduri, înstrăinaţi unul de celălalt.

Până la urmă, începeam din nou vorba:

— De s-ar lăsa odată întunericul, să putem ieşi din mormântul ăsta! se înfuria Neagu.

Mă uitam la ceas. Mai erau câteva ore până să se însereze. În august, ziua e mare, soarele nu se îndură să asfinţească, parcă nemaisăturându-se să contemple îmbelşugatele roade ale pământului.

— Până atunci mai tragem un pui de somn.

— M-am tâmpit de atâta somn şi de atâta urât. De-ar începe mai repede ruşii ăştia!

Pe Neagu nu-l neliniştea perspectiva ofensivei ruseşti. Şi nici pe oameni. Pe mine în schimb, da. Neliniştea venea din spate, de la şefii mei. Ei erau cei mai neliniştiţi. Şi cu cât erau mai departe, în spatele frontului, cu atât erau mai neliniştiţi.

Acum suna mai des telefonul:

— Ce mai e pe la tine în sector, Catană?

— Linişte, domnule căpitan!

— Linişte!... Mda!... Bine.

Acum mă trezeam destul de des pe poziţie, noaptea, cu comandantul companiei sau cu maiorul.

— Cum e la dumneata, Catană?

— Cum să fie, domnule maior? Linişte.

— Linişte! Fir-ar a dracului de linişte!...

Îl însoţeam pe maior până la posturile cele mai înaintate. Asculta. Ascultam şi eu. Da, era linişte. O linişte pe care n-o tulburau decât greierii cu ţârâitul lor. (Ce ciudate gângănii şi greierii ăştia. Ţârâiau veseli şi nepăsători până înspre ziuă. Dacă, te miri din ce motiv, frontul se anima, ei continuau să ţârâie. Se obişnuiseră şi bieţii greieri cu canonada şi cu lătratul mitralierelor.) Dincolo, în poziţiile ruseşti, de asemenea era linişte. Dar o altfel de linişte. O linişte aparentă. Parcă între noi şi ei ar fi fost un perete de sticlă care ne împiedica să auzim ce se petrece la ei. Pentru că acolo se petrecea ceva.

— Dragă Catană, ne trebuie neapărat o „limbă”. Neapărat!

Şi spunea asta cu un ton de parcă s-ar fi rugat.

— Domnule maior, să mai încercăm. Ştiţi că, de, câte ori am trimis, de fiecare dată au fost surprinşi. Dacă îmi permiteţi să vă dau o sugestie cred că ar trebui să încercaţi în altă parte. Aici, la mine, sunt teribil de vigilenţi, domnule maior.

— Încearcă şi ceilalţi. Dar mai încearcă şi tu. Spune-le oamenilor că domnul general dă o lună de zile concediu aceluia care va aduce o „limbă”. Înţelegi? Le trebuie ălora de la Divizie, neapărat, o limbă. Ascultă! Ei pregătesc ceva...

— Asta e şi impresia mea, domnule maior.

Până şi cel din urmă soldat îşi dădea seama că ruşii se pregătesc. Era linişte. Dar dincolo de această linişte, se auzea ceva, ca şi când ar fi răzbătut până la noi auitul unei mări îndepărtate.

După plecarea maiorului, cu toată seriozitatea, trimiteam o patrulă să aducă o „limbă”. Oamenii se pregăteau cu aceeaşi seriozitate. Era ca un fel de joc, în care ei credeau că mă păcălesc şi în care eu mă prefăceam că sunt păcălit.

Şi iarăşi mai treceau zile...

Nu ştiu dacă cele două comandamente – cel german şi cel antonescian – au avut. informaţii în legătură cu data dezlănţuirii ofensivei trupelor sovietice. Înclin să cred că noi, cei din linia întâi, am ştiut mai din timp şi mai precis decât cele două comandamente.

— Apăi, fraţilor, azi, mâine începe nunta!

— Începe, începe!... Ce mai!

Era în tonul cu care vorbeau şi teamă, dar şi bucurie.

Ca să fiu sigur, am vrut să-mi verific impresiile cu ale lui Neagu:

— Crezi că ofensiva ruşilor e iminentă?

— Te mai îndoieşti? Azi, mâine începe. Aş pune rămăşag pe orice.

— Nu ai impresia că oamenilor li-e teamă, dar în acelaşi timp, se bucură?

— Păi e normal.

L-am privit nedumerit. Mi se părea normal ca oamenilor să le fie teamă, dar nu să se şi bucure.

— Ba e foarte normal, omule. De patru ani, oamenii ăştia se iau mereu la trântă cu moartea. De patru ani! Şi în acest timp, până şi cei mai săraci cu duhul şi-au putut da seama că ăsta nu e războiul lor, că nu sunt altceva decât carne de tun pentru interese străine, ale acelora care de veacuri îi împilează.

Gândeşte-te cine formează marea majoritate a acestei nenorocite armate. Ţărănimea, şi încă ţărănimea cea mai săracă, cea mai nevoiaşă. Pentru că cei cu dare de mână, cei cu pământ mult s-au aranjat. Au semănat sfeclă, soia şi nu mai ştiu ce, ca să fie scutiţi de concentrări şi de război.

Ei bine, cunoşti în toată Europa o ţărănime mai împilată, mai lipsită de drepturi, mai oprimată, mai jecmănită de boier şi arendaş, redusă la sapă de lemn din cauza impozitelor, bătută şi schingiuită de călăii satelor – jandarmii? Eu nu cunosc. Şi această ţărănime, flămândă, bolnavă de pelagră, de tuberculoză sau de malarie, prost hrănită, prost echipată, prost înarmată, a fost mânată ca vitele în războiul în care un criminal slugarnic a semnat

sentinţa de condamnare la moarte a propriului său popor, spre a satisface ambiţia unui alt criminal mai mare şi în acelaşi timp dement.

Crezând că-i va putea înşela pe cei pe care îi trimitea la moarte, a denumit războiul împotriva ruşilor un război pentru cruce, cruciada. Nouă ni se pot găsi multe defecte. Un singur defect însă în nici un caz: prostia! Poporul şi-a dat seama, repede, despre ce fel de cruciadă e vorba. Şi dacă nu ar funcţiona cu atâta precizie companiile de poliţie, Curţile Marţiale, execuţiile chiar fără judecată, ştreangurile, ca să nu mai amintesc de silnicii noştri „aliaţi”, de mult armata aceasta ar fi întors armele împotriva acelora care îi trimiteau la moarte.

Da, oamenilor li-e frică, dar în acelaşi timp se şi bucură. Ştii de ce se bucură? Pentru că la ora actuală, ei ştiu, în legătură cu soarta războiului, mai mult decât Marele Stat Major. Ei ştiu că va începe curând începutul sfârşitului, în care va fi bine şi pentru ei. E drept, nu se bucură numai. Se şi tem. Se tem de moarte. Acum, la capătul suferinţei lor, cu toţii ar dori să se numere printre supravieţuitori.

Neagu îşi şterse fruntea cu batista. Ca de obicei, vorbind, se înflăcărase.

— Măi, dacă te-ar auzi maiorul când îţi dai drumul, n-ai scăpa de plutonul de execuţie.

— Pe dracu!... Aş scăpa, pentru că nu le-ar mai rămâne timp să mă împuşte.

Şi, într-adevăr, n-ar mai fi avut când să-l execute pentru că în zorii zilei următoare, sovieticii dezlănţuiră ofensiva. Începu la dreapta, mult la dreapta noastră, în direcţia Iaşi. Ore întregi a clocotit acolo văzduhul. Un adevărat torent de fier şi de foc s-a abătut asupra liniilor nemţeşti şi româneşti din sectorul acela.

Ce se întâmpla acolo nu ştiam. Începuse să umble zvonul că ruşii spărseseră frontul şi că prin spărtură se scurgeau spre sud coloane nesfârşite de tancuri.

Pe urmă, canonada s-a abătut şi asupra noastră. Artileria sovietică a început să ne caute, vărsând valuri de foc. Dintre oamenii mei au murit mulţi. Când am părăsit poziţia,

nu mai rămăsesem nici cu jumătate din ei.

Aşa a început, în totală panică şi derută, retragerea armatelor de pe frontul din Moldova, pe toate şoselele. Tancurile nemţeşti treceau în goană, pe şosea, şi vai de vehiculele care le stăteau în drum. Erau zvârlite în lături, stricate, sfărâmate. treceau şi tancuri româneşti, puţine câte aveam. Pe ţevile tunurilor, călare, soldaţi de-ai noştri, ciorchine. Artileriile motorizate goneau şi ele.

Pe şosea era o învălmăşeală de nedescris. Tancuri, tanchete, autocamioane, motociclete, atelaje de artilerie, căruţe. Tancurile duduiau, asurzindu-te cu zgomotul şenilelor, autocamioanele claxonau, conductorii atelajelor urlau, urlau şi înjurau conductorii căruţelor. Fiecare vehicul căuta s-o ia înaintea altuia şi din cauza aceasta roţile se prindeau unele într-altele şi circulaţia se întrerupea.

De o parte şi de alta a şoselei treceau infanteriile, iar pe alăturea de ele, de-a dreptul peste câmpuri, grăbindu-se în trapul mărunt al cailor, escadroane de cavalerie, sau companiile de mitraliere purtate. Din când în când, câte o maşină militară, cu ofiţeri de stat major în ea, cerea, imperativ, prin croncănitul claxonului să i se facă loc. Dar nimeni n-o băga în seamă. Până la urmă, cei din maşină trebuiau să se resemneze şi să aştepte să se facă puţină ordine în harababura de pe şosea. Nemişcaţi ca nişte statui, cu ochii roşii, nebărbieriţi, prostiţi parcă, ofiţerii de stat major priveau drept înainte, orbi parcă la tot ceea ce se petrecea în jurul lor.

Cu Neagu lângă mine şi cu rămăşiţele plutonului în urma mea, zoream mergând pe lângă şosea. Ne ajungeau din urmă cavalerişti, sau câte un atelaj de artilerie, în special de branduri, care o pornise de-a dreptul peste câmp. Mă răzleţisem de companie, ca şi de celelalte companii din regimentul nostru. De altfel, era o asemenea harababură, încât rar se întâmpla să vezi mărşăluind în ordine grupuri cu un efectiv mai mare de un pluton.

Cu Neagu şi cu ceilalţi după mine, am mers până spre seară. Soarele dădea spre asfinţit, când am ajuns la un

punct unde şoseaua se bifurca. Şoseaua propriu-zisă cotea spre stânga. Spre dreapta, pornea o păcătoasă de şosea, mai mult un drum de ţară.

Acolo, la încrucişarea aceea, doi ofiţeri de stat major, într-un „Horsch” tras mai deoparte, priveau încruntaţi puhoiul de oameni şi vehiculele de tot felul care se scurgeau pe şosea. Un sublocotenent şi un plutonier adjutant, ambii răguşiţi, strigau când unul, când celălalt:

— Unităţile Armatei a IV-a la dreapta! Se aude? Unităţile Armatei a IV-a la dreapta!

Din cauza acestui ordin, aici iarăşi se produsese o mare învălmăşeală. Unii, care nu fuseseră atenţi şi o porniseră mai departe pe şosea, se întorceau ca să apuce la dreapta, în timp ce alţii, care tot în mod greşit, porniseră la dreapta, căutau să-şi facă drum înapoi ca să ajungă din nou în şosea.

Drumul pe care pornisem, eu cu oamenii mei, şi pe care trebuiau să se scurgă unităţile Armatei a IV-a, suia spre pădurea Caşin.

Prin părţile acelea plouase. Şi plouase bine, probabil mai multe zile în şir, pentru că, pe măsură ce ne apropiam de pădure, drumul devenea mai noroios. De altfel, el fusese stricat de şenilele tancurilor, de roţile atelajelor de artilerie grea care trecuseră pe acolo. Vehiculele înaintau cu o viteză de melc. Dacă se împotmolea un camion sau roata vreunui tun, ceilalţi trebuiau să-l ajute, pentru că altfel, nu se mai putea înainta. Conductorii, şoferii, tunarii murdari de noroi, congestionaţi la faţă şi leoarcă de transpiraţie, răcneau, se certau, se înjurau.

Când, în sfârşit, am ajuns şi noi în pădure, aproape se înserase. Pădurea era, pur şi simplu, ticsită de căruţe, autocamioane, tunuri de toate calibrele. Un adevărat talmeş-balmeş.

Am trecut pe lângă un grup de ofiţeri superiori. Printre ei câţiva generali. Stăteau cu toţii în picioare, în grup, şi fumau.

Un ofiţer înalt se apropie de grupul generalilor.

— Am onoarea să mă prezint: maiorul Polizu. Domnule

general, ce ordine sunt? Mergem mai departe? Rămânem în noaptea asta în pădure?

— Ce unitate eşti, domnule maior? se răsti la el unul din generali.

— 27 Infanterie, domnule general. Batalionul 2.

— Şi unde ţi-e comandantul de regiment?

— Nu ştiu! Batalionul meu a părăsit poziţia ultimul. Ce ordine îmi daţi, domnule general?

— Nu-ţi dau nici un ordin, se răsti la el acelaşi general. Aşteptăm şi noi ordine. Unde îţi sunt oamenii?

— Sunt aici.

La o depărtare nu mai mare de treizeci de paşi, aştepta ceea ce mai rămăsese din batalionul maiorului.

— Rămâi, deocamdată, în pădure. Între timp, poate primim ceva ordine.

Trecând pe lângă mine, ca să se ducă la oamenii care îl aşteptau, îl auzii pe maior:

— V-aţi pierdut capul, lua-v-ar naiba!

Undeva, nu tare departe, licăriră primele vâlvătăi ale unui foc de vreascuri.

Generalul, care vorbise mai adineauri cu maiorul, se răsti către cineva din anturajul său:

— Spune măgarului să stingă focul. Dacă ne descoperă inamicul, zob ne face pe toţi.

Ofiţerul făcu vreo câţiva paşi în direcţia focului şi strigă:

— Stinge, măgarule, focul că te vede aviaţia!

Ordinul fu purtat mai departe din om în om. Şi cum focuri începuseră să strălucească în mai multe puncte din pădure, câteva minute nu se auzi decât îndemnul:

— Stinge, mă, focul, că ne descoperă avioanele! Ordin de la un domn general. Stingeţi focurile!...

Unul câte unul, focurile fură stinse.

De unde venisem noi, continuau să se scurgă trupe. Sute şi mii de oameni, zeci şi sute de autocamioane, căruţe, atelaje. Mulţi, cum ajungeau în pădure, mai ales cei din infanterie, îşi căutau un loc pentru popas până dimineaţa. Dar mai ales cei care se puteau deplasa cu alte mijloace decât propriile lor picioare căutau să răzbată dincolo de

pădure. Aceasta însă, nu era o treabă uşoară. În pădure, unde plouase mai mult, drumul devenise impracticabil. Am văzut tancuri care nu mai puteau răzbate decât părăsind şoseaua desfundată.

Dar cu toate că exodul continua fără întrerupere, pădurea gemea de ostaşi şi de vehicule de tot felul. Bucătăriile de campanie – care nu fuseseră abandonate pe drum – serveau mâncare cui venea să ceară.

Din când în când, vreun bucătar, ca şi când ar fi vrut să înlăture cele din urmă scrupule de conştiinţă, striga:

— Mă, care eşti de la a cincia?

Şi fiindcă cei din compania a cincia, din nu ştiu care regiment, se aflau, ori dincolo de pădure, ori încă nu răzbiseră până acolo, mâncau cei care se nimereau pe aproape.

Eu, Neagu şi cei câţiva oameni care nu ne părăsiseră ne ospătarăm, la una din bucătării, cu ciorbă de fasole. Pe urmă, după ce ne săturarăm, strecurându-ne printre camioane şi căruţe, pornirăm în căutarea unui loc de odihnă, ceva mai departe de drumul pe care se scurgeau coloanele şi unde zgomotul era infernal. Dar, din cauza întunericului, mereu ne împiedicam de trupuri adormite. Cei care încă mai erau trezi, ne ocărau:

— Ce, mă, ai orbul găinilor, lua-te-ar dracu!

În cele din urmă, găsirăm şi noi unde să ne aciuim. În partea aceea de pădure parcaseră, aşa cum aveam să aflăm mai târziu, autocamioanele unui comandament de divizie. Erau cu totul vreo zece, încărcate cu arhivă, maşini de scris, cazarmament şi subzistenţe. Unul dintre camioane era plin cu vesela şi alimentele destinate popotei ofiţerilor. Ceva mai încolo, duba unui post de radio „F”.

Deşi în plină vară, în pădure era răcoare. Iar ca să te culci pe pământul ud, după atâtea zile de ploaie, nu era de loc plăcut. Soluţia fu însă repede găsită. Ne-am urcat în autocamioanele pe care nimeni nu le mai păzea.

Un magazioner, convins că nu va mai trebui să dea nimănui socoteală de bunurile pe care le avea în primire, cocoţat într-un autocamion încărcat cu saci şi lăzi de

diferite mărimi, făcea pomană:

— Mă, care nu ai ţigări?

— Eu, mă frate-meu !

— Nici eu!

Într-o clipă, se strânseră în jurul autocamionului ca la douăzeci de ostaşi. De sus, din autocamion, magazionerul împărţea fiecăruia pachete de ţigări ofiţereşti.

— Ţine, mă camarade, bonetul!

Şi fiecare pleca de acolo cu câte o capelă plină cu pachete de ţigări.

După ce ne-am aprovizionat cu ţigări, eu şi Neagu ne-am urcat într-un autocamion părăsit şi ne-am încropit un pat straşnic pe nişte lăzi. Am găsit în camion chiar şi pături, cu care ne-am învelit.

Cu toate că eram frânt de oboseală, nu puteam dormi. O mare nelinişte mă ţinea treaz. Lângă mine, Neagu se foia într-una. Şi pe el îl ocolea somnul.

Până la urmă, ieşi de sub pături:

— Măi, nu-mi place de loc!

— Ce nu-ţi place?

— Unde-s ofiţerii?

— Unde vrei să fie? Pe aici, prin pădure!

— N-am prea văzut decât de ai mai mici.

— După ce vrei să-i cunoşti? După grade? Ce, eu am grade? am replicat, fiindcă, într-adevăr, cu excepţia celor de pe la comandamente şi de pe la posturile de comandă ale regimentelor, toţi ceilalţi ofiţeri nu purtau grade.

Dar Neagu nu se dădu bătut:

— Lasă, mă, eu n-am nevoie de grade, ca să ştiu cine-i ofiţer sau nu.

Şi Neagu se pregăti să coboare din autocamion.

— Unde te duci?

— Să dau o raită prin pădure.

— Ai să te rătăceşti şi n-ai să mai nimereşti aici.

— Lasă, că nu mă rătăcesc. De altfel, nu vezi că a ieşit luna?

— Vin şi eu cu tine! i-am propus, temându-mă că nu avea să mai nimerească drumul înapoi.

— Odihneşte-te. Mai adineauri abia te mai duceau picioarele. Ce am mers astăzi e nimica toată. Abia de mâine începe greul.

— Bine! Nu întârzia mult. Până te întorci, am să stau ca pe ghimpi.

— Mai bine trage-i un somn!

Am încercat să-i urmez sfatul, dar n-am izbutit. Neliniştea persista. Ce avea să se mai întâmple? Unde era comandamentul, de ce nu se dădeau nici un fel de dispoziţii? Parcă – dimpotrivă – cuvântul de ordine era: scape cine poate.

Deodată îmi amintii de grupul ofiţerilor superiori pe care îl văzusem la marginea pădurii. Păreau cu toţii prostiţi de spaimă, incapabili să înţeleagă ce se petrece, incapabili de cea mai neînsemnată iniţiativă. Trebuie să ştiţi, nici nesfârşitele coloane de ostaşi, fugind în cel mai desăvârşit haos, nici sutele de vehicule şi atelaje, nici imensa cantitate de armament şi echipament azvârlită pur şi simplu în drum, nimic din toate acestea nu mi-au relevat mai deplin cât de mare şi iremediabilă era înfrângerea ca acel grup de ofiţeri superiori întâlnit mai adineauri la marginea pădurii. Da, armata bătută care fugea, şi care nu mai semăna de loc a armată, practic încetase să mai existe. Toţi acei care o comandaseră, năuciţi de lovitura primită, nu mai erau în stare decât să fugă.

Neagu avusese dreptate. Era începutul sfârşitului, nimic nu mai putea fi schimbat. Şi atunci m-a cuprins un fel de uşurare. Dar poate că termenul nu e cel mai potrivit. Poate, mai curând, ar trebui spus că am simţit în catastrofa aceea o voluptate dureroasă. Iată, criminala aventură se consumase cu un bilanţ catastrofal. Ani de suferinţe cumplite, sute de mii de jertfe inutile, pierderi spirituale şi materiale de neînlocuit.

Cine, cine ar fi putut măsura imensa durere şi suferinţă a celor de pe front, a celor care rămăseseră acasă, soţiile şi părinţii, fraţii şi surorile celor trimişi să moară împotriva propriei lor voinţe.

Undeva se auzi o rafală de puşcă-mitralieră. Gândurile

mă absorbiseră în aşa măsură, încât am sărit ca ars. În jurul meu era linişte. Pe aproape un ostaş povestea cum i-a murit o iapă de dalac. Celălalt, care asculta, mereu îl întrerupea cu exclamaţii zgomotoase, de mirare.

Şi cum rafala n-a mai fost urmată de altele, m-am lungit din nou în aşternutul improvizat.

Curând după aceea, s-a reîntors şi Neagu.

— Ei? l-am întrebat nerăbdător în timp ce se strecura lângă mine, sub pături.

— N-am putut afla mai nimic. Se aşteaptă ordine. De la cine, şi pe ce cale, dracu' ştie! Am dat de grupul stat-majoriştilor. S-a retras mai spre inima pădurii. Dar acum sunt o mulţime. Ofiţeri din toate armele, comandanţi de regimente, ofiţeri de stat major, generali. O bucătărie de campanie le-a pregătit cafea. Stau pe jos, sau pe câte o ladă de campanie, şi beau cafea din gamele ostăşeşti, din păhărele de termos sau din bidoane.

Îţi spun: totul s-a sfârşit.

— Nu crezi, Neagule, că ar fi mai bine dacă am pleca mai departe? Până mâine dimineaţa, cine ştie ce se mai întâmplă!...

— Unde să mergi acuma, noaptea? Aşa că, haide să tragem un pui de somn până la ziuă. Mâine dimineaţa vom vedea ce-i de făcut.

Ne-am întors unul cu spatele la celălalt şi, cu toate că neliniştea nu dispăruse, până la urmă am izbutit să adormim. Când ne-am deşteptat, dimineaţa, o linişte stranie domnea peste toată pădurea. Poate că ar trebui să spun o linişte relativă. Pentru că, de fapt, liniştea era doar relativă. Nu mai auzeam nici răcnetele şi înjurăturile conductorilor căruţelor şi atelajelor de artilerie, nu mai auzeam nici zgomotul motoarelor autocamioanelor, tancurilor şi motocicletelor. După toate probabilităţile, în restul nopţii cât noi dormisem, un somn greu şi fără vise, izbutiseră să se scurgă toate coloanele.

În schimb, pădurea continua să mişune de soldaţi. Şi abia acum, la lumina zilei, ne-am dat seama de adevăratul aspect pe care îl prezenta pădurea. De jur împrejurul

nostru, cât vedeam cu ochii, căruţe şi autocamioane. Căruţe fără conductori şi fără cai, autocamioane fără şoferi. Câţiva soldaţi răscoleau prin camioane şi căruţe căutând de mâncare.

Oamenii din plutonul meu, care nu mă părăsiseră, stăteau în spatele camionului, jos, pe pământ, şi mâncau, tacticoşi, nişte conserve pe care le deschiseseră cu baionetele şi pe care le găsiseră în autocamionul care transporta popota diviziei.

Îmi era foame. Straşnică foame îi era şi lui Neagu, fiindcă îi fremătau nările.

Oamenii ne-au făcut loc între ei şi am început să înfulecăm şi noi din conservele cu carne de porc. Pâinea se cam întărise, dar aveam cu toţii dinţi buni şi maxilare puternice. Mâncam fără să vorbim, repede, zgomotos, servindu-ne de degete şi înghiţind aproape pe nerăsuflate.

Unul din oamenii plutonului, un caporal, care, din pricina pistruilor, fusese poreclit *morarul*, se întorsese tocmai atunci dintr-o raită pe care o dăduse prin pădure.

— Unde ai fost? l-am întrebat fără interes.

— Păi m-am mişcat un pic, domn’ locotenent, să văd ce se mai aude.

— Şi ce ai aflat?

— Păi ce să aflu? Au şters-o!

— Cine?

— Ştabii! Ofiţerii ai mari. Cică, au şters-o azi noapte cu maşinile. Să dai cu tunul şi nu mai găseşti în toată pădurea un domn ofiţer cu grad mai mare. Ce-a mai rămas pe aici ofiţerime, sunt de ai mici, ca alde dumneavoastră, domn’ locotenent.

— Şi altceva, ce-ai mai aflat? se interesă Neagu.

— Mai aflai una, domn’ locotenent, grozavă, dacă o fi adevărată! continuă căprarul pistruiat.

Domn’ locotenent şi mă fraţilor, auzii că am capitulat, că domn’ mareşal a fost arestat şi că ne-am făcut tovarăşi cu ruşii ca să-i alungăm din ţară pe hitlerişti.

Neagu, care tocmai se pregătea să vâre în gură un dumicat uriaş de pâine înfipt în vârful unui briceag cu

plăselele în formă de peşte, puse binişor briceagul lângă cutia de conserve pe jumătate golită, apoi întrebă încet şi rar şi cu o voce care tremura uşor din cauza emoţiei:

— Ai auzit, într-adevăr, măi morarule?

— Am auzit, domn' sergent. Că nu mă taie pe mine capul să scornesc asemenea poveşti. Pe câţi i-am întâlnit, numai despre asta vorbeau. Cică, s-ar fi anunţat la radio, azi-noapte.

Vestea ne ului. Câteva minute, nimeni nu mai vorbi. Abia mai târziu Neagu întrebă, parcă tot cu neîncredere:

— Zici că s-a anunţat la radio?

Şi întoarse capul să privească staţia de radio „F", pe care radiotelegrafiştii şi şoferul o părăsiseră.

— Nu zic eu, zice lumea. Eu nu fac decât să vând ceea ce am cumpărat.

— Bine, bine, măi morarule!

Vorbi din vârful buzelor, cu gândul în altă parte. Apoi se ridică îndreptându-se spre duba „F"-ului. I-am înţeles gândul şi m-am luat după el. Acelaşi lucru l-au făcut şi ceilalţi oameni din pluton.

Fugind, radiotelegrafiştii lăsaseră staţia intactă, iar şoferul care, de asemenea, fugise, uitase până şi cheia de contact.

Neagu privi câtva timp tabloul de comandă, apoi, cu o îndemânare care trăda pe fostul mecanic de remorcher, învârtind diferitele butoane, izbuti să pună staţia pe recepţie şi să prindă Bucureştiul.

Şi atunci clar, puternic, auzirăm crainicul, repetând comunicatul transmis pentru prima dată în timpul nopţii.

— Auzi, mă! Auzi, mă! se miră nu mai ştiu care dintre noi.

— Gura! se răsti la el Neagu, răsucind la maximum butonul care regla sunetul.

Va să zică era adevărat... Dictatura militaro-fascistă fusese răsturnată iar Antonescu şi clica lui arestaţi. România ieşea din război şi întorcea armele împotriva armatelor hitleriste.

Apoi, din veştile care urmară, aflarăm că forţele armate din interior, cooperând cu gărzile patriotice, porniseră lupta

în vederea izgonirii nemţilor din ţară.

Vocea crainicului se auzi puternică, îmbărbătătoare:

„Popor român! Armată română! La luptă hotărâtă pentru salvarea şi eliberarea Patriei!”

Între timp, atraşi de emisiune, care, datorită faptului că Neagu răsucise butonul până la tonalitatea maximă se auzea destul de puternic, se adunaseră în jurul staţiei mulţi ostaşi străini.

Când vocea crainicului conteni, unul dintre ei, pe care atunci îl vedeam pentru prima dată, vorbi parcă mai mult pentru sine:

— Adicătelea, acum trebuie să-i scărmănăm pe nemţi?

Apoi tot el, cu năduf:

— Păi dacă-i vorba de scărmănat, apoi i-om scărmăna, nu glumă. Că numai de la ei ni se trage toată suferinţa.

— Iote, mă – se miră altul – cum se brodiră lucrurile!... Ce mai? S-a zis de-amu cu Itler ăla!

— A vrut el să ne mănânce coliva, dar, până la urmă, tot noi i-o mâncăm pe-a lui, se bucură un altul.

Între timp, Neagu închisese staţia. Acum stătea pe scara dubei şi părea că ascultă la ceea ce vorbeau oamenii. Eu, însă, care îl cunoşteam destul de bine, l-am simţit cu gândul în altă parte.

„Oare, la ce s-o fi gândind?” m-am întrebat.

Imediat însă, întrebarea mi se păru lipsită de sens. Se gândea, desigur, la ceea ce mă gândeam şi eu. Era şi el la fel de uluit ca şi mine. Lupta gărzilor patriotice înarmate... răsturnarea dictaturii militaro-fasciste a lui Antonescu... întoarcerea armelor împotriva Germaniei lui Hitler... apelul către popor şi armată...

De necrezut şi totuşi adevărat, pe cât era de adevărat că soarele strălucea şi că o întreagă armată zdrobită se scurgea pe toate şoselele care duceau în interior.

— Şi acum, noi ăştia, ce facem?

M-am uitat la cel care vorbise. Era mărunţel, slab, negricios şi cu ochii lui mici, ca de şobolan, privea de jur împrejur.

În grămada aceea de oameni, toţi arătau la fel. Îşi

lepădaseră armele şi, descinşi, cu vestoanele sub braţ sau pe umeri, fără bonete, numai a soldaţi nu semănau. Şi prin toată pădurea ca ei mai erau mulţi, zeci şi sute.

Părăsiţi de ofiţeri, neştiind ce-i aşteaptă de cealaltă parte a pădurii, întârziau umblând de colo-colo fără rost, amăgindu-se de relativa siguranţă pe care le-o dădea pădurea, în care cel puţin dinspre partea mâncării nu trebuiau să-şi facă griji multe zile.

La întrebarea soldatului cu ochi mici ca de şobolan, morarul nostru se grăbi să răspundă:

— Păi, ce vrei să facem? O pornim, iavaş-iavaş, spre P.S. Acolo, om vedea ce au de gând cu noi. Este?

Cei mai mulţi îl aprobară. Unii doar clătinând din cap, alţii dându-şi, la rândul lor, părerea.

— Asta-i! Ne prezentăm la P.S.

— Poate până ajungem, ruşii termină cu nemţii.

— Gată!... Musai! ţinu să-i asigure un alt căprar, care după vorbă, părea a fi ardelean.

Acum abia Neagu păru că izbuteşte să se smulgă din mâzga gândurilor. *Se* ridică în picioare pe scara dubei şi de acolo strigă la ceilalţi ostaşi care forfoteau prin pădure, în imediata apropiere a grupului nostru:

— Mă, voi, aia! Ia veniţi cu toţii încoace!...

Tonul era poruncitor, suna a comandă. Cei care cotrobăiau prin camioane, cei care umblau teleleu prin pădure ca şi aceia care mai leneveau la rădăcina vreunui copac se apropiară, fără să se prea grăbească.

După aceea, Neagu, tot de acolo de pe scara maşinii, i se adresă căprarului cu pistrui:

— Mă morarule, ia dă tu o raită prin pădure şi mai adună oameni. Spune-le că e ordin. Du-te şi tu, măi Niculăiţă, şi tu, măi nea Grigore! îi mai îndemnă pe încă doi din pluton, cei mai de nădejde dintre toţi.

Apoi către grupul care, între timp, se mărise:

— Să mai aşteptăm, până se adună mai mulţi.

Se trase deoparte, şi îşi aprinse o ţigară din cele ofiţereşti pe care le căpătase în ajun.

M-am apropiat de el, intrigat:

— De ce aduni oamenii? Ce ai de gând să faci?

— Ai să vezi!

Vocea îi era puţin schimbată. Ochii îi străluceau straniu. Din felul cum sugea adânc din ţigară, se cunoştea că era pradă unei mari emoţii.

Trecu aşa vreun sfert de oră. Unul câte unul, sau în grupuri de câte doi-trei, începură să curgă ostaşi din toate părţile. Cei câţiva oameni din plutonul meu şi ceilalţi care se aflau acolo încă de la început, nu se plictiseau. Comentau cele auzite la radio, făceau pronosticuri de viitor, bucuroşi sau îngrijoraţi, aşa după cum era firea fiecăruia.

În sfârşit, după încă un sfert de oră, luminişul din pădure se umplu de ostaşi. Mulţi stăteau în picioare, în imediata apropiere a dubei, dar cei mai mulţi se tolăniseră pe iarbă sau se cocoţaseră pe cazanul vreunei bucătării de campanie. Erau de faţă pe puţin trei sute de oameni, şi veneau mereu alţii.

Mărturisesc, nici măcar acum nu mi-a trecut prin minte ce urmăreşte de fapt Neagu. Credeam că i-a adunat să le anunţe comunicatul transmis la radio.

În sfârşit, când Neagu aprecie că are suficient auditoriu, se sui pe capota dubei. Îşi roti privirea de jur împrejur, ca şi când ar fi căutat printre sutele de ostaşi o figură cunoscută, apoi, zvârlind capătul de ţigară – a câta oare? – începu să vorbească:

— Ostaşi, am simţit pe propria noastră piele ce a însemnat ultima ofensivă sovietică. E suficient să priviţi în jurul vostru ca să vă daţi seama ce s-a ales de diviziile care au luptat pe frontul din Moldova.

Şi în timp ce noi ne retrăgeam, bătuţi, zdrobiţi, la Bucureşti se petrecea un fapt de mare importanţă, menit să salveze ţara noastră de prăpastia pe care i-o pregătiseră Antonescu şi clica lui criminală.

Despre ce este vorba? Adineauri am ascultat la radio un comunicat, care, pe de o parte, mi-a umplut inima de bucurie, iar pe de alta, a trezit în mine speranţa că, în sfârşit, a sosit ziua răfuielilor. Comunicatul acesta nu l-am auzit numai eu. L-au auzit mulţi din cei care se află aici

printre voi. Adevărat?

— Adevărat!... Adevărat!... Am auzit! confirmară câteva glasuri.

— Linişte!... Linişte!...

Neagu, după ce repetă conţinutul comunicatului, continuă:

— Ostaşi, cum răspundem noi la chemarea de a lupta împotriva hitleriştilor? Ia uitaţi-vă unii la alţii! Aşa arată ostaşul? Unde vă sunt armele? Până şi centurile vi le-aţi aruncat. Atâta vreme cât Antonescu mai era la putere, bine am făcut că am lepădat armele şi că nu mai voiam să luptăm.

Dar astăzi, lucrurile s-au schimbat. Astăzi, guvernul lui Antonescu nu mai există. El şi cu toată clica lui au fost arestaţi. Astăzi, forţele armate din interior, alături de gărzile civile înarmate, au început lupta împotriva nemţilor.

Ei bine, vă întreb pe voi: noi, ăştia de aici, ce trebuie să facem? Să pornim, fiecare pe socoteala lui, cu mâinile în buzunare, spre casele noastre?

— Da ce-oi fi vrând? Să mergem iarăşi pe front? Eu, unul, nu mă mai duc! M-am săturat. De patru ani n-am mai lepădat hainele astea blestemate de pe mine, lua-le-ar dracu să le ia! Am luptat la Odesa, am fost la Cotul Donului; în sectorul nostru, acum trei zile, ruşii au spart frontul. Mi-a ajutat dumnezeu şi am scăpat cu viaţă. Gata! Front nu-mi mai trebuie cât oi mai trăi!

Cel care vorbise era un zdrahon de român, înalt cât un stejar, cu un cap mare şi cu nişte fălci proeminente. Vorbi ridicat în picioare pe cazanul unei bucătării de campanie. După ce termină, înainte de a se aşeza, îşi suflecă, în prealabil, pantalonii.

Întreruperea zdrahonului nu rămase fără efect. Din mai multe părţi se ridicară voci:

— Are dreptate! Ne-am săturat de război. De patru ani ne-o fi şi nouă destul! Mă, care nu te-ai săturat de război? Ieşi, mă, la vedere să te văd şi eu ce mutră ai!...

Câţiva, amuzaţi, începură să râdă.

— Ostaşi! reluă Neagu cu voce detunătoare.

Dar, înainte de a putea continua, un căprar ridicat pe acoperişul cabinei unui autocamion strigă cu o voce mai puternică decât a lui Neagu, apostrofând pe zdrahonul care întrerupsese prima dată:

— Bă, rahat pe băţ! Zici că ai fost la Cotul Donului? Da ce-ai căutat, bă, acolo? Te-ai dus, fiindcă ai vrut tu să-i cumperi caţaveică lu' alde nevastă-ta? Dacă nu se înhăita Antonescu cu Hitler ajungeai acolo, bă? Şi ţi-a plăcut, bă, când nemţii s-au cărat cu maşinile? Ţi-a plăcut, bă, cum îi împuşcau pe ai noştri când încerca vreunul să se agaţe de vreo maşină de a lor? Bă, frate-meu a murit la Cotul Donului. Da a murit fiindcă l-au împuşcat nemţii pe când încerca să se caţere într-un camion de-al lor, ca să scape de încercuire.

Te-ai săturat de război, zici? Care dintre noi nu s-a săturat, bă? Dar pe nemţi cine vrei să ţi-i scoată din ţară, hai?

Sau ţi-or fi dragi hitleriştii?

— Dragi ca moartea! protestă zdrahonul, care părea oarecum ruşinat.

— Ostaşi! încercă din nou să vorbească Neagu.

— Linişte! se agită unul care purta cizme de artilerist. Lăsaţi-l pe domn' căpitan să vorbească. Nu-l mai întrerupeţi...

Domnul căpitan era Neagu. Ce-l determinase pe artilerist să-i atribuie gradul de căpitan, exact, nu-mi pot da seama. Singura explicaţie ar putea fi aceasta:

Artileristul stătea cocoţat pe capota unui autocamion chiar în imediata mea apropiere. Înainte ca Neagu să-şi fi început cuvântarea, unul din soldaţii mei mă întrebase, nu ţin minte ce, adresându-mi-se cu „domnule locotenent". Văzând, apoi, că cel care ia cu vântul este Neagu şi nu eu, probabil îşi închipuise că era mai mare în grad ca mine. Aceasta ar putea fi singura explicaţie. De altfel, fiind amândoi îmbrăcaţi în haine cazone şi amândoi fără galoane, nu exista nici un indiciu exterior după care să se poată deduce gradele noastre.

— Ostaşi – izbuti, în sfârşit, să vorbească Neagu – aşa

cum v-am mai spus, în clipa aceasta când vă vorbesc, gărzile patriotice şi unităţile militare din interior au şi pornit lupta pentru izgonirea din ţară a hitleriştilor. Noul guvern al ţării cere de la noi toţi, să continuăm lupta. Oare putem să ne dăm deoparte tocmai acum când ni se iveşte prilejul să luptăm împotriva adevăraţilor noştri duşmani – hitleriştii? Oare nu din pricina lor sute de mii de români s-au prăpădit în Rusia? Şi noi, ăştia care am scăpat cu viaţă, putem să uităm câte am pătimit? Iată, acum a venit momentul să plătim hitleriştilor pentru morţii noştri, pentru câte am îndurat. Căci nu cred că există vreunul printre noi care să nu aibă măcar o poliţă de plătit hitleriştilor.

— Avem, cum să nu avem! Paştele şi grijania cui l-a fătat pe Hitler ala! Eu, unul, cum ajung la P.S. cer să mă trimită pe front.

— Nu e nevoie să te duci la P.S., îl contrazise Neagu. Până ajungem, fiecare pe socoteala sa, la P.S.-uri, mai ales dacă o mai cârmim puţin şi spre casele noastre, trece o bună bucată de vreme. Eu zic să facem altfel.

Şi vorbind cu multă căldură, Neagu le expuse planul său. Mai bine zis, ne expuse planul său, pentru că şi pentru mine el fu o noutate.

În câteva cuvinte, planul lui Neagu era acesta: să organizeze din adunătura aceea de ostaşi un detaşament bine echipat şi bine înarmat pe care să-l pună la dispoziţia primului comandament român angajat în lupta cu nemţii, întâlnit în drum.

În încheiere, trăgând o poliţă asupra viitorului, cu o clarviziune pe care am apreciat-o pe măsura desfăşurării evenimentelor, le vorbi despre începutul sfârşitului care sosise şi pentru asupritorii de veacuri ai poporului. Chezăşia vremurilor noi care începeau – spunea el – o constituia prezenţa în guvern a Partidului Comunist Român, fiindcă numai comuniştii, cu preţul vieţii lor, au luptat tot timpul împotriva lui Antonescu şi clicii sale, împotriva capitaliştilor şi moşierilor care asupreau poporul.

Multe din cele ce a spus atunci Neagu n-au fost înţelese de toţi. În schimb, am simţit că le-au mers tuturora la inimă

cuvintele prin care el îi anunţa că venise vremea lor, a celor asupriţi, în timp ce pentru boieri ziua socotelilor.

Când sfârşi, câteva clipe liniştea stărui nefirească. Apoi deodată se auzi o voce groasă şi puternică:

— Lumânarea lor de *itlerişti*! Până nu bag *baineta* în câţiva să mă răcoresc, nu mă las, domn' căpitan! Eu intru în detaşament.

Toţi ochii se întoarseră să vadă pe cel care vorbise. Era un soldat înalt şi ciolănos, cu obrajii năpădiţi de o barbă mare şi căruntă.

Unii râseră, alţii îl aprobară. Dar aproape în ochii tuturora am citit un fel de mânie întunecată.

Mi-am dat seama că Neagu câştigase bătălia. Şi-a dat şi el seama.

Se răsti ameninţător:

— Măi, care nu te doare inima de ţara asta, care nu simţi nevoia să-ţi răcoreşti inima, bătându-te cu hitleriştii, şterge imediat putina. Dar imediat! Se-aude?

Nu răspunse nimeni.

Câţiva dintre ei, făcându-şi loc cu coatele, ieşiră din mulţime, mistuindu-se în pădure. Dar marea majoritate rămase.

— Gradaţii să vină la mine! comandă Neagu.

Din mulţime, unul câte unul, începură să se înşire în faţa lui Neagu, în poziţie reglementară, sergenţii şi caporalii.

Mi se ivi prilejul să cunosc acum cealaltă latură a firii lui Neagu: marea lui capacitate organizatorică. Dintre gradaţi, numi comandanţi de grupe şi încheietori de plutoane. Fiecare comandant de grupă trebuia să-şi constituie grupa, de preferinţă din oamenii care făcuseră parte din aceeaşi unitate. Un sergent-major care la început nu voi să-şi dezvăluie gradul, fu învestit de Neagu cu funcţia de „majur" al detaşamentului.

„Majurul" nostru, pe un registru de administraţie găsit într-o căruţă părăsită, înscrise toţi oamenii detaşamentului, dar nu în ordinea alfabetică, aşa cum ar fi fost normal, ci pe plutoane, aşa cum ele fuseseră constituite, cu o repeziciune vrednică de admirat.

Neagu găsi bucătari, numi artelnici. Dar cel mai mult se bucură atunci când cinci inşi se anunţară ca şoferi. Cinci şoferi, însemna înzestrarea detaşamentului cu cinci dintre nenumăratele autocamioane părăsite în pădure. Cei cinci şoferi primiră ordin de la Neagu să şi le aleagă pe cele bune. După ce fură alese, unul din autocamioane fu încărcat, aproape exclusiv, cu mitraliere grele împreună cu samarele lor. (Mitralierele fuseseră părăsite, cu samare cu tot, de către servanţii lor care fugiseră călare.) în celelalte autocamioane, în afară de muniţie, fură îngrămădite, din belşug, subzistenţe: zahăr, cafea, ulei, conserve, slănină, tutun, ţigări etc. etc. Toate în cantităţi mari.

De altfel, până în prânz, detaşamentul se îmbogăţi pe lângă cele cinci autocamioane, cu zece căruţe „rechiziţionate" de la întârziaţii care ajungeau în pădure. (Cu toate că grosul coloanelor se scursese în timpul nopţii, totuşi, în tot cursul zilei, şi chiar în cursul nopţii următoare, mai continuară să se scurgă prin pădure grupuri izolate de ostaşi şi căruţe, cine ştie pe unde rătăcite până atunci. Căruţele erau rechiziţionate imediat – mai precis caii, fiindcă în pădure erau zeci de atelaje părăsite, dar fără cai – iar soldaţii dacă nu voiau să intre în detaşament, erau lăsaţi să-şi continue exodul, de acum încolo însă pe jos. Cei mai mulţi însă intrau în detaşament bucuroşi.)

Pe la orele patru după amiază întreg detaşamentul în careu fu trecut în revistă de către Neagu.

Detaşamentul număra, până la ora aceea, şase sute de oameni.

Mă uitam la mulţimea de soldaţi, aliniată pe plutoane şi companii, şi nu-mi venea a crede.

Subofiţerul Pascu, „majurul" nostru, dăduse dovadă de o iniţiativă pentru care fusese lăudat mult de către Neagu.

În autocamioanele şi căruţele părăsite se găsea echipament nou să îmbraci un regiment întreg. Iniţiativa „majurului" nostru tocmai în aceasta constatase: îmbrăcase întreg detaşamentul cu echipament nou.

Datorită acestei iniţiative, atunci când Neagu îl trecu în revistă, detaşamentul părea „ca scos din cutie", gata parcă

pentru paradă.

Şi doar cu câteva ore mai înainte, oamenii aceia murdari şi nebărbieriţi, descinşi, cu vestoanele pe umeri sau chiar fără ele, umblând fără rost prin pădure – semănaseră foarte puţin a ostaşi.

Acuma, da! Acuma arătau ca nişte soldaţi adevăraţi.

— Pascule, ăstuia de ce nu i-ai schimbat bocancii?

— N-am găsit o pereche pe măsura lui, domn' căpitan.

— Caută, Pascule! Caută!

— Am să mai caut, domn' căpitan!

Căpitanul Buruiană Neagu!

Încerc şi acum să înţeleg, cum de a fost posibilă această metamorfoză. Oare, ar putea fi considerat Neagu un impostor? Nu, categoric, nu! Nu, pentru că nu el şi-a atribuit gradul de căpitan. Gradul acesta i-a fost *dat* de oamenii pe care el i-a comandat cu o competinţă autentică.

Poate că atunci când soldatul care i-a atribuit, pentru prima dată, titlul de căpitan, să-şi fi făcut o socoteală greşită. (În paginile anterioare am încercat să dau o explicaţie.) Cred, însă, că ceilalţi oameni ai detaşamentului dacă i-au spus căpitan aceasta s-a datorat faptului că l-au simţit ca atare. Şi mi se pare că aceasta ar putea fi explicaţia adevărată dacă mă gândesc la cei câţiva oameni din plutonul meu care cunoşteau gradul real al lui Neagu. Nici unuia însă nu i-a trecut prin minte să facă rectificarea cuvenită. N-au făcut-o şi nici n-au pălăvrăgit în legătură cu aceasta. Mai mult, ei înşişi nu-l scoteau din „domnule căpitan".

Şi apoi, de ce m-aş mira dacă eu însumi îl simţeam ca pe adevăratul meu comandant? Cu tot gradul meu de locotenent, nu făceam decât să-i ascult ordinele, uitând, cu desăvârşire, că, de fapt, omul căruia îi spuneam, faţă de ceilalţi, domnule căpitan, în realitate nu avea decât gradul de sergent.

Vă veţi pune, fără îndoială întrebarea: bine, dar sergentul Neagu Buruiană de ce a acceptat să i se atribuie gradul de căpitan?

În legătură cu aceasta, iată care era punctul lui de

vedere:

— Cum dracu au ajuns să mă creadă căpitan, nu ştiu, şi nici nu mă interesează să ştiu. Altceva e important. Important e că am izbutit să organizez detaşamentul. Şi dacă la acest succes a contribuit, cât de cât, şi „eroarea” cu gradul meu, ei bine, nu am decât să mă felicit pentru treaba asta.

...Şi apoi – poate ţi s-o părea lipsă de modestie – dar nu am de loc părerea că mă comport ca un ageamiu.

— Dimpotrivă, te comporţi ca un adevărat comandant, aş zice ca un adevărat comandant de batalion, deoarece detaşamentul nostru aproape a atins efectivul unui batalion.

— Cu toate că n-au trecut nici douăsprezece ore de la înfiinţarea lui, se bucură Neagu.

— Da, cu toate că nu au trecut nici douăsprezece ore.

— Să vedem ce efectiv va avea după douăzeci şi patru de ore.

Şi Neagu, bucuros ca niciodată, îmi trase un ghiont sub coastă.

Am mai petrecut o noapte în pădure. De data asta în bivuacuri, pe plutoane, cu plantoane şi sentinele. Şi cât de mult se deosebea noaptea asta de cea precedentă. În toată pădurea, cu excepţia detaşamentului nostru, nu mai rămăsese nici măcar picior de soldat. Mulţi din cei care la început ezitaseră, până seara acceptaseră să intre în detaşamentul nostru. Ultimul lot care ceruse să fie primit fusese format dintr-un sublocotenent şi cincizeci de ostaşi. Aceştia, după ce rătăciseră două zile umblând mai mult noaptea, nimeriseră în pădure, flămânzi, frânţi de oboseală şi în totală necunoaştere a evenimentelor din ultimele patruzeci şi opt de ore.

Neagu se bucură în special de adeziunea sublocotenentului. Cu mine, detaşamentul număra acum doi ofiţeri. Neagu îi încredinţă comanda unei companii.

În tabăra noastră, forfota s-a potolit curând după ce s-a lăsat întunericul. A doua zi, dimineaţa, urma să pornim la

drum şi Neagu dăduse ordin ca toată lumea să se culce devreme. Cred că, dacă ar fi avut un gornist, l-ar fi pus să sune „stingerea”, ca la cazarmă, în timp de pace.

Lungit pe patul improvizat într-unui din autocamioanele pe care nu le puteam lua cu noi din lipsă de şoferi, ascultam liniştea din pădure pe care n-o tulbura nimeni şi nimic. Numai din când în când se auzea câte cineva tuşind, o tuse din aceea rea de vechi şi înrăit fumător. După vacarmul din noaptea precedentă, liniştea mi se părea nefirească. Cine ar fi putut crede că în decurs de numai patruzeci şi opt de ore pe acolo se scurseseră unităţile zdrobite ale unei întregi Armate? Era acum linişte, linişte, ca şi când niciodată nu ar fi trecut pe acolo războiul. Undeva, în noapte, nu prea departe, luci licuriciul unei ţigări. Probabil una din sentinele fuma ca să-i treacă de urât. Mai târziu, aceeaşi sentinelă începu să fluiere, încetişor, o doină de prin părţile Târnavelor.

— Dormi, Neagule?

Nu-mi răspunse. Îl biruise şi pe el oboseala cauzată de activitatea desfăşurată în cursul zilei. Voiam să-l întreb, dacă nu-i era teamă că vor fi mulţi aceia care aveau să profite de întunericul nopţii ca să părăsească detaşamentul. Am adormit repede, în ceea ce mă priveşte biruit nu atât de oboseală cât de emoţiile prin care trecusem.

Dimineaţa, mi-am dat seama că temerea mea fusese exagerată. E drept, câţiva, al căror entuziasm se consumase până seara, profitaseră de întunericul nopţii ca să dea bir cu fugiţii. Dar numărul lor era infim.

În sfârşit, Neagu dădu semnalul de plecare şi detaşamentul nostru porni la drum, pluton după pluton. În frunte, Neagu, după ultimul pluton, eu. După mine, trenul nostru de luptă format din autocamioane şi căruţele „rechiziţionate”.

Drumul prin pădure a fost cel mai greu. Oamenii, cu întreg echipamentul în spate, înaintau greu prin gropile şi hârtoapele a ceea ce fusese, numai cu patruzeci şi opt de ore mai înainte, un drum prin pădure. Dar trecuseră pe el tancuri, atelaje de artilerie, autocamioane, sute de căruţe,

trecuseră pe de lăturea de el sute şi mii de oameni.

Deseori, ca să poată înainta, autocamioanele trebuiau împinse din urmă. Şi atunci, câte un pluton întreg, opintindu-se din greu, abia izbutea să le scoată din vreo hârtoapă. După o zi şi o noapte de linişte, pădurea răsună din nou de răcnete, de înjurături, de zgomotul motoarelor celor cinci autocamioane.

După ce am ieşit din pădure, plutoanele se refăcură şi am înaintat într-un marş ordonat, ca o adevărată armată. Din când în când, ajungeam din urmă fugari, în grupuri mici, de câte doi, trei, descinşi, neînarmaţi, cu vestonul sub braţ, cu sacul de merinde după gât. Se uitau la noi cu ochi mari, nedumeriţi şi puţin speriaţi.

— De unde veniţi, măi fraţilor? întreba câte unul mai îndrăzneţ.

— De unde veniţi şi voi, mă.

Văzându-ne însă echipaţi ca de paradă, cu puşti-mitraliere, cu mitraliere, cu branduri de 60 mm şi cu cele cinci tunuleţe antitanc remorcate la cele cinci autocamioane, nu le venea să creadă.

— Pe dracu'!...

— Dar cu voi ce-i, mă? V-aţi liberatără?

— Lasă-i, mă, că au plecat în peţit, râdea de ei careva dintre ai noştri.

La care un altul, mai în glumă, mai serios:

— Ce mă, voi n-aţi auzit că am pornit acum să ne batem cu Itler? Şi voi, fuga pe cuptor, lângă nevastă!

În timpul deplasării, detaşamentul îşi spori efectivul cu fugarii pe care îi întâlneam pe drum. Mulţi dintre ei se rugau să-i primim în detaşament. Bineînţeles, îi primeam pe toţi. Un alt sublocotenent, pe care îl pescuirăm pe drum, primi comanda „batalionului de marş".

Prin „batalionul de marş" Neagu înţelegea pe voluntarii care se ataşau detaşamentului nostru. Şi fiindcă majoritatea erau neînarmaţi şi arătau ca vai de lume, alcătuiau o coloană aparte, care ne urma după trenul nostru de luptă.

Sublocotenentul se dovedi destul de destoinic. Izbuti, ca

imediat ce era primit în detaşament, fiecare ostaş să devină posesorul unei arme, fie că era vorba de o armă propriu-zisă sau de o puşcă-mitralieră. În acest scop, câţiva soldaţi, cărora li se puseseră la dispoziţie şi două căruţe, aveau sarcina să adune armamentul şi muniţia zvârlite în şanţul şoselei de către fugari, în panica retragerii.

O impresie deosebită făceam atunci când detaşamentul nostru trecea prin sate. Şi când scriu aceasta nu mă gândesc la impresia pe care le-o făceam ţăranilor ci ostaşilor. Satele erau ticsite de fugari. Prin satele acelea se scurseseră rămăşiţele unei întregi Armate, sute şi mii de oameni. Unii se dovediseră mai grăbiţi, alţii mai puţin.

Când apăream în sat, mulţi se ascundeau de frică să nu-i înrolăm cu forţa. Pe urmă, când se convingeau că nu avem asemenea intenţii, veneau singuri să se informeze ce hram purtăm. Şi, cei mai mulţi, sfârşeau prin a se înrola în detaşamentul nostru.

Dar, dacă nu înrolam pe nimeni cu forţa, în schimb, atunci când întâlneam fugari care se deplasau în căruţe sau călare, rechiziţionam căruţele şi caii. În privinţa aceasta, Neagu se arăta necruţător. Datorită acestui procedeu, trenul nostru de luptă sporea mereu. La un moment dat, detaşamentul nostru poseda trei cai de călărie şi făcuse rost de cai pentru mitralierele grele pe care până atunci le transportasem în autocamion.

În timpul deplasării, ne-am completat efectivul şi cu cadre ofiţereşti, în marea lor majoritate ofiţeri de rezervă. Excepţie au făcut doar un locotenent şi un căpitan. Ei, împreună cu mine, am alcătuit statul major al detaşamentului. (Pe amândoi aţi avut prilejul să-i cunoaşteţi şi cred că vi-i veţi reaminti.)

În primele trei zile, detaşamentul a mărşăluit pe sub poalele munţilor, în afara şoselelor de acces spre oraşele din mijlocul şi sudul Moldovei. Pe acele şosele înaintau trupele sovietice, care se grăbeau, pe de o parte să ajungă în sud pentru a tăia retragerea trupelor hitleriste spre Bulgaria, iar pe de alta, să împiedice grosul forţelor nemţeşti, bătute la Iaşi, să se scurgă în Ardeal.

După trei zile, a trebuit să ieşim în şosea. Despre situaţia politică şi militară nu prea ştiam mare lucru. Ştiam doar, că în jurul Bucureştiului se dăduseră lupte împotriva forţelor hitleriste, la care, în afară de trupe regulate, luaseră parte şi formaţiunile patriotice. Aflasem doar că două armate române, susţinute de corpul de aviaţie, încă din ziua de 24 august începuseră, alături de trupele sovietice, eliberarea teritoriului naţional, dar date mai precise privind direcţiile de atac ale armatelor noastre şi localităţile unde se dădeau luptele nu aveam.

Un singur lucru ne era însă clar. Ca să ne unim cu armata noastră, trebuia, cel puţin deocamdată, să mergem spre sud. Şi am pornit-o spre sud, pe urma trupelor sovietice.

Până atunci nu ne întâlnisem cu sovieticii. Aceasta însă, se putea întâmpla din moment în moment. Şi trebuie să recunosc, de la soldat până la ofiţer, eram cu toţii emoţionaţi. Emoţionaţi am fost mai ales când ne-a ajuns din urmă o lungă coloană de camioane sovietice, ticsită de soldaţi. Dar mare ne-a fost mirarea când am auzit pe soldaţi adresându-ni-se, din goana maşinilor, în româneşte:

— Noroc, măi judeţ! Care eşti din Vlaşca?

— Care eşti din Dolj?

— Grăbiţi-vă, fraţilor, până nu se gată războiul!

Da, tare ne mai miram şi nu izbuteam să ne dumirim ce caută în autocamioane sovietice atâţia români. Abia în zilele următoare aveam să aflăm că nesfârşita coloană de autocamioane transportase divizia de voluntari „Tudor Vladimir eseu”, care la Deleni-Vaslui avea să zdrobească puternice forţe germane.

În aceeaşi zi ne-am întâlnit şi cu trupe sovietice. La o bifurcare de şosele am fost opriţi de nişte tanchete. Neagu explică unui ofiţer, care ştia româneşte, cum a constituit detaşamentul şi în ce scop, încheind cu întrebarea dacă nu cumva ştie unde se află cel mai apropiat comandament român ca să se pună la dispoziţia acestuia.

Căpitanul sovietic nu ne putu da o asemenea informaţie, în schimb, ne lăsă să trecem cu întreg echipamentul şi armamentul. Detaşamentul, împreună cu „batalionul de

marş”, avea un efectiv de peste două mii de oameni.

Şi acum, prea multe nu mai am a vă spune. Poate câteva cuvinte în legătură cu itinerariul detaşamentului. La început ne-am îndreptat spre sud, spre Focşani- Nămoloasa. Aflând însă în drum că unităţile româneşti sunt angajate în bătălia pentru eliberarea Ardealului, ne-am întors din drum şi am pornit-o într-acolo. După cum ştiţi, v-am ajuns din urmă, scurt timp după ce Divizia a trecut în Ardeal, şi, datorită vitejiei de care au dat dovadă oamenii detaşamentului, nemţii au putut fi scoşi din nişte poziţii puternice, parţial fortificate şi siliţi să se retragă pe un front larg.

...Şi tocmai când Neagu ar fi trebuit să culeagă roadele acestei prime victorii a detaşamentului, nenorocirea a făcut să calce pe blestemata aceea de mină. Am scris „să culeagă roadele...” Nu ştiu dacă expresia este fericită. Pentru că, sunt convins, detaşamentul, chiar dacă Neagu n-ar fi murit, tot ar fi fost dizolvat. Sau, dacă totuşi ar fi continuat să existe, i s-ar fi dat un comandant, în cazul cel mai rău, un căpitan autentic.

În legătură cu aceasta, văzându-l cât de grăbit era de a lua legătura cu un comandament român de operaţii, l-am întrebat:

— De ce eşti atât de nerăbdător? Te-ai gândit ce se va întâmpla cu detaşamentul, cu tine?

Neagu păru surprins că-i pun o asemenea întrebare.

— Cum ce se va întâmpla cu detaşamentul? Simplu: ori va fi vârât în foc în actuala lui formaţie, ori va fi dizolvat şi oamenii vărsaţi unor unităţi existente. Nu văd nici o problemă. Numai de-ar da dumnezeu să ajungem mai repede în zona frontului!

— Şi cu tine ce va fi? Nu-ţi închipui, cred, că au să-ţi recunoască gradul de căpitan.

— Desigur că nu-mi fac asemenea iluzii. La naiba! Oricât de mult s-o fi democratizat armata noastră în scurta vreme de când suntem aliaţi cu ruşii, nu-mi închipui că s-a ajuns, aşa, peste noapte, să se dea gradele exclusiv după merit.

— Asta înseamnă că, după ce ai comandat peste o mie

de oameni, te vei întoarce să comanzi unsprezece, atâta cât numără o grupă.

Ei bine, ce ai de zis, în legătură cu această perspectivă, domnule căpitan Buruiană Neagu?

— Naiv ce eşti!... Dar ce importanţă are dacă, mâine, în loc să comand o mie de oameni voi comanda numai o grupă de unsprezece oameni? Important e faptul că am izbutit să adun două mii de fugari, să-i organizez şi să-i pornesc spre linia frontului, fie chiar cu un ceas mai devreme. Da, asta are importantă. Că încă două mii de oameni vor lupta cu înverşunare împotriva hitleriştilor. În orice caz, am acceptat eroarea nu pentru că aceasta îmi gâdila vanitatea, ci numai pentru că în felul acesta îmi vedeam mai uşor realizat scopul pe care mi-l propusesem.

În împrejurări ca acestea, mari, hotărâtoare, trebuie să pui mai presus decât vanitatea şi propriile interese, interesul colectiv. Despre aceasta, mi-a vorbit de mai multe ori maistrul meu, nenea Ştefan.

— Comunistul?

— El. Dar nu numai că o spunea, ci se şi conducea în viaţă după această deviză. Altfel, nu şi-ar fi riscat viaţa, minând şlepurile domnului Portolas.

Şi spunând toate acestea, mă privi cu un aer atât de deschis, fără nici un fel de ascunzişuri, încât m-am convins de sinceritatea lui.

Dar întâmplarea a făcut ca el, căpitanul Buruiană Neagu, să nu redevină sergentul Buruiană Neagu.

Am fost de faţă – de altfel, singurul – când şi-a dat sfârşitul.

Ultimele lui cuvinte n-am să le uit niciodată:

— Mă curăţ, Petre... Simt că mă curăţ... Dar nu s-ar putea spune că nu am făcut treabă bună. Băieţii noştri s-au comportat straşnic. Tare mă mai bucur!... Asta înseamnă că ideea de a organiza un detaşament nu a fost chiar rea. Tu, Petre, m-ai ajutat. M-ai ajutat mult şi-ţi mulţumesc. Îmi pare rău că trebuie să ne despărţim, Petre, şi încă în modul acesta... Şi îmi pare rău că mor. Mult aş mai vrea să trăiesc, să apuc şi eu din lumea asta nouă, care se naşte. Tu, Petre,

nu ştiu dacă îţi dai seama că ceea ce a fost nu mai poate să fie. Îţi spun eu: o lume moare şi se naşte alta, pe care, într-un fel sau altul, fiecare din noi, ăştia, care nu ne-am născut în palate şi nici n-am huzurit, am aşteptat-o.

Da, da, Petre... Eu am să mor, dar să-ţi aduci aminte ceea ce-ţi spun. Se naşte o lume nouă, şi mie îmi pare rău, tare rău, că n-am să pot pune şi eu umărul ca ea să devină cât mai curând o realitate.

Tu, Petre, ai să trăieşti... Bagă de seamă, să nu stai deoparte ci să pui umărul cu toată nădejdea. Căci lumea asta nouă care se naşte este şi pentru voi, amărâţii de învăţători!

Sper că am izbutit să aştern pe hârtie, în legătură cu Neagu Buruiană, tot ceea ce ar putea să prezinte interes pentru dumneavoastră, ca scriitor. Cred că aceste pagini, scrise aşa cum m-am priceput, ar putea constitui materialul documentar pe baza căruia să puteţi elabora o povestire interesantă şi instructivă.

Dacă aceasta s-ar întâmpla, aş considera că mi-am îndeplinit o datorie faţă de acela care a fost prietenul şi căpitanul meu: Neagu Buruiană.

După o primă lectură, m-am aplecat pentru a doua oară cu şi mai mult interes asupra paginilor care cuprind povestea vieţii aceluia care a fost comandantul Buruiană Neagu.

Şi după această a doua lectură, mi-am păstrat convingerea iniţială că, încredinţând tiparului povestea acestei vieţi, aşa cum a fost ea scrisă de către învăţătorul Petre Catană, scopul care l-a determinat să pună mâna pe creion va fi atins cu prisosinţă.

Sper că şi cititorii, mai ales cei tineri, după ce o vor citi, îmi vor împărtăşi întru totul părerea.

CAPCANA

Dintr-o dată, greierele începu să-şi ţârâie cântecul. Sergentul Andrei Ciurea ascultă câteva clipe cu aceeaşi mare şi stranie uimire, aşa ca în fiecare seară. De trei zile de când frontul nu mai era în mişcare, în fiecare noapte, şi cam la aceeaşi oră, gângania aceea mică începea să cânte, vesel, vesel, aproape revoltător de vesel. De când se afla în linia întâi, sergentul se obişnuise cu totul, nimic nu-l mai mira. Cu ţârâitul greierului însă nu se putuse obişnui. Poate pentru că niciodată nu i-a trecut prin minte, că pe un câmp de luptă, răscolit de proiectile şi muşcat de gloanţele puştilor şi armelor automate, ar putea exista greieri.

Dar iată că greieri existau. Şi greierilor, puţin păsându-le de iadul de fier şi de foc, târziu, în crugul nopţii, când stelele parcă suiau tot mai sus şi când liniştea nu mai era tulburată decât cel mult de pocnetele răguşite ale rachetelor, se porneau să cânte. Ici unul, dincolo altul şi, ceva mai departe, înspre linia inamicului, altul.

De fiecare dată când auzea ţârâitul, îl covârşea sentimentul acela de stranie uimire. Cântecul monoton şi tremurat i se părea ca un fel de protest al vieţii. Îl asculta cu evlavioasă uimire, simţind, ca niciodată, cât de mult tânjeşte după o altfel de viaţă decât aceea pe care o ducea acum.

Dar acum, mai mult ca în celelalte daţi, îl uimi ţârâitul greierului. Pentru că nu trecuse nici o oră de când pământul părea că stă să se despice sub tirul înspăimântător al catiuşelor care veniseră să sprijine divizia de cavalerie din stânga, bombardând poziţiile hortiste.

Numai câteva clipe ascultă, fermecat, cântecul tremurat al nesocotitului greieraş. Îl frământau altfel de gânduri, care goneau departe somnul. De o săptămână se întâmpla ceva ciudat, de o săptămână oamenii nu mai erau aceiaşi, se înstrăinaseră parcă de el.

Ciurea Andrei oftă şi, pitulându-se pe fundul gropii, îşi aprinse o ţigară.

„De înşelat nu mă înşel. Hotărât, oamenii s-au înstrăinat puţin de mine. Dar de ce naiba? Unde am greşit?”

Şi trăgând cu sete din ţigara care sfârâia, începu să-şi analizeze comportamentul din ultima săptămână.

Şi în timp ce-o făcea, îi veniră în minte cuvintele tovarăşului său de la atelier:

„Ţine minte, Andrei! Un comunist trebuie să fie totdeauna un exemplu pentru ceilalţi. Numai atunci când nu văd nici o contradicţie între faptele tale şi ceea ce le spui, sunt gata să te urmeze şi să făptuiască lucruri minunate.”

Dar oricât se strădui, nu găsi să-şi reproşeze asemenea fapte care să justifice schimbarea pe care o observase în atitudinea oamenilor. Nu nedreptăţise pe careva, nu se eschivase de la greu, nu dăduse dovadă de laşitate şi nici nu-şi condusese oamenii la atac, altfel decât cu obişnuita lui prudenţă, datorită căreia înregistra totdeauna cele mai mici pierderi.

Şi cu toate acestea, oamenii se înstrăinaseră întrucâtva de el. În ochii multora citea acum un fel de reproş mut. Nu, aşa nu fuseseră niciodată oamenii lui. Chiar la început, când nu-l cunoşteau, i-au arătat mult mai multă bunăvoinţă şi îi simţise mai apropiaţi.

A primit comanda grupei cu o lună în urmă, când regimentul lor a sângerat mult în luptele pentru trecerea Mureşului. Atunci, în luptele acelea cumplite de la Oarba, prin curajul, calmul şi, darul de a redeştepta încrederea în sufletele cuprinse de îndoială şi-a câştigat dragostea nu numai a oamenilor pe care îi comanda, dar a întregului pluton, al cărui comandant a şi ajuns, după ce sublocotenentul care îl comanda a fost ucis.

În zilele acelea cumplite, Andrei Ciurea şi-a dat seama de ce fapte măreţe sunt capabili oamenii atunci când luptă pentru o cauză dreaptă. În clipele cele mai grele, când oamenii din jurul său – puţini câţi mai rămăseseră – erau istoviţi de nenumăratele atacuri, el a ştiut să le insufle îndârjirea necesară, să le menţină treză ura cumplită împotriva hoardelor hitleriste. Plutonul pe care l-a comandat a fost plutonul care a primit cele mai grele misiuni dar care a avut, relativ, cele mai puţine pierderi.

Maiorul Cameniţă, cu vocea lui emfatică de actor, care şi când nu se afla pe scenă tot acolo se credea, l-a lăudat în mai multe rânduri:

— Bravo, domnule! Ai făcut treabă bună. Asta înseamnă că voi, *tovarăşii*, vă pricepeţi nu numai la politică, dar şi în treburile militare. Personal, să ştii că mă bucur. Pentru că mie totdeauna mi-au fost simpatici *tovarăşii*!

Prin *tovarăşi*, maiorul Cameniţă înţelegea pe comunişti. Dar nu numai el. Pentru oamenii lui, de asemenea, cuvântul *tovarăş* era echivalent cu acela de *comunist*. Un echivalent pe care îl foloseau ori de câte ori discutau despre comunişti. *Tovarăşii* aveau să termine cu boierii, *tovarăşii* aveau să le dea pământ, numai *tovarăşii* erau în stare să înţeleagă nevoile lor şi să nu-i lase, cum s-ar spune, de căruţă.

De asemenea, atunci când era vorba de el, de Ciurea, nu-i spuneau pe nume decât numai când i se adresau direct. Altfel, în discuţiile lor, el era *tovarăşul*. „*Tovarăşul* a spus, *tovarăşul* a făcut, haide să întrebăm pe *tovarăşul* ce crede.”

El niciodată nu le-a spus: „Uite, eu sunt comunist!” Le-a vorbit însă despre ideologia comunistă, despre comunişti şi Partidul Comunist Român, despre crunta prigoană dezlănţuită împotriva comuniştilor de către siguranţa statului burghez, mai ales pe vremea dictaturii lui Antonescu; a căutat să-i facă să înţeleagă ce înseamnă fascism şi de ce hitlerismul trebuia zdrobit; le-a arătat pentru ce luptă partidul şi de ce trebuie ca ţărănimea muncitoare să-l sprijine.

Despre toate acestea le-a vorbit în pauzele dintre lupte.

Oamenii îl ascultau cu luare-aminte, dar şi cu mare uimire. Erau uimiţi aflând abia de la el cât de cumplit şi în câte feluri fuseseră exploataţi de boierii lor.

— Aşa-i! Uită-te, dom'le, şi mie nici că mi-a dat prin minte. Ei, de ce nu sunt eu acum acasă!... Ce-aş mai intra cu plugul în moşia lu' domnu' Stroescu al nostru! răbufnea câte unul privind cu mânie pe cei din jurul său.

Oamenii stăteau mult de vorbă, de cele mai multe ori comentând cele ce le spusese el.

Şi nu rareori se întâmpla ca vreunul să zică:

— Bă, eu asta n-am prea înţeles-o. Am să mă duc la *tovarăşul* să-mi explice încă o dată!

De când se afla pe front, nu-şi pierduse timpul. Oamenii aflaseră atâtea despre programul partidului, încât acum îl vedeau în adevărata lui lumină, începeau să aibă încredere în el şi să-l iubească.

— Lasă că le vin lor de hac *tovarăşii*. N-au să-i lase ei, *tovarăşii*, pe boieri să-şi facă şi de acum încolo mendrele.

Şi astea toate, până acum o săptămână, când, deodată, a simţit că s-au răcit şi că s-a înstrăinat de el până şi Ghiţă Căşaru.

Ghiţă Căşaru, era cel mai tânăr soldat din grupă: contingentul 1944.

Dar, în ciuda tinereţii sale, Ghiţă Căşaru era o cruce de voinic, frumos ca un haiduc şi cu o fire de om dârz, nedus prea mult la biserică. Avea o minte ageră şi o curiozitate cu care obişnuia să caute înţelesuri dincolo de ceea ce satisfăcea curiozitatea de a şti a celorlalţi. Din acest motiv, dintre toţi, pe el îl îndrăgise cel mai mult Andrei Ciurea.

Pe de altă parte – şi acesta era motivul principal pentru care îl îndrăgise, Ghiţă Căşaru mai mult decât toţi ceilalţi era dornic să cunoască în amănunţime programul *tovarăşilor*. Andrei Ciurea găsea explicaţia acestei curiozităţi în însăşi firea lui Ghiţă Căşaru: aprigă, dârză, înverşunată împotriva oricărei nedreptăţi.

— Nene Andrei, dacă am noroc să scap cu viaţă, am să mă înscriu la *tovarăşi*. Da oare, au să mă primească?

— Eu cred că au să te primească. De altfel, am să-ţi dau

şi eu o referinţă.

— Cum adică o referinţă?

— Asta înseamnă că am să chezăşuiesc că eşti un om cinstit şi că ai luptat ca un viteaz împotriva hitleriştilor.

Şi, într-adevăr, cu dragă inimă l-ar fi recomandat pe Ghiţă Căşaru pentru primirea în partid.

Ghiţă Căşaru era cel de al treilea fiu al unei văduve a cărei avere consta din două pogoane de pământ. Fraţii lui se însuraseră amândoi cu fete sărace, care nu le-au adus, ca zestre, nici măcar o prăjină de pământ. Ca să nu moară de foame, fraţii cei mari lucrau, vara, mai mult pe la alţii. Pământul lor îl lucra el cu cele două cumnate şi cu maică-sa.

Când a izbucnit războiul, i-au luat pe toţi cei trei fraţi. Acasă au rămas numai femeile. Pe Ghiţă Căşaru războiul l-a găsit făcându-şi stagiul militar. Cu instrucţia incompletă, a fost şi el trimis pe front, şi, timp de patru ani de zile, n-a scăpat în permisie, acasă, nici măcar o singură zi.

Ager la minte, repede şi-a dat seama ce însemna războiul în care fusese trimis să moară. Şi cu firea lui aprigă, dârză a acumulat multă ură în anii cât a luptat în Răsărit. Tocmai de aceea, dintre toţi, Ghiţă Căşaru se dovedea cel mai interesat în a cunoaşte ce voiau comuniştii şi cum înţelegeau ei să-i ajute pe ţăranii fără de pământ, cum era şi el.

Ei bine, până şi Ghiţă Căşaru – copilul său de suflet, cum îi plăcea să-l numească Andrei Ciurea – nu mai era acelaşi.

Şi poate că nu şi-ar fi dat atât de bine seama de aceasta, dacă nu s-ar fi întâmplat ca fruntaşul Sfat Ion să treacă la nemţi.

Că Sfat Ion dezertase, nu-i părea rău. Era fiul unui măcelar din Buzău, care ajunsese pe front numai pentru că taică-său – aşa cum singur spunea – se zgârcise la „nişte bani”, oferindu-i majorului de la biroul mobilizării cu zece mii de lei mai puţin decât pretinsese acesta ca să nu-i trimită odorul pe front.

Ajuns la partea operativă, la început, Sfat Ion s-a aranjat ca artelnic, apoi ca popotar. Dar ghinionul său a fost ca, în

funcţia de popotar să-l nemulţumească pe colonel, care dădu dispoziţia să fie trimis imediat în linia întâi. Aici, la numai o săptămână, cu primul prilej, Sfat trecu la nemţi.

Deşi nu-i părea rău după el, totuşi Andrei Ciurea nu mai avea linişte că tocmai un om din grupa pe care el o conducea dezertase. Şi frământarea lui nu se potoli nici după ce se convinse că nici comandantul său de pluton, nici comandantul de companie şi nici măcar maiorul Cameniţă, comandantul de batalion, nu acordă o importanţă prea mare acestei dezertări.

Mai ales, cuvintele maiorului ar fi putut să-l liniştească:

— Va să zică, un om al dumitale a şters-o. Nu-i nimic. Se mai întâmplă. Nu se poate să existe pădure fără uscături. De altfel, e primul caz de dezertare în batalionul nostru, de când luptăm împotriva nemţilor. Nu ca în Rusia. Asta ştii ce înseamnă? Înseamnă că n-am ştiut să preţuim poporul. L-am subapreciat, l-am dispreţuit. Rezultatul? Se cunoaşte. Ei bine, află, domnule, că secretul guvernării constă în a şti să pătrunzi până în sufletul poporului.

Când maiorul Cameniţă se pornea să ţină asemenea discursuri, pe Ciurea Andrei începea să-l doară capul. Cu toate că-i arăta multă bunăvoinţă, şi în ciuda faptului că maiorul, prin tot ceea ce spunea, părea a fi un ofiţer cu avansate convingeri democratice, lui Andrei Ciurea îi era profund antipatic. Antipatia era instinctivă, deoarece, concret, nu avea ce să-i reproşeze.

Ofiţerii din batalion ţineau la el, iar soldaţii îl urau mai puţin pentru că, din când în când, noaptea, se încumeta să vină până în şanţul sau gropile lor. Cel mai des li s-a întâmplat să-l vadă pe maior oamenii din plutonul comandat de locotenentul Bobocea. E drept, maiorul se oprea în adăpostul locotenentului Bobocea şi nu mai ajungea până la ei. Dar, oricum, se chema că venea totuşi până acolo.

Chiar în ziua aceea, Andrei Ciurea, intrând în adăpostul locotenentului, dăduse peste maior.

Maiorul, care părea mai bine dispus ca de obicei, catadicsise chiar să glumească:

— Ei, tot eşti necăjit din pricina păcătosului ala de fruntaş? Cum îl chema?

— Sfat Ion, domnule maior.

— Auzi, ce nume! Numai un om lipsit cu desăvârşire de simţul ridicolului poate să poarte un asemenea nume caraghios, fără să-i vină în minte să şi-l schimbe.

Părăsind adăpostul locotenentului, Andrei Ciurea se dusese să-l caute pe Ghiţă Căşaru. În ciuda faptului că nici maiorul şi nici locotenentul nu dădeau vreo importanţă dezertării lui Sfat, totuşi, el nu se putea împăca de fel cu gândul că cineva dezertase la nemţi, trecând pe sub nasul pândarilor, fără ca vreunul dintre ei să prindă de veste. Şi aceasta părea cu atât mai ciudat, cu cât Sfat nici nu avea o experienţă îndelungată a frontului pe care s-o folosească pentru a păcăli pe pândari.

De fapt, păcălise numai pe unul dintre ei, anume pe pândarul grupei lui. Fiindcă era greu de presupus că Sfat se hazardase să treacă prin altă parte. Or, în acest caz, cel păcălit fusese Ghiţă Căşaru, pentru că el fusese pândar în noaptea când dezertase Sfat.

Cu Ghiţă Căşaru mai stătuse de vorbă în legătură cu dezertarea lui Sfat, dar fără să ajungă la o concluzie mulţumitoare. Căşaru, pe de o parte susţinea sus şi tare că nu-l furase o clipă somnul, dar pe de altă parte, nu excludea posibilitatea ca totuşi Sfat să fi trecut fără să-l fi simţit.

De aceea, plecând de la locotenent, şi fiindcă maiorul îi reamintise de dezertarea lui Sfat, se dusese să-l caute pe Ghiţă Căşaru. L-a găsit într-o groapă tăifăsuind cu un alt soldat. L-a luat în groapă la el şi din una în alta, ca din întâmplare, a adus vorba şi de Sfat.

Numai că de data asta, atitudinea lui Ghiţă Căşaru îl uimi şi-l îngrijoră în acelaşi timp.

— Măi, Ghiţă, măi! Nu înţeleg cum a putut să treacă păcătosul ala de Sfat fără ca cineva să-l simtă.

— Uite că a putut! replică prompt şi cu răceală Ghiţă Căşaru. Omu’ dracului!

— ...Şi tu, ce mai pândar!... Ţi-a trecut pe sub nas, fără

să-l simţi măcar.

— Brava lui! Băiat deştept, nu ca noi...

— Cum, adică, nu ca voi?

— Adicătelea proşti ca noi. Că am face şi noi ca el, dacă n-am fi proşti.

— Cum poţi vorbi aşa, măi Ghiţă? Numai pentru cuvintele astea şi ai merita să fii împuşcat.

Dar Ghiţă Căşaru se repezi cu gura:

— Şi ce dacă? Până la urmă, parcă scapă vreunul dintre noi cu pielea negăurită? Nu scapă!...

— Ce s-a întâmplat cu tine, măi Ghiţă? Nu te mai recunosc. Măi, băiete, măi, vorbeşti de parcă ai fi bătut în cap. Haide, spune mai bine cine te-a „descântat”?

— Dă-mi pace, nene Andrei, că nu m-a descântat nimeni. M-am săturat, mi-e lehamite de atâta război.

— Şi cu hitleriştii ce facem?

— Ce ştiu! Să lupte şi alţii. Mie mi-e destul. Noi murim aici şi în ţară...

— Ce-i în ţară?

— Lasă, că ştii ’mneata!

— Nu ştiu! Lămureşte-mă şi pe mine.

— Adicătelea, nu ştii că nici vorbă nu-i să ne dea pământ?

— Mă Ghiţă! Eu te credeam stejar şi când colo eşti un biet plopşor pe care îl clatină, încolo şi-ncoace, adierea cea mai mică. Cu oameni ca tine crezi tu că vom putea scăpa de capitalişti şi de moşieri?

— Lasă-mă în plata domnului, nea Andrei, că m-am cam dumirit eu cum vine treaba.

Şi, ieşind din groapă, plecă să se culce.

Andrei Ciurea îl lăsă să plece. Acum îi era clar că oamenii căzuseră sub o influenţă rea. De altfel, nu era chiar de mirare. Propaganda duşmănoasă încerca pe diferite căi să strecoare îndoiala în sufletul oamenilor, să-i împingă la defetism, la dezertare. Cele mai absurde zvonuri circulau în legătură cu evenimentele internaţionale, dar mai ales cu situaţia din ţară. Toate aceste zvonuri mincinoase, calomnioase, ajungeau şi la urechile lui, de cele mai multe

ori prin intermediul oamenilor din pluton, care veneau să-l întrebe ce este adevărat din ceea ce se zvoneşte. Oamenii aveau încredere în el, îl ascultau cu luare-aminte şi totdeauna izbutea să-i convingă oricât de absurde erau zvonurile.

Iată, însă, că de data asta, altcineva izbutise să exercite o influenţă mai mare asupra lor. Acum ei se îndepărtaseră de el, îl priveau cu neîncredere. Până şi Căşaru i se arătase ostil.

„Blestemaţii!” se trezi vorbindu-şi sieşi, tare. Cine ştie ce minciuni afurisite au mai scornit.

Andrei Ciurea îşi aprinse încă o ţigară. Greierele îşi molcomise ţârâitul. Undeva, în stânga, răbufni o împuşcătură. Doar una singură, apoi liniştea birui din nou. Numai în urmă, departe, se auzea vag, dacă nu cumva era o părere, huruitul unei coloane de căruţe. Trase câteva fumuri din ţigară, apoi o strivi sub bocanc. Era furios, dar în acelaşi timp neliniştit. Furios, ştia de ce este. Din pricina lui Căşaru, care îşi putuse pleca urechea cine ştie la ce zvonuri absurde. În schimb, nu-şi putea explica de ce era neliniştit. Neliniştea o simţea, mai curând, ca un fel de presimţire a unei primejdii.

„Ce dracu se petrece cu mine? Mai, mai să cred că începe să-mi dea târcoale frica.”

Şi furios pe sine însuşi, trecându-şi cureaua automatului pe după gât, ieşi din groapă.

Noaptea era neagră. Luna încă nu se arătase. În gropi, oamenii dormeau sau numai se căzneau să doarmă. Cu paşi de pisică, se îndreptă către amplasamentul puştii-mitraliere. În spatele ei, Stan, cel mai bun mitralior din pluton, dormea şi sforăia. Sforăia, gemea prin somn şi scrâşnea.

„Parcă s-ar lupta în somn cu balauri!” îşi spuse, înveselit pentru o clipă.

Făcu vreo câţiva paşi în direcţia pândarului, cu intenţia de a controla dacă nu cumva îl furase somnul şi pe acesta. În urma discuţiei cu Căşaru, controlul se impunea cu necesitate. I se părea extrem de grav că până şi acesta

ajunsese să justifice dezertarea lui Sfat. Or, dacă lucrurile ajunseseră atât de departe, se putea foarte bine întâmpla ca în chiar noaptea aceea, sau în cele următoare, şi altcineva să ia urma lui Sfat.

În mod normal, ar fi trebuit să se ducă şi să-i destăinuie comandantului său de pluton temerea sa. Totuşi, nu se putea hotărî.

„Dracu să-l ia de mutălău! îşi spuse. Când se uită la mine, am impresia că mă priveşte un şarpe.”

Şi fiindcă nu se putu hotărî să se ducă la locotenent, porni să inspecteze pândarul.

*

Locotenentul Bobocea Silviu stătea culcat pe aşternutul de paie, cu mâinile sub cap, cu ochii închişi şi încerca să doarmă. De paie făcuse rost ordonanţa lui, soldatul Marin. Tot Marin îi meşterise şi adăpostul: o groapă adâncă, dreptunghiulară, al cărei acoperiş îl formau câţiva pari, găbjiţi cine ştie de pe unde, peste care pusese mult pământ. Împotriva unui proiectil de greu, adăpostul nu făcea doi bani. Rezista însă la un brand mijlociu.

O noapte întreagă – noaptea trecută – ordonanţa muncise la adăpost. Acum dormea. Dormea cu faţa în sus, la capătul celălalt al adăpostului. Din când în când, începea să sforăie, dar, ca şi când şi-ar fi dat seama prin somn că sforăitul său nu putea să facă plăcere locotenentului, brusc se întrerupea, pentru ca, o clipă mai târziu, din nou să reînceapă.

Locotenentul Bobocea încerca să doarmă, dar nu izbutea, cu toate că îşi simţea capul greu, de parcă ar fi chefuit o noapte întreagă. În adăpost aerul era înăbuşitor.

„Nespălaţii dracului! Le put picioarele, le put hainele, totul pute pe ei. Mârlanii ăştia nu s-au spălat de când i-a vârât popa în cristelniţă.”

Recunoştea că nici el nu se spălase cam de multişor pe picioare, dar refuza să admită că şi picioarele lui ar putea să pută. Nu, picioarele lui nu puţeau. Numai ale lui Marin. Şi

apoi el, dacă nu se spălase pe picioare, aceasta se datora faptului că nu avusese cum să se spele. Pe când bestia de Marin nu s-ar fi spălat chiar dacă ar fi avut posibilitatea s-o facă. Parcă el nu ştie! Dacă ai lui, chiar după ce deveniseră oameni cu stare, tot continuau să aibă oroare de săpun, atunci de ce să se mai mire de sărăntoci ca de-alde Marin? Soră-şi, Ileana, până ce au dat-o la pension, la *Sancta Maria*, nu-i mişunau păduchii în cosiţele ca secara?

Locotenentul Bobocea îşi aprinse o ţigară furios că-i vin în minte tocmai asemenea aduceri-aminte. Marin se întinsese pe spate, şi acum sforăia în lege. Ciudat mai sforăia! Parcă i-ar fi cântat o drâmbă sub omuşor.

„Cum poate să doarmă bestia asta, fără să-i pese de nimic?”

Cuprins de furie, vru să se scoale şi să-l lovească în coastă cu vârful bocancului. Se stăpâni, însă, la timp.

„Nu trebuie să-mi dau în petic. Trebuie să am răbdare. Doamne, şi ce poftă am să-l stâlcesc în bătaie pe mârlanul ăsta împuţit!...”

Îşi simţea gura, aşa, de parcă şi-ar fi clătit-o cu leşie. Totuşi, duse la gură bidonul cu rom şi sorbi câteva înghiţituri.

...Şi din nou o văzu pe Ilenuţa căinindu-se că nu poate scăpa de păduchi.

Iabraşă fată şi Ilenuţa asta. Făcuse ce făcuse şi pusese mâna pe un soţ, boier sadea, mezinul Stănceştilor. Pe bătrâni i-a mutat la oraş. Nu i-a lăsat să vândă pământul ci, dimpotrivă, i-a îndemnat să mai cumpere. Astfel şi-au rotunjit o moşioară de două sute de hectare. Tot ea le-a dat ideea să-şi clădească frumuseţea de conac şi să-şi pună administrator.

Vara, când plecau cu toţii la moşie, greu le venea femeilor din sat să creadă că doamna gătită şi sulemenită, care în loc să îmbătrânească întinerea, era una şi aceeaşi cu Anica, muierea fostului chiabur Niculai Bobocea – în prezent mare moşier – şi fata lui Paraschiv Cobelete, jitarul satului.

— Ce zici, fa, de Anica lui Neculai? Parcă a fătat-o mă-sa

boieroaică.

— O fi fătat-o, mai ştii? Că maică-sii, muierea jitarului, dumnezeu s-o ierte, i se dusese vestea în şapte sate de frumoasă şi rea de muscă ce era. Crezi că a rămas boier sau surtucar prin împrejurimi care să nu fi trecut pe la strunga ei? Ferit-a sfântul!

— Dar de Neculai, ce zici? Ai putea jura că în viaţa lui n-a puţit a cojoc de oaie. Ca mâine îl vezi şi pe-asta deputat.

— Facă-l şi ministru! Parcă pentru noi îl fac? Ei între ei se fac deputaţi şi miniştri. Se ajută între ei, că doar numai aşa pot să ne apese şi să ne ia şapte piei – arză-i-ar focul şi nu i-ar mai răbda pământul!

El, Silviu Bobocea, afla ce vorbeau oamenii despre ai lui, trăgând cu urechea la flecăreala slugilor, sau ispitind cu bomboane pe vreun băieţaş de vârsta lui.

Încă din copilărie rămăsese cu două mari pasiuni: dulciurile şi curiozitatea bolnăvicioasă de a afla secretele oamenilor. Ce afla, însă, păstra pentru sine. Nu purta vorba mai departe şi nici nu duşmănea pe cei care îi vorbeau de rău părinţii. Faptul că ştia, că izbutise să afle îl satisfăcea. Nimeni nu-l întrecea în dibăcia de a asculta pe la uşi, sau de a se strecura, pe nesimţite, în spatele oamenilor, să asculte ce vorbesc şi pe urmă să dispară fără ca cineva să prindă de veste. Dar nu era mai puţin dibaci în a trage pe alţii de limbă. Vrând, nevrând, cei pe care el îi ispitea cu întrebări sfârşeau prin a-i destăinui tot ceea ce ştiau.

Din aceste motive, la şcoală nu-l iubiseră nici colegii şi nici profesorii. Îl porecliseră *Javert*[2] şi se feriseră de el. Intuindu-i firea, rece, calculată, incapabilă de o pasiune adevărată, tocmai fiindcă avea două, nici femeile nu se prăpădeau după el, deşi avea un fizic mai mult decât agreabil.

Pe front, ajunsese fiindcă îşi pusese în gând să ia „Mihai Viteazu”. Ştiind că nimeni nu-l iubeşte şi că natura nu-l înzestrase cu nici una din calităţile cu care ar fi putut câştiga, dacă nu dragostea cel puţin stima semenilor săi, se ambiţionase să impună celor din lumea în care se învârtea

[2] Personaj din „Mizerabilii” lui Victor Hugo (n. r.).

prin această înaltă decoraţie.

Poate, dacă părinţii lui l-ar fi iubit, cât de cât, chiar împotriva voinţei sale, l-ar fi scăpat de linia întâi. Soră-sa, Ilenuţa, numai un deget să fi mişcat şi el ar fi ajuns imediat mai înapoia frontului, la postul de comandă al vreunei divizii sau, şi mai în urmă, la comandamentul etapelor. El însă nu le-a cerut şi lor nici nu le-a trecut prin minte să intervină pentru el.

Ambiţia de a lua „Mihai Viteazu” fusese de altfel alimentată şi de convingerea că războiul nu va dura mult. Fusese încredinţat că numai în câteva luni formidabila maşină de război germană va da asemenea lovituri sovieticilor, încât îi va sili să capituleze necondiţionat. Pe de altă parte, îşi făcuse calculul – ulterior se convinsese că fusese un calcul greşit – că participarea la războiul din Răsărit a armatei române – ţinând seama de forţele care se înfruntau – nu putea fi decât simbolică. După socoteala lui, în asemenea condiţii favorabile – chiar cu riscul unei răni – a pune mâna pe „Mihai Viteazu” nu i se părea un sacrificiu prea mare.

Dar atunci când, în deliberarea cu sine însuşi, se hotărâse pentru front, nu cunoscuse o trăsătură esenţială a firii sale: că e un laş, un fricos. De lucrul acesta îşi dăduse seama abia pe front. A fost prima dezamăgire. Cea de-a doua nu întârziase nici ea. Numai după câteva săptămâni se convinsese că prezenţa armatelor lui Antonescu pe front nu era, aşa cum sperase, o prezenţă doar simbolică şi că războiul despre care crezuse că va fi un război-fulger, se anunţa a fi unul de lungă durată şi nebănuit de sângeros.

Datorită tuturor acestor cauze, entuziasmul său pentru „Mihai Viteazu” sucombase repede. În locul entuziasmului, nu mai rămăsese decât frica, mare, teribilă, că ar putea să moară ucis de vreun glonte, sfârtecat de vreun proiectil.

În mod normal, în faţa acestei descoperiri, locotenentul Bobocea ar fi trebuit să facă apel la ai lui, ca să-l scoată, cu orice preţ, din prima linie. Totuşi n-o făcuse. Şi n-o făcuse pentru că abia cu acest prilej descoperise cât de fără limită îi era orgoliul.

Niciodată, de când se ştia, nu izbutise să se facă iubit. Nu-l iubeau ai lui, nu-l iubiseră colegii de şcoală militară, nu-l simpatizaseră camarazii de regiment şi, pe front, nici unul din ofiţerii companiei – activi sau de rezervă – nu-i căutau prietenia.

Dar, pe măsură ce constatase că oamenii nu-l iubesc, în aceeaşi măsură începuse să se iubească pe sine însuşi. Datorită unei ciudate însuşiri de a se mistifica, ajunsese să considere propriile sale defecte drept calităţi. Aşa, spre pilda, faptul că izbutea să afle tot felul de secrete ale altora îl făcea să se creadă superior celorlalţi oameni. De asemenea, faptul că niciodată nu căuta să folosească în scopuri personale ceea ce afla, credea că-i dă dreptul de a se considera mai bun decât marea majoritate a semenilor săi.

Şi astfel, de nimeni iubit, dar iubindu-se pe sine, an de an devenise mai orgolios.

Pe de altă parte, datorită aceluiaşi orgoliu, izbutea destul de bine să-şi ascundă cumplita frică faţă de moarte. În general, era considerat ca un ofiţer capabil, care însă îşi teme viaţa într-un mod puţin cam exagerat. Dar această exagerare nu îmbrăca în nici un caz forme degradante. Nimeni însă nu-i bănuia marea, nemăsurata lui laşitate.

Şi, într-adevăr, pe cât de mare, de copleşitoare îi era frica, pe atât de mari eforturi făcea ca ceilalţi, şi în special oamenii săi, să nu observe. Nimic nu-l irita mai mult decât atunci când simţea că altcineva sesizează cât de laş este. Pe acela începea să-l urască de moarte şi nu-l cruţa.

Cât priveşte comportamentul său faţă de oamenii pe care îi comanda, n-a fost mereu acelaşi. În primele luni ale războiului, a căutat să şi-i apropie, dar numai din calcul. Îşi spusese că va putea ajunge cu atât mai repede la „Mihai Viteazu”, cu cât oamenii săi vor fi dispuşi să-şi rişte viaţa mai mult decât ar fi necesar. Şi fusese încredinţat că oamenii săi o vor face dacă se va purta bine cu ei.

Până a nu izbucni războiul, locotenentul Bobocea fusese considerat drept cel mai câinos ofiţer pe întreaga garnizoană. La instrucţie, atâta îi plăcuse să-şi muncească

şi să-şi snopească oamenii, încât mulţi îşi luau câmpii, dezertau. De altfel, procentul cel mai mare de? dezertori, pe întreaga garnizoană, îl dăduse, an după an, plutonul pe care îl comandase el.

Oamenii îl porecliseră „turbatu”, şi locotenentul Bobocea, care aflase de poreclă – aşa cum afla de atâtea alte lucruri – nu se supărase. Dimpotrivă, văzuse în poreclă o dovadă că în relaţiile sale cu oamenii se comporta în raport direct cu dispreţul pe care îl nutrea faţă de *mârlanii* lui.

Pe front, schimbându-şi comportamentul faţă de oameni, fusese convins că avea să le câştige, dacă nu dragostea, în orice caz recunoştinţa.

„Mârlanii!... Drept recunoştinţă, şi tălpile au să mi le sărute.”

Dar se convinsese repede că se înşelase. Oamenii nici nu începură să ţină la el şi nici nu se simţiră obligaţi cu recunoştinţa. Continuară să-l urască şi să-l dispreţuiască.

„Turbatul dracului!... Se poartă acum cu mănuşi, fiindcă îi este teamă să nu-l achite careva dintre noi, în timpul vreunui atac.”

Constatarea că oamenii săi, în loc să-i fie recunoscători fiindcă nu-i mai snopea, îl dispreţuiesc, constitui premisa unei alte descoperiri. Anume, că el, care toată viaţa lui fusese un singuratic, dintr-o dată începuse să sufere din pricina singurătăţii, să simtă cum aceasta îl roade pe dinăuntru, ca un fel de lepră a sufletului.

Şi atunci începu să-şi urască şi mai mult oamenii. Ar fi vrut să-i ştie strânşi în jurul său, în nopţile când în sector era linişte, gata să-i soarbă fiecare cuvânt de pe buze. Nutrea atâta dispreţ faţă de oamenii săi, încât era convins că dacă ar începe să le povestească, ei, mârlanii, ar trebui să-l asculte cu gura căscată.

Dar oamenii continuau să se ţină departe şi să-l urască nu numai pentru câinoşenia lui, ci pentru că acum înţelegeau că ofiţerul lor dorise şi dorea războiul acesta despre care ei se convingeau, cu fiecare zi care trecea, cât de nedrept şi de necinstit este.

„Degeaba! îşi spunea el. Oricât de civilizat mă port cu

mârlanii ăştia, nu ţin la mine. Dacă mâine se întâmplă să fiu rănit, sunt în stare să mă lase în drum, fără să-mi întindă o mână de ajutor."

Doar perspectiva aceasta şi era suficient ca să-i urască şi mai mult. Îi ura pe toţi, fără deosebire, dar mai ales îi ura pe aceia pe care îi simţea mai dârji, mai clonţoşi, mai în stare să-i plătească cine ştie ce poliţe vechi. Pe aceştia i-ar fi ucis cu mâna lui, fără nici un fel de scrupule. Dar cum lucrul acesta nu era o treabă chiar atât de uşoară, indirect tot în braţele morţii îi zvârlea, încredinţându-le misiuni dintre cele mai primejdioase. Şi cum nici unul dintre ei nu era de fier, azi unul, mâine altul, până la urmă, cu toţii sfârşeau prin a fi ucişi.

Numai că, spre marea furie a locotenentului, în locul celor ucişi rămâneau destui care să-l înfrunte. În privirile întunecate ale acestora el descifra nu numai dispreţ ci şi o ameninţare tulbure care îl înfricoşa tocmai pentru că nu-i înţelegea încă tâlcul adevărat.

Faţă de politică, locotenentul Bobocea nu manifestase vreun interes deosebit. Ea nu-l atrăsese nici măcar din punctul de vedere al posibilităţilor pe care i le putea oferi de a urca în ierarhia socială. (Şi exemple avea doar în familie. Tatăl său, fostul bogătan care abia ştia să se iscălească, ajunsese deputat şi temut într-un întreg judeţ, iar cumnatu-său, soţul Ilenuţei, fusese în două rânduri ministru.)

Cu toate acestea, atunci când a izbucnit războiul împotriva Uniunii Sovietice, a *simţit* că el trebuie să fie de acord cu acest război. Molipsit de entuziasmul celor din lumea lui, care scontau pe o victorie fulgerătoare a blindatelor lui Hitler, îşi făcuse următorul calcul: oricât de hămesită era Germania lui Hitler, totuşi, la împărţirea prăzii, va fi imposibil ca România să nu se înfrupte şi ea măcar cu un oscior. Or, la imensitatea aceea de ţară, un oscior avea să însemne teritorii anexate, teritorii care, fără îndoială, aveau să fie împărţite acelora care în interiorul ţării aveau în mână pâinea şi cuţitul. Şi pe lângă „Mihai Viteazu" – ca un deziderat imediat – se gândise şi la un

altul, ceva mai îndepărtat, după război, la împărţirea prăzii: o moşioară de câteva sute de hectare. Perspectiva de a deveni moşier îi surâsese teribil de ispititor. Se închipuise ducând o existenţă de senior, puţin excentric, într-un climat deosebit de cel din ţară, adulat, poate chiar iubit.

Când însă începură înfrângerile, cu el se petrecu următorul fenomen: fiecare nouă înfrângere îl durea şi îl înfuria în egală măsură. Îl durea, fiindcă simţea că sunt în joc propriile lui interese, şi îl înfuria, pentru că nu-şi putea explica înfrângerile.

În schimb, fu un nou prilej să-şi urască oamenii. Pentru că, dacă pe el fiecare nouă înfrângere îl durea şi îl deznădăjduia, în schimb, pe ei îi bucura. Şi nu numai pe ei, oamenii lui. Locotenentul Bobocea îşi dădea seama că sutele şi miile de soldaţi români se bucurau după fiecare nouă înfrângere.

Rare au fost cazurile în istorie când o armată să se bucure de propriile ei înfrângeri. Totuşi, aceasta era realitatea. Sutele şi miile de oameni simpli care alcătuiau armata română, se bucurau şi de înfrângerea de la Stalingrad şi de încercuirea dè la Cotul Donului, şi de toate celelalte înfrângeri, în Caucaz, în Crimeea etc.

Şi fiindcă locotenentul Bobocea îşi dădea seama de acest lucru, găsea un motiv în plus să-i urască. De fapt, acesta era motivul principal. Îi mai ura, pentru că, acum, când *simţea* că începeau să fie în joc propriile sale interese, ei, „mârlanii”, se bucurau.

Îi ura nu ca soldaţi, ci prin ceea ce reprezentau ei, dincolo de uniforma militară. Îi ura ca reprezentanţi ai unei lumi opuse lumii lui, o lume pe care o dispreţuise, dar de care, acum, când o simţea bucurându-se de înfrângeri, începea să-i fie teamă.

Toate acestea aveau să-i devină mai clare abia după ce avea să se împrietenească bine cu maiorul Cameniţă.

Şi tot maiorul Cameniţă avea să-i dea soluţia de a ieşi din angrenajul în care era prins, împotriva voinţei sale.

*

Locotenentul Bobocea aproape golise de rom bidonul când se strecură în adăpost maiorul Cameniţă.

Uşor ameţit, se ridică anevoie:

— Am onoarea să vă salut, domnule maior!

— Bună, Bobocea, bună! Ce e nou la tine în sector?

— Nimic deosebit!... Linişte!...

— Linişte! Hm!... Linişte! Ei bine, află...

În clipa aceea, vocea sonoră a maiorului avu darul să-l trezească din somn pe Marin.

— Să trăiţi, domn' maior!

Şi buimac de somn, în sforţarea de a lua reglementara poziţie de drepţi, se bălăbăni câteva clipe ca. o limbă de pendul.

— Bună seara, măi băiete! Ţi-am stricat somnul, nu?

— Dormeam, să trăiţi! replică soldatul cu jumătate de gură, temându-se că ar putea scăpa ceva care să-l supere pe ofiţer.

Maiorul Cameniţă, cu mâinile la spate, îl măsură din cap până în picioare cu un aer amuzat şi cu o privire dispreţuitoare, pe care însă Marin nu se pricepea s-o sesizeze.

— Măi Marinică, măi, de ce v-o fi plăcând vouă, soldaţilor, aşa de mult să dormiţi?

Soldatul, cu ochii în pământ, tăcu. În sinea lui se întreba cu ce se făcuse vinovat dacă dormise, dar nu îndrăzni să-şi exprime tare nedumerirea.

— Nu-mi răspunzi, Marinică? insistă maiorul. De ce v-o fi plăcând vouă să dormiţi atât?

Întrebarea maiorului sună clară, inchizitorială.

— Păi... dormim când suntem trudiţi. Eu, domn' maior...

Dar maiorul nu-l lăsă să continue.

— Ce tot spui tu, măi Marinică! Soldatul român dacă e lăsat să doarmă, poate dormi neîntrerupt şi douăzeci şi patru de ore. Alta e explicaţia, măi Marinică. la mai gândeşte-te!...

Soldatul privea în pământ vădit încurcat. Se cunoştea că nu e dispus să dea curs invitaţiei maiorului de a se „gândi".

— Ei? îl chestionă maiorul după câteva clipe.

— Ce ştiu eu, domn’ maior!

— Dragul meu! Dragul meu! exclamă maiorul pocnindu-şi degetele. Gestul era afectat, cum afectată îi era şi vocea. Păi, tocmai răspunsul pe care l-ai dat conţine soluţia problemei. Creierul, dragul meu! Pricepi? Ei, dar mi se pare că nu e o treabă chiar atât de uşoară. Lasă, am să-ţi explic altă dată. Acuma te invit să te duci să-ţi continui somnul în altă parte. Eu am de discutat ceva cu domnul locotenent. Ceva confidenţial, adică ceva secret.

Soldatul se grăbi să părăsească adăpostul, bucuros că scapă de întrebările maiorului.

Maiorul Cameniţă privi câteva clipe în urma lui.

— Telefonul funcţionează? întrebă căutându-se prin buzunare după o ţigară.

— Desigur!

— Am lăsat vorbă să-mi dea legătura aici la tine dacă mă caută colonelul. Dar aş prefera să nu mă caute.

— De ce?

— Simplu... Nu poate să mă caute decât pentru un singur motiv: ca să-mi comunice că mâine atacăm.

— Ar fi îngrozitor! După ce am pregătit totul.

— Nu cred totuşi să ne mişcăm aşa de repede. Cât priveşte data pe care am hotărât-o, sper că n-am procedat rău. Ştii, n-aş vrea să mă trezesc cu vreun glonte, tocmai acum, la spartul târgului.

— Da, da, aveţi dreptate, domnule maior! fu repede de acord locotenentul Bobocea. Gândul că ar putea muri tocmai acum îl făcu să simtă în spate un fior rece.

— În oameni doar nu putem avea încredere.

— Nici n-avem nevoie de încrederea lor, se îndârji locotenentul Bobocea. Îi vom păcăli. Aşa, ca pe Beldie.

— Pe Beldie îl avem în buzunar. Bietul de el! E cam sărac cu duhul. Aşa că... Măi Bobocea, mare prost ai fost! Ce dracu cauţi tu, cu talentul tău, în linia întâi?

— Întâmplarea, domnule maior. Apoi, poate un orgoliu prost înţeles.

— Dumneata nu-ţi dai seama ce comoară de om eşti!

— Exageraţi, domnule maior! protestă locotenentul, măgulit însă de laudele maiorului. De altfel, cum ar fi putut rezista tentaţiei de a-l crede, când maiorul era primul om care găsea cuvinte de apreciere la adresa lui, şi încă superlative.

— Dar nu exagerez de loc. Uită-te la el!... Un om care se pricepe atât de bine să tragă oamenii de limbă, ca să le afle secretele, de patru ani stă în linia întâi. Păi bine, domnule, nu-ţi dai seama ce forţă formidabilă ai fi putut deveni! Pus în anumite condiţii favorabile, dumneata ai fi avut în buzunarul dumitale toate personalităţile ţării.

Dragă Bobocea, mă felicit că te-am putut cunoaşte mai îndeaproape, şi sesiza marele dumitale talent. Cred că una din dovezile cele mai categorice ale talentului dumitale o constituie dibăcia cu care ai ştiut să afli... buba lui Sfat.

— ...Şi când mă gândesc, domnule maior, că mi-a mărturisit singur.

— Păi tocmai într-asta constă talentul dumitale. Acum, el ne slujeşte, pentru că se slujeşte!

— În definitiv, el are mai multe motive decât mine să se teamă.

Maiorul Cameniţă îl privi compătimitor parcă. În lumina slabă a felinarului, chipul prelung al maiorului părea nefiresc, îmbătrânit.

— Aşa crezi? Ia să vedem ce ar fi avut el de pierdut? Viaţa? Puţin probabil. I-ar fi dat nişte ani de închisoare. Dumneata însă...

— Pe mine n-au nici un motiv să mă închidă, se grăbi să precizeze locotenentul Bobocea.

— Într-adevăr, nu văd de ce te-ar închide. Totuşi, dumneata ar trebui să te temi mult mai mult de... de *ziua de mâine*. Dragul meu, a fost o vreme când cărţile m-au interesat. Pe atunci am citit câte ceva şi despre bolşevism. Da, pe vremea aceea, citeam mult şi visam să mă fac actor. Dacă ai să mă întrebi ce legătură există între interesul pentru lectură şi actorie, n-aş putea să-ţi răspund. Dar, probabil, tocmai pentru că nu există nici o legătură, nu am putut ajunge actor.

— În schimb, v-aţi făcut ofiţer.

— Mai exact, cred, că ar trebui să spui că am *ajuns* ofiţer.

— Este vreo deosebire?

Maiorul râse cu râsul lui „simulat”, de actor.

— Foarte mare!... Nu m-am *făcut* ci am *ajuns* ofiţer. Dacă aş accepta formularea dumitale, ar însemna să accept că a fost o acţiune deliberată, că de fapt m-am străduit, depunând eforturi, ca să pot îmbrăţişa cariera militară.

Realitatea e însă alta: *am ajuns* ofiţer. Puteam tot aşa de bine să ajung avocat, profesor, sau simplu vardist de stradă. Asta înseamnă că, dacă am ajuns ofiţer, faptul se datorează pur şi simplu hazardului.

Ei, dar, cum dracu am ajuns să-ţi spun toate astea? În definitiv, despre ce vorbeam?

— Că, pe vremuri, aţi citit câte ceva şi despre bolşevism.

— Exact! se lumină maiorul. Pe baza acelor lecturi, ascultă ce-ţi prezic. În primul rând, dumneata şi ai dumitale veţi pierde moşia. În al doilea rând, vei fi scos din cadrele armatei. Cred că citeşti ziarele care vin din ţară. Acolo se vorbeşte de „armata poporului”. Nu vei fi crezând că poate fi concepută o armată a poporului în rândurile căreia să figureze ofiţeri – fii de moşieri.

Vei simţi, cu alte cuvinte, pe propria-ţi piele ce înseamnă dictatura proletariatului.

Locotenentul Bobocea oftă:

— Mi-aţi mai vorbit despre asta. Deşi, să mă bată dumnezeu dacă înţeleg ce poate să însemne această dictatură a proletariatului.

— Păi cele ce ţi-am prezis că te aşteaptă înseamnă tocmai aplicarea dictaturii proletariatului. Dictatura proletariatului înseamnă că din vârful piramidei vei ajunge undeva jos de tot, înseamnă că dacă nu ai să crăpi de foame, ai să câştigi un salariu, făcând probabil o muncă manuală de rând pe care acum o deteşti. Dictatura proletariatului mai înseamnă pentru dumneata... tot ceea ce poate fi mai rău.

Şi în acest caz, am avut dreptate atunci când ţi-am spus că dumneata ai mai multe motive să te temi de ceea ce îţi

rezervă viitorul.

Locotenentul Bobocea nu răspunse. Se mulţumi să dea din cap afirmativ şi să ofteze. Pe urmă, instinctiv, duse la gură bidonul. Dar fiindcă bidonul era gol, îl zvârli izbindu-l de perete.

— Greu mai trece timpul. Până mâine noapte parcă ar fi o veşnicie.

Maiorul Cameniţă îşi trecu palma peste obraji absolut fără motiv – un fel de tic actoricesc – apoi întrebă:

— Te-ai gândit pe cine să pui mâine noapte pândar?

— M-am gândit. În afară de Beldie, nu văd pe altcineva.

Maiorul strâmbă din nas:

— Nu-i o soluţie foarte fericită! De Beldie s-ar putea să avem nevoie pentru o altă treabă.

— În altcineva nu pot avea încredere. Mă tem. Mă tem din pricina bolşevicului de Ciurea. Ce ghinion să-l am tocmai la mine în pluton!... Şi cât am căutat să mă scap de el! N-a fost misiune mai plină de primejdii, în care să nu-l fi trimis pe el. Dar parcă-i dracu gol. Glontele nu se atinge de el. Vă repet, mi-e teamă ca nu cumva blestematul ăsta de Ciurea să miroasă ceva şi să ne încurce socotelile.

Maiorul chicoti din nou cu râsul lui afectat de actor:

— Va trebui să luăm măsuri, dragul meu, ca Ciurea să nu ne încurce socotelile. De aceea ţi-am spus, mai adineauri, că s-ar putea să avem nevoie de Beldie pentru o altă treabă.

— Pentru o asemenea treabă m-aş angaja eu.

Maiorul îl privi aproape admirativ. Hotărât, nu se aştepta la un asemenea răspuns.

— Da? Dragă Bobocea, eşti omul surprizelor. Şi eu care credeam că te cunosc bine...

Trebuie să ştii că eu nu m-am gândit la o asemenea rezolvare. Dar, poate, va trebui să acceptăm şi o asemenea soluţie. Dumneata ai dreptate. Totul depinde de pândar. Aşa că până la urmă, tot pe Beldie va trebui să ne bazăm. Dacă, bineînţeles, până mâine seară nu voi găsi o altă soluţie.

— Sunt convins că veţi găsi, domnule maior! replică

locotenentul Bobocea, care avea o încredere nemărginită în capacitatea maiorului Cameniţă de a găsi soluţii extraordinare.

Locotenentului Bobocea i se întâmplase pentru prima dată, în cei patru ani de război, ca un alt ofiţer, şi încă superior lui, să-i caute prietenia. A fost un eveniment atât de neobişnuit, încât a trebuit să treacă mai multe săptămâni până când să înţeleagă de ce maiorul venea atât de des până în linia întâi, la el în adăpost. Constatarea că maiorul îl căuta pentru că îi făcea plăcere să stea de vorbă cu el, îl măgulea. Şi se simţea măgulit, pentru că ştia despre sine că nu este un interlocutor plăcut. Nu fusese el niciodată o fire comunicativă, iar anii de front îl sălbăticiseră şi mai mult. Ceilalţi ofiţeri, chiar cei din linia întâi, în pauzele dintre două lupte, noaptea, se căutau să mai stea de vorbă sau să mai bată foiţele, ca să uite de mizeriile frontului.

Pe locotenentul Bobocea nu-l căuta nimeni şi nici el nu se ducea să caute pe cineva. Desigur, însingurarea aceasta ar fi trebuit, în cel mai bun caz, să aibă drept rezultat o plictiseală vecină cu nebunia. În realitate, locotenentul Bobocea nu se plictisea niciodată. Aceasta constituia, poate, cea mai ciudată trăsătură a firii sale. Şi nu se plictisea, pentru că descoperise secretul nu de a trăi ci de a vegeta.

Nimic nu e mai îngrozitor de plictisitor decât să stai în timpul zilei într-o groapă sau într-un adăpost şi să aştepţi reluarea atacului sau un contraatac din partea inamicului. Şi să treacă aşa o zi, două, trei, chiar şi o săptămână.

În asemenea cazuri, şi în altele similare, locotenentul Bobocea descoperise secretul de a nu se plictisi. Culcat pe spate, cu mâinile sub cap, putea să stea nemişcat ore întregi, fără ca măcar să gândească. Nu se gândea la absolut nimic, uita despre sine, uita unde se găseşte. Deşi rămânea treaz – şi era într-adevăr treaz – în schimb creierul, simţurile sale dormitau şi, în consecinţă, pierdea noţiunea timpului. În asemenea împrejurări, nu mai avea nici păreri de rău, nici doruri, nici nostalgii.

La început, nu şi-a dat seama ce leac excepţional împotriva plictiselii şi a singurătăţii putea deveni starea aceasta vegetativă pe care o cunoscuse doar în mod cu totul întâmplător. Pe urmă, când a înţeles, încercă, şi izbuti să şi-o provoace după voinţă.

Totuşi, când îşi dădu seama că nu din datorie maiorul Cameniţă îşi risca pielea până în linia întâi, fu în aşa măsură măgulit, încât, începu să-i aştepte vizitele cu nerăbdare.

Prietenia dintre ei se înfiripase curând după ce divizia lor trecuse în Ardeal. Regimentul lor fusese încropit, la repezeală, din supravieţuitorii luptelor de pe frontul din Moldova. Lor li se adăugaseră oameni noi, ofiţeri şi trupă, proveniţi de la diferite alte unităţi.

Pe această cale ajunsese maiorul Cameniţă în regimentul lor. Era un om alcătuit fără zgârcenie de natură, cu o figură de actor. Aceasta, în primul rând, datorită marii mobilităţi a feţei, în stare să oglindească după voie cele mai variate şi mai nuanţate stări sufleteşti.

Totuşi, mimica rămânea un auxiliar – fericit ce-i drept – dar un auxiliar. Caracteristic pentru maiorul Cameniţă era vocea. O voce vibrantă, cu dicţiune perfectă care ştia să fie gravă, duioasă, mânioasă, ironică, insinuantă, prefăcută sau cu accente de mare sinceritate.

Folosind calităţile sale actoriceşti, absolut în toate împrejurările, aveai impresia că se credea în orice clipă pe scenă, jucând succesiv, după necesităţi, roluri variate, de la tragedie până la comedia bufă.

Desigur, la un om cu asemenea certe calităţi actoriceşti, te-ai fi aşteptat să fie lipsit de aptitudini militare.

Ori, nimic mai neadevărat decât o asemenea părere. De aceea, unii dintre ofiţeri – în deosebi aceia care îşi dădeau seama că maiorul, în ciuda unor calităţi, era o secătură lipsită de scrupule şi rapace – ironizându-l, spuneau că, dacă s-a făcut ofiţer şi nu actor a pierdut unica ocazie de a deveni celebru.

Spre deosebire de locotenentul Bobocea, maiorul Cameniţă era extrem de comunicativ şi, atunci când era mânat de vreun interes, ştia să câştige simpatii.

Pentru cine îi cunoştea adevărata fire, nu era deloc de mirare că maiorul prinsese slăbiciune tocmai pentru locotenentul Bobocea.

— Vezi tu, dragă Bobocea – îi spusese într-o noapte maiorul, care îl chemase la postul de comandă al batalionului – dintre toţi ofiţerii batalionului meu, numai tu şi cu Mihăilă sunteţi ofiţeri activi. Ceilalţi, rezervişti. Mulţi, băieţi foarte de treabă... dar rezervişti. Cum să-ţi explic? Deşi anii de război i-au mai dat pe brazdă, tot rezervişti rămân. Personal, nu am nimic de împărţit cu ei; dar m-aş fi simţit mult mai bine dacă batalionul ar fi fost încadrat numai cu ofiţeri activi.

Dar, sunt şi eu om. Simt nevoia să mai schimb o vorbă cu cineva, un ofiţer adevărat, nu cu vreunul din ăştia de rezervă care visează în fiecare noapte surtucul. În tot batalionul însă nu vă am decât pe voi. Pe Mihăilă nu ştiu dacă îl cunoşti. E de o prostie, care mă exasperează. Nu mai rămâi decât dumneata... Aşa că, dragă Bobocea, vrei, nu vrei, trebuie să mă suporţi.

— Vai de mine, domnule maior! Cinstea e pentru mine. Îmi faceţi o mare onoare... Nu sunt deloc o fire comunicativă şi mi-e teamă că nu aţi făcut o alegere bună...

— Într-adevăr, nu eşti un om prea vorbăreţ. În schimb, sunt eu pentru amândoi, glumi maiorul râzând ca pe scenă.

Dacă locotenentul Bobocea nu ar fi fost atât de copleşit de prietenia pe care i-o arăta maiorul – copleşit în primul rând pentru că, în sinea lui, tânjise totdeauna după o asemenea prietenie – ar fi primit cu mai multă rezervă explicaţia maiorului Cameniţă. Deoarece căpitanul Mihăilă, departe de a fi un prost fără pereche aşa cum îl calificase maiorul, era dimpotrivă un om inteligent şi, într-o mare măsură, la fel de comunicativ ca şi acesta.

Dar, măgulit la culme, acceptă fără rezerve explicaţia maiorului.

Şi totuşi, nu acesta era adevărul. Maiorul se apropiase de locotenentul Bobocea din cu totul alte motive. El văzuse în Bobocea omul prin intermediul căruia îşi va putea pune în

aplicare planul. Un plan conceput mai întâi grandios, apoi restrâns mereu pe măsură ce se convingea că oamenii pe care ar fi trebuit să se bazeze nu prezentau suficientă încredere. Până la urmă, planul fu redus la proporţii modeste, cu alte cuvinte, numai la atâta cât spera să poată realiza cu ajutorul locotenentului Bobocea. Deşi modest, planul acesta v-ar putea duce uşor pe amândoi în faţa plutonului de execuţie.

Biografia maiorului Cameniţă era biografia unei secături inteligente. Se trăgea dintr-o familie de ţărani de prin părţile Buzăului, familie înstărită. Dintre cei trei fraţi, numai el avusese parte de învăţătură. Dotat de natură cu o inteligenţă vie, dublată de o memorie bună, izbuti să ajungă la bacalaureat şi să-l treacă fără dificultate.

Bineînţeles, la succesele sale contribui într-o mare măsură secăturismul său, care avea să se manifeste mai ales ulterior.

Ajuns la universitate, proaspătul student la Conservator şi la Facultatea de litere se întâmplă să placă uneia dintre colegele lui de an, fiica unui industriaş cu un oarecare renume. Pe cât era de bogată şi pe cât era de frumoasă, pe atât era de lipsită de talent. De altfel, era conştientă că-i lipseşte talentul. Dar ca să nu se plictisească prea tare – întrucât ceva trebuia să facă – optă pentru actorie, convinsă că, până la urmă, dacă se va hotărî să facă teatru, frumuseţea ei şi banii lui taică-su vor izbuti să suplinească lipsa de talent.

Pentru fata asta, care până la optsprezece ani izbutise să-şi uimească prietenele din lumea ei, tot atât de puţin virtuoase, cu felul de viaţă pe care îl ducea, proaspătul student Cameniţă Ilie, abia picat din provincie, n-a putut fi altceva decât o victimă sigură. Şi aceasta, cu atât mai mult cu cât fata pentru prima dată în viaţa ei credea că este îndrăgostită.

Voluntară, obişnuită să obţină tot ceea ce doreşte, îl introduse în lumea ei, prezentându-l drept logodnic. El, îndrăgostit nebuneşte de această fată frumoasă, măgulit în vanitatea lui şi orbit de strălucirea aparentă pe care o oferă

banul, căută pe de o parte să se lepede de tot ceea ce i-ar fi amintit trecutul iar pe de alta se strădui să imite pe aceia cu care venea în contact. Şi izbuti de minune. În primul rând, fiindcă era înzestrat de natură cu însuşirea de a se adapta prompt oricărei situaţii, iar în al doilea rând, fiindcă i se oferi prilejul să se bucure de o relativă independenţă economică. Aceasta datorită viitorului său socru, care îi oferi imediat un post într-una din întreprinderile sale, cu un salariu la care nici măcar nu îndrăznise să viseze vreodată.

Un an de zile a fost logodnicul neoficial al odraslei industriaşului. Între timp, se dezmeticise şi el. Încetase de mult s-o mai iubească, scârbit de perversitatea acelei fete de optsprezece ani. Dar, întrucât prinsese gustul banilor şi al vieţii uşoare, viciat el însuşi, acceptase să devină soţul legitim al fetei aceleia care îşi schimba amanţii în fiecare lună.

Întrucât, ceea ce fata industriaşului crezuse a fi pasiune adevărată, în realitate nu fusese decât un capriciu – e drept un capriciu ceva mai lung – într-o zi apăru cu un nou logodnic. Cameniţă fu pur şi simplu concediat. Concedierea fu urmată şi de pierderea postului oferit cu atâta generozitate de acela care sperase că-i va fi socru.

Dizgraţierea nu a însemnat însă şi prăbuşirea totală a tânărului Cameniţă. Înzestrat de natură cu acel dar excepţional de a se adapta uşor oricărei situaţii, în anul cât fusese de profesiune logodnic izbutise să se adapteze de minune şi să-şi însuşească minimum de secăturism necesar ca, speculând situaţia lui de viitor ginere al industriaşului, să-şi creeze relaţii personale, datorită cărora să-şi augmenteze salariul cu unele sume nu lipsite de importanţă.

Aşa se face că atunci când încetă de a mai fi logodnic nu se dădu la fund. Pluti la suprafaţă continuând să frecventeze aceeaşi lume. Datorită acestui fapt, în scurt timp, folosind experienţa acumulată, izbuti să devină logodnicul fetei unui bancher – de data aceasta, logodnic adevărat – iar scurt timp după aceea, ginerele bancherului.

Dar un adevărat ghinion îl urmărea pe fostul student de

conservator. Banca – de fapt o tarabă ordinară a unui fost zaraf, pungaş dar deştept – dădu faliment. Bancherul fugi în străinătate cu banii deponenţilor inclusiv zestrea fetei sale.

În faţa unui asemenea dezastru – şi era un dezastru, pentru că făcuse imprudenţa să depună la banca lui socru-său şi propriile sale economii – Cameniţă, furios, divorţă.

Avea pe atunci douăzeci şi trei de ani. Sărăcit peste noapte şi fără nici un fel de ocupaţie, începu să-şi pună serios problema zilei de mâine. Unul dintre cunoscuţi îi sugeră cariera militară, oferindu-se să-i uşureze primirea în şcoala militară.

Doi ani mai târziu, ieşea sublocotenent. Un sublocotenent ceva mai în vârstă decât ceilalţi din promoţia sa, dar, datorită pospaiului de maniere şi a experienţei căpătate din anii cât se frecase printre cei din aşa-zisa „lume bună”, cu multe şanse de a avansa repede. Pe de altă parte, clădit fără zgârcenie de către natură, din care motiv trezea uşor curiozitatea femeilor, succesul îi fu asigurat şi de protecţia acestora, în special al celor trecute de prima tinereţe.

De fapt, farmecul personal şi protecţia femeilor îl ajutară să învingă inerţia şi nepăsarea, pentru că atât calificativele excepţionale, cât şi avansarea le merita încă din Şcoala Militară dovedind meritorii aptitudini militare.

Mutarea în capitală o datora însă, exclusiv, protecţiei femeilor. Revenit în Bucureşti, începu să frecventeze din nou societatea după care tânjise în anii de şcoală militară şi în următorii, cât timp stătuse prin diferite garnizoane de provincie. Optimist, spera că acum, după cele două eşecuri, va izbuti să pună mâna pe o fată bogată care să-i asigure măcar o relativă independenţă economică.

Norocul însă nu se grăbi să-i întindă o mână de ajutor.

Decorativ şi viril în uniforma lui, femeile îl supralicitară. Totuşi, nici uneia nu-i surise perspectiva de a deveni soţia unui biet ofiţeraş.

Lunile imediat premergătoare războiului l-au găsit frecventând aceeaşi lume care, dacă nu-l refuza, nici nu-l accepta, făcând eforturi desperate să se menţină la suprafaţă. Şi izbutea, datorită diverselor tribulaţii pe care le

făcea ca să-şi sporească salariul de căpitan. În aceste tribulaţii un rol important îl jucau femeile, care, chiar atunci când ele nu se arătau în mod spontan generoase, el se pricepea să le creeze o atare iluzie.

Mare admirator al maşinii de război germane, căpitanul Cameniţă, la fel ca atâţia alţii, fusese convins că pentru panţerele lui Hitler campania în Uniunea Sovietică va însemna doar o plimbare fulgerătoare şi triumfală până în Urali.

Datorită protecţiei femeilor, la izbucnirea războiului izbuti să se aranjeze la un comandament, acela al Etapelor, iar mai târziu, după căderea Odesei, să i se încredinţeze conducerea unui serviciu special de capturi. Era tocmai ceea ce îşi dorise. Şi acum, în exercitarea misiunii primite, îşi puse în joc toată energia şi priceperea. Făcu treabă bună. Dar făcu treabă bună mai ales în ceea ce priveşte propriile sale interese. Camioane întregi, încărcate până la refuz cu fel şi fel de bunuri, nicăieri înregistrate, luară drumul spre Bucureşti. Acolo, un om de-al lui le transforma în bani lichizi sau în valori, începând cu nestematele şi sfârşind cu dolarii.

Zelul pe care îl depunea în a se îmbogăţi stârni invidia multora. Fiindcă erau destui aceia care râvneau ca la adăpostul însărcinării oficiale de a „strămuta" bunuri, să poată jefui şi pe cont propriu. Un memoriu „strict confidenţial" informa că maiorul jefuia crunt din bunurile destinate a fi „strămutate". Comisia instituită descoperi lucruri mult mai grave decât cele semnalate în memoriu. Totuşi, comisia, unsă princiar de către cel în cauză, încheie un proces-verbal în care adevărul era pur şi simplu escamotat.

Cu toate acestea, în urma unor intervenţii oculte zelosul căpitan Cameniţă Ilie primi comanda unei companii dintr-un regiment aflat în prima linie.

Şi astfel, căpitanul Cameniţă ajunse pe front.

De acolo, din inima Rusiei, începură să curgă scrisorile către femeile care îl oblăduiseră şi al căror amant fusese, implorându-le să intervină pentru readucerea lui în ţară

sau, dacă lucrul acesta nu era posibil, pentru mutarea lui undeva mai în spatele frontului. Dar se pare că între timp, fostele lui amante îl uitaseră, pentru că nici una din ele nu interveni în favoarea lui.

Şi astfel, rămase mai departe pe front, blestemând femeile care îl uitaseră, blestemându-şi soarta pentru ghinionul pe care îl avusese de a fi fost scos de la „Capturi”.

„Numai câteva luni dacă mă mai lăsau, eram un om făcut!” se căina el, ori de câte ori îşi amintea.

După un an de front, fu înaintat maior şi primi comanda unui batalion. Avansarea îl bucură, în primul rând fiindcă îi da iluzia că are şanse mai multe să supravieţuiască. Şi avea motive să dorească aceasta. Deşi fusese numai şase luni la „Capturi”, izbutise să încropească o mică avere – el o numea cu modestie „cheag” – prin care, investind-o, după război, în vreo afacere bănoasă, să se îmbogăţească peste noapte.

Dar veni Stalingradul, veniră celelalte înfrângeri, veni în sfârşit zdrobirea armatei antonesciene în Moldova, şi o dată cu ele se spulberară şi visele maiorului Cameniţă.

*

Încă înainte de străpungerea frontului din Moldova, maiorul Cameniţă şi-a dat seama – la fel ca atâţia alţii – că totul e pierdut şi că linia de apărare fortificată nu va putea rezista tancurilor atunci când sovieticii vor dezlănţui ofensiva. Dar, spre deosebire de ceilalţi ofiţeri, în afară de inutilitatea rezistenţei, maiorul Cameniţă şi-a mai dat seama şi de altceva. Şi-a dat seama că ofensiva sovietică va însemna nu numai scoaterea din luptă a armatei române, dar şi începutul unor răsturnări sociale ale căror consecinţe îl înspăimântau.

De aceea, cu toate că avea comanda unui batalion pe frontul de la Iaşi, făcu ce făcu şi obţinu o permisie de zece zile. Se repezi la Bucureşti cu speranţa – nebunească dacă se are în vedere că maiorul Cameniţă era cu desăvârşire

lipsit de predispoziţie spre aventură – că va putea să fugă peste graniţă.

Avea cinci sute de mii de lei în valută străină şi diferite alte valori care însumau încă două sute de mii de lei. Cu un asemenea capital se putea încumeta să-şi încerce norocul într-o altă ţară.

Ajuns la Bucureşti, primul lucru pe care-l făcu fu, întâi, să schimbe în valută străină şi restul banilor pe care îi mai avea, iar în al doilea rând, să caute o posibilitate de a trece graniţa fără riscuri. O posibilitate de a trece absolut fără riscuri, nu găsi. Găsi însă pe cineva care se oferi să-l treacă cu riscuri minime. Neavând de ales, acceptă. Avu însă ghinion. Omul care se oferise să-l treacă graniţa – şi care încasase cu anticipaţie comisionul – se dovedi un escroc, în ziua respectivă şi la locul indicat, maiorul Cameniţă aşteptă zadarnic timp de două ore.

Aceasta se întâmpla în ajunul zilei când îi expira permisia. Furios, în aceeaşi noapte se urcă în trenul de Iaşi. Furios, dar fără să despere. Se întorcea la regiment cu hotărârea ca, în timpul cel mai scurt, să obţină o nouă permisie. Prima dată fusese tras pe sfoară. A doua oară nu avea să i se mai întâmple aşa ceva.

Între timp se întâmplă un fapt pe care maiorul Cameniţă, deşi îl prevăzuse, nădăjduise totuşi că avea să mai întârzie. Se întâmplă ofensiva sovietică de la Iaşi- Chişinău şi prăbuşirea întregului front antonescian-hitlerist.

Dar se mai întâmplă un fapt extraordinar pe care maiorul nu-l prevăzuse: se întâmplă ca o armată bătută, obosită după patru ani de război, în numai patruzeci şi opt de ore, să întoarcă armele împotriva silnicilor ei aliaţi – hitleriştii.

Acest eveniment, maiorul Cameniţă nu-l prevăzuse. Şi fiindcă el se întâmpla atât de neprevizibil, până să se dezmeticească, se trezi luptând alături de batalionul său împotriva nemţilor, pentru eliberarea Ardealului.

Dezmeticirea veni repede. Şi cu fiecare zi care trecea evenimentele confirmau previziunile sale în ceea ce priveşte evoluţia politică din ţară. În pauzele dintre lupte,

dar, mai ales, noaptea, la „G”-ul[3] batalionului, asculta veştile transmise din ţară. Tot pe calea undelor afla că fiecare zi care trecea însemna o nouă victorie a maselor muncitoare, care, stăpâne pe stradă, în uzine şi fabrici, dădeau una după alta lovituri zdravene claselor exploatatoare, ce încercau disperate să-şi menţină poziţiile şi privilegiile.

Maiorul Cameniţă nu-şi făcea nici un fel de iluzii în ceea ce priveşte rezultatul bătăliei care se da înapoia frontului, în ţară. Şi nu-şi făcea iluzii, nu pe baza unor raţionamente teoretice, ci tâlcuind just spiritul masei de soldaţi din jurul său. Cu amărăciune şi cu furie trebuia să constate că acolo, pe front, în marea lor majoritate, soldaţii erau de partea acelora care duceau lupta pentru răsturnarea „boierilor”. Mai mult, el îşi dădea seama că soldaţii, fără să fie foarte conştienţi de acest lucru, luptând cu îndârjirea şi ura cu care luptau, se înrolau de fapt, în rândurile acelora care luptau pentru o mai dreaptă aşezare a lucrurilor.

La radio, în ziarele care parveneau pe front şi pe care el, citindu-le cu o curiozitate flămândă, încerca să descifreze ceea ce-i rezervă viitorul, căutând înţelesuri ascunse în fiecare cuvânt rostit de conducătorii politici, o lozincă mai ales se impuse atenţiei sale: „Totul pentru front, totul pentru victorie”. Lozinca cerea acelora din spatele frontului eforturi necurmate în vederea satisfacerii necesităţilor frontului. Lozinca cerea celor de pe front să nu se dea înapoi de la nici un sacrificiu pentru a grăbi victoria. Aşa interpreta el lozinca aceasta. Şi de câte ori o auzea la radio, de câte ori ochii o citeau în vreun ziar, îl cuprindea furia. Şi îl cuprindea furia, pentru că de imperativul acestei lozinci ascultau miile şi sutele de mii de soldaţi români care luptau pe front. Luptau cu furie, cu ură, cu dorinţa nestăvilită de a termina cât mai repede cu nemţii, şi, după atâţia ani de război, să se întoarcă la casele lor.

Dar ceea ce îl înfuria cel mai mult era constatarea pe care o făcea că, fără să vrea, se supunea şi el imperativului lozincii.

---

[3] Posturi de radio recepţie-emisie cu care erau înzestrate batalioanele.

„Îi slujesc pe comunişti, fac un lucru împotriva propriului meu interes.”

Şi ca să nu-i mai slujească pe comunişti, concepu un plan care i se păru teribil. Dar întrucât planul acesta comporta prea multe riscuri, şi curajul nefiind o trăsătură esenţială a firii sale, renunţă la el.

Cel de al doilea plan, mai modest, i-a venit în minte după aceea. Dar ca acest al doilea plan să izbutească, era necesar să-şi găsească un complice printre ofiţerii din linia întâi. Şi ca o primă măsură, începu să studieze ofiţerii pe care îi avea în subordine.

Din capul locului excluse ofiţerii de rezervă. Erau cu toţii băieţi tineri, în marea lor majoritate învăţători. Mai ales în aceştia nu putea avea încredere, ei înşişi fiind sensibili la vântul de înnoire care bătea în ţară. Ofiţeri activi nu avea decât doi: pe căpitanul Mihăilă, comandantul companiei de mitraliere şi pe locotenentul Bobocea.

Maiorul Cameniţă îl preferă pe locotenentul Bobocea căpitanului Mihăilă, din două motive. În primul rând, căpitanul Mihăilă, fiind comandantul companiei de mitraliere şi având plutoanele sale împărţite pe întreg sectorul ocupat de batalion, nu era omul de care avea el nevoie. În al doilea rând, căpitanul Mihăilă ca atâţia alţi ofiţeri activi, se dezmeticise şi el între timp, dar altfel decât maiorul Cameniţă.

După întoarcerea armelor împotriva nemţilor, căpitanul Mihăilă trecuse şi continua să treacă prin stări sufleteşti ciudate şi contradictorii. Pe de o parte, simţea aşa de parcă războiul atunci ar fi început şi că el participa nu ca ofiţer activ – după părerea căpitanului Mihăilă, un ofiţer activ era un om a cărui meserie este să lupte fără să se întrebe dacă e bine sau rău ceea ce face – ci ca un cetăţean care luptă având conştiinţa fermă că o face pentru binele patriei. În acelaşi timp, simţea însă că, participând la acest război, se reabilita în propriii săi ochi, absolvindu-se de vina de a fi participat la celălalt război.

Pe de altă parte, ca şi maiorul Cameniţă, dar din cu totul alte motive, căpitanul Mihăilă era atent la ceea ce se

petrece în interiorul ţării.

Cum însă, niciodată nu se ocupase cu politica, nu-i era uşor să înţeleagă adevărata semnificaţie a evenimentelor.

De aceea, deseori cerea părerea maiorului Cameniţă:

— Cum credeţi, domnule maior, că vor evolua evenimentele?

— Nu altfel decât printr-o înfrângere a vechilor partide. Nu vezi? Plebea e stăpână pe stradă, pe uzine şi fabrici, până şi la sate sărăntocii au început să se agite pentru pământ.

— Drept să vă spun, domnule maior, mi-ar părea rău dacă până la urmă nu se va schimba nimic. În definitiv, pentru tot dezastrul vor trebui să răspundă şi aceia care l-au susţinut pe Antonescu.

— Fără îndoială! Toate partidele care l-au susţinut pe Antonescu trebuie să plătească. Şi cred că vor plăti, îţi repet. Până la urmă, forţele democratice vor repurta o victorie categorică. La naiba! De ce-i în stare regimul burghez ne-am putut da seama până acuma. Să vedem dacă un alt regim nu va fi mai bun decât acesta.

— Vreţi să spuneţi că până la urmă s-ar putea instaura şi la noi în ţară un regim asemănător celui din Rusia?

— N-ar fi exclus!

Căpitanul Mihăilă se gândi o clipă, apoi reflectând:

— Eu, unul...

Şi maiorul Cameniţă, completându-l îl apostrofă în gând:

„...Tu unul, nu ai nimic de pierdut, asta ai vrut să spui, nu? Idiotule, şi pe tine te-a contaminat filoxera bolşevică!”

Din ziua aceea, maiorul Cameniţă îl evită cât putu mai mult pe căpitanul Mihăilă. Iar dacă se găsea în situaţia de a discuta cu el, avea grijă să supraliciteze.

Încercând să-l sondeze pe locotenentul Bobocea, maiorul Cameniţă nu-şi făcuse nici un fel de iluzii că va izbuti cu el mai mult decât cu căpitanul Mihăilă. Locotenentul Bobocea se bucura doar de faima unui om închis, ursuz, arogant, care se ţinea într-o exagerată expectativă. Din acest motiv, maiorul Cameniţă se apropiase cu multă prudenţă, la început lăsându-l să creadă că numai relaţiile stricte de

serviciu îl aduceau în adăpostul său. Din acest motiv, şi raporturile dintre ei fuseseră la început de ordin strict militar.

Abia după câtva timp începu să-l sondeze. Prudent însă, se situă pe poziţia omului interesat de ceea ce se întâmplă, dar care bâjbâie. Locotenentul Bobocea îl asculta cu o răbdare îngerească, dar se eschiva să se angajeze într-o discuţie care l-ar fi obligat să-şi precizeze punctul de vedere propriu.

Exasperat, într-o zi maiorul încercă să schimbe tactica:

— Ascultă, Bobocea! Ceea ce apreciez la dumneata este spiritul de obiectivitate de care dai dovadă. Cu alte cuvinte, faptul că interesele dumitale sunt în joc nu te împiedică să priveşti situaţia într-un mod realist, s-o accepţi, chiar dacă în forul dumitale intim nu eşti de acord cu ea.

— Cum aţi ajuns la o asemenea concluzie, domnule maior?

— Foarte simplu! Dumneata nu protestezi niciodată atunci când, în legătură cu viitorul, formulez unele păreri care dumitale ar trebui să-ţi repugne.

— Şi de ce?

— Pentru că asemenea păreri sunt contrare intereselor dumitale. După cum sunt informat, tatăl dumitale are o moşie frumuşică, care mâine, poimâine va trebui să fie a dumitale. Ei bine, nu vei fi vrând să-mi spui că îţi face plăcere să ştii că, în timp ce dumneata eşti aici, în ţară sărăntocii intră cu plugurile în moşia tatălui dumitale şi şi-o împart.

Locotenentul Bobocea privi câtva timp în pământ, apoi fără să se uite la maior, întrebă:

— Domnule maior, de câteva săptămâni încercaţi să mă trageţi de limbă. În ce scop o faceţi?

Maiorul Cameniţă nu se aştepta la o asemenea întrebare. Locotenentul Bobocea era totuşi mai perspicace decât lăsa să se vadă.

Dar nici maiorul nu era un om care să se piardă uşor cu firea. Răspunse, străduindu-se să împrumute vocii cele mai autentice accente de sinceritate:

— Nici nu mă gândesc să neg, dragul meu, că încerc să te trag de limbă. Eu aş spune însă altfel: că de săptămâni încerc să aflu părerea dumitale în legătură cu evenimentele care se desfăşoară în ţară şi care pe zi ce trece devin mai nefavorabile din punctul de vedere al intereselor dumitale.

Dumneata însă, cu rezerva în care te complaci – dumnezeu ştie de ce – eşti în stare să înnebuneşti un om curios ca mine. Înţelegi? Nu-mi pot explica de fel cum poţi să-ţi stăpâneşti revolta, când ştii bine că din toată învolburarea asta dumneata nu ai decât de pierdut. Eu, în locul dumitale...

— Domnule maior – îl întrerupse locotenentul Bobocea – dumneavoastră vă convine ceea ce se întâmplă în ţară?

Întrebarea venea atât de pe neaşteptate şi atât de categorică, încât maiorul Cameniţă câteva clipe nu fu în stare să răspundă.

Maiorul Cameniţă îşi dădu seama instinctiv că de răspunsul pe care îl va da depindeau în viitor relaţiile dintre ei.

— Nu!... Nu-mi convine de loc!

— Şi despre comunişti ce părere aveţi? continuă să întrebe locotenentul Bobocea.

— Ce părere am despre ei, e greu să-ţi răspund. Nu m-am gândit încă la acest lucru. În schimb, însă, pot să-ţi spun că-i urăsc.

Locotenentul Bobocea, care tot timpul privise în altă parte, se uita la el cu ochi în care de asemenea se citea ura:

— Domnule maior, nici mie nu-mi convine ce se întâmplă în ţară. În ceea ce priveşte pe comunişti, aflaţi că-i urăsc şi eu tot atât de mult.

Şi acum, după ce îmi cunoaşteţi părerea, spuneţi-mi în ce măsură vă pot fi de folos. Puteţi avea încredere în mine, deplină încredere, domnule maior. Pentru că, trebuie să v-o mărturisesc, mă simt foarte legat sufleteşte de dumneavoastră.

Maiorul Cameniţă simţi că într-adevăr poate avea încredere în locotenent, cu toate că nu-şi putea explica

motivul pentru care acesta se simţea atât de mult legat de el sufleteşte.

— Dragul meu, apreciez perspicacitatea dumitale, dacă îmi este îngăduit să mă exprim astfel. Ai sesizat foarte bine. Într-adevăr, îmi poţi fi de mare folos. Poate că aş fi mai aproape de adevăr dacă ţi-aş spune că ne putem fi de mare folos unul altuia. Dar acest lucru urmează să-l apreciezi singur, după ce-mi vei cunoaşte intenţiile.

În câteva cuvinte – şi maiorul Cameniţă începu să vorbească în şoaptă – iată despre ce-i vorba: vreau să trec dincolo, la nemţi, şi am nevoie de complicitatea dumitale. Trebuie să mă ajuţi, ca nu cumva să fiu surprins de vreun neghiob pe când voi încerca să trec. Ţi-am spus că-i urăsc pe comunişti şi că nu-mi convine de loc ceea ce se întâmplă în ţară. Mai precis, am motive să mă tem personal de cele ce se întâmplă, dar mai ales, de cele ce prevăd că se vor mai întâmpla.

Iată, acuma îmi cunoşti intenţiile. Am fost sincer cu dumneata. M-am dat, ca să spun aşa, legat în mâinile dumitale.

Locotenentul Bobocea îşi aprinse o ţigară şi începu să fumeze fără să se uite la maior. Era clar că se gândea la cele auzite. Maiorul îl lăsă. Avea răbdare să aştepte. Îşi aprinse şi el o ţigară. Fumară în tăcere, prins fiecare în mâzga gândurilor sale.

În sfârşit, locotenentul Bobocea termină de fumat ţigara. Chiştocul mic – atât de mic încât îi fripsese degetele – îl strivi sub bocanc.

— Domnule maior, nu v-am dat imediat răspunsul, pentru că nu mi-a fost chiar uşor să mă hotărăsc. Acuma însă, m-am hotărât: trec şi eu cu dumneavoastră.

Maiorul Cameniţă nu se aştepta la un asemenea răspuns. Ceea ce voise el de la locotenentul Bobocea era ca acesta să-i faciliteze trecerea, să ia cu alte cuvinte, într-una din nopţi, asemenea măsuri în sectorul său, încât el să poată trece, fără riscul de a fi prins. Faptul însă, că locotenentul se hotărâse să-l însoţească, schimba cu totul situaţia. Acum, tentativa îi apăru într-o lumină nouă.

— Dragă Bobocea, în acest caz problema se simplifică dar se şi complică. Se simplifică, pentru că mi se pare ceva foarte uşor ca într-o noapte, chiar sub nasul proştilor tăi de soldaţi, să trecem dincolo. Se complică dacă ne ambiţionăm să le încurcăm ăstora socotelile. La început, când m-am hotărât să fac pasul acesta, m-am gândit să trec cu întreg batalionul. Concepusem chiar un plan destul de ingenios. Dar, trebuie să-ţi mărturisesc, mi-a lipsit curajul. Înţelegi? Mi-ar fi plăcut ca protestul meu să fie mai spectaculos. Îţi închipui ce efect moral ar fi avut asupra celorlalţi atunci când s-ar fi aflat că maiorul Cameniţă a trecut la nemţi cu întreg batalionul. Nu-i aşa?

Locotenentul Bobocea nu-i răspunse, se mulţumi să dea numai din cap.

Maiorul Cameniţă continuă cu însufleţire de parcă proiectul la care renunţase era acum pe punctul de a fi îndeplinit.

— Întrucât nici eu, nici dumneata nu vrem să jucăm cum ne cântă comuniştii, ia să ne gândim cum am putea face ca neadeziunea noastră să devină un pic mai spectaculoasă.

Se gândiră mai multe zile şi, până la urmă, stabiliră următoarele:

Să treacă la nemţi împreună cu întreg plutonul comandat de locotenentul Bobocea. Desigur, ca aceasta să devină posibil, trebuia recurs la un şiretlic. Întreg plutonul – chipurile – avea să plece într-o misiune de noapte, în prezenţa maiorului. Şi tocmai prezenţa acestuia avea să înlăture, din capul locului, orice suspiciune. După ce plutonul avea să plece, el, maiorul, nu avea decât să-i urmeze.

Desigur, tentativa implica riscuri destule. În primul rând, totul trebuia făcut fără ştirea comandantului de companie. Sau dacă, eventual, lucrul acesta nu ar fi fost posibil, atunci maiorul urma să-l încunoştinţeze abia în ultimul moment şi jucând atât de bine, încât să nu trezească suspiciunile care l-ar putea determina pe căpitan să verifice, telefonic, ordinul. (Maiorul, adept al factorului-surpriză, înclina spre soluţia de a-l ignora cu desăvârşire pe căpitan.)

Pentru ca reuşita să fie însă deplină, nemţii trebuiau încunoştinţaţi în prealabil de intenţia lor. Trebuia deci găsit un om care să treacă dincolo, să perfecteze trecerea şi pe urmă să vină înapoi cu toate condiţiile de trecere. Greutatea consta tocmai în găsirea omului corespunzător.

— Dragă Bobocea, dacă am găsi printre oamenii tăi pe cineva care să vrea să treacă la nemţi.

— Poate că l-am putea face să înţeleagă că are tot interesul s-o facă, domnule maior.

— Crezi că s-ar putea? întrebă maiorul sceptic.

— Cred că da, dacă există cineva care are ceva pe conştiinţă.

— Înţeleg!... Înţeleg!... Problema este: unde găsim un astfel de om?

— L-am şi găsit, domnule maior. E vorba de un fruntaş, unul din Iaşi. A făcut nişte chestii urâte, păcătosul. Închipuiţi-vă, mi-a mărturisit singur, ca un prost.

— Perfect! Atunci stai de vorbă cu el şi bagă-i frica în oase.

A doua zi, locotenentul Bobocea îl chemă pe fruntaşul Sfat Ion, fiindcă el fusese acela care se lăsase tras de limbă, mărturisindu-i că avusese un rol urât în arestarea unor comunişti. Ca să-l determine să accepte, locotenentul îi prezintă în culorile cele mai sumbre consecinţele faptei sale, care, până la urmă, era imposibil să rămână nedescoperită.

De fapt, strădania locotenentului de a-l convinge fu inutilă, pentru că Sfat Ion încă din prima zi când ajunsese în linia întâi tot umbla cu gândul să treacă la nemţi. Şi dacă n-o făcuse până atunci, aceasta se datora numai faptului că nu i se prezentase o ocazie favorabilă. Aşa că propunerea ofiţerului, considerând-o binevenită, o acceptă, de la început, fără rezerve.

În noaptea următoare, când locotenentul Bobocea inspecta postul de pândă al grupei a treia, şi în timp ce stătea de vorbă cu pândarul Ghiţă Căşaru, interesându-se de una, de alta, fruntaşul Sfat Ion, care se furişase pe urma locotenentului, se strecură mai departe, pe sub nasul lui

Căşaru, spre liniile nemţeşti.

*

În tot timpul zilei ceaţa stăruise peste toată întinderea, când subţire să vezi prin ea până la o sută de metri, când densă şi albicioasă, ca nişte nori de fum, ascunzând dealurile care se vedeau de obicei, departe, înspre miazănoapte.

Ceaţa ustura ochii, se strecura perfid prin ţesătura rară a mantalelor, pătrunzând rece şi umedă până la piele. Din când în când, în liniştea pe care nimeni şi nimic n-o tulbura, se auzea câte o tuse de om, când adâncă şi parcă din fundul plămânilor, când subţire, seacă, numai din gât. După fiecare acces de tuse urma de obicei o înjurătură cumplită. Omul înjura tuşea, înjura ceaţa perfidă şi rece, înjura mai ales tutunul tare, care ardea cu un fum alb-albăstrui.

Dar în clipa următoare, uitând că i se căşunase pe tutun, scotea tabachera şi-şi răsucea o ţigară groasă, groasă cât calibrul glontelui armei Z.B.

Într-o groapă, ultima din flancul drept al frontului ocupat de plutonul locotenentului Bobocea, sergentul Ciurea fuma şi privea ceaţa care trecea pe deasupra gropii într-un fel de plutire lentă. Privea ceaţa cu un fel de ură iraţională, absurdă. Nu putea suferi de fel ceaţa. De ceaţă erau legate cele mai urâte şi mai triste amintiri din viaţa lui.

Într-o zi cu ceaţă – pe atunci era un băiat de doisprezece ani – Dunărea a scos la mai cadavrul umflat şi muşcat de peşti al tatălui său.

— Du-te, fa Cătină, că l-au pescuit pe Petrică! i-a strigat un vecin peste gard. Dă fuga la „Pescărie”, până nu-l duc la morgă.

Mamă-sa a dat un strigăt, şi aşa cum se găsea, cu mânecile suflecate, cu mâinile ude şi cu şorţul murdărit de zoi – spăla rufe – a pornit în goană, pe drumul cel mai scurt, spre „Pescărie”.

Blestemată fusese ziua aceea! Se pornise de cu noapte un vânt năprasnic învolburând apele Dunării, ale cărei

valuri făceau să salte până şi vasele cele mai mari.

— Nu te du încă, Petrică, îl implorase maică-sa. Că n-o fi foc dacă ai să începi mai târziu. Într-o oră, se potoleşte ea, Dunărea.

— Nu se poate! I-am promis armeanului că până seara să-i aduc toţi harbujii. Ce dumnezeu! Doar n-am să mă sperii de un pic de vânt ca ăsta.

Armeanul era domnul Papazian care ţinea cafenea pe strada Misitiilor, o păcătoasă de cafenea în care nu catadicseau să intre decât practicanţii de pe la diferite agenţii şi case de cereale, căruţaşii şi câteva puşlamale a căror unică ocupaţie era să care în oraş geamantanele pasagerilor sosiţi cu vaporul de Galaţi, sau cu cel de Tulcea.

În anul acela domnul Papazian, care obişnuia să împrumute bani atunci când avea siguranţa investiţiei, se lăuda că are o bostană în baltă. În realitate, bostana era a unui lipovean pe care îl împrumutase cu nişte bani şi care se angajase să-i restituie în natură, adică în pepeni.

Barcagiul tocmit de domnul Papazian să-i aducă pepenii din baltă fusese tatăl său. Pe când efectua unul din transporturi, din cauza vântului, barca se răsturnă şi, omul, cu toate că ştia să înoate perfect, ca unul crescut pe malul Dunării, prins probabil de un cârcel, sau intrând în vreun anafor, se înecă.

Când a ajuns în urma maică-şi la „Pescărie”, un lipovean bătrân tocmai povestea cum îl pescuise, ceva mai la vale, spre Cotul Pisicii.

L-a recunoscut numai după haine. Pentru că apele, peştii îl desfiguraseră cu desăvârşire.

Doi ani mai târziu, tot într-o zi de toamnă cu ceaţă groasă şi umedă, l-au adus acasă, cu trupul ciuruit de gloanţe, pe nea Grigore, fratele mamei sale, care, după moartea lui taică-său, se mutase la ei.

Pe nea Grigore îl împuşcaseră jandarmii. Muncitorii din docuri făcuseră grevă, fusese adusă, în grabă, armata ca să-i evacueze din incinta docurilor şi fiindcă muncitorii se opuneau, la ordinul unui colonel soldaţii au tras în mulţime. Printre cei ucişi a fost şi nea Grigore, fratele maică-şi.

Îşi amintea precis de înmormântare. Au mers după dric mulţi muncitori. Aproape toţi care lucrau în port. La mormânt unul dintre ei a cuvântat. Ce a spus, Andrei n-a prea înţeles.

După aceea, sicriul a fost lăsat pe funii în groapă şi, când primii bulgări de pământ au căzut pe capacul sicriului, maică-sa a izbucnit în plâns. Au început să plângă şi tanti Aneta, sora maică-si, şi ţaţa Sofica, o vecină, şi încă vreo câteva femei pe care nu le cunoştea. A lăcrimat şi el, uitat de toată lumea. Pe urmă, au plecat acasă. Peste întreg cimitirul plutea o ceaţă grea, rece, umedă, iar peste toate mormintele cădeau frunze uscate de tei.

Trecură alţi ani... Şi într-o altă zi cu ceaţă, o oră după ce a intrat în atelier, doi agenţi îmbrăcaţi în civil l-au arestat. L-au bătut, l-au schingiuit, dar n-au putut scoate o vorbă de la el.

Deşi nu l-au putut dovedi cu vreo vină, totuşi l-au condamnat la patru ani închisoare. Avea pe atunci douăzeci şi cinci de ani. Când i-au dat drumul, în primăvara lui 1944, ştia acuma să umble bine pe propriile sale picioare. Închisoarea fusese şi pentru el ca şi pentru toţi ceilalţi comunişti o adevărată şcoală. La o săptămână după ce a fost liberat, a căzut la pat bolnav de febră tifoidă. Abia a scăpat cu viaţă. Dar 23 August l-a găsit complet restabilit. A luptat, în primele zile, într-una din formaţiunile patriotice, apoi s-a cerut voluntar pe front.

Pe front avusese temei să fie mulţumit de treaba pe care o făcea. Oamenii din jurul său erau ca un pământ uscat, avid după o picătură de ploaie. Când le vorbea, simţea că ei începeau să înţeleagă şi raţional ceea ce simţiseră de mult, prin instinct. Da, avea temei să fie mulţumit de munca politică pe care o desfăşura. Dacă oamenii din pluton îi urau pe hitlerişti şi luptau ca nişte draci împotriva lor o făceau nu numai pentru a le plăti cu vârf şi îndesat pentru toate suferinţele şi umilinţele îndurate, ci şi pentru că acum, înţelegând primejdia pe care o reprezintă hitlerismul pentru întreaga omenire, îşi dădeau seama de necesitatea de a lupta până la victoria finală.

Desigur, lucrurile nu mergeau ca pe roate. Oamenii aceştia, care ani şi ani de zile fuseseră ţinuţi în întuneric şi cărora propaganda oficială le împuiase capul cu fel şi fel de minciuni, nu puteau fi convinşi dintr-o dată de superioritatea unei noi societăţi, aşezată pe altfel de temelii. Oamenii erau temători, oscilanţi, dacă erau convinşi astăzi de un lucru, mâine începeau să se clatine la cel mai absurd zvon. Şi zvonuri erau pe front multe, care mai de care mai absurde.

Andrei Ciurea era conştient că de urmările aprigei lupte de clasă care se ducea în ţară nu putea fi ferit frontul. Acolo, pe front, zvonul era arma preferată a duşmanului din interior, care spera să submineze astfel capacitatea de luptă a armatei.

E drept că, datorită acelui bun-simţ specific ţăranului, zvonurile nu aveau nici pe departe rezultatele scontate de cei care le lansau. Totuşi, ele tulburau pe cei mai slabi, îi făceau oscilanţi, neîncrezători faţă de ceea ce reprezenta, sub o formă sau alta, noul.

De aceea, el, Andrei Ciurea nu despera când vedea cât de uşor se clătinau unii dintre ei. Munca aceasta cu oamenii nu era de loc uşoară. Îi trebuiau tact şi multă răbdare. Atâta vreme cât oamenii aveau încredere în el, toate greutăţile puteau fi înfrânte. Şi de fapt, tocmai aceasta era dovada cea mai sigură că făcea treabă bună: încrederea pe care i-o arătaseră oamenii în toate împrejurările.

Dar iată că de la o vreme oamenii se schimbaseră. Până şi Ghiţă Căşaru nu mai era acelaşi.

Şi tocmai în ziua aceea cu ceaţă multă şi deasă, când se aştepta mai puţin, se trezi cu Ghiţă Căşaru lângă el, în groapă.

Andrei Ciurea se trase mai deoparte ca să-i facă loc. Îşi aprinse o ţigară şi-i întinse şi lui una. Ghiţă Căşaru o luă, şi după ce şi-o aprinse, duse două degete la bonet, mulţumind. Pe urmă începură să fumeze în tăcere.

„Dacă a venit, până la urmă are să vorbească el!” îşi spuse Andrei Ciurea, privindu-l cu coada ochiului.

Şi fiindcă îi era drag, fu ispitit să-şi petreacă braţul pe

după umerii lui, să-l. zgâlţâie puţin şi să-l certe:

„Mă, băiat prost ce eşti, ia spune ce s-a-ntâmplat cu tine? Te laşi să te clatine vânturile mincinoase ale zvonurilor?”

Dar n-o făcu. Se mulţumi să tragă mai departe din ţigara care de fiecare dată când o sugea, sfârâia şi pocnea uşurel.

Căşaru, din câteva fumuri, o termină pe a lui.

— Mai dă-mi una, nene Andrei!

— Poftim!

— Mulţumesc!

Şi-o aprinse şi începu să fumeze repede, parcă şi de data asta cu intenţia de a o termina din câteva fumuri.

— Nene Andrei...

Dar nu mai continuă, răzgândindu-se parcă.

Andrei Ciurea îl lăsă în pace.

— Nene Andrei, m-am gândit şi m-am răzgândit... Dar eu nu cred şi pace!

— Ce nu crezi, Ghiţă? întrebă domol, bucurându-se că în sfârşit Căşaru căpătase sămânţă de vorbă.

— Eu nu cred ca *tovarăşii* să se fi dat cu boierii.

— Ce tot bâigui, măi băiete? Cum să se dea cu boierii? Asta-i bună!

— Păi, da! Cică *tovarăşii* s-au dat cu boierii. Acolo unde oamenii au intrat cu plugurile în moşia boierească, *tovarăşii* au dat ordin să-i zdrobească.

Andrei Ciurea furios, indignat, dar păstrându-se calm, întrebă:

— Aşa, va să zică... Şi ce alte minciuni au ajuns pe la urechile voastre?

— Păi, asta!... Pământul!... Cică n-au să ne dea neam pământ. Ne duc numai cu zăhărelul, până terminăm cu nemţii. Pe urmă... ca şi mai înainte. Vorba aia: boii ară şi caii mănâncă. Dar eu, nene Andrei, nu cred. Nu cred că *tovarăşii* s-au dat de partea boierilor. Dacă nici *tovarăşii* n-au să ne dea pământ, atunci cine să ne dea? Nădejdea numai la ei ne este. Că durerea ţăranului asta-i: pământul!...

Între timp, Andrei Ciurea se mai calmase.

— Va să zică, tu nu crezi, Ghiţă, că tovarăşii s-au dat de

partea boierilor, nu-i aşa?

— Nu cred, nene Andrei! Cam intrasem eu la idei, dar m-am dezmeticit.

— Mda! Şi cum de te-ai dezmeticit? îl chestionă mai departe Andrei Ciurea.

— Păi, mi-am zis că trebuie să fie minciuni de-ale duşmanului. Că nu se poate ca *tovarăşii* pe care boierii i-au schingiuit şi i-au vârât prin închisori, acum, când le-a venit şi lor timpul să-i scarmene pe boieri şi capitalişti, să se împace, aşa, dintr-o dată, cu ei. Dacă e vorba de împăcare, de ce n-au făcut-o mai de mult şi atunci n-ar mai fi fost rupţi în bătăi şi vârâţi prin închisori. M-am gândit bine, nene Andrei?

— Te-ai gândit bine, Ghiţă. Dar pe ceilalţi n-ai căutat să-i faci să înţeleagă că toate sunt minciuni scornite de aceia cărora nu le place, nici să fie comuniştii la putere şi nici voi să căpătaţi pământ?

— La ce să te mint? Nu prea. Abia m-am dumerit pe mine. E drept, am încercat o ţârâ, dar ei să mă mănânce, nu alta. Ei cred că *tovarăşii* s-au dat cu boierii de frică.

— Cum adică, de frică?

— Iaca aşa. Cică li-e frică de americani. Ăştia, dacă văd că *tovarăşii* încep să împartă pământul boierilor, vin cu avioanele să ocupe ţara, ca să-i apere pe boieri.

— Dar ce, ţara asta e sat fără câini? Uite ce minciuni sunt în stare să scornească. Ia mai spune! Şi altceva, ce se mai zvoneşte?

— Câte vrei şi câte nu vrei, nene Andrei! Dar parcă cine le dă crezare la toate? Se cunosc, îndată, că-s minciuni gogonate. Şi apoi, pe oameni nu-i doare capul de ceea ce nu-i priveşte pe ei. Ei, nene Andrei, ştiu una şi bună: pământ!...

— Şi cine vă vârâ vouă în cap toate prostiile astea?

Căşaru ridică din umeri:

— Ce ştiu? Vorba-i ca vântul...

— Bine, ca vântul, înţeleg. Dar de ce vântul ăsta nu ajunge şi la urechile mele? Teamă mi-e că există cineva printre voi care prinde din zbor toate minciunile astea, şi pe

urmă vă împuiază capul cu ele. Ia gândeşte-te un pic, măi Ghiţă!

Căşaru se gândi câteva clipe:

— Ştiu eu, nene Andrei? Dacă mă gândesc şi mă gândesc, parcă alde Beldie e ala care le află pe toate. Dracu să-l ştie şi să-l pieptene, de unde.

— El v-a împuiat capul că nu veţi mai primi pământ, deoarece comuniştii din guvern s-au dat de partea boierilor?

— El!...

— Ascultă aici, la mine, măi Ghiţă. Mie Beldie ăsta nu mi-a plăcut niciodată. Va trebui să-l dibuim ce hram poartă. Şi dacă îi place să croncăne, va trebui să-i rupem pliscul. Dar până atunci trebuie să-i convingem pe oameni să nu dea crezare zvonurilor mincinoase. Trebuie să-i convingem că în spatele frontului lucrurile se întâmplă tocmai pe dos decât vorbesc zvonurile mincinoase. Ei trebuie să afle că ţăranii intră cu plugurile în pământurile boiereşti şi-şi împart moşiile; că poporul ia cu asalt prefecturile şi primăriile şi în locul prefecţilor şi primarilor, slugi ale capitaliştilor şi boierilor, pun prefecţi şi primari oameni din popor. Da, Ghiţă! Trebuie să-i convingem că partidul comunist nu numai că nu ia vreo măsură împotriva ţăranilor, ci, dimpotrivă, luptă ca toţi aceia care nu au pământ, sau au puţin, să capete din moşiile boiereşti.

— Nene Andrei, eu sunt al matale. Şi al dracului să fie cel ce se mai ia după zvonuri! Ai să vezi matale că nu sunt un biet plopşor, pe care îl clatină încoace şi încolo, adierea cea mai mică.

Oamenii, de când le-a intrat îndoiala cu pământul în suflet mă iau peste picior. Mai ales alde Beldie nu mă slăbeşte. „Mă Căşaru – zice el – te-ai dat de partea *tovarăşilor*. Bine, bă, bine! Ai să-ţi muşti deştele când are să trebuiască să mănânci de la cazan.” Dar spuie el, până i s-o răci gura. Eu ştiu însă că *tovarăşii* sunt pentru săraci şi împotriva bogaţilor. Iar dacă zici matale, eu pe loc îi rup pliscul lui alde Beldie, ca să nu mai croncăne.

— Nu aşa, Ghiţă! Lasă-l pe seama mea. Tu când vezi că

începe să croncăne minciuni, dovedeşte-l fată de ceilalţi că minte.

— E colţos rău, nene Andrei!

— Cam bănuiesc eu ce-i face să fie el atât de colţos.

— Păi, da! Cam prea mult îi caută între coarne domn' locotenent.

Într-adevăr, observase şi el că faţă de Beldie locotenentul Bobocea manifesta o slăbiciune deosebită. În primul rând căuta pe cât posibil să-l ferească de primejdie. Niciodată nu-i încredinţa vreo misiune periculoasă. În al doilea rând – şi aceasta mai ales în ultimul timp – locotenentul Bobocea îl ţinea pe Beldie mai mult pe lângă sine. Se crease între locotenent şi căprar un fel de prietenie pe care Andrei Ciurea o considerase doar o ciudăţenie a comandantului său. Acuma însă, după cele ce aflase de la Căşaru, prietenia pe care locotenentul o arăta căprarului îi părea suspectă. Aceasta cu atât mai mult cu cât el cunoştea originea moşierească a locotenentului.

„Nu cumva – îşi spuse – zvonurile pe care le colportează caporalul Beldie, pornesc de la locotenent? Desigur că nu-i convine că ţăranii intră cu plugurile în moşia lui tată-său."

— Mda! Domnul locotenent, într-adevăr, îl cam răsfaţă pe Beldie.

Apoi, ca să-l facă pe Căşaru să înţeleagă cât de important era să combată zvonurile mincinoase:

— Dacă se vântură asemenea minciuni şi oamenii le dau crezare, îmi explic uşor cum de a fost posibil să dezerteze Sfat. Nu m-aş mira dacă aş afla, mâine, că în noaptea asta a mai spălat careva putina.

— Nu-ţi face griji, nene Andrei, că oamenii nu sunt chiar aşa de răi. Se cam clatină ei acuma după cele ce-au auzit, pe matale te privesc aşa, cam dintr-o parte, crezând că i-ai minţit, dar de trecut nu trec ei. Sfat ala a fost un nemernic. Dădea parcă cineva doi bani pe el?

Şi Căşaru scuipă printre dinţi a dispreţ.

— Tocmai de aceea mi-e ciudă. Din cauza lui, feştelirăm obrazul plutonului. Dacă puneai mâna pe el, domnul căpitan sigur că te propunea pentru decoraţie.

— Da nu cred, nene Andrei, să fi trecut în timpul schimbului meu. N-am dormit, ce dracu! A venit şi domn' locotenent să mă inspecteze şi m-a găsit treaz...

— Ce spui? A fost domnul locotenent la tine?

— A fost, a fost.

— Şi ce-a căutat?

— A fi venit în inspecţie. Să vadă dacă nu dorm. Era foarte blând şi cu chef de vorbă. Ştii cum e domn' locotenent. Când scoate zece cuvinte din gură, iese soarele.

— Da? Şi ce ţi-a spus?

— Parcă mai ţin minte! Fleacuri! Pesemne că-i era urât şi nu avea cu cine schimba o vorbă. M-a întrebat dacă n-am observat ceva la inamic, mi-a cerut să fiu cu băgare de seamă că-i noaptea întunecoasă şi să nu mă trezesc cu niscai nemţi care să mă ia, aşa, ca din oală. M-a întrebat cine mă schimbă şi nu mai ţin minte ce.

Vorbea aşa, ca omul care nu are ce face şi încearcă să-şi omoare vremea.

— Şi a stat mult la tine?

— Ştiu eu? Pe puţin, un sfert de oră tot a stat.

— Spune-mi, Ghiţă: ce ţi se pare ţie mai curios? Faptul că a stat de vorbă cu tine, sau că a venit, cum spui tu, în inspecţie? se interesă mai departe Andrei Ciurea.

— Şi una şi alta.

— Mda!

Pe Andrei Ciurea, în schimb, cel mai mult îl intriga faptul că locotenentul se aventurase până la postul de pândă al lui Căşaru. De când se afla pe front, aşa ceva se întâmpla pentru prima dată! Oare cărui fapt se datora excesul acesta de conştiinciozitate la un om care îşi temea atât de mult viaţa? Şi apoi, în ce fel trebuia explicat faptul că locotenentul Bobocea, care atunci când scotea zece cuvinte din gură răsărea – aşa cum se exprimase atât de plastic Ghiţă Căşaru – soarele, se pusese la taclale cu pândarul, timp de cel puţin un sfert de oră?

„Locotenentul îmi inspiră astăzi mai puţină încredere ca oricând!" îşi spuse în gând.

Apoi tare, către Căşaru, în clipa aceea venindu-i în minte un gând care părea ispititor:

— Ascultă, Ghiţă! Tu ai putea face o treabă mult mai bună decât mine. Ia să încerci să-l tragi puţin de limbă pe Marin. Să-l întrebi, cam despre ce vorbeşte domnul locotenent cu Beldie ăsta. E el, Marin, cam papă-lapte, dar poate că tot scoatem ceva de la el.

— Lasă pe mine, nene Andrei!... Eu cu nea Marin suntem judeţ şi ţine la mine. Mă duc chiar acuma.

Şi Ghiţă Căşaru ieşi din groapă, pierzându-se în ceaţă.

Rămas singur, Andrei Ciurea îşi încrucişă picioarele, ca turcii, şi îşi aprinse o nouă ţigară. Totdeauna fumase mult, dar de când se afla pe front fuma de două ori pe atâta. Numai în puşcărie izbutise să se lase de fumat.

Rezemat cu spatele de peretele gropii, privea ceaţa. Din când în când, ceaţa se rărea pentru o clipă, şi atunci vedea câte o năframă albastră de cer. Întrebările de mai înainte din nou îi veniră în minte, ele puiră altele, dar răspuns nu găsi pentru nici una. În schimb, neliniştea aceea ciudată iarăşi îl încercă.

„De-am relua odată înaintarea!”

Şi avu vaga intuiţie că dacă ar veni ordinul de reluare a ofensivei, ar înceta de a mai fi neliniştit.

În nădejdea că i-ar putea da o asemenea veste, Andrei Ciurea ieşi din groapă, şi porni spre adăpostul locotenentului Bobocea.

*

Se înnoptase şi Andrei Ciurea încă nu se putuse hotărî. Şi nu se putuse hotărî, pentru că exista riscul ca, până să se ducă şi să se reîntoarcă de la postul de comandă al companiei, locotenentul Bobocea să prindă de veste.

Totuşi, nu acesta era adevăratul motiv care îl împiedica să se hotărască. În definitiv, pe locotenentul Bobocea îl putea minţi uşor spunându-i ca fusese chemat de căpitan. Şi dacă i-ar fi venit în minte locotenentului să-l întrebe pe căpitan, acesta – pus acum în gardă – ar fi confirmat, fără

îndoială.

Adevăratul motiv pentru care nu se putea hotărî să se ducă la comandantul său de companie era însă altul. Pentru că ar fi trebuit să acuze: pe maiorul Cameniţă, pe locotenentul Bobocea.

Dar, în definitiv, pe ce îşi întemeia acuzaţia? Probele materiale îi lipseau şi fără îndoială, căpitanul Teodorescu nu se va lăsa convins de nişte simple bănuieli. Dar, oare, erau ele simple bănuieli, lipsite de importanţă? Oare, era lipsit de importanţă faptul că Beldie era cel mai zelos colportor al zvonurilor? Şi, oare, era doar o simplă întâmplare că acest Beldie devenise omul de încredere al locotenentului Bobocea şi aproape prietenul acestuia? Oare, n-ar fi trebuit făcută legătura între zvonurile colportate de caporalul Beldie şi originea moşierească a locotenentului?

Mai mult: oare nu părea cel puţin ciudat faptul că în noaptea când Sfat dezertează, locotenentul face un lucru pe care nu l-a făcut niciodată în toţi anii de front: anume, se duce să inspecteze postul de pândă şi stă la taclale cu pândarul, el care atunci când vorbeşte cu cineva mai mult de zece cuvinte înseamnă că a devenit guraliv? Oare, de ce ţinea locotenentul ca la noapte, în schimbul doi, să fie pus pândar tocmai caporalul Beldie? „Cu ceaţa asta – motivase locotenentul - are să fie o noapte parşivă. Vezi, să-l pui pe Beldie pândar în schimbul doi. Are ochii ageri.” Cum să accepte explicaţia locotenentului când el îşi cunoştea bine oamenii şi ştia că, departe de a avea ochii ageri, caporalul Beldie era, pe deasupra, fricos ca o găină?

Apoi, în legătură cu maiorul Cameniţă: Oare de ce, dintre toţi ofiţerii batalionului, maiorul se împrietenise tocmai cu locotenentul Bobocea? Şi oare, de ce maiorul nu pierdea prilejul să facă paradă de convingerile sale democratice?

Erau toate acestea întrebări, peste care el nu putea trece uşor. Dar, oare, căpitanul Teodorescu le va acorda aceeaşi importanţă?

Căpitanul Teodorescu Octav era un ofiţer priceput, curajos care ţinea la oamenii lui şi care se dovedea a fi un ofiţer cu o concepţie avansată. Totuşi, prin formaţia sa,

avea o înţelegere limitată în ceea ce priveşte evenimentele politice şi sociale în curs de desfăşurare. De aceea, se îndoia că, la rândul său, căpitanul va începe să-l bănuiască pe locotenent. Pentru aceasta, i-ar fi trebuit probe materiale, mai ales în legătură cu maiorul Cameniţă. Ori, probe materiale, cel puţin deocamdată, nu-i putea furniza.

De temeinicia bănuielilor sale, căpitanul s-ar putea convinge numai dacă ar avea cât de cât idee despre lupta de clasă. Cum însă nu avea şi cum, pe de altă parte, a-l iniţia i-ar fi trebuit ceva timp, era mai mult ca sigur că nu va izbuti să-l determine pe căpitan să acţioneze, şi încă imediat.

Şi doar aceasta era singura raţiune pentru care considera că ar fi fost necesar să ia legătura cu comandantul de companie. Să acţioneze imediat, mai înainte de a se produce inevitabilul. În ce consta acest *inevitabil* nu-i era clar de loc.

„Degeaba! îşi spuse. Nu am argumente ca să-mi acuz comandantul de batalion şi comandantul de pluton. Şi dacă o fac, fără argumente pe măsura înţelegerii lui, s-ar putea ca Teodorescu să încurce mai rău lucrurile.”

Şi se hotărî să se descurce singur cum o putea, sprijinindu-se pe ajutorul lui Căşaru iar la nevoie şi pe al altora.

Odată cu întunericul, oamenii părăsindu-şi gropile se mişcau de colo-colo, să se mai dezmorţească. Erau morocănoşi, puşi pe ceartă. Înjurau ceaţa, înjurau umezeala, dar cel mai cumplit îl înjurau pe artelnic, care încă nu-şi făcuse apariţia cu marmizile de mâncare.

O jumătate de oră mai târziu, când acesta ajunse pe poziţie, fu primit cu înjurături şi ocări. Obişnuit însă cu asemenea primiri, îi potoli repede cu câteva glume. De altfel erau cu toţii atât de flămânzi, încât ajunseră la concluzia că din pricina „păcătosului de artelnic”, nu merită să li se răcească mâncarea, care şi aşa ajunsese la ei abia călduţă.

Andrei Ciurea, cu gamela plină, se duse să stea pe

parapetul şanţului care ducea la adăpostul locotenentului. Ghiţă Căşaru veni lângă el.

— Poftă bună, nene Andrei.

— Mulţumesc! La fel şi ţie.

— Poftă berechet. Măcar dacă aş putea să mănânc după poftă.

Erau cu toţii atât de flămânzi, încât nimeni nu mai vorbea. Clefăiau, plescăiau din buze şi oftau de satisfacţie, de parcă ar fi înfulecat cine ştie ce mâncăruri alese.

Din gura adăpostului, Marin, ordonanţa, întrebă cu gura plină:

— Măi, domn' căprar Beldie, unde eşti?

— Iacătă-mă!

— Hai că te cheamă domn' locotenent!

— Vin!... Vin!...

O clipă mai târziu, Beldie dispăru în adăpostul locotenentului.

Căşaru privi după el şi întrebă în şoaptă:

— De ce i-o fi chemat? Oare să-i ţină de urât la masă?

— Mai ştii?!

Căşaru mormăi ceva de neînţeles.

Caporalul Beldie nu stătu mult la locotenent. Veni după aceea întins la Andrei Ciurea.

— Mi-a spus să mă pui pândar schimbul doi. Tocmai pe mine să mă picnească!... Şi într-o noapte ca asta!...

— Păi tocmai de aceea te-a ales pe tine domnul locotenent. Ca să fii cu ochii în patru. Te ştie om de nădejde.

Andrei Ciurea vorbi serios, convingător, şi Beldie nu sesiză că-şi bate joc de el.

— Aş fi fost mai bucuros dacă nu pica măgăreaţa tocmai pe mine.

Pe urmă, luându-şi gamela de unde o lăsase, ceru artelnicului:

— Ia mai atinge-mă şi pe mine cu vreo lingură, două!

Andrei Ciurea îi şopti lui Căşaru:

— Ai grijă. În noaptea asta să stai mai mult pe lângă mine.

— Bine, nene Andrei! Să ştii că de la nea Marin n-am putut scoate nimic.

— Poate că nici nu mai e nevoie. Îmi spune mie inima că în noaptea asta se alege într-un fel.

— Adică, în ce fel se alege, nene Andrei? întrebă Căşaru tot în şoaptă, căutându-i ochii prin întuneric.

— În ce fel? Ce n-aş da să ştiu! În noaptea asta va trebui să căscăm bine ochii. Deocamdată atâta ştiu.

Căşaru lăsă lingura în gamelă şi câteva clipe privi pe gânduri noaptea. Era linişte pretutindeni, aşa cum fusese toată ziua. Abia după aceea, Căşaru începu din nou să mănânce.

Şi până sfârşiră de mâncat, nu mai vorbiră.

Încet, încet, forfota se potoli. Terminaseră acum cu toţii de mâncat şi în gropile lor sau în şanţul de comunicaţie fumau. Purtat de vântul abia simţit, mirosul de tutun se împrăştie de-a lungul poziţiilor, gâdilând plăcut nările acelora care încă nu începuseră să fumeze.

Andrei Ciurea şi cu Ghiţă Căşaru se traseră în amplasamentul puştii mitraliere la care acesta din urmă era trăgător. Puşca mitralieră era amplasată cam în centrul poziţiei ocupate de pluton. Un şanţ de comunicaţie – nu mai adânc de un metru – lega între ele amplasamentele. Şanţul se prelungea până la adăpostul locotenentului. Existenţa şanţului permitea să se circule destul de comod şi în timpul zilei.

În groapă, dinapoia puştii-mitraliere, Andrei Ciurea şi cu Ghiţă Căşaru îşi aprinseseră câte o ţigară. Fumau şi tăceau. Andrei Ciurea simţi din nou neliniştea mai vie ca oricând.

— La ce te gândeşti, nene Andrei? întrebă într-un târziu Căşaru.

Andrei Ciurea se întrebă dacă trebuie să-i mărturisească lui Căşaru cât de neliniştit se simţea.

„Nu!... Băiatul ăsta are încredere în mine! îşi spuse. Dacă vede că mă bălăbăn, îşi pierde încrederea şi începe să-i fie chiar teamă.”

Apoi tare:

— Mă gândesc, măi Ghiţă, că pentru noi doi s-ar putea să

fie o noapte albă.

— Au mai fost şi altele, nene Andrei, şi nu ne-am speriat noi, cu toate că moartea orbecăia căutându-ne cu coasa, ba ici, ba colo.

„Dar nu mă gândesc la o astfel de noapte albă, măi Ghiţă. Mi-e teamă de o altfel de noapte albă.”

Aşa îi vorbi lui Căşaru numai în gând. Pentru că, dacă ar fi vorbit tare şi dacă acesta l-ar fi întrebat la ce fel de altfel de noapte se gândeşte, n-ar fi ştiut ce să răspundă.

Pe urmă tare:

— Tu rămâi aici şi fii cu ochii în patru. Mă duc la domnul locotenent să-l întreb dacă nu are ceva ordine speciale pentru la noapte.

Dădu să plece, dar mai înainte adăugă:

— În orice caz, dacă eventual ai nevoie de mine, să ştii că sunt la domnul locotenent.

— Bine, nene Andrei! răspunse cu nepăsare Căşaru, care nu sesiză de ce Andrei Ciurea ţinuse să precizeze unde ar putea fi găsit în caz de nevoie.

Andrei Ciurea îl găsi pe locotenentul Bobocea cu harta pe genunchi. Era atât de absorbit de treaba pe care o făcea, încât nu-şi dădu seama că nu mai e singur.

Numai când auzi „să trăiţi, domnule locotenent”, tresări şi instinctiv împături harta, ca şi când ar fi fost prins asupra unui fapt nepermis.

Iritat din cauza acestei slăbiciuni, vocea cu care se adresă lui Andrei Ciurea fu glacială:

— Ce doreşti?

— Nimic, domnule locotenent. Am venit să vă întreb dacă nu aveţi să-mi daţi vreun ordin pentru noaptea asta.

Locotenentul păru că-l ascultă numai cu o ureche.

— Vreun ordin? Nu!... Adică... Cine-i pândar în schimbul întâi?

— Baciu.

— Mda! Mi se pare că ţi-am spus că în schimbul doi să-l pui pe Beldie, nu?

— Mi-aţi ordonat şi n-am uitat.

— Atunci, altă recomandare nu am a-ţi face.

Şi din nou deschise porthartul.

— Să trăiţi, domnule locotenent!

Locotenentul Bobocea nu-i răspunse, de parcă nici nu l-ar fi auzit.

Din gura adăpostului, Andrei Ciurea privi peste umăr. Ochii locotenentului Bobocea nu-l slăbeau. În apa lor spălăcită citi şi ironia şi ura.

Într-un ungher, culcat pe foaia de cort, dormea Marin, ordonanţa locotenentului.

Afară, Andrei Ciurea se opri nehotărât. De fapt, toată neliniştea lui de aicea pornea. De la ordinul pe care îl dăduse locotenentul ca să-l pună neapărat pe Beldie pândar în schimbul doi.

Fără îndoială, dacă nu ar fi aflat de la Ghiţă Căşaru că Beldie era acela care colporta zvonurile cele mai duşmănoase şi dacă n-ar fi ştiut ce legături existau între acesta şi locotenent, ordinul nu i-ar fi trezit atâtea suspiciuni. Dar, cunoscând toate acestea, suspiciunile se născuseră, cu toate că încă nu izbutea să-şi explice ce anume urmărea locotenentul.

„Ce-ar fi dacă în locul lui Beldie aş pune pândar pe altcineva?”

Fiindcă întrebarea îi venise pe neaşteptate în minte, nu se grăbi nici cu răspunsul. Îşi afundă mâinile în buzunarele mantalei şi coborând în şanţ, porni spre amplasamente.

Unii dintre soldaţi adormiseră. Alţii stăteau de vorbă.

— Numai să nu vină în noaptea asta ordin să pornim la vânătoare după vreo „limbă”.

— Mai ştii? Pe o vreme ca asta s-ar putea să cadă ceva vânat.

Andrei Ciurea trecu mai departe.

— Care eşti ăla, bă?

— Eu, Andrei!

— Care-i baiul?

— Nimic! Dormi liniştit.

Trecând pe lângă groapa sa îşi luă automatul şi îşi umplu buzunarele mantalei cu încărcătoare.

„Trebuie să-i fac rost şi lui Ghiţă de un automat. Nu se

ştie ce se poate întâmpla.”

Mai încolo dădu de groapa sergentului Muşat, care comanda grupa a doua. Muşat adormise. Dormea şi sforăia. Alăturea zăcea automatul. Se aplecă şi i-l luă, fără ca acesta să simtă.

Trecând mai departe, auzi:

— Ia mai dă-l în mă-sa pe Beldie! De unde ştie el că nu ne dă pământ?

— Cică s-ar fi spus la radio.

— Când s-a anunţat, mă? Că nici *tovarăşul* nu minte. Eu pe el mai curând l-aş crede, că-i muncitor şi om necăjit, ca de-alde noi.

— Bă, mie dacă mi-ar da *tovarăşii*, nu mult, măcar trei, patru hectare, tare le-aş mai fi recunoscător. Că n-am nimic... Nici o palmă de pământ, măi fraţilor.

Andrei Ciurea oftă şi trecu mai departe.

Când ajunse la Căşaru îi întinse pistolul.

— Ia-l!

— Ce să fac eu cu el, nene Andrei?

— Deocamdată să-l ai la tine. Trebuie să recunoşti că în anumite împrejurări, ţi-e mai la îndemână o asemenea jucărie decât coşcogeamitea puşcă-mitralieră.

— Atunci, dă-l încoace!

Căşaru luă automatul, îl cântări în palmă – dacă nu ar fi fost întuneric Andrei Ciurea l-ar fi văzut cum îşi boţeşte buzele a dispreţ faţă de o jucărie ca aceea – apoi îi puse piedica, şi-l aşează, uşurel alături de puşca mitralieră.

— Uite, nene Andrei, parcă ar fi fătat un pui căţeluşa mea.

Andrei Ciurea zâmbi cu gândul într-altă parte.

— Să nu care cumva să te fure somnul, Ghiţă. Trebuie să fim cu ochii în patru.

— Cum să mă fure, nene Andrei?

— Atunci, eu mă trag mai aproape de adăpostul domnului locotenent.

Oamenii, prin gropi, adormiseră cu toţii. Numai pândarii vegheau, de-a lungul întregului front. Undeva, în dreapta,

se auzi pocnetul unei rachete şi câteva clipe, stelele care cădeau într-un fel de curgere obosita, se văzură prin ceaţă pale ca printr-o sită.

Andrei Ciurea îşi găsise un loc de pândă în apropierea adăpostului locotenentului Bobocea, înapoia parapetului şanţului de comunicaţie. Minutele treceau greu. Liniştea era nefirească, ca de pe alt tărâm. Din când în când, ajungea până la el un sforăit înfricoşător, dar nu putea preciza exact nici locul de unde se auzea şi nici cine era acela care putea sforăi atât de năprasnic.

Într-un târziu, locotenentul Bobocea ieşi din adăpost. Era numai în veston şi fără bonet. Probabil nu se aşteptase ca noaptea să fie atât de răcoroasă şi de umedă, pentru că numai după câteva minute, vârându-şi capul între umeri, se grăbi să intre în adăpost.

Cu toate că locotenentul nu stătu pe afară decât câteva minute, Andrei Ciurea avu timp să constate că era bine dispus. Fredona o melodie veselă, săltăreaţă, poate o melodie de dans.

Când rămase din nou singur, în noapte şi ceaţă, se uită la ceas. Avea un ceas mare şi lat cu cadran de fosfor, care, de greu ce era, mereu îi găurea buzunarele. Un ceas fără valoare, care la douăzeci şi patru de ore rămânea în urmă cu o jumătate de oră. De zece ani, nu se despărţise de „ceapa” aceea, cum o numea el, decât în anii cât a stat la închisoare. Pe front, mai ales, „ceapa”, îşi dovedise utilitatea, pentru că, în întreg plutonul, în afară de locotenent, era singurul care putea să spună, cu aproximaţia respectivă, „ora exactă”. E drept, puţini erau aceia care apelau la anacronicul lui ceasornic. După soare – *ziua* – după stele – noaptea – ostaşii aflau ora cu o preciziune care rivaliza cu aceea a unui cronometru.

„Ceapa” arăta că mai rămăsese doar o jumătate de oră până la miezul nopţii. Cu rectificarea respectivă, de fapt mai era o oră.

Miezul nopţii!...

Dacă trebuia să se întâmple ceva, în nici un caz nu înainte de miezul nopţii!...

Dar, în definitiv, ce aştepta să se întâmple? De unde această convingere că neapărat avea să se întâmple ceva? Şi dacă se înşela? Singurul element concret, faptul că din dispoziţia locotenentului Beldie va fi pândar în schimbul doi, şi anume în postul de pândă cel mai înaintat al plutonului?

„Dracu să-i ia! Dacă ăştia n-ar pune ceva la cale, nu l-ar fi fericit astfel locotenentul pe Beldie tocmai într-o noapte cu ceaţă afurisită, ca asta."

Şi, parcă spre a-i confirma bănuiala, văzu, desprinzându-se din ceaţă, silueta înaltă a maiorului Cameniţă. O clipă mai târziu, dispăru în adăpostul locotenentului. Ce căuta maiorul la ora aceea târzie din noapte? Oare numai ca să stea la taclale cu locotenentul?

O clipă, fu ispitit să se târască, pe nesimţite, până la gura adăpostului, ca să tragă cu urechea la cele ce vorbesc ofiţerii. Dar îşi aminti că ofiţerii nu erau singuri în adăpost. Cu ei era şi Marin, ordonanţa locotenentului. Dacă, într-adevăr, intenţionau să pună ceva la cale, în nici un caz n-o puteau face de faţă fiind Marin. În prealabil, trebuiau să se descotorosească de ordonanţă.

Şi într-adevăr, se părea că lucrurile chiar aşa stăteau. Câteva minute mai târziu, Marin ieşi din adăpost cu mantaua pe umeri. O clipă rămase parcă nehotărât în gura adăpostului, apoi coborî în şanţ. Stând pe vine, îşi aprinse o ţigară. De acolo de unde se afla, auzea dacă l-ar fi strigat cei dinăuntru.

Marin terminase de fumat ţigara, îşi aprinsese o alta, o fumase şi pe aceasta, dar ofiţerii tot nu-l chemară în adăpost. Abia mult mai târziu, îl auzi pe locotenent strigându-l.

„Acum, probabil că maiorul va pleca, îşi spuse Andrei Ciurea. După ce pleacă, cred că aici nu mai am ce căuta."

Dar în loc să plece maiorul, îl văzu din nou pe Marin ieşind din adăpost. Numai că de data asta nu mai rămase să aştepte pe aproape, ci o porni prin şanţ.

Andrei Ciurea se lăsă uşurel în şanţ şi-i ieşi înainte.

— Încotro, Marine?

— Pe matale te căutam. Hai că te cheamă domn' maior.

— Ce naiba are cu mine?

— Ce ştiu eu!

Maiorul Cameniţă îl primi cu bunăvoinţă. Chipului însă îi împrumutase un aer de gravitate aproape solemnă.

— Te-am chemat, Ciurea.

— Ordonaţi, domnule maior!

Maiorul Cameniţă se ridică şi, cu mâinile la spate, veni până la doi paşi de el. De acolo, îl privi câteva clipe, măsurându-l din cap până în picioare. Andrei Ciurea observă că în timp ce chipul maiorului era grav, ochii îl priveau când veseli, când ironici.

După ce îl examină câtva timp, deschise porthartul şi, scoţând de acolo un plic mare, galben, fără să-l dea din mână, îi spuse:

— Uite pentru ce te-am chemat. Plicul acesta, care conţine un raport confidenţial, trebuie să ajungă încă în noaptea asta la postul de comandă al regimentului. Dacă pleci acuma – şi trebuie să pleci imediat – într-o oră eşti la regiment. Predai plicul ofiţerului de serviciu şi aştepţi răspuns. Probabil că vei fi în posesia răspunsului abia în cursul zilei de mâine. Aşa că înainte de mâine seară nu te văd întorcându-te.

E clar?

— Da, domnule maior!

— Va să zică pleci imediat! Când predai plicul, spune-i ofiţerului de serviciu că-l rog să scrie, neapărat, pe el, ora când l-a primit. Dar vezi, să nu care cumva să uiţi. Pentru că – pot să ţi-o spun – pe mine nu mă interesează atât răspunsul, cât faptul ca raportul să ajungă în noaptea asta, şi cât mai devreme. Poftim plicul şi porneşte la drum, neîntârziat!

Andrei Ciurea luă plicul, salută şi părăsi adăpostul. Porni, într-adevăr, în direcţia care ar fi trebuit să-l ducă la postul de comandă al regimentului, dar, după ce se îndepărtă atât cât era necesar ca ceaţa să-l ascundă în cazul când locotenentul l-ar fi urmărit cu privirea din gura adăpostului, făcând un ocol, se întoarse.

„Aş pune rămăşag pe orice că vor să mă îndepărteze, ca

să fie siguri că n-am să le încurc socotelile.”

Dar, în clipa următoare, îl cuprinse îndoiala. Dacă, totuşi, trimiterea la regiment nu era un pretext? Ţinea doar în mână plicul, cu menţiunea „strict confidenţial”, adresat colonelului. Deci, din acest punct de vedere, totul părea a fi în perfectă ordine.

„Bine, să zicem – îşi vorbi sieşi în gând – că plicul conţine, într-adevăr, un raport strict confidenţial, care trebuie să parvină colonelului chiar în noaptea asta. Dar de ce trebuie să-l duc tocmai eu?”

Lui Andrei Ciurea îi fu greu să găsească un răspuns mulţumitor la această întrebare. În grupul său de comandă, maiorul avea destui agenţi de legătură. De ce n-a trimis plicul cu unul dintre ei? Faptul că plicul purta menţiunea de „strict confidenţial” putea fi o explicaţie? Greu de crezut. Pentru că, într-adevăr, era greu de crezut că acesta era primul raport „strict confidenţial” pe care maiorul îl înainta comandantului de regiment. Ori, în acest caz, de ce până acuma se folosise numai de agenţii batalionului? Poate raportul acesta era de o asemenea importanţă, încât necesita să fie transmis printr-un curier special? Bun! Dar în acest caz, de ce nu fusese încredinţat comandantului grupului de comandă, sau furierului batalionului?

„Hotărât! Toată chestia pute, şi cu orice risc, nu eu am să duc ordinul”, îşi spuse în gând.

Când ajunse la groapa lui Beldie, hotărârea era luată.

— Beldie! Măi Beldie!

Beldie dormea dus. Fu nevoit să-l zgâlţâie ca să-l trezească.

— Ce-i?

— Hai, scoală! Ordin de la domnul maior Cameniţă.

Când auzi numele maiorului, Beldie se dezmetici de-a binelea.

— Mi-a venit rândul? Fir-ar mă-sa a dracului!... Că repede a mai trecut timpul!

— Nu mai faci tu de pază. Ordin de la domnul maior să pleci imediat la regiment, să duci plicul ăsta. Na, ţine-l, şi ai grijă să nu-l pierzi.

Şi îi dădu toate instrucţiunile pe care, la rândul său, le primise de la maior.

Caporalul Beldie ascultă fără să-l întrerupă, nedumerit, descumpănit.

Numai după ce Andrei Ciurea îi dădu toate lămuririle, întrebă:

— Şi în locul meu pe cine pui pândar?

— Pe cine? Nu ştiu. L-oi pune pe cine o zice domn' locotenent să-l pun.

— Atunci eu am plecat!

Şi într-adevăr, plecă. Andrei merse câtva timp alături de el, chipurile, să-l dăscălească bine ce trebuie să facă, dar în realitate ca să fie sigur că pleacă, apoi se întoarse la Căşaru.

Îl găsi lungit în spatele puştii-mitraliere, scrutând întunericul şi ceaţa.

— Ei? îl întrebă, culcându-se şi el alături.

— Nimic! N-am observat nimic, deşi mă dor ochii de cât m-am zgâit în toate părţile.

— Ghiţă, în ce oameni crezi tu că putem avea mai multă încredere?

— Păi, sunt cu toţii oameni de treabă. Cârâie ei o ţâră acum de când i-a bolmojit Beldie cu minciunile lui, dar, la o adică, nici unul nu te lasă cu căruţa în drum. Dacă ar fi să mă îndoiesc de vreunul dintre ei, m-aş îndoi de Murgescu, de Vârgolici. Dar mai de nădejde dintre toţi sunt alde Zăgan, Cărăuşu, Poteraşu, Zbârcea...

— Atâţia sunt destui. La ei m-am gândit şi eu.

— Dar ce treabă ai cu ei?

— Tu, Ghiţă, du-te de schimbă-l pe Baciu. Dar să fii cu ochii în patru. De ăştilalţi am nevoie pentru aceeaşi treabă. Pe o asemenea ceaţă afurisită e necesar să dublăm pândarii.

— Nene Andrei, dar ce crezi că se va întâmpla?

— Ce? Nu ştiu!... Dar ceva trebuie să se întâmple.

— Şi Beldie?

— Pe el l-am trimis la regiment, cu un plic pe care mi l-a dat domnul maior să-l duc eu.

— Tocmai pe matale te-a găsit?

— Da, tocmai pe mine. Iar eu tocmai pe Beldie. Înţelegi?

Căşaru sesiză gluma şi râse. Pe urmă, cu automatul în bandulieră plecă la postul de pândă.

Andrei Ciurea se uită la ceas. „Ceapa” lui arăta că trecuse o jumătate de oră după miezul nopţii.

Era, cu alte cuvinte, exact miezul nopţii.

Andrei Ciurea ştia în care groapă putea fi găsit fiecare soldat. Primul pe care îl trezi fu Zbârcea. Zbârcea avea un somn uşor. Numai cât îi puse mâna pe umăr şi se trezi.

— Cine-i?

— Eu, Andrei! Taci şi ascultă!... Pe Căşaru l-am trimis pândar, să-l schimbe pe Baciu. Du-te şi ia-i locul la puşca mitralieră. Vin şi eu îndată şi atunci ai să afli mai multe.

Nici cu ceilalţi n-a mers mai greu. I-a trimis pe toţi să-l aştepte în acelaşi loc.

I-a găsit aşteptându-l, convinşi că vor fi trimişi în incursiune.

— Uite de ce ne-am adunat aici. După cum vă puteţi da şi singuri seama, ceaţa asta păcătoasă nici gând nu are să se ridice. De când sunt n-am mai pomenit asemenea vreme. Or, într-o noapte ca asta, se pot întâmpla multe. Ne putem trezi cu nemţii peste noi. Am primit ordin să dublăm pândarii.

— În regulă! Am mai făcut-o şi altă dată! fu de acord Cărăuşu.

— Nu-i chiar acelaşi lucru, Cărăuşule. De data asta, nu vom dubla pândarii păstrând acelaşi număr de posturi de pândă, ci o dată cu dublarea pândarilor va trebui să dublăm şi posturile de pândă. E clar?

— Zi mai departe.

— Păi cam asta. Eu am să merg cu fiecare, să alegem locul cel mai bun. Trebuie să fiţi cu ochii în patru. Dacă vine cineva spre tine, lasă-l să se apropie şi sare-i în spate. E ordin să nu facem uz de armă, decât în caz de absolută nevoie.

Şi acuma, haidem să căutăm locurile cele mai bune de pândă.

Treaba aceasta n-a durat mult, deoarece cunoşteau cu toţii până şi cele mai neînsemnate încreţituri ale terenului. După ce fixă fiecăruia locul, Andrei Ciurea se duse la postul de pândă al lui Ghiţă Căşaru.

— Nimic?

— N-am observat nimic!... Linişte!...

— Bine! Să ştii că am dublat posturile. La dreapta îl avea pe Zbârcea iar la stânga pe Cărăuşu. Cu asta, basta! Beleşte ochii şi ciuleşte urechile. La fel am să fac şi eu.

Şi clipele începură să curgă pentru Andrei Ciurea lungi, chinuitoare, neliniştitoare. Dacă nu se întâmplă nimic? Dacă totul nu era decât o nălucire a minţii sale?... Maiorul Cameniţă l-ar putea trimite în judecata Curţii Marţiale pentru neexecutare de ordin.

În clipa când cu gândul ajunse la o asemenea sumbră eventualitate, Căşaru îl împinse cu cotul, ca să-i atragă atenţia.

Scrută întunericul, încordându-şi auzul. La început nu auzi nimic. Liniştea biruia pretutindeni. Dar, numai după câteva clipe, auzi un zgomot ciudat, nedefinit.

— Vine cineva! îi şopti la ureche Căşaru.

Da, într-adevăr, venea cineva. Ceea ce, la început, i se păruse doar un zgomot ciudat, acum era clar că erau paşi de om. Cineva venea, şi, cu toate că se ferea să facă zgomot, totuşi, din cauza liniştii desăvârşite, nu izbutea decât numai în parte.

Instinctiv, Andrei Ciurea îşi strânse automatul la piept, iar arătătorul mâinii stângi căută trăgaciul.

În clipa următoare, se linişti.

„Oricine ar fi, cu orice risc, va trebui să-l prindem viu”, îşi spuse luând degetul de pe trăgaci.

În clipa aceea, zgomotul amuţi. O clipă, două, minute întregi. Inima îi bătea să se spargă, ochii îl dureau de efortul pe care îl făcea să străpungă zidul de ceaţă, capul îi vâjâia de prea multă încordare. Oare ce se întâmplase? Oare de ce conteniseră paşii? Nu cumva, cel care venea, simţindu-se supravegheat, făcuse calea întoarsă?

Dar tocmai când îşi pierduse orice nădejde, de foarte

aproape, auzi o voce joasă pe care o recunoscu imediat:

— Măi, frate Beldie, unde eşti?

Andrei Ciurea se plecă la urechea lui Căşaru şoptindu-i:

— Taci! Nu-i răspunde! Să nu-ţi recunoască vocea.

Fluieră apoi de câteva ori încetişor ca să-i atragă atenţia unde se aflau. De la o depărtare ceva mai mare de cinci metri se ridică o mogâldeaţă care porni întins spre ei.

O clipă mai târziu, fruntaşul Sfat Ion se lăsă să alunece în groapa lor.

— Nu cumva fugişi de la itlerişti, Ioane? îl ironiză Căşaru.

Sfat, care încă nu-şi revenise din surprindere, dar nici nu sesiza primejdia în care se afla, crezu că-i va putea minţi.

— Am fugit, Căşarule, am fugit! Voiau să mă împuşte, dar am scăpat ca prin urechile acului. Mare noroc am avut!

— Aşa! Dar la nemţi cum ai ajuns? Te-o fi dus vreo vântoasă, sau te pomeneşti că vei fi fiind somnambul? Măi Sfat, măi! Crezi că mai are rost să umbli cu fofârlica?

Sfat se uită la el cu ochi răi şi se răsti:

— Ia n-o mai face tu pe deşteptul cu mine. Du-mă mai bine la domn’ locotenent. Lui am să-i dau socoteală, nu vouă.

Până în clipa asta, Andrei Ciurea îl lăsase pe Căşaru să-şi râdă de Sfat, fără să intervină.

Se gândise, şi acum totul îi era clar. Va să zică, de aceea ţinuse locotenentul ca Beldie să fie pus pândar. Că să se poată întoarce Sfat. Sfat, care dezertase tocmai în noaptea când locotenentul se hazardase până la postul de pândă, chipurile să-l inspecteze pe Căşaru, dar, în realitate, ca să-l ţină de vorbă.

Faptul că Sfat se întorsese însemna că nu dezertase, ci că fusese trimis la nemţi cu un anumit scop. În care scop, încă nu ştia. Dar trebuia să afle de la Sfat, şi încă neîntârziat.

— Ascultă, Sfat! Domnul locotenent al tău a fost arestat. Aşa că nu te mai grozăvi atâta.

Fruntaşul Sfat Ion tresări şi-l privi cu neîncredere.

— Cum, domn’ locotenent arestat?

— Da, el. Şi Beldie a fost arestat, continuă să mintă

Andrei Ciurea cu cea mai mare seninătate.

— Şi Beldie?

— Şi domnul maior Cameniţă a fost arestat, minţi mai departe Andrei Ciurea.

Vestea aceasta, mai ales, avu darul să-l prăbuşească definitiv.

Fără voie lăsă să-i scape din gâtlej un sunet care păru un fel de muget, dar care voia să fie geamăt. Şi tot fără voie îi scăpară de pe buze cuvintele:

— Atunci am dat-o dracului!

— Ai cam dat-o! nu se putu stăpâni să nu-i replice Ghiţă Căşaru.

— Fraţilor, fraţilor, nu mă nenorociţi! Am nevastă şi trei copilaşi. Lăsaţi-mă să trec înapoi la friţi. În lagăr, ca prizonier, poate că mi-o ajuta dumnezeu să scap cu viaţă. În schimb, dacă voi mă predaţi, mă împuşcă. Şi dacă mă împuşcă, ce câştigaţi? Vă încărcaţi doar sufletul cu un păcat mare. Frate Andrei, tu eşti om mai cu socoteală, mai copt la minte decât Căşaru. Nu-ţi încărca sufletul cu un păcat atât de mare. Îmi rămân copilaşii pe drumuri.

— Măi, ruşinea pământului – se zborşi la el Căşaru – pe cine vrei tu să prosteşti, mă? Ce copii, mă, ce nevastă? Nu-l ai decât pe taică-tu, care, nu ştiu dacă el măcar va vărsa o lacrimă pentru tine.

— Fraţilor, daţi-mi drumul, nu vă faceţi păcatul cu mine!...

Şi îngenunchind, îmbrăţişă genunchii lui Andrei Ciurea.

Pe Andrei Ciurea atâta laşitate îl scârbi şi-l înfurie.

— Ce mi te prosterni, scârnăvia dracului? se răsti la el, apucându-l de guler şi silindu-l să se ridice. Haide, nu te mai smiorcăi ca un netrebnic. Spune-mi mai bine, ce-ai căutat la nemţi? Te-a trimis locotenentul?

Sfat Ion nu se grăbi cu răspunsul. Gemu ca un om înjunghiat, apoi, deodată, izbucni cu ură:

— Măi tată calic! Că numai tu eşti de vină. Dacă dădeai cât ţi-a cerut majurul Neacşu nu ajungeam în linia întâi. Şi dacă au să mă împuşte, tu, care eşti în stare să mănânci şi de sub tine de zgârcit ce eşti, nici un colac n-ai să dai de

pomană.

Apoi către Andrei Ciurea, dând din nou să îngenunche:

— Frate Andrei!... Tu, care eşti tovarăş, măcar tu să ai milă. Lasă-mă să trec înapoi la friţi.

Andrei Ciurea numai cu greu se abţinu să nu-l lovească.

— Spui, mă, de bună voie sau vrei musai să vorbeşti de nevoie? Haide, nu avem timp de pierdut! Te-a trimis locotenentul, nu-i aşa?

— M-a trimis domn' locotenent.

— Şi de ce te-a trimis?

— Păi să spun acolo, la ştabii lor, că vrea să se predea cu întreg plutonul.

— Ce tot bâigui, mă netotule? îl întrerupse mânios Căşaru. Cum să se predea cu întreg plutonul? Dar noi ce, suntem copii? Adică, ne-am fi dat şi noi prinşi fiindcă domn' locotenent vrea aşa?

— Dacă tu eşti atât de deştept, cum de poţi să-l crezi pe domn' locotenent atât de tolomac? Păi ce crezi tu, că domn' locotenent s-a gândit să vă adune pe toţi şi să vă spună: După mine, marş! Hai să ne predăm itleriştilor?... Şi-a făcut el planul, n-avea grijă!

— Ce plan? se interesă Andrei Ciurea.

Sfat Ion făcea impresia că, povestind, uitase de propria-i soartă.

— Păi să vă păcălească pe toţi. În fruntea plutonului ar fi plecat cu voi, cică, într-o misiune de noapte. Şi aţi fi mers aşa după el până aţi fi ajuns în poziţiile nemţilor. Acolo, friţii v-ar fi aşteptat cu braţele deschise iar voi... Ce mai încolo şi-ncoace. Vrei nu vrei, bea Grigore agheasmă.

Pe urmă, continuă să dezvăluie planul celor doi ofiţeri.

Îl trimisese cu o scrisoare. Ce scria în ea, Sfat nu ştia să le spună. Cu scrisoarea ascunsă în moletieră, izbutise să treacă pe sub nasul lui Căşaru, în timp ce pe acesta îl ţinea de vorbă locotenentul, şi să se strecoare până în apropierea liniilor nemţeşti. A stat acolo toată noaptea, abia îndrăznind să răsufle. În zori, s-a ridicat şi a pornit, cu mâinile ridicate, spre linia nemţilor. N-a tras nimeni în el. Le pica doar 6 „limbă" şi nu puteau fi decât bucuroşi.

Când l-au luat la întrebări, a scos scrisoarea pe care i-o dăduse locotenentul. Tălmaciul a citit-o după care l-a dus la un ofiţer cu un grad mai mare, care i-a pus o mulţime de întrebări. Mai ales voia să ştie ofiţerul acela de ce „Herr Major” nu se preda cu întreg batalionul ci numai cu un singur pluton. Bineînţeles, Sfat Ion nu avea de unde să ştie. În schimb, întrebarea l-a dumirit că în acţiunea de trădare era amestecat şi maiorul Cameniţă.

Nemţii se purtară bine cu el. I-au dat să mănânce şi l-au lăsat să umble prin sat fără pază.

— Dacă ştiam ce are să mi se întâmple – se căina el – îi dam dracului pe alde domn’ locotenent şi domn’ maior. Mă dam prins, fără să mai suflu o vorbă despre scrisoare.

Două zile a umblat creanga prin satul ocupat de nemţi. În ultima seară, a fost dus la ofiţerul cu grad mare, care, prin tălmaci, l-a anunţat că trebuie să se întoarcă, să ducă răspuns maiorului. Sfat trebuia să comunice că fuseseră luate toate măsurile ca trecerea să se efectueze fără incidente şi în aceeaşi noapte. Ca ei să fie avertizaţi, înainte de a porni, maiorul trebuia să dea drumul la o rachetă verde şi una galbenă. Îi mai dădu câteva indicaţii de ordin tehnic, în legătură cu punctul de trecere, pe care Sfat a trebuit să le memoreze pentru că nemţii, prudenţi, nu-i dădură la mână nimic scris.

Aceasta fu tot ceea ce putu afla de la Sfat Ion.

Planul de trădare al locotenentului era temerar. Pentru că nu este o treabă tocmai uşoară să treci la duşman cu un întreg pluton. Dar amestecul maiorului în acţiunea de trădare, fără a înlătura cu desăvârşire dificultăţile, făcea posibilă trecerea.

Andrei Ciurea se cutremură, gândindu-se la consecinţele tactice defavorabile pe care le-ar fi avut de suferit regimentul lor în cazul când cei doi ofiţeri trădători ar fi izbutit să-şi pună în aplicare planul.

— Şi tu de unde ştiai că ai să-l găseşti aici pe domn’ căprar Beldie? întrebă Căşaru.

— Păi aşa ne-am înţeles cu domn’ locotenent.

— Cum, mă! Să ne vândă itleriştilor?

— Şi acum ce facem, nene Andrei?

Tocmai la aceasta se gândea şi Andrei Ciurea.

Prima măsură pe care trebuia s-o ia, era să-l pună în curent pe comandantul de companie, cu cele ce descoperise. Acesta avea să ia după aceea, din proprie iniţiativă sau din ordinul colonelului, măsurile care se impuneau. Pentru aceasta, nu avea decât să-l ducă pe Sfat la căpitan şi să-l pună să povestească şi acestuia ceea ce le povestise lor.

Dar dacă ar proceda aşa, ar însemna să lase paza maiorului şi a locotenentului în seama lui Căşaru. Prea erau însă perfizi cei doi ofiţeri ca să nu se teamă.

Căşaru, crezând că Andrei Ciurea nu-l auzise, repetă întrebarea:

— Şi acum, ce facem, nene Andrei?

— Du-l la domnul căpitan. Să-i povestească şi dumnealui tot ceea ce ne-a povestit nouă. Eu rămân să-i păzesc pe ofiţeri. Să-i spui domnului căpitan că nu iau nici o măsură până nu primesc ordin.

*

După ce Andrei Ciurea se despărţi de caporalul Beldie, acesta mai merse câteva minute pe drumul de ţară care ducea la postul de comandă al regimentului, apoi, învingându-şi ezitările, se întoarse la pluton.

Caporalul Beldie nu era prea deştept. Unul din foştii lui comandanţi îi dăduse porecla de „cap de lemn”, şi ea i se potrivea de minune. Profitând de faptul că mintea nu-l ajuta prea mult pe căprar, locotenentul îl folosise făcând din el un colportor asiduu de zvonuri. Dar, oricât de slab la minte era Beldie, totuşi, nu ar fi acceptat să treacă, de bunăvoie, la nemţi. De aceea, cei doi ofiţeri se hotărâseră să-l folosească, fără ca să-l pună în curent cu planurile lor.

Aşa, spre pildă, în legătură cu trecerea la nemţi a lui Sfat, locotenentul îl îmbrobodise, narându-i o poveste de necrezut pentru oricare, în afară de el, Beldie:

Sfat nu dezertase, ci trecuse la nemţi cu o misiune

specială şi strict secretă. Atât de secretă, încât dinadins ca să nu trezească vreo bănuială, fusese dat dezertor. În ce consta misiunea specială locotenentul nu avea dreptul să i-o dezvăluie. Dar, întrucât îl credea în stare să păstreze un secret, şi ca o dovadă de încredere, dar şi de preţuire, i-o destăinuia: Sfat avea misiunea să ia legătura cu un colonel hitlerist care, dându-şi seama că nemţii pierduseră războiul, se hotărâse să se predea cu întreg regimentul. El, Beldie, desigur îşi dădea seama de importanţa misiunii lui Sfat, şi, mai ales, îşi dădea seama ce ar păţi dacă nu ar şti să-şi ţină gura. Ar fi imediat împuşcat.

Bineînţeles, locotenentul era convins că nu se va întâmpla aşa. Şi asta cu atât mai mult cu cât şi lui Beldie îi era rezervat un rol deosebit de important. Că rolul acesta îi fusese tocmai lui încredinţat constituia cea mai bună dovadă de câtă încredere se bucura el, Beldie, până la comanda regimentului şi chiar mai sus, la divizie. Pentru că de rolul pe care trebuia el să-l joace depindea reuşita misiunii lui Sfat. Anume, la o anumită oră, va trebui să se găsească la postul de pândă al grupei sale, ca să-l primească pe Sfat, să-l conducă la locotenent, iar apoi să-i faciliteze trecerea înapoi la nemţi. Bineînţeles, venirea şi plecarea lui Sfat trebuiau să se petreacă în cel mai desăvârşit secret, şi rolul lui, al lui Beldie, tocmai în aceasta consta. Dacă izbutea, atunci avea să se învârtească nu numai de o decoraţie, ci chiar de un concediu de cel puţin treizeci de zile. Fără îndoială, condiţia cea mai importantă de reuşită era să păstreze cel mai desăvârşit secret. Altfel, nu numai că se ştergea pe bot de decoraţie şi concediu, dar risca să fie şi împuşcat.

În posesia acestui teribil secret, Beldie fu foarte surprins atunci când află din gura lui Andrei Ciurea că, tocmai în noaptea când trebuia să-l primească pe Sfat, locotenentul îl trimitea cu un plic la comanda regimentului. Ori dacă îl trimitea pe el, însemna că altcineva avea să facă de sentinelă în locul său. Dar cine? Că doar nu avea să se pună pândar însuşi locotenentul.

Gândul că locotenentul prefera pe altcineva îl umplu de

gelozie. De ce altcineva şi nu el? În definitiv, îşi ţinuse gura. Pe de altă parte, ce treabă grea era ceea ce îi ceruse locotenentul? Îndeplinise el misiuni mult mai grele. De ce atâta neîncredere? Dar, ceea ce îl mâhnea cel mai mult nu era neîncrederea locotenentului, ci faptul că nu avea să mai capete concediu.

Dar dacă, totuşi, îşi făcea de pomană griji? Dacă în ultimul moment Sfat îşi amânase întoarcerea? Oricum, şi într-un caz, şi în celălalt trebuia să afle adevărul, chiar, din gura locotenentului.

„O jumătate de oră de întârziere nu-i mare lucru, îşi spuse. Să-mi tragă el, domn' locotenent, o praftură, dar încaltea să ştiu dacă mai pot trage nădejdea la concediu."

Când a intrat în adăpost, i-a găsit pe cei doi ofiţeri îmbrăcaţi, încinşi, gata de drum. Numai cât i-a văzut aşa şi Beldie şi-a dat seama că fusese dus de nas de către Andrei Ciurea.

— Să trăiţi!

— Ce cauţi aici? întrebă încet locotenentul ca să nu-l trezească pe Marin.

Beldie le povesti tot ceea ce i se întâmplase.

Pe măsură ce povestea, chipul locotenentului devenea din ce în ce mai alb. Maiorul, în schimb, continua să rămână calm. Atâta numai, că acum trăgea mai des şi mai adânc din ţigara pe care o fuma.

Când Beldie tăcu, locotenentul Bobocea se uită întrebător la maior.

— Într-adevăr, e cam curioasă purtarea lui Ciurea. Trimite pe Marin după el. Să sperăm că nu voi avea motiv să regret că nu am acceptat propunerea dumitale de a ne descotorosi într-alt fel de domnul ăsta *tovarăş*.

Dar calmul maiorului nu izbuti să-l liniştească pe locotenent. Cuprins de panică, se repezi să-şi trezească ordonanţa. Dar când îl văzu dormind liniştit, cu faţa în sus şi cu mâinile cruce pe piept, îl cuprinse furia.

— Uite cum doarme, bestia dracului! Nici că-i pasă !

Şi el, care, numai din calcul izbutise totdeauna să se stăpânească, de data asta, furios, îl izbi cu vârful

bocancului în coastă:

— Dormi, dormir-ai somnul morţii, putoare ce eşti! Scoală!

Marin sări ca ars în picioare, buimac, speriat, neînţelegând ce se întâmplase.

— M-a furat şi pe mine somnul o ţâră, domn' locotenent.

— Cum o ţâră, mă? De-o oră, de două dormi într-una, bestie. Haide, mişcă-te şi adu-l aici pe sergentul Ciurea. Dar imediat!

Soldatul Marin, speriat de furia locotenentului, nu ştiu cum să dispară mai repede din adăpost. Îl căută pe Andrei Ciurea unde ştia că-l poate afla, dar nu-l găsi. Cu toate că mai trezi şi pe câţiva din somn, nimeni nu-l putu însă lămuri unde dispăruse sergentul. Până la urmă, cu inima cât un purice, fu nevoit să se întoarcă în adăpost.

— Domn' locotenent, nu l-am găsit. L-am căutat pretutindeni.

— Cum nu l-ai găsit, mă? Ce, a intrat în pământ? Din pământ atunci să-l scoţi şi să mi-l aduci aici! Auzi? Ce mai stai, idiotule? Şterge-o că te zdrobesc! Beldie, du-te şi tu de-l caută!

Acum locotenentul Bobocea, pe care panica îl făcuse să-şi piardă stăpânirea de sine, se comportă exact ca sublocotenentul Bobocea care, în cazarmă, înainte de izbucnirea războiului, stâlcea soldaţii în bătăi până când îi băga în spital, sau îi silea să dezerteze.

Beldie, îngrozit şi el de accesul de furie al locotenentului, se repezi după Marin.

— Beldie, tu să rămâi aici! îl opri maiorul.

Apoi către locotenent:

— Atâta vreme cât încă nu ştiu la ce ne putem aştepta, e mai bine ca ăsta să rămână aici, cu noi.

— Dumneavoastră ce presupuneţi, domnule maior?

— Deocamdată nu vreau să presupun nimic. Aştept pe Ciurea al dumitale.

— Şi dacă nu-l găseşte?

— Cât e ceasul?

— Unu fără un sfert.

— Ţi-am spus ca nu vreau să fac presupuneri şi cu toate acestea mă sileşti să le fac. Dacă e numai atâta, s-ar putea ca Ciurea încă să nu fi *dispărut*.

— Adică în ce fel să fi dispărut? întrebă locotenentul nedumerit.

— Ascultă-mă şi ai să înţelegi. Dar, pentru dumnezeu, nu mă întrerupe. Voiam să spun că, dacă Sfat, din anumite motive, mai întârzie, înseamnă că Ciurea nu a dispărut.

— Atunci cum de nu l-a putut găsi Marin? Dar iarăşi v-am întrerupt. Vă rog să mă scuzaţi.

— Nu l-a găsit pentru că nu i-a venit în minte să-l caute acolo unde ar fi trebuit să-l caute. De altfel, nici nouă nu ne-a venit în minte. Şi doar e atât de simplu!... Noi l-am expediat la regiment, nu? El, în schimb, l-a trimis pe Beldie. Şi atunci unde poate fi Ciurea, dacă nu acolo unde ar fi trebuit să fie acum Beldie, adică la postul de pândă?

Locotenentul dintr-o dată deveni galben ca ceara.

— În cazul acesta, domnule maior, totul este pierdut.

— Încă nu, dragă Bobocea, dacă Ciurea se mai află la postul de pândă. În acest caz, dacă mai eşti hotărât să te scapi personal de Ciurea, ar trebui să te grăbeşti să-l cauţi singur acolo.

— Dumnezeule, cum nu m-am gândit!... Şi dacă nu-i de găsit nici acolo?

— Atunci totul e pierdut. Înseamnă că Sfat a venit şi la ora asta se găsesc amândoi, în cel mai bun caz la căpitanul Teodorescu.

— Poate că, totuşi, se mai poate salva ceva.

Şi locotenentul Bobocea, vârându-şi în buzunarul mantalei pistolul pe care îl scosese din suportul de piele, se pregăti să părăsească adăpostul.

Între timp, Marin căuta pe Andrei Ciurea, trezind oamenii din somn. Unul dintre ei îi sugerase să-l caute pè la posturile de pândă şi tocmai o pornise într-acolo, când îl întâlni. Era urmat de Zăgan şi de Zbârcea. Lipsea Cărăuşu care rămăsese pândar în locul lui Ghiţă Căşaru.

— Ce umbli ca huhurezii, măi Marine? Ce, n-a! somn?

— Am, păcatele mele, cum să n-am! Dar m-a mânat după tine domn' locotenent. E Dunăre de supărare.

— Lasă că se potoleşte el. Nu-ţi face tu griji din pricina mea. Acuma, ştii ce te-aş sfătui? Aciuiază-te şi tu undeva, în vreo groapă, şi trage-i un pui de somn până la ziuă. Locotenentul n-are să mai aibă nevoie de tine în noaptea asta.

— Nu există! Lasă că-l cunosc eu mai bine. Ce, vrei să-mi găsesc beleaua cu el? Nu ştiu ce l-a găsit. Parcă a dat strechea în el.

— Tu fă aşa cum te sfătuiesc. Dar, ia spune-mi: domnul maior n-a plecat?

— Nu. Şi Beldie e acolo.

— Aşa!... Cu atât mai bine.

Când Andrei Ciurea intră în adăpost, aproape să dea peste locotenent, care tocmai se pregătea să plece după el.

— M-aţi chemat, domnule locotenent?

Maiorul nu-i dădu răgaz locotenentului să-i răspundă.

— Ascultă, sergent! Cum ţi-ai permis să nesocoteşti un ordin pe care ţi l-am dat? Pe cine am trimis eu la postul de comandă al regimentului: pe tine sau pe Beldie?

— Pe mine, domnule maior!

— Atunci, repet: cum ţi-ai permis să nesocoteşti ordinul pe care ţi l-am dat?

— Domnule maior, cred că nu mai are rost să jucăm teatru unul faţă de celălalt. Ţin să vă informez că Sfat Ion se află acum la domnul căpitan, căruia, fără îndoială, îi povesteşte ce a căutat la nemţi, şi mai ales, de ce s-a întors.

În clipa aceea, locotenentul Bobocea trase. Glontele pistolului „Beretta", care fusese destinat inimii, străpunse doar braţul stâng al lui Ciurea. Acesta, fulgerător, trase o rafală scurtă din automat. Gloanţele se înfipseră cu toate în scândurile care susţineau acoperişul de pământ al adăpostului.

Iniţial, intenţia îi fusese să descarce rafala în pieptul locotenentului. Dar, în ultima fracţiune de secundă, deviase direcţia ţevii automatului. Raţiunea învinsese.

— Trădătorilor! Vă curăţ pe toţi.

De frică, locotenentul Bobocea scăpă din mână pistolul, iar Beldie, instinctiv, se lungi la pământ.

De acolo, începu să se roage cu voce aproape plângătoare:

— Să nu mă împuşti, frate Ciurea, că n-am nici o vină. Să mă bată dumnezeu dacă ştiu despre ce trădare vorbeşti.

— Lasă că vedem noi dacă ai vreun amestec în ticăloşia pe care o puneau la cale ăştia doi.

Maiorul Cameniţă nu-şi pierduse cumpătul. Fuma, calm, o ţigară. Numai din felul cum clipea, mărunt şi des, se cunoştea că liniştea e doar aparentă.

Pocnitura ca de puşcoci a pistolului şi rafala automatului atraseră la intrarea adăpostului pe Zbârcea. Pe deasupra umărului acestuia apăru şi capul lui Zăgan. Zbârcea ţinea degetul pe trăgaciul automatului şi era de presupus că, în spatele lui, nici Zăgan nu stătea cu mâinile în sân.

— După cum vedeţi, nu are rost să vă mai faceţi iluzii. Aştept dispoziţii în legătură cu voi.

Andrei Ciurea părăsi adăpostul, lăsând în urma sa o dâră de sânge din rana de la braţ.

Douăzeci de minute mai târziu, când locotenent-colonelul Papatanasiu, ajutorul comandantului de regiment, căpitanul Teodorescu, comandantul companiei, locotenentul Untaru, ofiţerul cu informaţiile şi Andrei Ciurea intrară în adăpost, găsiră pe cei doi ofiţeri palizi ca nişte cadavre, cu ochii măriţi de groaza morţii şi tremurând atât de tare, încât le clănţăneau dinţii în gură.

Liniştea biruia din nou în sectorul ocupat de plutonul pe care nu avea să-l mai comande trădătorul locotenent Bobocea Silviu.

În adăpostul în care mai stăruia mirosul de sânge, sergentul Andrei Ciurea, care primise provizoriu comanda plutonului, îşi schimba pentru a doua oară pansamentul, scoarţă de sânge.

Atunci, din senin, de dincolo, din poziţiile hitleriste, ţâşni o rachetă. Şi înainte ca stelele ei roşii să se stingă, asupra

poziţiilor ocupate de pluton se abătu o ploaie de proiectile de branduri.

Andrei Ciurea, părăsind adăpostul ca să dea ordine, îl auzi pe Ghiţă Căşaru, care venea după el:

— Sunt furioşi friţii că le-am tras clapa!

Dar nu sfârşi bine cuvintele, când, deodată, din partea unde batalionul făcea joncţiunea cu trupele sovietice, se dezlănţui o baterie rusească. O rafală, două şi tunurile hitleriste amuţiră brusc.

Ghiţă Căşaru se bucură:

— Văzuşi, nea Andrei, cum ne-au sărit în ajutor *tovarăşii*?

— Da, mânzule, da! replică Andrei Ciurea petrecându-şi braţul pe după umerii soldatului.

FEREASTRA LUMINATĂ

În hambar era întuneric. Numai de sus, din ungherul din dreapta, printr-o crăpătură doar atât cât să încapă lama unui cuţitaş, o rază de lumină împroşca încă – aidoma unei săgeţi de aur – bezna.

„Când n-oi mai vedea raza de lumină – îşi vorbi sieşi, tare – va fi noapte, şi atunci...”

Parcă dinadins, luând-o înaintea gândului, de afară se auzi o rafală de automat.

Traian Dumbravă tresări, oftă, apoi continuă monologul întrerupt:

„Şi pe mine tot cu automatul au să mă ciuruie... Porcii!”

Se ridică şi, fiindcă ochii i se obişnuiseră cu întunericul, se apropie de uşa hambarului. Îşi lipi urechea de lemnul gros şi ascultă. Auzi paşii cadenţaţi ai sentinelei. Erau aceiaşi paşi? Alţii? Nu-i putu recunoaşte.

„Oare câte ore să fi trecut de când m-au închis aici?”

Câteva clipe se simţi năpădit de o mare tristeţe. Avea să moară tocmai acum, când sfârşitul războiului nu mai era departe. Avea să moară ciuruit de o rafală de automat. Din toţi patru doar el! Bine că, cel puţin, ceilalţi vor scăpa de moarte. Nu, oare, sub ochii săi fuseseră trimişi ceilalţi trei înapoia frontului? Sigur, scăpaseră, dar pe el aveau să-l împuşte. Altfel, nemţii l-ar fi trimis, o dată cu ceilalţi.

Scrâşni din dinţi şi, cuprins de o furie neputincioasă, se trânti pe aşternutul de paie, pe jumătate putrezite.

Era furios împotriva locotenentului Ernest Săvescu, din pricina căruia avea să moară, poate chiar înainte de apusul soarelui.

Şi fără voie începu să depene întâmplarea...

Faptul se petrecuse noaptea... Stătea în groapă, în picioare, cu foaia de cort peste cap şi încerca să doarmă. Ploua... Cu stropi mici, îndârjiţi, inepuizabili. Pe foaia de cort picăturile sunau ca nişte boabe de fasole pe o tobă. Pe fundul gropii se strânsese o băltoacă. Băltoaca îi ajunsese până la glezne. Cu toate că bocancii nu-i erau sparţi, dumnezeu ştie pe unde, apa pătrunsese înăuntru, rece şi cleioasă parcă. Nu pentru prima dată i se întâmpla să-şi simtă picioarele ude, dar pentru întâia oară i se întâmpla să fie frânt de trudă şi totuşi să nu poată dormi.

Se trezi înjurând aproape tare, o înjurătură înfricoşătoare, învăţată de la căprarul Tureatcă Ion, a cărui faimă de neîntrecut ticluitor de înjurături făcuse ocolul întregii divizii. Înjură, furios că somnul îl ocolea şi nu se putea odihni, măcar atâta brumă de odihnă câtă îşi putea oferi dormind de-a-mpicioarelea, într-o groapă individuală, cu apă până la glezne. Aşa ceva nu i se mai întâmplase niciodată în lunile acestea de când, luptător în prima linie, mereu trebuia să se ia la trântă cu moartea. Nu putea dormi, şi a doua zi când avea să pornească atacul, va fi frânt de trudă, din care pricină va rămâne mai în urmă, iar oamenii din grupa sa vor putea crede că o face dinadins, fiindcă îi este frică.

Şi ploua, ploua într-una, cu stropi care sunau pe foaia de cort ca nişte grăunţe. Ploaia îi aminti de o noapte asemănătoare.

Proaspăt învăţător, se ducea să-şi ia în primire postul, într-un sat păcătos, departe de calea ferată, departe şi de şoseaua naţională. Trenul care îl adusese până la cea mai apropiată gară sosise cu întârziere. (La Făurei, din cauza neglijenţei unui impiegat, puţin a lipsit ca personalul lor să se ciocnească, în plină viteză, cu un accelerat. Numai datorită prezenţei de spirit a mecanicilor putuse fi evitată o mare catastrofă. Totuşi, trei din vagoanele trenului lor deraiaseră. Au putut pleca abia după o oră, spre marea desperare a lui Traian Dumbravă, care se temuse că, ajungând noaptea, nu va mai găsi în gară vreo „ocazie”

care să-l ducă până în sat.)

Temerea lui fusese exagerată. Când trenul ajunse la destinaţie, într-adevăr, se întunecase. Dar, spre norocul său, cu trenul care îl adusese pe el plecase spre capitala de judeţ popa Năsturică, la o întrunire organizată de Frontul Renaşterii Naţionale. Şareta, care îl adusese pe popă la gară, tocmai se pregătea să se întoarcă în sat, când o descoperi chiar în spatele gării.

— Nu mergi cumva spre Boldeştii de Jos? întrebă pe vizitiu.

Traian Dumbravă îşi aminti cum îl cântărise din priviri vizitiul înainte de a-i răspunde. Mai ales întârziaseră privirile vizitiului pe geamantanaşul său de carton, jerpelit şi ca vai de lume.

— Dar ce treabă ai matale la Boldeştii de Jos? se interesă acesta, cu o voce care trăda multă suspiciune.

— Păi, m-au numit învăţător acolo şi mă duc să-mi iau în primire postul.

Explicaţia risipi suspiciunea şi vizitiul deveni, dintr-o dată, binevoitor.

— Aşa! Atunci, urcă aici, domn' învăţător! Ne-om ţine de urât unul altuia, pe drum. Avem de mers vreo şaisprezece kilometri.

Dar, în ciuda făgăduielii de a-şi ţine unul altuia de urât pe drum, vizitiul se dovedi a fi un om ursuz, căruia trebuia să-i scoţi vorbele din gură cu cleştele. După câteva încercări infructuoase, Traian Dumbravă îl lăsase în apele lui. Vizitiul până şi caii îi mâna fără cuvânt. Se părea că ei îl înţelegeau doar după cum lăsa să alunece pe coapsele lor şfichiul biciului. Atent, de la o vreme începu să înţeleagă şi el limbajul şfichiului. Îl înţelegea şi asta îl amuza. Era un mijloc de a alunga plictiseala şi monotonia drumului.

Dar, scurt timp după aceea, se porni ploaia. O ploaie cu stropi mici, dar deasă, îndârjită. Traian Dumbravă nu avea ce pune pe el, ca să se apere de ploaie. Nu avea decât hainele de pe el, din stofă proastă, care în anul de când le purta, se decoloraseră şi se lustruiseră pe la coate şi la genunchi. Se mulţumi să ridice gulerul hainei şi să-şi tragă

pe frunte pălăria decolorată.

Abia când se porni ploaia, vizitiul prinse din nou glas:

— Bag seama că n-ai cu ce să te aperi de ploaie, domn' învăţător.

— N-am, moşule!

— Atunci pune pe matale foaia de cort a părintelui.

Şi îi dădu o foaie de cort, pe care o scoase de sub leagănul şaretei.

Era o foaie de cort militară şi posesorul ei, părintele, făcuse pesemne rost de ea de la vreun majur. Era prin 1939 şi începuseră concentrările, rechiziţiile.

Se acoperi peste cap cu ea, bucuros că ploaia nu avea să-l ude până la piele, să-i strice hainele şi aşa ponosite, iar a doua zi, aşteptând să se usuce, să nu se poată prezenta la şcoală.

Sub foaia de cort, ascultase atunci cum cădeau stropii de ploaie pe pânza aspră şi impermeabilă. Sunau ca nişte grăunţe, la fel cum sunau şi acum când stătea în groapa cu apa până la glezne, trudindu-se, fără nici un rezultat, să adoarmă din picioare.

Îşi mută greutatea corpului de pe un picior pe altul şi izbuti anevoie, de parcă şi l-ar fi smuls dintr-o mâzgă. Înjură de ciudă că, în loc să se aciuieze ca să poată dormi, gândurile hoinăreau departe, amintindu-i întâmplări care acum i se păreau lipsite de importanţă.

Dacă n-ar fi plouat, ar fi izbutit să doarmă. Dar aşa, ploua, ploua, ploaia suna ca nişte grăunţe şi îi amintea de cealaltă ploaie, când stătuse sub foaia de cort a popii Năsturică, şeful organizaţiei Frontului Renaşterii Naţionale din comuna Boldeştii de Jos.

De câte ori ploua aşa, mărunt, des şi persistent, îşi amintea de Boldeştii de Jos, comuna în care se consumase scurta lui carieră de învăţător. Imaginea satului aşa o păstrase: un sat măricel, cu casele parcă gârbovite sub greutatea ploii inepuizabile, cu uliţe desfundate de noroaie, punctate ici-colo de băltoace în care se bălăceau raţe. Şi doar satul acela nu arătase totdeauna aşa. Dar lui îi rămăsese numai această imagine, pentru că, şi la venire, şi

la plecare găsise şi lăsase satul biruit de ploaia care parcă potopea aşa de la începutul lumii.

De altfel, părăsind satul, nu păstrase amintirea vreunei bucurii ci numai a unor necazuri, amărăciuni şi revolte.

În ziua când a trebuit să plece, domnul Decebal Sbârcea, directorul şcolii, i-a spus în bătaie de joc:

— Aşa, colega, aşa! Să ştii de la mine că nu tot ce zboară se mănâncă. Să te gândeşti la cuvintele astea ale mele şi acolo unde te duci. Ele îţi vor fi de folos, de mare folos în cariera dumitale, fie că te vei mai întoarce sau nu, aici, la noi.

— Dacă mă întorc, n-are să-ţi fie uşor! i-a replicat şi s-a stăpânit greu să nu-l izbească, o dată măcar, cu pumnul peste fălcile umflate.

— Va să zică tot colţos! Şi pe deasupra lăudăros!

Într-adevăr, se lăudase. Ce putea să-i facă directorului? Nimic. Directorul era puternic. I-o dovedise. Şi poate că avusese dreptate atunci când îşi râsese de el învinuindu-l că e gata să-şi închipuie că tot ce zboară se mănâncă.

În mentalitatea directorului, a crede că se mănâncă tot ceea ce zboară însemna a-ţi face datoria. Şi el, Traian Dumbravă, doar asta făcuse. Abia părăsise băncile şcolii, era entuziast şi voia să fie, aşa cum li se spusese în şcoală că trebuie să fie învăţătorul, un luminător al satului. El, care pornise tot dintr-un sat, cel dintâi reprezentant al unui şir întreg de generaţii care niciodată nu se săturaseră ca lumea, ştia câtă ignoranţă, mizerie şi suferinţă existau în lumea satelor.

În satul Boldeştii de Jos nu era nici mai puţină ignoranţă şi nici mai puţină mizerie. Din numărul copiilor care trebuiau să frecventeze şcoala, numai jumătate urma cursurile. Dar şi aceia care veneau la şcoală, mare lucru nu izbuteau să înveţe. Domnului director Decebal Sbârcea, şeful organizaţiei ţărăniste din comună, ocupat cu politica, numai de şcoală nu-i ardea. Venea la şcoală când îşi aducea aminte, şi copiii stăteau degeaba, atunci când nu trebuiau să-i lucreze în grădină. În asemenea zile, însăşi madam Sbârcea venea şi lua copiii. Venea cu o nuia în

mână, care până la ora prânzului de nenumărate ori avea să se abată pe spinarea bieţilor copii.

Traian Dumbravă cum şi-a luat postul în primire, s-a pus pe treabă. A început să colinde satul ca să-i determine pe oameni să-şi trimită copiii la şcoală. Şi-a luat apoi în sarcină să se ocupe şi de clasele domnului director, în zilele când acesta era ocupat cu politica sau cu paharele. Mai mult, nu a mai dat voie ca elevii lui să-i lucreze grădina. De aici au pornit ostilităţile. Dar directorul n-a fost singurul duşman pe care şi l-a făcut numai la câteva săptămâni de la venirea sa în sat. Duşmani şi-a făcut şi din părintele Năsturică, şi din Calistrat Turcu, primul crâşmar şi cel mai mare bogătan din sat, şi din Iorgu Rădăcină primarul comunei, şi din Cristache Fălcoianu notarul. Iar dacă toţi aceştia i-au devenit duşmani, ca să fie pe placul lor, a început să-i poarte sâmbetele şi plutonierul Gavrilă Ciurdaru, şeful de post.

Cel dintâi aliat pe care şi-l făcu directorul împotriva lui Traian Dumbravă a fost popa Năsturică. Popa Năsturică pentru două motive nu-l avea la inimă. Un prim motiv – dar care nu-l înverşuna prea tare împotriva lui – era acela că duminica dimineaţa, când el slujea la biserică, noul învăţător, în loc să aducă, sau numai să îndemne copiii să vină la biserică, îi strângea la şcoală şi pleca împreună cu ei, cică, în excursie, sau făcea, repetiţie pentru te miri ce serbare.

Cel de-al doilea motiv – principalul, de altfel – era următorul: popa Năsturică dădea bani cu împrumut. În sat erau doi care se ocupau cu o asemenea treabă. Popa Năsturică şi crâşmarul Calistrat Turcu. Dobânda pe care amândoi o pretindeau la banii împrumutaţi era mică. Mult mai mică decât aceea pe care o pretindeau băncile. În schimb, banii îi dădeau numai pe ipotecă şi anume, pe pământ. Cei care împrumutau, ipotecau un pogon, două, după cât de mare era suma împrumutată. În cele mai multe cazuri, datornicii nu puteau restitui banii şi, până la urmă, pierdeau pământul. Cum, şi în ce fel, s-a ajuns ca toţi acei care erau în primejdie să-şi piardă pământul să vină să ceară sfatul noului învăţător, nimeni n-ar fi putut spune.

Realitatea însă aceasta era. Veneau cu toţii la el şi îi ajuta nu numai cu sfatul ci şi cu fapta. Le scria plângerile, pe cei mai puţin umblaţi îi însoţea la judecată, se tocmea în numele lor cu avocaţii, se oferea ca martor; nu în puţine cazuri se ducea să stea de vorbă cu popa Năsturică sau cu crâşmarul Turcu. Dar nu se ducea să se roage. Se ducea cu dovezi, şi susţinea cu tărie dreptatea celui în cauză. Începea calm şi sfârşea prin a pleca înjurând şi trântind uşa. Din „hoţul de popă” şi „tâlharul de crâşmar” nu-i mai scotea.

Cuvinte tot atât de puţin amabile avea şi la adresa notarului care, prieten cu popa şi cu crâşmarul – dar nu numai din acest motiv – se grăbea să transcrie actele de proprietate asupra pământului pe numele celor doi cămătari chiar înainte de a se fi pronunţat judecata. De altfel, Traian Dumbravă învinuia pe notar că şi în ceea ce priveşte suprafaţa pământului transcris greşea, cu bună ştiinţă, în favoarea prietenilor săi, popa şi crâşmarul.

Bineînţeles, făcându-şi duşmani din notabilităţile satului, rămânerea lui mai departe în sat deveni, numai după câteva luni, foarte problematică. Întâi avu loc o anchetă. Fu trimis la faţa locului un inspector şcolar. Acesta se întâmplă să fie un om cinstit şi raportul pe care îl încheie fu favorabil lui Traian Dumbravă. Dar ce putere avea raportul elogios al unui inspector şcolar, când împotriva învăţătorului luptau: popa Năsturică, şeful organizaţiei din comună a Frontului Renaşterii Naţionale, directorul şcolii, notarul, crâşmarul Calistrat Turcu şi, în fine, primarul, pe care Traian Dumbravă izbutise să şi-l pună şi pe acesta în cap, luând partea ţăranilor într-un conflict privind izlazul comunal.

Pe altă parte, plutonierul Gavrilă Ciurdaru îşi informă la rândul său, şefii, printr-un raport confidenţial, că învăţătorul Traian Dumbravă instigă oamenii împotriva autorităţilor din comună şi că, din zi în zi, devine mai periculos prin ideile sale care *miros* a bolşevism.

Raportul nu mai apucă să plece la legiunea de jandarmi, pentru că, mai înainte, datorită popii Năsturică, un ordin de chemare îi ceru lui Traian Dumbravă să se prezinte, în

decurs de patruzeci şi opt de ore, la regiment. Era spre sfârşitul anului 1939. Începuseră concentrările.

Făcând parte din contingentul cel mai tânăr, nu i-au mai dat drumul. Dar nu numai din acest motiv. Raportul întocmit de plutonierul Ciurdaru, la sugestia aceluiaşi popă Năsturică, nimeri la regimentul care îl concentrase pe Traian Dumbravă.

— Trebuie să dorm!... Trebuie neapărat să dorm!

Şi alungând gândurile, strânse pleoapele ca şi cum, făcând aşa, ar fi putut aduce mai curând somnul. Ploua, continua să plouă la fel de îndârjit şi stropii de asemenea continuau să sune pe foaia de cort ca nişte grăunţe. În groapă, apa îi trecuse de glezne.

Ploua mărunt, persistent. Plouase aşa toată ziua, plouase şi cu o zi mai înainte. În ultimele patruzeci şi opt de ore înaintaseră aproape şaizeci de kilometri şi ploaia se deplasase parcă şi ea o dată cu frontul.

Îşi aminti deodată de ziua atacului decisiv. Nemţii, din poziţii puternice, respingeau atac după atac. El, cu grupa lui înjumătăţită, se îngropaseră la pământ. Atunci şi-au făcut apariţia tancurile hitleriste. De pe turela fiecăruia, rânjea, proaspăt vopsit, câte un cap de mort.

— E cam albastru, dom’ sergent, dar nu ne dăm noi! se îndârji Condruţ, pregătindu-şi legătura cu grenade.

Situaţia nu era, într-adevăr, de loc uşoară. Exista primejdia ca regimentul să fie dat peste cap. Şi tocmai atunci, când pericolul era mai mare, de după creasta deluşorului le-au venit în ajutor tancurile sovietice. Cele nemţeşti îşi încetiniră mersul de parcă, speriate, s-ar fi oprit pentru o clipă locului să se sfătuiască, apoi, împărţindu-se, cele mai multe porniră să facă front tancurilor sovietice. Sesizând manevra, acestea se împărţiră şi ele pentru a bara înaintarea blindatelor hitleriste.

Impunătoare, dar mai suple în manevră, în câteva minute tancurile ruseşti se găsiră faţă în faţă cu cele hitleriste. Tunurile lor cu ţeavă lungă, care trăgeau cu o repeziciune uluitoare, împroşcară cu foc şi fier „Tigrii” hitlerişti.

Zgomotul motoarelor şi tunurilor care trăgeau fără încetare era infernal.

Nu o singură dată Traian Dumbravă avusese prilejul să admire măiestria tunarilor sovietici. Dar de data asta se întâmpla, pentru prima dată, să-i vadă la treabă pe tanchişti. În mai puţin de un sfert de oră, două tancuri hitleriste ardeau ca nişte torţe, iar altele două încremeniseră locului cu şenilele sparte. Un alt tanc, tot cu şenila ruptă, fusese imobilizat de grenadele lui Condruţ.

În faţa dezastrului celelalte tancuri hitleriste dădură bir cu fugiţii.

Traian Dumbravă îşi aminti cum după aceea, ieşind din gropile lor ca să reia înaintarea prin breşa făcută de tancurile sovietice, de pe buzele tuturor izbucniră urale.

Deodată se auzi strigat:

— Domn’ elev, dormi? Hai că te cheamă domn’ sublocotenent.

Când dădu deoparte foaia de cort, avu impresia că iese dintr-o cochilie. Ploaia îi biciui obrajii, înviorându-l.

Clefăind cu bocancii prin noroi, intră în bordeiul improvizat în care îşi stabilise postul de comandă comandantul plutonului. (Un fel de pivniţă primitivă, acoperită cu foaie de cort. Ca să n-o ia vântul, marginile fuseseră înţepenite cu ţăruşi şi bolovani.)

— Ordin de la companie să pleci în recunoaştere cu grupa. Caută să afli dacă mai sunt nemţi în sat. Trebuie să-l cucerim cât mai repede ca să facem joncţiunea cu trupele sovietice, îl lămuri comandantul plutonului său. Şi, ai grijă, fii cu ochii în patru!

Sergentul t.r. Dumbravă Traian salută şi părăsi bordeiul.

Afară, îl primiră ploaia rece şi vântul care începuse să sufle dinspre nord.

„Te pomeneşti că începe să ningă!...”

Îşi adună oamenii şi plecară. Trei şi cu el patru. După ce au trecut de pândari, s-au oprit. În faţa lor, nu mai departe de patru kilometri, satul. Dacă nu l-ar fi văzut cu ochii lui în timpul zilei, s-ar fi îndoit că există. Bezna era de nepătruns,

liniştea n-o tulbura nici măcar un lătrat de câine. Numai ploaia curgea, curgea uniformă, dar înverşunată, căutând cu încăpăţânare locurile pe unde se putea strecura ca să ajungă la piele, să-l ude, să-l zgribulească.

În stânga, era şoseaua. Batalionul lor stătea călare pe ambele părţi ale şoselei. Plutonul lor, în dreapta şoselei, făcea legătura cu batalionul 2. În dreapta acestuia şi ceva mai înspre vest, înfipt ca un pinten în dispozitivul hitlerist, o unitate sovietică. La vreun kilometru depărtare, drept în faţa lor, un drum de ţară ocolea satul pe la nord. Sergentul t.r. Traian Dumbravă îşi conduse oamenii către drumeagul acela, care – aşa credea el – oferea mai multă siguranţă decât şoseaua. Intenţiona să se folosească de drumeag până la cel mult un kilometru depărtare de sat, apoi, ocolindu-l, să încerce să se apropie de sat, de-a dreptul, peste câmp, şi prin grădinile oamenilor.

La început, totul a mers bine. Dar tocmai când se pregăteau să părăsească drumeagul, au intrat într-o ambuscadă. Nemţii i-au luat ca din oală. Totul s-a petrecut atât de pe neaşteptate şi atât de repede, încât nici n-au mai apucat să tragă un foc de armă. De altfel, nemţii, mult mai numeroşi – fiecare din ei ar fi trebuit să facă faţă atacului a trei hitlerişti – i-au copleşit pur şi simplu prin număr.

Constatarea aceasta îl consolă oarecum pe Traian Dumbravă. Era, totuşi, furios, deprimat.

„Dacă nu aş fi fost atât de obosit, sigur că aş fi simţit primejdia care ne păştea!” îşi vorbi sieşi.

Adevărul însă era că nu simţise primejdia. Instinctul, trudit şi el, adormise. Ceilalţi, nici ei mai puţin trudiţi, de asemenea nu simţiseră primejdia.

— Cum naiba nu v-am simţit, mă scârbelor, murmură încheietorul de grupă, caporalul Baciu Grigore.

Condruţ oftă o dată, de două ori, de trei ori, apoi, cu un ton care voia să fie de reproş, dar care, ca de obicei, suna vesel:

— O cam feştelirăm, domn’ elev!

Deşi era convins că, în nici un caz, Condruţ nu se bucura,

Traian Dumbravă nu se putu stăpâni să nu-i reproşeze:

— S-ar zice că te bucuri, Condruţ. Lasă că ai să vezi tu ce înseamnă prizonieratul la nemţi. Asta, în cazul când nu ne curăţă, aşa cum se aude că procedează în ultimul timp cu prizonierii.

— Ce-ţi veni în minte, domn' elev! Cum să mă bucur, păcatele mele! Fierbe sângele în mine de ciudă, iar dumneata zici că mă bucur?

Şi Condruţ scuipă într-o parte, aşa cum îi era obiceiul atunci când se supăra pe cineva.

Pe urmă nu şi-au mai vorbit. Numai cei doisprezece nemţi meliţau într-una, pe limba lor, cuvinte aspre, bucuroşi, fără îndoială, de prada neaşteptată.

Când ajunseră în sat, îi închiseră în magazia în care se găsea el acum. Acolo era cald; uzi şi istoviţi de oboseală, de nesomn şi nelinişte, fură imediat toropiţi de căldură. Lungindu-se pe paiele care miroseau a urină, adormiră într-o clipă.

Dimineaţa, pe Traian Dumbravă l-au trezit lumina şi aerul proaspăt care năvăliră în magazie prin uşa dată de perete; pe Condruţ înjurăturile sentinelei, iar pe ceilalţi doi loviturile date de neamţ cu vârful bocancului.

— *Aufstehen!*[4]

Când s-au dezmeticit bine, bine, abia atunci şi-au dat seama că erau duşi la interogatoriu.

Ploaia încetase. Soarele se lupta cu norii care nu se lăsau alungaţi. Pe uliţe, nici ţipenie de om. Prin curţi, de asemenea. Satul părea pustiu, părăsit. Pe uliţa principală, câţiva „Tigri" aşteptau, înşiraţi, imul după altul. Ţevile tunurilor priveau, ameninţător, cerul, care încă nu izbutise să se cureţe de nori.

N-au avut de mers mult. I-au dus în clădirea şcolii, unde, după cât se părea, se instalase un comandament oarecare. Pe şosea, în faţa şcolii, aşteptau câteva camioane grele. În curte, două motociclete, cu puşti mitraliere instalate pe ataş.

Sentinela care îi escortase i-a împins într-o încăpere nu

[4] Deşteptarea!

prea mare, în care, mai înainte, probabil, fusese instalată cancelaria. Un Unteroffizier scria de zor la o maşină portativă. Un furier, cu gradul de Feldwebel, la capătul celălalt al mesei, linia o coală de hârtie. Când îi văzu intrând pe uşă, puse deoparte linia şi creionul şi deschizând un registru se pregăti să scrie. În aşteptare, privea întrebător pe Unteroffizierul care continua să bată în claviatura minusculei maşini de scris.

Prizonierii rămaseră lângă uşă. Cu excepţia lui Traian Dumbravă, ceilalţi erau neliniştiţi, aproape speriaţi. Acesta, ignorând situaţia în care se găsea, privea curios pe Unteroffizier. Mai precis, privea la sprâncenele acestuia. Erau stufoase şi atât de blonde, încât păreau albe. Niciodată nu i se întâmplase să vadă un om cu asemenea sprâncene.

— Ei, băieţi, cum s-a întâmplat? întrebă în româneşte Unteroffizierul fără să-i privească, dar nu fără ironie.

Prizonierii îl căutară cu privirea pe Traian Dumbravă. Era doar comandantul lor, şi dacă trebuia cineva să răspundă acestei întrebări, precum şi celorlalte care fără îndoială că aveau să urmeze, atunci el trebuia s-o facă.

Traian Dumbravă, îndârjit din pricina ironiei din vocea Unteroffizierului, se hotărî să lase întrebarea fără răspuns. De altfel, întârzie cu răspunsul şi din altă cauză: nu se aşteptase ca Unteroffizierul să le vorbească româneşte şi, mai ales, într-o românească atât de curată. Dar, imediat, i se oferi un nou prilej să se mire. Să se mire, dar, în acelaşi timp, să se şi cutremure de oroare. Uşa se deschise în spatele lor şi când se întoarseră să vadă cine intrase dădură cu ochii de locotenentul Ernest Săvescu.

De fapt numai Traian Dumbravă şi Condruţ îl recunoscură. Pentru ceilalţi, uimirea lor, mai bine zis, uluiala lor consta în faptul că vedeau un ofiţer român, cu gradul de locotenent, care îi privea cu ochi răi şi sfredelitori. Atât de răi şi atât de sfredelitori, încât caporalul Baciu Grigore, înfricoşat dintr-o dată, pocnindu-şi instinctiv călcâiele, răcni aşa cum n-o mai făcuse de pe vremea când fusese recrut:

— Să trăiţi, domn’ locotenent!

Ofiţerul nu catadicsi să-i răspundă ca şi când nici nu l-ar fi auzit. Ochii lui răi, de culoarea oţelului, dar cu albul învârstat de vinişoare roşii, stăruiră o clipă pe chipul celorlalţi pentru ca, în cele din urmă, să se oprească asupra lui Traian Dumbravă. Acesta, întâlnind privirile de culoarea oţelului înţelese pe dată că locotenentul Ernest Săvescu îl recunoscuse. În nemişcarea ochilor răi luci o clipă – mai curând ca o părere – o scânteie, parcă de satisfacţie, parcă de ură.

Şi în timp ce inima porni să-i bată şi mai tare, Traian Dumbravă îşi spuse:

„Sunt pierdut! Câinele ăsta turbat sigur că are să mă sfâşie.”

Totuşi, îi înfruntă privirea. Privirea aceea rea în faţa căruia nu fusese unul să nu tremure. I-o înfrunta şi acum, aşa cum i-o înfruntase şi în trecut.

Şi, poate, tocmai pentru că nu-şi plecă privirea, apucă să vadă apărând în colţul stâng al gurii începutul acela de rânjet din pricina căruia locotenentul fusese poreclit *câinele*.

Totul dură doar câteva clipe. Apoi locotenentul trecu printre ei, înalt, puternic, cu pasul elastic. Unteroffizierul nu se sinchisi de loc de prezenţa lui. Numai Feldwebelul neamţ schiţă gestul de a se ridica în picioare.

Locotenentul îşi trase un scaun la capătul celălalt al mesei. Sub greutatea trupului său mare, scaunul scârţâi din toate încheieturile. Îşi rezemă apoi cotul pe masă şi se cuibări în aşa fel în scaun, încât să poată întoarce complet spatele Unteroffizierului.

Din poziţia aceasta îşi plimbă din nou privirea asupra prizonierilor. Între timp, Unteroffizierul încetase să mai bată la maşină.

— Pe tine te cunosc, nu-i aşa, mă? întrebă locotenentul adresându-se lui Condruţ.

— Da, domn’ locotenent!

— Şi pe dumneata te cunosc!

Traian Dumbravă nu-i răspunse. Fără voie, înclină numai

capul.

— Da, ne cunoaştem foarte bine, elev Dumbravă! reluă fraza locotenentul Ernest Săvescu.

Vocea îi era aceeaşi: fără inflexiuni. Cuvintele erau însă pronunţate răspicat.

Nu aceasta îi era vocea obişnuită. Când suna aşa însemna că furia era gata să izbucnească şi cel căruia îi vorbea cu o astfel de voce putea să-şi blesteme ziua în care s-a născut. O clipă mai târziu, locotenentul se dezlănţuia şi atunci era vai şi amar de victimă.

— Da, domnule locotenent! Ne cunoaştem foarte bine. Mi-aţi fost comandant de pluton. Şi mi-aţi fi poate şi astăzi dacă... dacă n-aţi fi dezertat.

Când pronunţă ultimele cuvinte, inima din nou îşi iuţi bătăile.

Şi în gând:

„Oare acum are să se repeadă să mă stâlcească în bătaie? Până astăzi, niciodată n-a îndrăznit s-o facă. De data asta, însă... În orice caz, nu trebuie să-i arăt că mi-e frică de el.”

Locotenentul se mulţumi doar să rânjească. Apoi, vorbind nemţeşte către Feldwebel, care se pregătea să scrie în registru:

— 87!... Sunt din regimentul 87 infanterie. Compania... tot compania a şasea sunteţi, Condruţ?

— Tot, domn’ locotenent! răspunse prompt cel întrebat, dându-şi seama, prin instinct, că ar fi însemnat o bravadă inutilă să ascundă de ofiţerul care le fusese comandant de pluton anumite lucruri pe care acesta le cunoştea bine.

Traian Dumbravă răsuflă uşurat. Încă o dată se întâmplase minunea ca locotenentul, deşi îl ura de moarte, să-l cruţe. De ce îl urâse locotenentul ştia. Pentru că fusese singurul care nu tremurase niciodată în faţa lui şi care cutezase să-l înfrunte. Căci de înfruntat, îl înfruntase în fel şi chip: lăsând să i se oglindească în priviri cât de mult îl dispreţuia; cutezând să acorde simpatie acelora pe care locotenentul îi strivise cu furia lui dementă; îndrăznind să-şi expună părerea, totdeauna opusă, atunci când i se ceruse.

Dacă acestea puteau fi motivele pentru care locotenentul îl urâse totdeauna, în schimb, nu-şi putea explica de fel de ce, totuşi, îl cruţase.

O dată se întâmplase însă, un fapt, care ulterior i se păruse că explică de ce ofiţerul, urându-l de moarte, îl cruţa totuşi.

Fusese trimis în recunoaştere de către locotenent, cu recomandarea expresă ca să-l ia şi pe soldatul Cătălinoiu Lixandru. Traian Dumbravă îl înfruntase şi de data asta. Plecase în recunoaştere fără Cătălinoiu Lixandru. Îl cruţase, ştiindu-l bolnav.

Când s-a reîntors, locotenentul, nebun de furie, îl ocărî, amenințându-l cu trimiterea în judecata Curţii Marţiale. Şi cum Traian Dumbravă nu se sfii să-l înfrunte, argumentându-i că un soldat bolnav de dropică mai mult l-ar fi încurcat în îndeplinirea unei misiuni atât de grele, locotenentul începu să dicteze majurului actul de trimiterea lui în judecata Curţii Marţiale. Acuzaţia formulată în hârtiile întocmite de plutonierul major sunase: neexecutare de ordin în timp de război şi insulta superiorului.

În timp ce dicta, locotenentul nu-l slăbea din ochi. Ochii cenuşii şi răi îl sfredeleau, aproape fără să clipească, cu un fel de curiozitate şi de uimire pe care până atunci niciodată nu le mai observase. Poate că privirile rele îl sfredeliseră atunci aşa, pentru că se aşteptase să-l vadă pălind, tremurând, înhăţat de o frică laşă. Poate chiar se aştepta să-l audă rugându-se să nu-i mai facă acte de trimitere în judecată.

Dar satisfacţia aceasta nu i-o dădu. Parcă actul de trimitere în judecată pe care îl ticluia majurul nu l-ar fi privit. Şi dacă ochii răi ai locotenentului exprimau curiozitate, în schimb, ai lui numai dispreţ, desăvârşit dispreţ faţă de ofiţerul cu chip de om, dar cu suflet de fiară.

Fără îndoială, numai curajul, îndrăzneala cu care l-a înfruntat îl salvase. Pentru că o altă explicaţie nu putuse da purtării locotenentului, care, oprindu-se din dictat, cu altfel de voce parcă, plină de compătimire, i se adresase

majurului.

— Opreşte-te, Mârza! Rupe hârtia!... Nu vezi? Ăsta-i nebun. Îmi fac păcatul cu el. Ce studii ai, Dumbravă?

— Sunt învăţător. Dar urmez şi filozofia.

— Vezi, Mârza? Ţi-am spus eu că e nebun. Auzi, a studiat filozofia. Numai un nebun poate să găsească plăcere într-un asemenea studiu.

Şi fiindcă majurul tot ezita să rupă hârtiile, locotenentul i le luă de dinainte şi singur le rupse în bucăţele mici.

Ei, da! Scăpase atunci de Curtea Marţială numai datorită faptului că ofiţerul îl crezuse nebun. Şi îl crezuse nebun, pentru că nu putea concepe că un om întreg la minte îndrăznea să-l înfrunte într-o împrejurare care putea să-l ducă până în faţa plutonului de execuţie.

Aceasta fusese singura împrejurare – de altfel, şi ea eşuată – când locotenentul încercase să dea un conţinut precis urii sale.

Pe de altă parte, şi Traian Dumbravă îl ura pe locotenent. Îl ura pentru că era fiară. Chiar şi acolo, pe front, se arăta necruţător. Sub focul cel mai ucigător, dacă i se năzărea că unul din oamenii săi se codeşte să iasă din groapă, sau rămâne în urmă, se târa până la cel vinovat şi-l stâlcea cu cravaşa sau cu tocul revolverului. Căci el aşa pornea la atac: cu pistolul în mână şi cu cravaşa la încheietura pumnului.

Nu a existat soldat în pluton, care să nu-l fi urât şi care, în gând, să nu-l fi ucis de zeci de ori. În fapt, însă, nimeni nu a îndrăznit s-o facă, de teamă să nu-şi încarce sufletul cu un „păcat”. Nădăjduiau cu toţii că, până la urmă, un glonte îl va găsi şi pe el, aşa cum se întâmplase să-i găsească pe atâţia şi atâţia dintre cei pe care el îi snopise în bătăi.

Totuşi, o dată, s-a găsit unul căruia să nu-i fie teamă de păcat: căprarul Petru Lupşa. Pe căprarul Petru Lupşa îi snopise în trei rânduri. Ultima bătaie i s-a tras dintr-o glumă: într-o seară, ordonanţa locotenentului se căina că nu mai primeşte nici un fel de veşti de la nevastă. Atunci Petru Lupşa a aruncat o vorbă, aşa în glumă:

— Nu-i purta de grijă, măi Răducule! S-o fi priceput ea să

se descurce. Crezi tu că are să te aştepte până când gătăm cu războiul? Teamă mi-e că dacă ţi-o ajuta al de sus să scapi cu viaţă, atunci când te-i întoarce acasă ai să găseşti prunc străin jucându-se pe prispa casei tale.

Fusese doar o glumă. Dar Răducu era cam prostănac. Fiindcă nevastă-sa era frumoasă, iar el o gelozea, gluma lui Petru Lupşa o simţi în inimă întocmai ca pe un spin. Dacă Petru Lupşa avea dreptate? Altfel, de ce nu i-a răspuns nevasta la nici una din scrisorile pe care i le-a scris?

Fără să-şi dea seama, prinse a lăcrima. Şi iată că locotenentul îl surprinse plângând.

— Ce ai, mă, de plângi ca o muiere?

— Să trăiţi, domn' locotenent, nu ştiu ce mi-a intrat în ochi.

— Ce minţi, mă! Spune de ce plângi, până nu-ţi mut fălcile, ca să ai atunci pentru ce boci.

De voie, de nevoie, Răducu sfârşi prin a-i mărturisi.

— Ia adu-mi-l aici pe Petru, să-i mut fălcile!

— Lăsaţi-l, domn' locotenent! O fi şi el amărât...

— Marş, până mai poţi merge pe picioare, căci acuşi te văd plecând după el de-a buşilea.

Oftând şi blestemându-se, Răducu plecă după caporal.

— Hai, mă Pătrule, că te cheamă domn' locotenent.

— Ce are cu mine? Cine ştie ce i s-o mai fi năzărit şi iarăşi mă snopeşte.

— Tare mi-e teamă şi mie, Pătrule! Unde mai pui că dacă are să te chiseze, eu port păcatul.

Şi îi povesti discuţia pe care o avusese cu locotenentul.

Câteva minute mai târziu, locotenentul îl luă în primire cu vorba şi cravaşa.

— De unde ştii, mă, că nevasta nătântocului ăsta îl înşală?

— A fost o glumă, domn' locotenent. Are nevastă tânără şi o cam gelozeşte.

— Glumă, hai? Gluma mă-ti de mocan! Demoralizezi oamenii. Lasă că ştiu cine îmi eşti şi în ce ape te scalzi.

L-a bătut cu cravaşa şi cu pumnii, până l-a podidit sângele pe nas şi pe gură.

În noaptea aceea, Petru Lupşa se hotărî:

„La primul atac îl achit!”

Primul atac avu loc chiar a doua zi în zori. Petru Lupşa făcu ce făcu şi rămase în urma locotenentului, înainte de a apăsa pe trăgaci, îl ţinti îndelung. Glontele muşcă ţărâna, aproape de umărul lui stâng. Al doilea glonte pişcă doar o aşchie din casca ofiţerului. Lupşa trase o înjurătură şi, îndârjit, ochi îndelung de parcă s-ar fi aflat la poligonul de tragere.

„De data asta nu-mi mai scapă!”

Apăsă pe trăgaci, ţinându-şi răsuflarea. Se auzi un ţăcănit sec, şi atât. Glontele nu luă foc.

De trei ori încercă şi de trei ori dădu greş. Eşecul îl înfurie cumplit. Înjurându-l, Petru Lupşa îşi căută altă ţintă.

Atacul dură până la prânz. Mulţi muriră, mulţi fură schilodiţi. Locotenentul Ernest Săvescu scăpă neatins. Scăpă şi Petru Lupşa. De frică, în zilele care urmară, nu povesti nimănui nimic. Dar întâmplarea fusese prea senzaţională ca s-o păstreze numai pentru sine. Povesti unuia, altuia şi aşa află întreg plutonul.

— Lasă, măi Lupşa, până la urmă tot îi va veni cineva de hac!

— Nici o grijă!

De atunci, căzuseră aproape toţi oamenii din pluton, căzuseră – morţi sau răniţi – comandanţi de plutoane, de companii şi chiar de batalioane, numai locotenentul Săvescu scăpase nevătămat. După înfrângerea armatelor germano-antonesciene, în zilele imediat premergătoare lui 23 August, când armatele se retrăgeau în derută şi când au fost plătite multe poliţe ofiţerilor cu suflet de fiară Ernest Săvescu şi de data aceasta scăpase viu şi nevătămat.

Scăpase cu toate că, în timp ce se retrăgeau, Iliuţă Bârzu, vărul lui Cătălinoiu Lixandru, se jurase că îi va face de petrecanie.

— Domn’ elev, ţi-o spun ca să ştii. Lu domn’ locotenent i s-a-mplinit veleatul. Din pricina lui a murit bietul văru-meu Lixandru. Acum i-a venit şi lui rândul. Dacă până acum o scăpat de glonţ, să vedem dacă are să mai scape şi când

am să vâr *baineta* în el.

Dar n-a trecut nici o oră şi Iliuţă Bârzu a călcat pe o mină, care l-a rupt în bucăţi. Datorită acestei stupide întâmplări, locotenentul a scăpat cu viaţă, iar bietul Cătălinoiu a rămas nerăzbunat.

— Măi, măi, cum s-au mai potrivit lucrurile ca să ne mai întâlnim o dată, băieţi!

Deşi tonul era neutral, se părea că locotenentul Ernest Săvescu era, mai curând, furios că lucrurile se întâmplaseră aşa. De aceea, Traian Dumbravă fu convins că locotenentul şi-ar fi exprimat în mai mare măsură adevăratele gânduri dacă i-ar fi apostrofat:

„Fir-aţi ai dracului de mârlani! Tocmai pe voi s-au găsit să pună mâna. Nu-mi face nici o plăcere să vă văd mutrele!”

Dar caporalul Condruţ, care nu sesiză adevărata semnificaţie a cuvintelor locotenentului, se grăbi să-i răspundă, ca de obicei, parcă bucurându-se:

— Da, domn’ locotenent. Aşa a fost scris, să ne întâlnim din nou.

— Cum ne-a fost scris, mă? întrebă locotenentul fără pic de curiozitate.

Caporalul, care nu se aştepta la o asemenea întrebare, se fâstâci.

— Parcă d-voastră nu ştiţi...

— Auzi, cică aşa a fost scris! repetă locotenentul, pronunţând răspicat fiecare cuvânt.

Traian Dumbravă observă cum în ochii bulbucaţi ai ofiţerului se înmulţiseră vinişoarele sângerii şi cum rânjetul care se voia zâmbet, îi dezvelea dinţii, făcându-l să semene atât de mult cu o fiară.

Rânjetul îi aminti stupida, tragica şi grotesca moarte a soldatului Cătălinoiu Lixandru. Dar nu fu doar o simplă aducere-aminte. La fel, ca în atâtea rânduri, retrăi întâmplarea, retrăi stările sufleteşti ale lui Lixandru adevărate sau numai închipuite de el atunci când, martor al acelei macabre întâmplări fusese în pragul nebuniei.

...Căldura dogorea ca un cuptor. Cerul părea un rug

uriaş, care îşi trimite vâlvătăile să pârjolească iarba, şi aşa de mult pârjolită.

Oamenii se perpeleau în gropi, chinuiţi de sete. Îşi goliseră de mult bidoanele, sorbind picătură cu picătură, cu toate că, nu mai departe de o azvârlitură de băţ, apa Moldovei curgea, leneşă, la vale. Şi în ajun, arşiţa fusese la fel de cumplită. Noaptea marmizile cu mâncare veniseră şi plecaseră aproape pline. Cu buzele şi cerul gurii arse, cei mai mulţi nu s-au putut atinge de ciorba călduţă de fasole. În schimb, au băut şi au băut apă. După ce şi-au potolit setea, şi-au făcut provizii. Au umplut bidoane, gamele, cutii de conserve goale. Unii – cei mai îndrăzneţi – au cutezat să umple până şi cutiile în care păstrau încărcătoarele puştilor-mitraliere. Şi pentru ca apa să se păstreze cât mai rece, au săpat hrube în pereţii gropilor.

Dimineaţa, o dată cu ei, s-a trezit şi setea. Soarele părea o sondă care erupe aramă topită. Aerul tremura închipuind năluci şi fantasme.

Primul care sfârşi provizia de apă fu soldatul Cătălinoiu Lixandru. Soldatul Cătălinoiu Lixandru era bolnav de dropică. După lege, ar fi trebuit să fie lăsat la vatră. Dar medicul regimentului în primul rând, apoi majurii de la mobilizare nu se lăsaseră impresionaţi de un „fleac” de boală şi l-au expediat la partea operativă.

Din cauza bolii, el suferea cel mai mult de sete. Cu toate că îşi făcuse de cu seară o rezervă uriaşă de apă, încă înainte de amiază nu-i mai rămăsese un strop. Nemaiştiind ce să facă, la un moment dat scurmă cu lopata pământul şi-şi umplu gura cu el. O clipă, pământul, de acolo, de dedesubt, rece şi un pic jilav, îi răcori gura. Curând, însă, îl simţi fierbinte ca plumbul topit. Îl scuipă.

Prinse să geamă. Gemea, cum gemuse Radu Varlam când un proiectil de brand îi sfârtecase pântecul.

Primul care-l auzi gemând, fu Condruţ. Groapa lui era cea mai apropiată.

— Ţi-e rău, Lixandre!

— De sete, Stane... Nu mai pot... Acuşi mă mântui... Dă-mi un strop de apă, frate Stane. Să fie de sufletul lui frate-

tu!

— Nu mai am nici eu. Zău că nu mai am!

Soldatul Cătălinoiu oftă adânc şi nu mai gemu. Închise ochii, ameţit. Capul i se prăvăli într-o parte. Se izbi cu tâmplele de peretele gropii, dar nici nu simţi lovitura. Buzele prinseră să şoptească în neştire:

— Apă!... Apă!... Apă!...

Cuvintele nu izbutiră să fie decât un murmur abia auzit. Nu mai avea putere să strige. Setea se dezlănţuise acum şi mai cumplită. Parcă îi luaseră măruntaiele foc. Răsuflarea şi-o simţea ca o văpaie. Pentru câteva clipe, îşi pierdu cunoştinţa. Când îşi reveni, se ridică anevoie şi ochii priviră, fără să vadă, zarea peste care se revărsau valuri de beteală topită.

Şi deodată, nările începură să adulmece boarea Moldovei pe care o pală efemeră de vânt o purta până la el. O adiere de răcoare plăcută, odihnitoare, îl învălui încetişor. Aburii de căldură jucau în aer, dar el nu-i mai vedea. Vedea, în schimb, altceva. Acolo, departe, se înşiruiau de-a latul câmpiei, ca nişte soldaţi, sălciile plângătoare. Un brâu de argint lucea printre sălcii. Inima începu să-i bată cu putere. Nu, nu se înşelase. Un râu cu ape multe şi leneşe curgea spre răsărit. Era, fără îndoială, o apă mare, altfel n-ar fi ajuns până la el adierea aceea de răcoare, care mirosea atât de frumos a clisă, a sălcii şi a iz de peşte.

„Doamne, e Dunărea! Cum de n-am recunoscut-o!”

Acolo, în dreapta, era ostrovul lui Şerban, unde se ducea, când era ţânc, să dijmuiască năvoadele lipovenilor. În stânga, puţin mai departe, satul. Dacă nu l-ar împiedica sălciile, ar putea vedea şi uliţa, care, cotind pe după biserică, ducea acasă la el.

„Apă!”

Tare îi mai era sete! Ei, dar acum, avea să şi-o potolească. Avea să bea, să bea, pe săturate. Bună mai e apa Dunării când ţi-e sete. Pe urmă, cu hainele pe cap, va trece înot şi, în mai puţin de jumătate de oră, va fi acasă. Ce au să se mai bucure Ioana, plozii!...

E de mirare însă, cum de ajunsese el pe malul ăstălalt,

aici. Dar acum nu avea vreme să-şi frământe creierii cu asemenea întrebări. Acum, trebuia să-şi potolească mai întâi setea iar apoi să alerge să-şi îmbrăţişeze muierea, pruncii. Mult îi mai era dor de ai lui!...

Sări din groapă, apucă puşca de ţeavă, şi-o zvârli pe umăr ca pe un ciomag şi porni spre apa închipuită a Dunării. Şi fiindcă patul armei atârna mai greu, Cătălinoiu Lixandru era încredinţat că de ciomagul pe care îl poartă pe umăr atârnă o legăturică cu de-ale gurii: un boţ de mămăligă rece, o ceapă şi un dărăb de brânză.

Primul care observă ce se întâmplă, fu soldatul Stan Runcanu.

Strigă după el:

— Lixandre, vino înapoi! Acuşi pun căţelele pe tine. N-auzi, Lixandre? Culcă-te, nenorocitule, până nu încep să tragă!

Dar soldatul Cătălinoiu Lixandru nu auzea nimic. Privea cu ochii mari, strălucitori, brâul de argint al închipuitei sale Dunări, turla bisericii din satul său – Iepele – şi se zorea, se zorea. De fapt, îşi închipuia numai că se zoreşte. În realitate, mergea aşa, ca şi când, cu fiecare pas pe care îl făcea trebuia să-şi smulgă picioarele dintr-un glod până la glezne.

În clipa aceea, locotenentul ieşit din întâmplare în gura adăpostului îl zări.

— Strigaţi-l, mă, să se întoarcă. Unde a plecat? La ruşi?

Şi scoţând revolverul, trase. Dar gloanţele pişcară pământul mult în urma lui Lixandru.

— A bolunzit, domn' locotenent. Vai de sufletul lui! ţinu să-l lămurească Vasile Todirică a cărei groapă era cea mai apropiată de adăpostul ofiţerului.

— De unde ştii, mă? Îl aperi, hai? Lasă că te bolunzesc eu, n-ai grijă. Trageţi, mă, în el! Împuşcă-l, nafura lui de dezertor!

Şi fiindcă nici unui din soldaţii lui nu se grăbi să execute ordinul, alergă până la amplasamentul celor mai apropiate puşti mitraliere şi începu să tragă.

Ceilalţi, din celelalte sectoare, neştiind că e vorba de un

om care îşi pierduse minţile, se porniră şi ei să tragă. Numai ruşii nu trăgeau.

Cu răsuflarea oprită, cu ochii holbaţi de groază, Traian Dumbravă urmărea spectacolul halucinant în care un om, înnebunit, păşea, neştiutor de ceea ce-i aşteaptă.

Avea impresia că este prada unui coşmar. Îl căutau puştile, îl căutau mitralierele, îl căutau brandurile, roiau gloanţele şi scurmau proiectilele pământul în preajma lui, şi cu toate acestea soldatul Cătălinoiu Lixandru, mereu teafăr, mergea, mergea, fără să-i pese de nimic.

Un adevărat potop de foc şi de fier revărsat asupra unui biet om care îşi pierduse minţile.

La un moment dat, un proiectil de brand greu explodă atât de aproape, încât, din cauza trombei de pământ, câteva clipe Cătălinoiu nu se mai văzu.

„S-a sfârşit cu el!” îşi spuse Traian Dumbravă simţind lacrimi în ochi.

Dar, când fumul se împrăştie, îl văzu tot în picioare.

Traian Dumbravă simţi că nu mai putea îndura încă mult timp încordarea dureroasă, şi că va leşina. Tâmplele îi zvâcneau, inima, înnebunită, bătea parcă să-i spargă pieptul, ochii îl dureau, i se împăienjeneau. Îi închise pentru o clipă, clătinându-se.

„De s-ar sfârşi odată!”

Când îi redeschise, moartea îl găsi în sfârşit pe Cătălinoiu Lixandru. Schija unui proiectil, ca un cuţit de ghilotină, îi reteză capul. O clipă, care păru o veşnicie, ochii holbaţi de groază a sute de oameni văzură un trup fără cap, care continua să meargă. Un pas... doi... trei... Apoi trupul se prăbuşi, ca să nu se mai ridice niciodată.

Şi tot aşa pe neaşteptate cum începuse, focul încetă, şi o tăcere înspăimântătoare se aşternu, imediat, pe întreg sectorul. În gropile lor, oamenii plutonului se închinau şi plângeau ca nişte copii.

Numai locotenentul Ernest Săvescu continua să înjure.

*

— La întrebarea aceasta ai putea să-mi răspunzi dumneata. Pe Condruţ îl depăşeşte.

Dezmeticit ca dintr-un vis urât, habar nu avea la ce anume întrebare îi cerea locotenentul să-i răspundă.

— V-aş ruga să repetaţi întrebarea.

— N-ai auzit ce l-am întrebat pe Condruţ?

— Nu! Mă furaseră gândurile. Apoi, pentru sine: mi-am adus aminte cum a murit bietul Lixandru. Îţi mai aminteşti, domnule locotenent, de Cătălinoiu Lixandru, soldatul acela bolnav de dropică? Dacă, în răutatea dumitale, te-ai fi înduplecat să nu-l trimiţi înapoi la regiment, sigur că altul i-ar fi fost sfârşitul.

În felul acesta, nu-i putea vorbi însă locotenentului. Se afla în mâna lui şi era primejdios să-l întărite.

— Aşa! Te-ai lăsat furat de gânduri! Atunci, să repet întrebarea: spune-mi pe cine aveţi în dreapta şi pe cine în stânga. Bagă de seamă, nu mă interesează vecinii plutonului vostru.

— Nu ştiu!

Ştia, dar nu voia să divulge.

— Nu ştii!

Lui Traian Dumbravă nu-i fu greu să-şi dea seama că locotenentul nu se lăsase păcălit.

— Cred – continuă locotenentul, după o clipă de gândire şi privind în gol – că de ceilalţi nu vom avea nevoie. Dumneata însă, va trebui să mai rămâi. Herr Unteroffizier, dă ordin să fie duşi de aici.

Unteroffizierul transmise ordinul sentinelei care aştepta, cuminte, lângă uşă.

O clipă mai târziu, cei trei fură scoşi şi Traian Dumbravă se găsi singur în faţa anchetatorilor săi. Câteva clipe, îşi auzise bătăile inimii iuţite. Le auzise şi mai înainte. Dar acum parcă ceva mai tare, pentru că nu mai erau de faţă tovarăşii săi. Prezenţa lui Condruţ, a caporalului Baciu şi a soldatului Neagu fusese, fără ca să-şi dea seama, un fel de pavăză împotriva câinoşeniei locotenentului. Cu ei alături i-ar fi fost mai uşor să se arate tare. Stima şi dragostea oamenilor alături de care de atâtea ori înfruntase moartea,

îl ajutaseră, inoculându-i îndrăzneala de a-l înfrunta pe acela pe care şi ei îl urau şi-l dispreţuiau în egală măsură.

Se îndreptă de umeri, de parcă abia atunci ar fi lepădat din spate o mare greutate, şi susţinu privirea ochilor cenuşii, cu vinişoare roşii, ai locotenentului. Acesta, părăsind scaunul pe care stătuse, începu să se plimbe prin cameră, de la masă până la uşă şi înapoi. Ori de câte ori ajungea în dreptul lui, îi arunca o privire piezişă, rea, dar totodată indiferentă, în timp ce colţul stâng al gurii se plia într-un fel de rânjet abia perceptibil.

Unteroffizierul nu mai scria la maşină. Feldwebelul aştepta şi el. Urmărind pe locotenent în plimbarea lui prin cameră, privirile lor exprimau de asemenea doar dispreţ.

Pe cât se părea, locotenentul nu era conştient că cei doi nemţi îl dispreţuiau.

— Ascultă, Dumbravă! Vreau să-ţi fac o propunere. Ştii, regimentul vostru ne cam jenează puţin. Vezi, îţi vorbesc deschis, nu-ţi ascund nimic. Avem posibilitatea să contracarăm şi să-l împingem până unde ne convine. Cu efectivul pe care îl are la ora actuală, pentru noi nu e o treabă de loc grea. Totuşi, din anumite motive, care nu interesează acum, nu vrem s-o facem. Ne-ar conveni ca regimentul vostru să se retragă, fără ca noi să tragem măcar un foc de armă. Asculţi?

— Da şi încerc să înţeleg cum socotiţi că veţi izbuti. De când aţi trecut în rândurile inamicului aţi avut nenumărate prilejuri să constataţi că regimentul nostru nu obişnuieşte să se retragă.

— Ei bine, tocmai de aceea avem nevoie de dumneata.

— Domnule locotenent...

— Întâi, ascultă ce vreau să-ţi propun şi pe urmă ai să-mi spui dacă accepţi sau nu. Încă de pe vremea când ţi-am fost comandant de pluton, mi-am putut da seama că eşti un foarte bun... cartograf. De multe ori am primit laude de la comandantul batalionului pentru crochiurile întocmite de dumneata. Erau cele mai fidele cu terenul. Ei bine, Unteroffizierul are să-ţi pună la dispoziţie tot ceea ce trebuie ca să ne faci un crochiu cât mai exact al

dispozitivului companiei voastre.

Nu-ţi cer mare lucru, nu-i aşa?

— În primul rând, nu văd în ce măsură crochiul meu ar putea determina regimentul nostru să se retragă... fără să trageţi măcar un foc de puşcă.

— Asta nu te priveşte pe dumneata. În al doilea rând?

— În al doilea rând, cum vă puteţi închipui că aş putea trăda? Nu mă cunoaşteţi de ieri, de alaltăieri.

Locotenentul Ernest Săvescu rânji din nou.

— Cum îmi pot închipui? Simplu. Pentru că, după cât mi-am putut da seama – şi nu de acum ci mai de mult – eşti prea inteligent ca să nu-ţi dai seama ce te aşteaptă în cazul când te încăpăţânezi să respingi propunerea pe care ţi-o fac: ai să fii împuşcat!

— Totuşi, refuz!

— Refuzi?

Ochii răi îl străfulgerară cu lumina lor cenuşie. Apoi întorcându-i spatele, locotenentul se duse să privească, afară, prin fereastră. Începuse din nou să plouă. O ploaie cu stropi mari şi repezi.

De acolo, de la fereastră, vorbi iar:

— Ce contingent eşti dumneata?

— 1941.

— Ai, va să zică, 24 de ani!... Nu crezi că e păcat să mori la vârsta asta?

— De când mă aflu pe front am simţit de atâtea ori moartea în preajma mea, încât m-am obişnuit cu ideea că aş putea muri. Dimpotrivă, mi se pare de mirare că am scăpat până acum.

— Cine ştie! Poate că mult timp nu ai mai fi avut ocazia să te miri, dacă nu aveai şansa să cazi prizonier.

— Să zicem... De altfel, dintre cei cu care am plecat la începutul războiului, mulţi nu mai sunt. Unii au murit, alţii au rămas schilozi, iar alţii au căzut prizonieri.

— Printre aceştia din urmă, te numeri şi dumneata. Oare nu-ţi dai seama ce extraordinară şansă ai avut?

— Nu mi-am dorit-o şi aş schimba bucuros soarta de acum cu aceea de aseară.

— Eşti nebun! Hotărât că eşti nebun! De altfel, mi-am mai dat seama şi cu alt prilej de acest lucru. Pentru ultima dată încerc să te dezmeticesc, atrăgându-ţi atenţia că, servindu-ne, îţi salvezi nu numai viaţa ci capeţi şi condiţii speciale de prizonierat. Ce dracu, încep să mă îndoiesc de inteligenţa dumitale.

Spune-mi, nu eşti convins că războiul nu va mai dura mult?

— Cum s-ar putea altfel? Ştiţi tot aşa de bine ca şi mine că Germania lui Hitler e la pământ şi că, practic, războiul e ca şi terminat.

— Personal, nu sunt convins de acest lucru.

— Poate nu vă este uşor să recunoaşteţi că aţi făcut o afacere proastă trecând de partea ăstora...

Locotenentul ridică din umeri nepăsător, dar ochii răi îl priviră cu atâta ură, încât Traian Dumbravă înţelese că nimerise în plin.

— Nu-ţi dai seama cât de caraghios eşti. Caraghios ca un cotei care se repede să muşte un dulău. Ei, dar să lăsăm asta. Dacă nu ai simţul ridicolului, nu am ce-ţi face. Va să zică, eşti convins că războiul nu va mai dura mult. Bun! Presupun că-ţi dai seama – măcar aproximativ – câţi oameni au murit în aceşti patru ani.

— Milioane!

— De asemenea, sper, că-ţi dai seama că vor mai muri încă mulţi până când tunurile vor tăcea.

Traian Dumbravă nu mai găsi necesar să-i răspundă. Se întrebă unde vrea să ajungă locotenentul, abordând o asemenea discuţie, care, dacă nu era un prost – şi nu era – ar fi trebuit să-şi dea seama că-l dezavantajează.

— Va să zică au murit mulţi – de acord cu dumneata – milioane. Războiul nu s-a terminat şi până atunci vor mai muri şi alţii. Deci, cele mai puţine şanse de a supravieţui le au cei care – într-o parte şi alta – luptă pe front. Ei bine, dacă dumneata faci parte dintre aceia care îşi dau seama ca războiul nu mai poate dura mult, oare nu te îngrozeşte gândul că ai putea muri tocmai acum? Pentru că, una e să mori la începutul unui război, când nimeni nu întrezăreşte

sfârşitul lui, şi alta e când ştii – şi e cazul dumitale – că nu poate să mai dureze mult.

Am interogat, nu demult, un prizonier, sublocotenent de rezervă. Deşi tot timpul pe front, moartea îl cruţase. Îl cruţase, poate, tocmai datorită faptului că niciodată nu-i fusese frică de ea. Ştii de ce nu-i fusese frică? Interesant! Tocmai pentru că fusese încredinţat tot timpul că, până la urmă, ea nu-l va cruţa.

Asta, până într-o zi... Mai precis, până în ziua când şi-a dat seama că războiul e pe terminate. Din ziua aceea a început să-i fie frică de moarte.

Ei bine, sublocotenentul acesta, care cu un an în urmă, mai curând s-ar fi sinucis decât să accepte prizonieratul, acum era bucuros. Şi era bucuros, pentru că prizonieratul îi dădea certitudinea că se va putea număra printre supravieţuitorii războiului.

Locotenentul, care vorbise privind tot timpul pe fereastră, îşi reluă plimbarea.

— De ce ţi-am povestit aceasta? continuă el. Pentru că, de fapt, te găseşti şi dumneata exact în situaţia sublocotenentului. Adică, dacă accepţi să ne dai o mână de ajutor, poţi avea certitudinea că vei supravieţui.

Nu cunosc care a fost viaţa dumitale până la război. Dar, dacă ţin seama de vârsta dumitale, nu e greu să mi-o închipui. Până la război nu ai făcut altceva decât să-ţi rozi coatele pe băncile diferitelor şcoli. Pe urmă, stagiul militar. În continuare, mobilizarea şi frontul. Cu alte cuvinte, până la vârsta dumitale, de fapt, încă nu ai trăit, încă nu ştii ce înseamnă viaţa. Crede-mă, merită să fie trăită. Şi ar fi o prostie, mai mult, o adevărată neghiobie să mori, când, de fapt, încă n-ai început să trăieşti.

Locotenentul conteni plimbarea. Oprit în faţa lui Dumbravă, cu mâinile la spate, îl privi întrebător.

— Domnule locotenent, pe vremea când ne-aţi fost comandant de pluton, dincolo, în Rusia, dacă nu v-am fi ştiut în spatele nostru cu revolverul în mână, nu ne-am mai fi urnit din gropile noastre. Ceea ce ne cereaţi să facem era împotriva demnităţii noastre. Lucrul acesta îl simţea mai

mult sau mai puţin limpede fiecare ostaş. De aceea, acolo, ca să ne determinaţi să mergem înainte a fost nevoie de ameninţarea pistolului dumneavoastră, de mitralierele companiilor de poliţie, de Curţile Marţiale.

Dacă aţi fi avut prilejul să comandaţi plutonul şi pe acest front, aţi fi constatat că acum, când pornim la atac, o facem pentru că acum ştim pentru ce luptăm. Staţi de vorbă cu Condruţ, cu ceilalţi. Vă veţi da seama că atunci luptau de teama pistolului dumneavoastră, de teama mitralierelor din spate, iar acum luptă din dorinţa de a răzbuna demnitatea lor siluită timp de patru ani de zile. Făcând acest lucru, veţi înţelege cât de zadarnică vă este strădania de a face din mine un trădător. Nu veţi izbuti.

— Asta-i politică. Dă-o dracului de politică!... Eu mă adresez raţiunii dumitale.

— Nu ştiu dacă e sau nu politică. Dar ce importanţă are? Oare trebuie să te pricepi în politică, neapărat, ca să-ţi dai seama că nu e de loc indiferent cine câştigă războiul? Spuneaţi că ar fi o neghiobie să mor când, de fapt, încă n-am început să trăiesc. Dar nu vă daţi seama că e vorba de demnitate, e vorba de însăşi raţiunea de a exista, e vorba de credinţa în ce va însemna pentru noi toţi viaţa de *mâine*.

Locotenentul iarăşi se opri în faţa lui, măsurându-l din cap până în picioare şi boţindu-şi colţul stâng al gurii într-un zâmbet ironic.

— Într-adevăr, ai haz! Viaţa de mâine!... Viaţa de mâine la noi în ţară va semăna, ca două picături de apă, cu cea din Rusia. Şi mai zici că asta nu-i politică!

— V-am spus că nu mă pricep în politică. Spun numai ceea ce simt, ceea ce gândesc. Aţi afirmat că încă n-am apucat să trăiesc. Aveţi perfectă dreptate. Din cauza războiului, n-am apucat să trăiesc. Ca mine sunt mii şi mii de tineri, care aşteaptă să se termine războiul ca să înceapă să trăiască. Dar dacă nu s-ar schimba nimic, dacă vor continua să conducă mai departe tot aceia care patru ani de zile ne-au purtat în război, care ne-au mutilat sufleteşte şi care ne-au ucis tinereţea, noi nu am avea de ce crede în viaţa de mâine.

Noi, însă, credem în această viaţă de mâine. Veştile din ţară ajung până aici, în Slovacia. Noi aflăm ce se petrece acolo şi, cu sufletul, suntem alături de cei care luptă, pentru ca mâine, când ne vom întoarce acasă, să trăim o altfel de viaţă.

Locotenentul, făcând un impecabil stânga-mprejur, se adresă Unteroffizierului:

— După cum vezi, nu e nimic de făcut cu imbecilul ăsta fanatic. E şi el infectat, ca şi toţi ceilalţi, de bolşevism.

Unteroffizierul se încruntă, bătu cu pumnul în masă şi urlă:

— Îl vom sili să facă tot ceea ce-i vom cere. Avem mijloace şi ne pricepem s-o facem.

— Ai să-ţi pierzi timpul de pomană. Îl cunosc şi ştiu ce-i poate pielea. Mai bine împuşcă-l imediat.

— Încă nu! Să încerc mai întâi.

Şi fără să-i mai pese de locotenent, făcu semn sentinelei să-l ia, deocamdată, pe prizonier.

Locotenentul ridică din umeri a dispreţ, apoi adresându-se lui Traian Dumbravă:

— Să ştii că se pricep să tortureze. Cred că e ceva destul de neplăcut. Neplăcut e, de asemenea, să fii împuşcat în ceafă. Fiindcă, să ştii, asta-i moartea care te aşteaptă. Ce să-i faci! Damblaua Unteroffizierului. Execuţiile le aduce la îndeplinire cu propria lui mână şi numai în acest fel. Îi face plăcere. Săracul!... Se plictiseşte şi el în pustietatea asta. Nu-i aşa, „*majurule*”?

Unteroffizierul chicoti ca de o glumă reuşită.

— Da! continuă locotenentul. Şi are obiceiul ca, în prealabil, să pună pe cei pe care îi va ucide, să-şi sape singuri gropile.

După aceea, îşi flutură ironic degetele, în semn de rămas bun.

Afară, pe prispa casei, aşteptau ceilalţi. Stăteau pe vine şi fumau. Erau cu toţii trişti, îngrijoraţi. Când l-au văzut revenind, s-au înseninat. Dar bucuria revederii fu numai de scurtă durată. Trebuiau să se despartă. S-au îmbrăţişat, încredinţaţi că nu aveau să se mai revadă niciodată.

Condruţ a lăcrimat, ceilalţi doi au înjurat cumplit.

Pe urmă, o sentinelă a plecat cu cei trei să-i ducă undeva într-un lagăr, înapoia frontului. O altă sentinelă a pornit cu Traian Dumbravă în direcţia opusă. Şi el şi cei trei au privit mereu în urmă, până nu s-au mai văzut.

Tancurile, cele câteva tancuri cu capul de mort pe turele, continuau să amenințe cerul. Într-o curte, o bucătărie de campanie pregătea mâncare. Ploaia iarăşi stătuse şi o bucată de cer albastru şi clar părea asemenea unei porţi deschise parcă spre un alt tărâm.

Sentinela îl închise din nou în magazia de scânduri.

*

Nişte automate răpăiră, de data asta foarte aproape. Traian Dumbravă tresări, de parcă atunci s-ar fi deşteptat dintr-un vis. Privi crăpătura, dar lumina nu mai împroşca pe acolo. Asta însemna că afară se întunecase. Cât fusese ziuă îl lăsaseră în pace. Acum însă, mai mult ca sigur că aveau să-l tortureze. Şi chipul Unteroffizierului i se prinse de retină, de parcă l-ar fi avut aievea în faţa ochilor. Unteroffizierul cu sprâncenele stufoase dar atât de blonde, încât păreau albe, Unteroffizierul care se distra împuşcând oamenii în ceafă.

Imaginea Unteroffizierului dispăru repede. Locul i-o luă aceea a locotenentului Ernest Săvescu.

Propunerea pe care acesta i-o făcuse, îl revolta şi acum.

În definitiv, ce urmăreau nemţii? Oare, intenţionau să recucerească vreo poziţie mai avantajoasă? Sau, poate, retragerea regimentului făcea parte dintr-un plan mai vast, poate o contraofensivă? Prezenta tancurilor din divizia de tristă faimă „cap de mort”, putea fi un indiciu. Totuşi, o contraofensivă, fără o concentrare de forţe nu părea de crezut. Şi era un fapt cunoscut până şi de cel din urmă soldat că nemţii duceau lipsă de oameni. Lipsa era atât de acută, încât cele mai multe din contraatacurile lor puteau fi oprite numai cu baraje de artilerie.

Dar ceea ce îl intriga cel mai mult era faptul că nu-şi

putea explica în ce măsură un crochiu – oricât de exact – putea determina retragerea fără lupte, a regimentului.

Totuşi, locotenentul nu era nebun şi propunerea pe care i-o făcuse nu era o farsă de prost gust.

„În cazul acesta – se întrebă Traian Dumbravă – ce rol juca locotenentul Ernest Săvescu, de vreme ce acesta cunoştea cele mai ascunse planuri ale hitleriştilor?”

Presupunerea lui Traian Dumbravă că locotenentul juca un rol important în cadrul comandamentului hitlerist era greşită. De fapt, sarcina acestuia era limitată: interogarea prizonierilor români. Era privit cu destulă neîncredere şi, dacă nu s-ar fi ţinut seama nu atât de serviciile pe care le adusese până atunci „Marelui Reich”, ci de originea sa etnică, de mult s-ar fi găsit, în cel mai bun caz, într-un lagăr de prizonieri.

Lui Traian Dumbravă biografia locotenentului Ernest Săvescu îi era aproape necunoscută. Aflase doar că se trăgea dintr-o familie foarte bogată, tatăl său fiind posesorul câtorva fabrici de tricotaje. Nu ştia însă că numele adevărat al locotenentului era nu acela de Ernest Săvescu ci de Ernst Hönig. Tatăl său Kuno Hönig fusese, de asemenea, un cunoscut industriaş, patronul unei mari filaturi şi al unor fabrici de tricotaje.

La patru ani de la naşterea fiului său Ernst, Kuno Hönig muri subit, fiind suferind de inimă. După alţi patru ani, industriaşul Petru Săvescu se căsători cu văduva fostului său asociat şi înfie copilul. Din Ernst Hönig, copilul deveni Ernest Săvescu şi, fără îndoială că, trăind în mediul tatălui său adoptiv, ar fi împrumutat firea şi mentalitatea acelora din jurul său dacă marna lui nu ar fi căutat, încă de la o vârstă fragedă, să-i insufle mândria că este un *copil german*. Mai târziu, în decursul anilor, nu obosi să-i reamintească mereu şi mereu acelaşi lucru şi să-i ceară ca, în toate împrejurările vieţii, să se comporte ca un *adevărat german*.

Acesta a fost motivul pentru care tânărul Ernst Hönig, alias Ernest Săvescu, deşi crescut într-un mediu românesc,

urmând învăţăturile mamei sale s-a considerat totdeauna un fiu al Germaniei. Dar nu faptul că el se considera german era grav. În definitiv, şi maică-sa, şi răposatul său tată erau urmaşii unui şir întreg de strămoşi originari de prin Saxonia. Grav era însă altceva. Înaintea lui Hitler şi a naţional-socialismului, mama lui îl educase în credinţa superiorităţii rasei germane şi în dispreţul suveran faţă de celelalte popoare ale căror rosturi pe pământ nu păreau a fi altele decât de a sluji „nobilei” rase germane.

Crescut în acest cult, de timpuriu a început să-şi deteste colegii de şcoală, profesorii, şi treptat, treptat, pe măsură ce înainta în vârstă, pe toţi aceia care nu erau, ca el, fii ai „Marelui Reich”. Excepţie făcea numai cu rudele dinspre partea tatălui său şi, în general, cu cei din lumea în care se învârtea, motivând că bogăţia, tocmai prin posibilităţile mari pe care le oferă, nivelează oarecum chiar deosebirile de rasă.

În schimb, dispreţul său se manifesta din plin, la cazarmă, faţă de soldaţii, pe care, considerându-i tipice exemplare ale unei rase inferioare, îi snopea în bătăi şi-i umilea în fel şi chipuri cu drăcească şi inepuizabilă fantezie.

Dispreţul deveni suveran după ce petrecu doi ani în Germania lui Hitler, unde tânărul şi proaspătul sublocotenent Ernest Săvescu fusese trimis pentru specializare. Pe urmă, la mai puţin de un an de zile de la întoarcerea sa din Germania, se dezlănţui războiul din Răsărit.

Entuziasmul său nu mai cunoscu atunci margini. Şi fu foarte surprins când constată că nu era împărtăşit şi de soldaţii săi. Nu putea înţelege cum nu-şi dădeau seama că participarea României ia războiţii din Răsărit constituia o adevărată onoare.

„În nici o împrejurare să nu uiţi să te comporţi ca un adevărat german”, îi spusese mama sa.

Nu, de uitat nu uitase niciodată. Nu uită nici acolo pe front. Se comportă ca „un adevărat german”, ameninţând cu pistolul şi snopind cu cravaşa pe toţi aceia din plutonul său care ezitau să moară pentru triumful lui Hitler.

Dar se comportă nu numai ca un „adevărat german”, ci şi ca un adevărat adept al lui Hitler, crezând mai departe, după Stalingrad şi după toate celelalte răsunătoare înfrângeri, în victoria finală a lui Hitler. Şi continuă să creadă chiar şi atunci când se găsi cu plutonul său ocupând o poziţie fortificată pe frontul din Moldova. Încetă să mai creadă abia în ziua când ruşii sparseră frontul şi când începu pentru nemţi deruta. Atunci, dându-şi seama că totul este pierdut, se retrase cu o coloană de tancuri germane, călare pe ţeava unui tun.

Intenţia lui, când fugise din faţa trupelor sovietice, fusese să nu se oprească până în Germania. Dar ulterior, din nou ca un adevărat hitlerist, îşi oferi serviciile nemţilor.

Şi astfel ajunse locotenentul Ernest Săvescu să ancheteze prizonierii români.

Traian Dumbravă, tocmai pentru că acorda locotenentului Ernest Săvescu un rol prea important, nu găsi răspuns la întrebarea pe care şi-o pusese. De aceea, până la urmă, îşi propuse să nu se mai gândească la el.

„În definitiv, ce rost mai are? Până în câteva ore tot au să mă împuşte.”

Şi în clipa când renunţă să se mai gândească la locotenent, dintr-o dată constată că i se făcuse foame. Trecuseră de altfel aproape douăzeci şi patru de ore de când nu mai pusese nimic în gură.

...Şi abia acum, când simţea foamea sfredelindu-i măruntaiele, începu să aibă îndoieli că va muri până în ziuă. Probabil că nemţii voiau să-l îngenunche prin înfometare. Dar nu aveau să izbutească. Nu aveau să izbutească nici dacă l-ar supune chinurilor celor mai crunte.

Totuşi, îi era cumplit de foame. În alte rânduri se întâmplase să treacă mai mult de trei zile fără să pună ceva în gură, şi cu toate acestea niciodată nu se simţise atât de hămesit de foame.

Furios, se duse la uşă şi începu să bată cu pumnii în ea.

— Ei, măi, ceva de mâncare n-aveţi de gând să-mi daţi şi mie?

Bătu tare, atât de tare, încât începură să-l doară pumnii.

Nu-i răspunse nimeni şi nici nu auzi paşii sentinelei. Odată cu întunericul coborâse peste sat o linişte neobişnuită. Contenise de mult şi răpăiala automatelor.

— N-auzi, măi? Ei, sentinelă! Vino încoace să-ţi spun ceva!

Cuvintele le însoţi şi de data aceasta de o adevărată darabană de pumni în uşă.

Curios însă! Nici acum nu-i răspunse nimeni, nici de data asta nu răzbi până la el vreun zgomot de afară. Oare, cum trebuia să interpreteze liniştea aceea nefirească? Să presupună că sentinela îşi molcomise paşii şi se complăcea să nu-i răspundă numai ca să-şi bată joc de el?

Se dădu câţiva paşi înapoi şi îşi făcu vânt, izbind uşa cu umărul. Uşa nu cedă, dar se clătină zdravăn. Ascultă din nou, dar nici de data asta nu răzbi până la el vreun zgomot. Nebun de speranţă, aprinse un chibrit şi, la lumina acestuia, cercetă încuietoarea. Nu era nici prea solidă şi nici prea complicată. Luminând mereu cu chibriturile, începu să caute prin magazie ceva cu care s-o poată sparge. Găsi o bucată de şină, îndoită ca o toacă de mănăstire. După numai câteva lovituri, broasca cedă şi uşa se deschise cu un scârţâit prelung. Prudent, înainte de a trece pragul, o împinse, apoi, lipindu-se cu spatele de perete, aşteptă să vadă ce se întâmplă. Dar nu se întâmplă nimic. Scârţâind la fel de lugubru, uşa se izbi de perete. Abia după aceea, Traian Dumbravă îndrăzni să pătrăsească magazia. Era lac de transpiraţie, iar speranţa şi îndoiala continuau să se înfrunte într-o luptă îndârjită. Afară, primul lucru pe care îl văzu fu cadavrul sentinelei. Se aplecă să cerceteze mai îndeaproape cadavrul. Neamţul zăcea cu faţa în jos, cu braţele desfăcute, cu picioarele răşchirate. După toate probabilităţile, fusese înjunghiat.

Înjunghierea sentinelei îi explică şi rostul nenumăratelor rafale de automate pe care le auzise cât timp trăise, retrospectiv, atâtea întâmplări. După toate probabilităţile, o dată cu căderea întunericului, satul fusese atacat de partizani slovaci. Dar, descoperiţi, până la urmă fuseseră

nevoiţi să se retragă, protejaţi de focul automatelor.

Sentinela fusese ucisă probabil de către un partizan, în timp ce acesta se furişa, prin grădini, spre inima satului. Presupunerea nu părea de loc lipsită de temei, pentru că magazia se afla în fundul unei grădini.

Lângă cel ucis, zăcea automatul, zvârlit în noroi. Traian Dumbravă îl luă, îl şterse cu batista şi după ce îl deposedă pe neamţ de cele două încărcătoare de rezervă, se îndepărtă cât putu de repede de magazia care îi servise drept închisoare.

Frontul hitlerist se întindea de-a lungul râului, pe malul drept, şi pe malul stâng. Din cauza râului, care îl ocolea întâi pe la nord, apoi pe la est, satul era apărat din două părţi de acest obstacol natural, deocamdată în întregime în stăpânirea nemţilor.

Aceasta fiind poziţia frontului, pentru Traian Dumbravă greutatea de a ajunge din nou la ai săi nu consta în a părăsi satul, ci în a se strecura nevăzut, dincolo de râu. Ca să izbutească, nu existau decât două soluţii: ori să ocolească satul pe la sud, ori să se furişeze, tot prin grădini, mergând paralel cu râul.

Traian Dumbravă îşi dădu seama că prima soluţie era cea mai primejdioasă. Ca să ajungă în partea de sud a satului, ar fi trebuit să traverseze toate uliţele şi, în special, cele din centru, în ale căror case sigur că erau cantonaţi nemţii. A doua cale i se părea mai puţin plină de primejdii, şi optă pentru ea.

Şi tot furişându-se aşa prin grădini, deodată ochii descoperiră o fereastră luminată, Câteva clipe, privi halucinat fereastra, cu nişte ochi care oglindeau atâta încântătoare uimire, cum nu ar fi oglindit nici dacă ar fi privit cea mai de necrezut minune. După atâţia ani de front, în sfârşit, vedea o fereastră luminată, o fereastră necamuflată. Şi vertiginos, la fel ca într-un vis, retrăi nopţile, toate acele nopţi când, istoviţi, încărcaţi ea nişte catâri cu armament şi muniţii, se târau pe uliţele vreunui sat abia cucerit. Vedea, în închipuire, case cu ferestrele

toate întunecate. Zeci şi sute de ferestre, toate la fel din cauza întunericului, cum aidoma i se păreau şi casele în curţile cărora câinii, speriaţi de năvala soldaţilor străini, nu îndrăzneau nici măcar să latre.

Şi acuma, după atâţia ani, o fereastră luminată, o fereastră neurâţită de camuflaj. Ce frumos şi puternic putea lumina o biată lampă cu petrol! Parcă lumina – ea însăşi, o stranie şi imaterială făptură – venise să privească bezna de afară.

Ignorând cu desăvârşire cea mai elementară prudenţă, asemenea unui halucinat, se apropie de fereastră şi „privi înăuntru. În clipa aceea, vraja se risipi. Locul îl luă mai întâi spaima, apoi un sentiment ciudat în care ura se împletea cu satisfacţia.

Prin fereastra luminată îl văzu pe locotenentul Ernest Săvescu stând la gura sobei, şi privind pe gânduri vâlvătăile. Instinctiv, Traian Dumbravă duse mâna la automat. Ce uşor putea să scape lumea de o fiară ca el. Numai să întindă automatul, să apese pe trăgaci. O rafală scurtă şi totul s-ar fi terminat.

Îl străfulgeră, însă, un alt gând. Punerea în practică 481 acestui gând care friza senzaţionalul, implica riscuri nebuneşti. Totuşi, în clipa când întorcea spatele ferestrei, hotărârea era luată. Ocoli casa – fereastra dădea înspre grădină – şi, tupilat pe după tulpina unui copac, cercetă intrarea. Faţada casei avea două ferestre. Una în dreapta, alta în stânga. La mijloc, o uşă cu două canaturi, dată de perete. De afară se intra într-un fel de tindă. În fundul tindei, datorită unei alte uşi întredeschise, se vedea o pânză verticală de lumină. A fost suficientă o singură privire, pentru ca Traian Dumbravă să-şi dea seama că existau condiţii favorabile ca să-şi pună planul în aplicare. Era clar că prin uşa întredeschisă se putea ajunge în camera în care se afla locotenentul.. Nici un obstacol nu-i stătea în cale ca să ajungă acolo. Trebuia, cel mult, să facă douăzeci de paşi. Mai înainte de a se hotărî, privi din nou cele două ferestre, înapoia cărora era întuneric. Asta putea să însemne ori că, în afară de locotenent nimeni nu mai

locuia în casă – şi aceasta era foarte probabil – ori că eventualii locatari dormeau duşi. Şi într-un caz, şi în celălalt, o surpriză părea exclusă.

Încă o clipă de ezitare, apoi, cu infinite precauţiuni, se apropie de casă. Tinda o străbătu mergând în vârful picioarelor, şi, cu toate că nu-i trebuiră, ca s-o străbată, mai mult de un minut, două, lui i se păru un drum lung, lung şi istovitor. Când ajunse în faţa uşii întredeschise, o izbi cu piciorul, dând-o de perete.

Locotenentul, care stătuse aplecat, cu coatele pe genunchi, privi spre uşă plictisit, dar în acelaşi timp înciudat că cineva îl tulbură din gânduri. Dar, în clipa când îl recunoscu pe Traian Dumbravă, sări ca ars în picioare, dintr-o dată livid, cadaveric de livid. Ochii răi, în albul cărora vinişoarele sângerii se înmulţiseră, oglindeau acum spaimă. Din când în când, se opreau stăruitor asupra pistolului care zăcea pe un scaun deasupra unei reviste ilustrate nemţeşti.

Mergând de-a-ndăratelea, Traian Dumbravă se apropia de scaun şi, luând revolverul, îl strecură în buzunar.

— Cum dracu ai scăpat? întrebă locotenentul cu o voce tremurată şi spartă.

— Am scăpat!

— Şi încoace cine te-a îndrumat?

— Nimeni!

— Nu vrei să-mi spui! Bine!

— Crezi că există aici cineva care a avut interesul să mă pună pe urmele dumitale?

Întrebarea păru că-l surprinde pe locotenent. Făcu o mină, de parcă niciodată nu i-ar fi putut trece prin minte aşa ceva. Frecându-şi fruntea cu palma, replică parcă înciudat:

— Ai dreptate!... Ai dreptate!... Dar sunt puţin obosit.

Nu era adevărat!... Locotenentul minţise afirmând că se simte obosit. În realitate, îi era frică, o frică atât de mare, încât până şi vocea i se alterase. Suna răguşită şi spartă.

— Şi acum, ce ai de gând să faci cu mine?

Parcă ar fi vorbit altcineva, nu locotenentul. Vocea îi era

de nerecunoscut.

— Să mă însoţeşti!

— Unde?

Întrebase tot cu o voce străină. Numai că de data asta vocea îi tremura.

„Teribil îi mai este frică!” îşi spuse Traian Dumbravă.

— Cum, unde? Înapoi, la ai noştri. Plutonul de execuţie te aşteaptă. Şi, dacă se va ţine seamă de părerea mea, va trebui format din oamenii pe care i-ai comandat.

Pe fruntea locotenentului Ernest Săvescu dintr-o dată se iviră mărgele mici de transpiraţie. Multe şi mici. Unele dintre ele, împreunându-se, formau bobiţe mai mari care porneau apoi să alunece înspre tâmple şi de acolo, grăbite, de-a lungul maxilarelor. Mărgele de transpiraţie se formaseră şi pe buza superioară. Numai că acestea păreau încremenite, nu alunecau de-a lungul colţurilor gurii.

— Crezi că vei izbuti să mă treci, fără ca nemţii să prindă de veste?

Şi cu dosul palmei îşi şterse fruntea îmbrobonată.

— Vom trece... Ştii doar, mai bine decât mine, că frontul lor e subţire.

— Şi dacă refuz?

— Te voi sili!

Locotenentul iarăşi îşi trecu dosul palmei peste frunte. Apoi şi-o şterse de bazonul pantalonului. Dar, fruntea i se îmbroboni din nou de sudoare.

„Teribil îi mai este frică!” se miră iar Traian Dumbravă, bucurându-se că-l vede laş.

Va să zică, acesta era locotenentul Ernest Săvescu, fostul lui comandant de pluton care pornea la atac în mână cu pistolul şi cu biciuşca atârnând de încheietura pumnului. Aceasta era adevărata faţă a omului de care tremuraseră atâţia, omul din pricina căruia murise Lixandru. Un laş, ca toţi trădătorii şi vânzătorii de patrie, care tremura într-una de frica morţii. Cum îi mai tremurau buzele. Mai ales cea inferioară, groasă, răsfrântă şi vânătă. Şi ochii, parcă erau ochi de nebun. Ei oglindeau mai mult decât frica. Oglindeau groaza. Ochii rostogoleau în toate părţile priviri spăimoase,

şi vinişoarele sângerii, mai ales ele, făceau ca ochii să-i fie aidoma celor unei fiare încolţite.

„Trebuie să fiu atent...”

Şi degetul i se crispă pe trăgaciul automatului.

— Dar nu te gândeşti ce s-ar putea întâmpla dacă, la un moment dat, aş începe să strig... să cer ajutor? Spre pildă, când ne vom găsi în liniile nemţeşti? întrebă locotenentul.

De data asta, întrebarea suna parcă altfel. De data asta izbutise să întrebe fără ca vocea să-i mai tremure. Pe chipul său răvăşit, o clipă, trăsăturile i se destinseră. Părea aşa, ca şi când ideea care îi venise în minte echivala cu salvarea sa.

— Dacă ai să ţipi am să te împuşc!

— Şi ce ai să câştigi? La rândul dumitale, ai să fii şi dumneata împuşcat.

— Asta nu e chiar atât de sigur. Tot mi-ar mai rămâne ceva şanse să scap.

Şi în gând:

„Dar nu cred că ai să ai curajul să strigi!”

Într-adevăr, Traian Dumbravă era convins că locotenentul, ştiind ce-i aşteaptă în cazul când ar face-o, nu va avea curajul să ceară ajutor. Era prea laş, ca să moară cu un ceas mai devreme. Făcea parte din categoria aceea de oameni în stare de orice mârşăvie, de orice umilinţă numai să-şi poată prelungi viaţa cu cinci minute.

Dar locotenentul nu voia să renunţe la ideea care i se părea salvatoare. De aceea, căută să-l convingă pe Traian Dumbravă de primejdia care îl ameninţa.

— Nu vei scăpa. Îţi spun eu că nu vei scăpa. Nemţii au să te împuşte şi pe dumneata. Gândeşte-te! Ai scăpat, dracu ştie cum, dar ai scăpat. De ce să mori acum, împuşcat, între linii? Ba, s-ar putea să te prindă viu. Nu sfida prea mult norocul. Du-te! lasă-mă pe mine. Deşi nu ai motiv – dimpotrivă ai tot dreptul să mă urăşti – fii generos cu mine.

Pe Traian Dumbravă atâta laşitate îl scârbea. Pe de altă parte, o bănuială îi trecu prin minte:

„Dacă ăsta încearcă să mă ţină de vorbă ca să câştige timp?”

— Mişcă-te! Nu avem timp de discuţii! Într-o oră răsare luna şi ar fi neplăcut, pentru amândoi, dacă aceasta s-ar întâmpla înainte de a fi trecut dincolo de liniile nemţilor. Poftim, îmbracă-ţi vestonul!

Şi luând vestonul de pe scaunul care servise drept cuier, i-l zvârli.

Deşi Traian Dumbravă îşi făgăduise să fie prudent, totuşi, prin aruncarea vestonului făptui o mare greşeală. Prinzându-l din zbor, locotenentul, fulgerător, îl zvârli înapoi cu intenţia să i-l arunce în cap. În aceeaşi clipă se năpusti asupra lui Traian Dumbravă.

Instinctiv, când îl văzu pe locotenent ţâşnind, Traian Dumbravă apăsă pe trăgaci. O rafală scurtă şi locotenentul Ernest Săvescu se prăbuşi cu faţa în jos, ca un copac tăiat de la rădăcină.

SE DESTRAMĂ NOAPTEA

De doi ani purtam uniforma militară. Şi cu toate acestea, mă simţeam tot atât de stingherit în uniformă ca şi în prima zi când, lepădând hainele civile, fusesem nevoit să îmbrac nişte pantaloni largi şi peticiţi, un veston slinos şi lung până aproape de genunchi, o capelă jegoasă care îmi acoperea numai creştetul capului şi nişte bocanci cu vârfurile întoarse ca prora unei gondole, în care puteau să încapă, fără nici o dificultate, picioarele mele încălţate cu pantofi.

Pe atunci eram recrutul Burlacu Vasile. Acum însă, eram sergentul Burlacu Vasile şi, de doi ani – cu mici întreruperi – purtam uniforma militară.

Ei, dar nu-i adevărat. Nu eram sergentul t.r. Burlacu Vasile. Eram caporalul Franz Werner, din al 123-lea regiment de infanterie. Comandantul meu de companie era Herr Hauptmann Hans Siebert, iar comandantul meu de pluton Herr Leutnant Hugo Henckel. Da, eram caporalul Franz Werner, din al 123-lea regiment de infanterie, batalionul doi, compania a şaptea, plutonul întâi, grupa a treia, comandată de sergentul Karl Schrader. Numărul meu matricol era 23.875. Eram vienez, locuiam pe Kaiserallee nr. 27. Aveam douăzeci şi trei de ani şi, până la război, lucrasem într-un magazin cu articole de marochinărie. Eram căsătorit, soţia mea, Bertha, era dactilografă, iar fiul meu Georg, în etate de patru ani, era crescut de bunica lui, mama soţiei mele.

Dacă cineva ar fi fost curios să afle, şi m-ar fi întrebat, i-aş fi putut povesti o mulţime de întâmplări în legătură cu soţia mea, cu fiul meu, cu soacră-mea sau cu socru-meu,

despre patron şi despre unii clienţi, dar mai ales, despre unele din cliente. Aş fi povestit întâmplări care nu se petrecuseră în realitate şi la care nu mă gândisem niciodată. Convingerea aceasta se baza pe fantezia mea care, în nici o împrejurare, nu mă făcuse de ruşine.

Evident, aş fi preferat să nu mă găsesc în situaţia de a apela la fantezie. De altfel, până în clipa aceea, se părea că totul îmi este favorabil şi cum, în general, am o fire optimistă, nădăjduiam că şansa nu-şi va întoarce faţa de la mine până la sfârşit.

Dintr-un anumit punct de vedere, situaţia în care mă găseam acum nu constituia ceva nou pentru mine. Şi acum ca şi *atunci*, aceeaşi primejdie de moarte mă ameninţa. Deosebirea consta doar în aceea că atunci eram ceva mai tânăr, nu eram îmbrăcat în nici un fel de uniformă militară, nu mă aflam într-o ţară străină şi pe un teritoriu ocupat încă de trupele hitleriste, ci în ţară la mine şi anume la Bucureşti. Acuma, dimineaţa sta să-şi ridice geana, iar atunci era înspre miezul nopţii şi, împreună cu un tovarăş, lipeam pe gardurile din jurul uzinelor Malaxa, nişte manifeste pe care scria, între altele, cu aldine: *Armata Roşie se apropie*! Atunci aveam la mine un buletin de populaţie fals, după cum şi acum aveam la mine, într-unui din buzunarele vestonului, toate dovezile că eram caporalul Franz Werner din al 123-lea regiment de infanterie.

De aceea, mi se părea mai normal că simt ceea ce simţisem cu patru ani în urmă, când, pentru prima dată în viaţa mea, primisem o sarcină de partid. Treaba pe care o făcusem atunci constituise debutul meu. Ceea ce făceam acum era, de fapt, tot un debut. Prezente în conştiinţa mea fuseseră atunci mândria de a şti că mi se acordase încredere, şi bucuria că, a doua zi dimineaţa, în drum spre uzină, muncitorii vor lua cunoştinţă de cuvântul Partidului. Acum, la fel, eram mândru că tocmai mie mi se încredinţase misiunea atât de plină de riscuri, şi mă bucuram ca a doua zi îi vom putea scoate pe hitlerişti din bârlogul lor întărit, aproape fără pierderi. Dar în clipa următoare, atenţia îmi fu absorbită de propriul meu mers.

Dedublându-mă, am rămas în urmă să privesc, fără ca el să ştie, mersul caporalului Franz Werner. O clipă, două, trei, apoi deodată am avut revelaţia că acela căruia îi spionam mersul era un impostor, că în nici un caz nu putea fi caporalul Franz Werner. Şi nu putea fi, pentru că adevăratul caporal Franz Werner ar fi trebuit să calce mai apăsat, mai dârz, şi nu târându-şi paşii, aşa cum făcea impostorul care se dădea drept Franz Werner.

În gând îl apostrofai, ironic, dintr-o dată şi inexplicabil înveselit:

„Vorwärts im Gänsemarsch, Franz Werner! Sehen wir mal, gelingt's dir?"[5]

De fapt, îndemnul mi-l adresam mie însumi. Un îndemn zadarnic, pentru că eram încredinţat că, oricât m-aş fi străduit, nu aş fi izbutit să realizez prusacul pas de gâscă. Da, mersul mă trăda. Mersul nu era al unui veritabil Franz Werner, cel mai obtuz Feldwebel mă putea demasca, dacă i-ar trece prin minte să fie numai o clipă atent la felul cum merg.

Ca un fel de scuză, am dat întâi vina pe cizme. Se întâmpla acum, pentru prima dată în viaţa mea, să port cizme. Eu eram infanterist şi picioarele mele se obişnuiseră să umble încălţate cu bocanci. În bocanci, picioarele mele se simţeau în largul lor.

Dintr-un anumit punct de vedere, cizmele pe care le purtam – nişte veritabile cizme nemţeşti – erau tot un fel de bocanci, însă cu carâmb. Cu toate acestea, ele mă stânjeneau în mers. Şi faptul era cu atât mai curios cu cât erau pe măsura mea, cum nu mi se mai întâmplase încă niciodată cu nici una din perechile de bocanci de care avusesem parte.

De vină erau poate carâmbii. Pulpa piciorului meu era obişnuită să simtă strânsoarea moletierei. Nu ştiu cine a inventat moletiera, cum de asemenea, nu ştiu dacă, exclusiv, în folosul infanteristului. Ceea ce ştiu însă, este ca, în măsura în care infanteristul detestă raniţa, în aceeaşi măsură preţuieşte moletiera. Or, carâmbul cizmei era larg

[5] Pas de gâscă, Franz Werner! Ia să vedem, eşti în stare?

şi nu-mi ajungea decât până la jumătatea pulpei. Din cauza aceasta – cu toate că nu era aşa – cizmele mi se păreau largi, atât de largi, încât aveam impresia că, dacă aş încerca să merg ceva mai avântat, mi-ar sări din picioare.

Şi apoi tunica. Tunica, deşi părea că fusese croită pe măsura mea, mă stânjenea. Mă stânjenea gulerul, perfect potrivit pe măsura gâtului meu. Dar şi casca mă stânjenea, cu toate că nu mă puteam opri să recunosc, de altfel, fără nici im fel de satisfacţie, că nimerisem o cască potrivită.

Fără nici o legătură cu ceea ce mă preocupa, m-am trezit murmurând:

„Sunt caporalul Franz Werner, din al 123-lea regiment de infanterie...”

Şi abia acum mi-a fost clar de ce mă simţeam, aşa, de parcă atunci aş fi îmbrăcat, pentru prima dată în viaţa mea uniforma militară. Pentru că era o uniformă germană, pentru că, în ciuda faptului că îmi repetam mereu „sunt caporalul Franz Werner”, nu încetam o clipă să mă simt sergentul Burlacu Vasile. Din cauza aceasta, cizmele mi se păreau grele şi largi, gata să-mi iasă din picioare, gulerul tunicii înalt şi ţeapăn, iar casca grea, grea, de parcă ar fi fost turnată din aramă.

Dar ceea ce mă obseda cel mai mult, încă din clipa când îmbrăcasem uniforma – şi care îmi da o senzaţie de greaţă, vecină cu voma – era mirosul vag – spun vag, fiindcă era într-adevăr vag – de transpiraţie. Şi asta, când? După luni de război, în care timp mă tăvălisem prin băltoace cu noroi şi cu sânge, în care timp ocaziile de a mă îmbăia fuseseră destul de rare, în care timp, cel puţin de două ori fusesem nevoit să îmbrac tot altă uniformă, care, deşi trecută prin etuvă, păstrase izul de transpiraţie, caracteristic luptătorului din linia întâi.

Dar mai puternic, mai persistent decât izul de transpiraţie era cel de tutun. Uniforma părea îmbibată cu acest miros. Miros de tutun de pipă. Eu însumi sunt un fumător pasionat. Mirosul tutunului niciodată nu mi-a produs greaţă. Cu atât mai puţin cel de pipă. Dimpotrivă, aş fi dat orice, numai să-mi pot înfunda o dată luleaua cu

tutun veritabil de pipă. Ei, dar unde naiba l-aş fi putut găsi, când de multe ori îmi lipsea cel obişnuit, amar şi atât de tare, încât după ce fumai o ţigară, sughiţai apoi o jumătate de oră?

Uniforma pe care o purtam mirosea a tutun de pipă. Dar nu din cel prost, ci din acela fiert în zeamă de smochine şi păstrat în cutii de metal. Şi cu toate acestea, îmi producea greaţă.

Încercam să înţeleg care era explicaţia acestei senzaţii, dar nu izbuteam. Şi cu cât încercam şi nu izbuteam, cu atât mă înverşunam mai mult. Mi se părea că este foarte important să înţeleg ce anume se petrece cu mine.

Am început să întrezăresc explicaţia abia când m-am auzit spunând tare:

„Ich bin Feldwebel Franz Werner!”

Da, abia acum, când m-am auzit vorbind, am început să înţeleg ce se petrecea cu mine. Vorbisem eu, fără îndoială, şi, cu toate acestea, nu mi-am recunoscut vocea. Vorbisem cu o voce aspră, guturală, imperativă. Vorbisem cu vocea Feldwebelului Franz Werner. Cel puţin aşa am crezut, fiindcă, deodată cu gândul, mi se prinse de retină imaginea unui ostaş neamţ care, eram încredinţat, reprezenta pe adevăratul Franz Werner. Apoi, o clipă, două, poate mai mult, am crezut că imaginea care plutea înaintea ochilor mă reprezenta pe mine, îmbrăcat în uniforma germană. Dar imediat am ştiut că imaginea care mi se prinsese de retină nu era nici a mea şi nici a veritabilului Feldwebel Franz Werner. Era imaginea hitleristului în uniformă militară. Neamţul pe care îl vedeam, cu ochii închipuirii, păşind când alături de mine, când înaintea mea, nu era Franz Werner deoarece putea fi şi Hans şi Otto şi Rudolf şi Adolf şi Hermann, putea fi oricare dintre soldaţii în uniformă hitleristă, indiferent de numele pe care îl purtau. Da, imaginea pe care o vedeam, vie de parcă ar fi fost aievea, deşi nu reprezenta, concret, pe careva, totuşi sub ea se putea recunoaşte oricare din sutele şi miile de soldaţi care purtau uniforma armatei hitleriste. De fapt, imaginea pe care mi-o formasem despre soldatul hitlerist, nu era a unui

om în uniformă militară ci a unei uniforme militare cu unele atribute umane. O pereche de cizme cu carâmbii scurţi, pantaloni bufanţi, o tunică pe talie, cu gulerul înalt şi strâns, o cască tare, boltită, în care capul se înfunda adânc, până la streaşina sprâncenelor. Omul? Pare poate ciudat. Dar omul care îmbrăca o asemenea uniformă nu m-a interesat niciodată. Nu m-a interesat, pentru că mi s-a părut totdeauna că omul o dată ce a îmbrăcat uniforma armatei hitleriste a încetat să mai aibă o individualitate. Sau, mai bine spus, uniforma hitleristă de infanterist, de tanchist, de vânător de munte sau de aviator avea pentru cel care o îmbrăca o individualitate atât de categorică, încât o anihila pe aceea a omului care o îmbrăca.

Îmi amintesc de anul când, în urma înţelegerii cu Antonescu, şi în vederea apropiatului război antisovietic, trupele hitleriste au invadat ţara. Încă de pe atunci am avut sentimentul că uniforma hitleristă anihilează individualitatea aceluia care o îmbrăca. Ulterior, am avut prilejul să văd soldaţi şi ai altor naţiuni. Dar la nici unul nu mi S-a întâmplat să uit omul, din cauză că nu izbuteam să-l văd înapoia uniformei. Dimpotrivă, ceea ce se impunea de la început atenţiei mele era omul. Numai pe nemţi nu am izbutit să-i văd sub uniforma hitleristă ci numai o uniformă cu cele mai josnice atribute umane.

Scunzi, înalţi, frumoşi sau urâţi, hitleriştii îmi atrăgeau atenţia doar prin aceea că toţi, fără excepţie, scoteau în evidenţă – în mai mare, sau mai mică măsură – uniforma pe care o purtau:

— Zu Befehl, Herr Hauptmann![6]

— Jawohl, Herr Leutnant![7]

— Das ist ein Befehl des Führers![8]

Sau deviza celor din S.S.:

— Meine Ehre heisst Treue![9]

De câte ori încercam să mi-i închipui ca oameni în

[6] Ordonaţi, domnule căpitan!

[7] Da, domnule locotenent!

[8] Este un ordin al Führerului!

[9] Onoarea mea e devotamentul!

uniformă, de fiecare dată aceeaşi imagine mi se prindea de retină, aceeaşi care se încăpăţâna să mă însoţească şi acum în călătoria pe care o făceam: omul din închipuire pocnea călcâiele şi cu o voce aspră, guturală, imperativă, încremenit într-o poziţie desăvârşită „de drepţi”, rostea una din formulele de mai sus.

Şi abia acum mi-a fost cu desăvârşire clar, de ce uniforma pe care o purtam mă stânjenea, de ce îmi era greaţă de mirosul de tutun cu care era îmbibată. Pentru că, de fapt, în ciuda faptului că încercam să mă conving că sunt Feldwebelul Franz Werner, întreaga mea fiinţă se revolta împotriva acestei intenţii. Simţeam în mine o ură cumplită împotriva uniformei care transforma pe cei care o purtau în ceva asemănător unor manechine. (Evident, nu trebuie să se înţeleagă că atribuiam uniformei hitleriste nu ştiu ce însuşiri miraculoase; ci vreau doar să spun că aparenta despersonalizare a celui care îmbrăca uniforma se datora unor triste condiţii istorice.) Deşi absurd, mă înfuria gândul că m-aş putea găsi în situaţia, ca, pocnind călcâiele şi încremenind în poziţie desăvârşită de drepţi, să strig ca un automat:

— Zu Befehl, Herr Leutnant!

Sau:

— Meine Ehre heisst Treue!

Cu toate acestea, dacă voiam să-mi îndeplinesc misiunea, ar fi trebuit să intru în pielea lui Franz Werner.

Şi din nou, cu o voce pe care şi de data asta nu mi-o recunoscui:

— Ich bin Feldwebel Franz Werner!

*

Soarele răsări parcă dintr-o dată, de după dealul din fundul zării, ireal de rotund, ca o sferă uriaşă de aramă. Răsăritul era aidoma cu apusul din ajun. Şi în ajun, privisem soarele ce cobora spre asfinţit cu aceeaşi dorinţă sălbatică, nestăvilită de a trăi. Cu fiecare zi care trecea, şi care în mod incontestabil ne apropia de data când războiul avea să

ia sfârşit, dorinţa de a trai devenea mai de nestăvilit. Fiecare fibră, fiecare por, întreaga mea fiinţă tânjea după clipa când totul avea să se sfârşească şi când ne vom putea întoarce acasă.

Priveam soarele care plutea, departe, în zare, ca o sferă uriaşă de culoarea aramei, când deodată m-am pomenit cu Udrea, ordonanţa căpitanului Apostoliu.

— Hai, domn' sergent, că te cheamă domn' căpitan!

— Ce-are cu mine? am întrebat, ridicându-mă de pe treptele prispei pe care stătusem şi scuturându-mi cu palma fundul pantalonilor.

— Nu ştiu!

Postul de comandă al companiei se afla într-o casă din inima satului, aproape de biserică. Grupa era cantonată pe o uliţă laterală, la o depărtare nu mai mare de trei sute de metri.

Am pornit spre companie, Udrea înainte, eu după el, amândoi fără chef de vorbă. Prin curţi, nici ţipenie de om. Şi doar în fiecare casă erau cantonaţi soldaţi. Dar, la fel ca şi cei din grupa mea, dormeau, leneveau sau, strânşi în jurul vreunei mese, băteau „foiţele". Nişte „foiţe" atât de murdare şi atât de uzate, încât numai cei care le foloseau le mai puteau deosebi.

Şi de data asta se întâmplase la fel. De aproape o săptămână, compania noastră se afla în rezervă. Evenimentul acesta se întâmpla după săptămâni de atacuri şi contraatacuri, de marşuri istovitoare.

Cu toate acestea, ajunşi înapoia frontului, în loc să ne odihnim, cu toate că ne simţeam la limita ultimă a rezistenţei fizice, în primele zile ne foiserăm de colo-colo, fie din dorinţa de a ne procura de mâncare, altceva decât ce ne ofereau bucătăriile de campanie, fie, pur şi simplu, dintr-un fel de neastâmpăr stupid pe care niciodată nu l-am putut înţelege. Abia după câteva zile neastâmpărul se aciuase, nevoia imperioasă de odihnă izbutind să reintre în drepturile ei.

Acum, când mă îndreptam, fără nici un chef şi vag neliniştit, spre postul de comandă al companiei, întrucât

trecuseră zilele de aclimatizare, oamenii, în marea lor majoritate, îşi refăceau forţele dormind somnul acela caracteristic soldatului – somn care nu se aseamănă cu nici un altul, aşa cum nici foamea soldatului nu se aseamănă cu vreo alta.

Într-o curte necheza un mânz. O femeie, care încă s-ar fi putut numi tânără, încerca să-l prindă, dar mânzul se ferea şi, ca un pui de Ducipal, se apăra zburdând prin toată ograda şi zvârlind din copite.

Udrea se opri în drum să privească. Privea mânzul cu ochi râvnitori, cu buzele strânse, cu maxilarele încleştate.

„Ce mi-ar place să am şi eu acasă aşa un mânz!” păreau a spune privirile lui.

Când am ajuns la postul de comandă, înainte de a intra, am privit înapoi. Udrea continua să se uite, admirativ la mânzul care zburda în bătătura largă şi foarte curată, aşa cum erau toate bătăturile din satul acela, al cărui nume nu l-am ţinut minte niciodată.

Căpitanul Apostoliu stătea la o masă simplă de brad, numai în cămaşă, şi bea cafea dintr-un pahar de aluminiu. Pe masă, porthartul, pistolul „Beretta” şi o oglindă cu picior. Alături, pe un scaun, telefonul de campanie. Din cauza cafelei fierbinţi, căpitanul Apostoliu transpirase. Faţa lui rotundă, negricioasă, cu vreo câteva ciupituri – reminiscenţele unui vărsat de vânt contractat la treizeci de ani – lucea de transpiraţie.

Când dădu cu ochii de mine, îmi zâmbi. Căpitanul Apostoliu zâmbea rar. Era o fire închisă, ursuză aproape. Întors înăuntrul său, era omul cel mai puţin comunicativ care se poate imagina. Dar nu era rău. Soldaţii ţineau la el. Ofiţerii îl stimau, dar, în acelaşi timp, aveau frică de el.

Până acum, atitudinea căpitanului Apostoliu faţă de mine fusese neutrală. Nu-mi arătase nici simpatie, dar nici ranchiună. Chiar atunci când avusese cuvinte de laudă, sau când mă propusese pentru decorare, o făcuse din datorie, fără nici un fel de căldură sufletească.

Cu toate acestea, mie îmi era simpatic. N-aş putea spune de ce. Aveam vaga intuiţie că omul acela taciturn,

întunecat, cu sufletul parcă ros de un fel de amărăciune, care îl închista, îndepărtându-l de oameni, era, totuşi, altfel decât ne apărea nouă din comportamentul său de fiecare zi. Abia când mi-a zâmbit, când i-am putut vedea de aproape zâmbetul, am ştiut că, într-adevăr, nu mă înşelasem. În ciuda aparenţelor, căpitanul Apostoliu avea un suflet cald, bun, pe care însă, din anumite motive, cunoscute numai de el, ţinea neapărat să şi-l ascundă de noi toţi. Mă miram că fusese posibil ca până acum să nu-mi dau seama ce se ascundea înapoia acelei aparente uscăciuni şi morocănoşenii. Astăzi însă, îmi dau seama că dacă am izbutit să intuiesc adevărata fire a căpitanului Apostoliu aceasta s-a datorat numai faptului că l-am surprins în intimitate. Dacă nu l-aş fi găsit în cămaşă, transpirat, sorbind cu nesaţ erzaţul, cred că n-aş fi ştiut niciodată că avea un suflet capabil să se impresioneze de o mulţime de lucruri care scăpau neobservate celor mai mulţi oameni, şi că, în fond, era o fire blajină, îngăduitoare, care cunoscându-şi slăbiciunea, se silea s-o ascundă, împrumutând chipului o mască rigidă de om închis, mască de care, puţintel măcar, tuturora ne era teamă.

Şi am mai descoperit atunci ceva. Când căpitanul Apostoliu zâmbea, devenea surprinzător de tânăr. Atât de tânăr, încât faţă de el mă simţii, dintr-o dată, bătrân.

„Parcă ar zâmbi un copil!” mi-am zis, minunându-mă.

— Te cheamă la regiment, colonelul, ţinu să mă lămurească, vorbindu-mi mereu cu bunăvoinţă.

— Domnul colonel?

— Da, domnul colonel!

— Nu ştiţi pentru ce?

— Nu ştiu! Dar nu cred că e cazul să fii neliniştit.

— Dar nu sunt de loc!

Şi, într-adevăr, nu eram. Nu mă ştiam să fi făptuit ceva de o asemenea gravitate, ca să necesite intervenţia comandantului de regiment.

— Evident, evident!

Cuvintele fură rostite repede, cu un fel de ton conciliant, ca şi când i-ar fi fost teamă ca nu cumva să mă fi jignit.

Apoi, cu aceeaşi bunăvoinţă:

— Când te întorci de la colonel, să treci din nou pe la mine. Şi pentru orice eventualitate, îţi urez noroc!

— Mulţumesc! Să trăiţi!

Postul de comandă al regimentului era instalat la capătul celălalt al satului. Am plecat într-acolo, mergând la început cu paşi obişnuiţi, apoi mereu mai repede, aproape alergând. Nu ştiu, dar parcă urarea căpitanului Apostoliu îmi strecurase în suflet un fel de nelinişte enervantă, care, pe măsură ce clipele treceau, se transforma într-un fel de insuportabilă curiozitate de a afla motivul pentru care mă chema colonelul.

În sfârşit, am ajuns. Drumul n-a durat mai mult de zece minute, dar mie mi se păru că trecuseră ore.

Locotenentul Popazu, adjutantul, mă introduse la colonel.

— Sergentul Burlacu! anunţă închizând uşa în spatele meu.

Am pocnit călcâiele şi am salutat, cred, impecabil.

Ştiam că *Mumia* – colonelul Grigore Macarie, comandantul regimentului – era tare milităros şi că cerea soldaţilor să nu uite nici acolo, pe front, „alfabetul militării”, cum obişnuia el să spună.

Eram foarte mândru de faptul că izbutisem să execut „o prezentare”, aşa cum scrie la carte. De aceea, am fost o clipă consternat văzând că *Mumia*, preocupat de cu totul altceva, nu o aprecia ca atare.

— Ia loc, te rog! mă îndemnă, arătându-mi un scaun.

Nu mă aşteptasem de loc la o asemenea primire. De altfel, gestul era cu totul neobişnuit pentru un comandant de regiment, dacă se are în vedere că nu eram decât un biet sergent. Din acest motiv, mărturisesc, m-am aşezat cu multă timiditate pe marginea scaunului. Cu toate acestea, de vechi ce era, scaunul scârţâi îngrozitor.

Pentru prima dată mi se ivea prilejul să-l privesc pe colonel din imediată apropiere. Stătea la un pas de mine, de cealaltă parte a mesei. Şi, cu toate că ardeam de curiozitate să aflu motivul pentru care fusesem chemat, câteva clipe mă pierdui în contemplarea chipului său.

Porecla i se potrivea de minune. Într-adevăr, arăta ca o mumie. De fapt, nu văzusem niciodată o mumie adevărată, dar sunt convins că între chipul colonelului Grigore Macarie şi chipul unei mumii nu puteau să existe deosebiri esenţiale.

Un cap lunguieţ şi îngust, cu pielea obrazului întinsă şi galbenă, mai mult pământie şi cumva lucioasă, o frunte înaltă şi boltită ca un fel de streaşină, din care cauză ochii păreau nefiresc adânciţi în orbite. Craniul lunguieţ, cu desăvârşire chel, era acoperit de o piele galben-pământie. Gura mare, cu buze subţiri, avea culoarea unei portocale de Iaffa.

Dar ceea ce făcea, cel mai mult, ca teribilul nostru comandant de regiment să semene cu o mumie, erau ochii. Mai bine zis, pleoapele, care niciodată nu se deschideau atât cât ar fi fost nevoie. Din cauza aceasta, ele se impuneau de la început privirii. Pleoapele, care niciodată nu se deschideau cât ar fi trebuit, dădeau colonelului un aer de om molâu, adormit.

În ciuda acestei impresii, colonelul Grigore Macarie era un om aprig, milităros până la rădăcina părului, dar drept şi mai ales, curajos. Nu pregeta să vină până în primele linii, să inspecteze, personal, poziţiile. Din acest motiv, nouă, celor din linia întâi, deşi ne temeam de el, ne era totuşi simpatic.

Colonelul se uita la mine şi zâmbea vag. Deşi mă privea, îi vedeam mai puţin ochii şi mai mult pleoapele. Hotărât, colonelul nu era de loc un om frumos. Dimpotrivă. Şi, cu toate acestea, dacă era adevărat, despre colonel se spunea că, până la război, avusese un foarte mare succes la femei.

Privind în altă parte – şi anume la fereastră – l-am descoperit pe ofiţerul sovietic. Stătea lângă fereastră, picior peste picior, şi fuma dintr-o ţigară lungă, din care trei sferturi era numai carton. Stând pe scaun, îmi făcea impresia unui om mic de statură. Avea ochi verzui şi sprâncenele aproape blonde. Blondă îi era şi mustaţa, prelungită tătăreşte spre colţuri, până mai jos de extremităţile buzei inferioare. Ofiţerul sovietic care avea

gradul de maior – mai târziu aveam să aflu că era ofiţerul de legătură cu divizia noastră – îmi zâmbi, la rândul său.

Bunăvoinţa colonelului, zâmbetul maiorului sovietic, mai ales zâmbetul acestuia din urmă, repede mă făcură să înţeleg că fusesem chemat pentru o treabă extrem de importantă. De altfel, am mai descoperit, imediat după aceea, că în biroul improvizat al colonelului se mai afla un căpitan de stat-major care, parcă spre a-şi trece timpul, se juca cu eghileţii. (Mai târziu aveam să aflu că stat-majoristul era căpitanul Bordeianu de la Biroul 2 al Diviziei.)

Câteva minute, tăcerea pluti prin birou, în acelaşi timp cu fumul gros pe care îl scotea ţigara ofiţerului sovietic. Pe urmă, colonelul, după ce cercetă cu atenţie o foaie de hârtie pe care o avea pe masă, în faţa sa, şi care era cu desăvârşire albă, începu să mă chestioneze:

— De unde eşti dumneata?

— Sunt originar din Rădăuţi... În ultimii ani...

Şi mă oprii, fiindcă mi-am dat seama că amănuntele erau de prisos, întrucât toţi cei de faţă le cunoşteau.

— După cum sunt informat, cunoşti bine limba germană. E adevărat?

M-am mulţumit să confirm, înclinând capul, încredinţat că întrebările îmi erau puse nu pentru că răspunsurile mele prezentau vreo importanţă ci, pur şi simplu, pentru că ele constituiau doar o simplă introducere, la ceea ce avea să urmeze după aceea.

Şi într-adevăr, lucrurile se întâmplară întocmai. Colonelul îmi mai puse câteva întrebări, lipsite cu desăvârşire de importanţă, apoi, tot el, succint, mă puse „în temă”, ca să folosesc un termen militar consacrat. Detaliile în schimb mi le dădu căpitanul Bordeianu, de la Biroul 2 al Diviziei. Nu-mi ascunse nici primejdiile la care mă expuneam. Mai mult, în privinţa primejdiilor a exagerat, bănuiesc în mod intenţionat, tocmai ca să-şi dea seama dacă, şi în ce măsură, curajul meu se clatină.

A vorbit o jumătate-de oră şi când conteni, ştiam, foarte detaliat, ce trebuie să fac. Acum, presupunând că sunt în suficientă măsură edificat, *Mumia* mă întrebă dacă accept.

Întrebarea colonelului mi se păru lipsită de sens. Bineînţeles că acceptam. În ceea ce priveşte primejdiile, la dracu! Nu erau mai puţine acolo, în prima linie, şi cu toate acestea niciodată nu s-a întâmplat să-mi pierd capul. Temerea mea acum era de cu totul altă natură. Anume, dacă eram în stare să duc la bun sfârşit misiunea care mi se încredinţa. Mă pricepeam să conduc grupa la atac, ba chiar şi un pluton, aşa cum se întâmplase în luptele de la Oarba, când am pierdut trei comandanţi de pluton; mă pricepeam să mânuiesc puşca-mitralieră sau mitraliera, să zvârl cu grenada sau cu Faust-patronne, aveam puţină idee de felul cum se trage cu un tun anti-tanc şi, în fine, mă descurcam destul de bine în radiotelegrafie. De asemenea, aveam o oarecare experienţă în ceea ce priveşte munca ilegală, mai ales în rândul armatei. Aşa, spre pildă, câteva luni înainte de 23 August, când contingentul meu încă era instruit pe la unităţi, într-o noapte, pe când batalionul nostru se afla în aplicaţie într-o comună în afară de oraş, eu şi cu încă un tovarăş din acelaşi batalion am dat o mână de ajutor ca să deraieze un tren nemţesc încărcat cu muniţie de artilerie şi destinat frontului din Moldova. (Satul în care cantonase batalionul nostru în noaptea aceea se afla în apropierea liniei ferate. Sarcina noastră a fost să slăbim buloanele pe o anumită porţiune a liniei ferate. Sarcina ne-am îndeplinit-o, fără ca cineva să sesizeze absenţa noastră din cantonament.)

Dar ceea ce mi se cerea acum era o treabă pe care n-o mai făcusem niciodată şi din cauza aceasta mi se părea al naibii de grea. De aceea, nu m-am sfiit să mărturisesc reprezentantului Diviziei temerile mele.

Căpitanul Bordeianu îmi răspunse zâmbind că este convins de reuşită. Din tonul cu care îmi vorbi, am înţeles că optimismul său avea drept scop să-mi spulbere temerile, dar că el, în sinea sa, avea unele îndoieli în ceea ce priveşte reuşita.

După aceea, colonelul se ridică şi noi, ceilalţi, am făcut la fel.

Ofiţerul de legătură sovietic, înainte de a pleca, îmi

întinse mâna:

— Mult noroc, tovarăşe!

Era din Moldova sovietică şi vorbea perfect româneşte.

— Mulţumesc!

Ofiţerul sovietic de legătură, ori de câte ori intervenise în discuţie, adresându-se, fie colonelului, fie căpitanului Bordeianu, folosise formula de politeţe „domnule”. Pe mine, în schimb, mă numise tovarăş. Deosebirea aceasta în modul de adresare, îmi umplu inima de bucurie şi de mândrie.

După ce am plecat cu toţii de la colonel, am crezut că mă vor lăsa să mă întorc la companie. M-am înşelat, însă. Căpitanul Bordeianu m-a suit în maşina care îl adusese şi, o clipă mai târziu, goneam spre postul de comandă al diviziei.

Din acest motiv, nu mi-am putut ţine făgăduiala pe care i-o făcusem căpitanului Apostoliu.

Două nopţi mai târziu, mă aflam într-un sector străin, în flancul drept al regimentului nostru. Lângă mine, în groapă, sublocotenentul Paraschivescu, de la Biroul 2 al Diviziei, care îmi da ultimele instrucţiuni în legătură cu misiunea pe care o aveam de îndeplinit. Mă însoţise până acolo, în linia întâi, deşi nu cred că treaba asta intra în sarcina lui. Cred că o făcuse numai din prietenie faţă de mine. În cele patruzeci şi opt de ore care trecuseră, şi în care timp fuseserăm împreună, între noi se stabiliseră, dacă nu relaţii de prietenie în accepţia adevărată a cuvântului, în orice caz ceva mai mult decât o simpatie reciprocă. N-aş putea spune ce anume ne-a apropiat. În ceea ce mă priveşte, mi-a plăcut firea lui deschisă, cinstită, ura sinceră împotriva fascismului. În orele pe care le-am petrecut împreună n-am făcut altceva decât el să vorbească tot timpul, instruindu-mă, iar eu să bag bine în cap tot ceea ce îmi spunea.

Acum, sta lângă mine în groapă şi privea, grav şi puţin încruntat, într-acolo unde presupunea că se afla linia nemţilor. Din minut în minut îşi consulta ceasul-brăţară cu cadranul fosforescent. Gestul mi se păru puţin ridicol, pentru că trăda o nervozitate care o întrecea pe a mea. De

fapt, nu-mi dădeam seama dacă sunt, sau nu, nervos. Înclin să cred că nici nu eram. Pentru că, tot ceea ce se petrecea cu mine, îmi era foarte familiar. Ce dumnezeu, doar nu mi se întâmpla pentru prima dată să stau într-o groapă din prima linie şi să aştept dezlănţuirea unui atac.

Calm, priveam cerul, ca niciodată împroşcat cu mii de stele şi mai ales ca niciodată strălucitoare. Şi era o linişte desăvârşită, gravă, neliniştitoare. Ai fi zis că tot câmpul era pustiu, până acolo unde se împreuna cu zarea. De la o vreme, un greiere începu să ţârâie. În tăcerea profundă, desăvârşită şi gravă, ţârâitul acela mi se păru puternic şi melodios ca un cântec straniu al adâncurilor pământului.

— Îl auzi, Ioane?

— Îl aud!

Vorbeau doi ostaşi în apropierea mea.

După câteva clipe de tăcere, prima voce continuă:

— Pe la noi, în luna asta greierii nu mai cântă.

— Mda! Nici la noi. Pesemne că pe aici vara-i mai lungă.

După câteva clipe de pauză, primul din nou vorbi:

— Măi, Ioane, poftă mi-i de un porumb copt.

— Ba eu aş bea un pahar de vin. La noi acu, mă frate-meu, e vin... cât nu-i apă în fântâni. Până la primăvară nici pruncii nu mai beau apă.

Pe sublocotenentul Paraschivescu conversaţia celor doi ostaşi nu-l interesa de loc. Continua să-şi consulte ceasul-brăţară din minut în minut.

— Mai avem patruzeci şi şase de secunde, mă anunţă în şoaptă.

Şi, într-adevăr, exact după patruzeci şi şase de secunde artileria noastră se dezlănţui. Proiectilele începură să curgă în liniile nemţeşti. Rachetele şi trasoarele luminară câmpul. O mitralieră din liniile nemţeşti prinse să meliţe furioasă. O imită o alta, apoi altele.

Rostul canonadei dezlănţuite de artileria noastră era ca, simulând un atac de noapte în sectorul din dreapta noastră, să-mi asigure posibilitatea de a trece prin liniile nemţeşti.

— Acum, cred, e momentul! mă îndemnă sublocotenentul Paraschivescu.

— Bine!

Am dat să sar afară din groapă. Sublocotenentul Paraschivescu mă reţinu, apucându-mi braţul.

— O clipă! Când ajungi la surpătură, să nu uiţi s-o ocoleşti pe la nord. După informaţiile pe care le deţinem, din cauza terenului, joncţiunea o stabilesc prin posturi mobile. Aşa că ai toate şansele să răzbaţi dincolo.

— Nădăjduiesc!

— Mâine seară, la aceeaşi oră, te aşteptăm. Îţi urez mult noroc!

Şi spre surprinderea mea, mă îmbrăţişă. Gestul mă emoţionă. L-am strâns şi eu în braţe, l-am sărutat pe obrazul drept, apoi am sărit afară din groapă.

— Să fii cu ochii în patru!

— Am să fiu.

— Încă o dată, mult noroc!

— Mulţumesc!

Nu ştiu dacă m-a mai auzit, pentru că, între timp, mă îndepărtasem, târându-mă.

Încerc să-mi aduc aminte ce am simţit cât a durat drumul până dincolo de liniile nemţeşti, dar nu izbutesc decât vag. Dacă îmi amintesc bine, la început am fost foarte calm. Şi eram calm, fiindcă, de fapt, nu făceam ceva neobişnuit. Mă târam spre liniile nemţeşti, singur, şi, după toate probabilităţile, cei care erau în faţa mea habar nu aveau de acest lucru. E drept, din când în când câte o rachetă lumina câmpul. Dar atunci mă făceam una cu pământul.

Da, eram calm şi, ţin minte, mă bucuram cât de bine trăgeau tunarii noştri.

Urmărind cu privirile vâlvătăile de foc care treceau pe deasupra mea şi auzind apoi detunăturile exploziilor, în gând îi încurajam pe tunari:

„Aşa, băieţi! Tocaţi-i bine! De ce dracu mai opun rezistenţă? Ce, nu-şi dau seama că sunt pe dric?”

Când am ajuns dincolo, în liniile nemţeşti, şi când m-am culcat într-o tranşee părăsită ca să-mi trag sufletul – eram obosit deoarece ajunsesem până acolo târându-mă aproape tot timpul – mi-am dat seama că sunt emoţionat. De fapt,

emoţia era periferică şi constatativa. Ö înregistram doar, aşa cum obişnuiam să înregistrez – datorită unei aplecări deosebite pentru introspecţie – cele mai neînsemnate stări sufleteşti. Lucid şi stăpân pe voinţa mea, eram hotărât să-mi îndeplinesc misiunea pentru care fusesem trimis.

Culcat pe spate, priveam cerul înstelat, care mi se părea nefiresc de înalt, şi ascultam un uruit de motoare. După cât îmi puteam da seama, era vorba de nişte tancuri care treceau pe şoseaua pe care trebuia să ajung şi eu, încă înainte de a se lumina.

Canonada încetase şi liniştea ar fi fost şi aici tot atât de biruitoare ca şi dincolo. Dar uruitul tancurilor, uruitul caracteristic „Tigrilor", îmi refuza orice fel de mistificare. Mă aflam, fără doar şi poate, pe un teritoriu ocupat de trupele hitleriste şi, peste câteva minute, trebuia să mă ridic şi să pornesc mai departe, cu scopul de a intra în posesia unor informaţii care aveau să permită reluarea ofensivei de către unităţile diviziei noastre.

Da, peste câteva minute, trebuia să pornesc, întâi pe un drumeag de ţară apoi pe o şosea asfaltată şi în sfârşit să ajung în sat. În total, nu aveam de mers mai mult de opt kilometri. Dar în aceşti puţini kilometri, câte nu mi se puteau întâmpla!

Eram conştient că, de fapt, abia acum începe greutatea misiunii pe care o aveam de îndeplinit. Dacă nu voiam ca zorile să mă găsească în zona frontului, trebuia să mă grăbesc.

Când n-am mai auzit uruitul tancurilor, m-am ridicat în capul oaselor şi, înainte de a porni, am ascultat liniştea. Era deplină şi cutremurător de măreaţă. Stelele, strălucitoare şi multe, clipeau des, parcă somnoroase. O pală de vânt aduse până la mine un miros de pământ reavăn. Fu doar o părere, pentru că de mult timp nu mai plouase.

„Ich bin Feldwebel Franz Werner!"

Repetam într-una cuvintele, privind soarele care se ridica la orizont. Din când în când îmi vâram degetul arătător între gât şi guler şi trăgeam de el spre a-l lărgi. Gestul era doar un tic nervos, pentru că, de fapt, gulerul era larg şi mă

stânjenea numai în închipuire.

„Ich bin Feldwebel Franz Werner!”

Hotărât, zadarnic repetam cuvintele, pentru că nu izbuteam să intru în pielea necunoscutului Franz Werner, în schimb, emoţia se molcomea, pe măsură ce mă apropiam de satul care se zărea nu prea departe, cenuşiu şi parcă ireal în lumina încă lăptoasă a dimineţii.

Şoseaua era, în general, liniştită. Din când în când treceau, în sus şi în jos, camioane şi căruţe trase de cai din aceia uriaşi, cai de Pomerania.

Din urmă, mă ajunse o motocicletă. În ataş un ofiţer cu ochelari fumurii şi cu un trabuc stins în colţul gurii. Când motocicleta ajunse în dreptul meu, încetini. Câteva clipe panica mă năpădi, grăbind bătăile inimii.

L-am salutat pe ofiţer şi în timp ce mă străduiam ca salutul să pară un veritabil salut de Feldwebel, urlam în gând:

„Ich bin Feldwebel Franz Werner!”

Motocicleta îşi continuă drumul fără să oprească, iar ofiţerul nici nu catadicsi să-mi răspundă la salut.

Am răsuflat uşurat.

Am intrat în sat când soarele abia pornea să urce. Spre surprinderea mea satul gemea de trupe. Trupe nemţeşti, trupe ungureşti. Din forfota de pe şosea şi uliţe mi-am dat seama că trupele fuseseră aduse în timpul nopţii. Faptul că satul era plin de trupe putea să însemne că nemţii pregăteau o ofensivă. Dar, în acelaşi timp, putea să însemne că se pregătesc să se retragă. Prezenţa trupelor hortiste făcea mai plauzibilă ultima ipoteză. Pentru că intrase în obiceiul hitleriştilor ca, atunci când un sector devenea greu de apărat şi în orice caz cu pierderi foarte mari, să-l predea trupelor hortiste, cu ordinul expres de a rezista cu orice preţ.

Mişunarea aceea de trupe, pe toate uliţele satului, era în favoarea mea. Nimănui nu i-ar fi trecut prin minte să mă întrebe, tocmai pe mine, ce căutam. De altfel, acum eram calm, lucid. Şansa neaşteptată de a găsi satul plin de trupe îmi alungase cu desăvârşire orice temere şi aproape că mă

bucuram, anticipând succesul.

Mergeam pe uliţa principală a satului, fără să mă grăbesc, cu atenţia divizată. Pe de o parte căutam să reţin cât mai mult şi cât mai bine din spectacolul pe care mi-l oferea şoseaua, convins că relatările mele îl vor interesa în cel mai înalt grad pe sublocotenentul Paraschivescu, iar pe de alta, căutam ca nu cumva, furat de spectacolul din jurul meu, să greşesc drumul.

Şi parcă îl auzeam pe sublocotenentul Paraschivescu:

— Mergi pe şosea, până în inima satului. Treci de biserică, apoi, la prima întretăiere, apuci la dreapta. Mergi pe uliţa aceea, până aproape de capătul ei, şi, penultima casă pe mâna stângă, e aceea care te interesează. E casa unui stupar. Îl cheamă Teller. El are să-ţi dea o hartă a sectorului, pe care este indicat întreg dispozitivul de foc al nemţilor. Ca să te recunoască, ai să-l întrebi pe nemţeşte dacă are miere din floare de salcâm. Se spune mi se pare: *Haben Sie Akazienblüterihonig*? Şi el îţi va răspunde: *Nein*, *ich habe nur Lindenblütenhonig*.[10]

Înţelegi, trebuie să aflăm neapărat dispozitivul lor de foc... Altfel...

Altfel... înţelegeam... Altfel, încă multă lume s-ar fi prăpădit până să putem străpunge poziţiile nemţilor. Parcă nicăieri nu fusesem ţinuţi cu atâta înverşunare pe loc. Hitleriştii dispuneau de o putere de foc, bine amplasată. Din cauza aceasta, artileria noastră ajutată şi de cea sovietică, deşi vărsa mereu uragane de foc, atunci când infanteria pornea la atac focul nemţilor îi obliga pe ai noştri să se întoarcă pe vechile poziţii. Hotărât, de reuşita misiunii mele depindea într-o oarecare măsură situaţia frontului în sectorul ocupat de divizia noastră.

Înaintea mea, şi nu prea departe, se deschidea piaţa satului. Încă puţin şi partea cea mai grea a misiunii mele avea să fie îndeplinită. Eram sigur de reuşită. Cred că optimismul meu se datora siguranţei cu care mă mişcăm. Vreau să spun că, dedublându-mă, pentru a-mi da seama în ce măsură mă comportam ca autenticul Feldwebel Franz

[10] Nu, am numai din floare de tei.

Werner, nu-mi găseam lipsuri. Mă comportam ca un veritabil Feldwebel, dar fără a mă identifica rolului. Cu alte cuvinte, se petrecea cu mine ceva deosebit decât se întâmplă unui actor. Pentru că – cel puţin aşa se spune – un actor mare trebuie să intre în rol, să trăiască destinul eroului pe care îl interpretează, dacă vrea să creeze un personaj. Or, cu mine se petrecea exact invers. Eram actor şi spectator în acelaşi timp.

Până mai adineauri, îmi repetasem într-una: „*Ich bin Feldwebel Franz Werner*”, convins că numai în măsura în care voi izbuti, voi fi scutit de primejdii. Acum, însă, eram conştient nu numai că nu izbutisem să *intru* în pielea adevăratului Franz Werner, dar că nici nu era nevoie. Şi nu era nevoie pentru că, fiind spectatorul propriului meu avatar vestimentar, constatam că, în condiţiile date, mă comportam admirabil.

Poate pare ciudat, dacă se are în vedere situaţia în care mă aflam, dar, totuşi, lucrurile aşa s-au întâmplat. Constatând că izbutesc să mă comport peste aşteptări, m-am întrebat care era explicaţia acestei metamorfoze. De ce mai înainte uniforma mă stânjenea, de ce cizmele mă împiedicau la mers, de ce înainte, cu toate sforţările pe care le făceam, nu izbutisem – şi eram convins de acest lucru – să am o ţinută şi un mers adecvat care să nu mă trădeze că abia de douăzeci şi patru de ore îmbrăcasem uniforma străină, iar acum, dintr-o dată, şi absolut fără nici un efort, izbutisem atât de bine? Nu a fost uşor, dar, până la urmă, am găsit explicaţia. Am găsit-o sau, poate, mi se părea numai că am găsit-o.

Cred că explicaţia constă în faptul că întâmplarea făcând să mă găsesc, dintr-o dată şi pe neaşteptate, printre atâţia hitlerişti, izbuteam, prin mimetism, să mă comport aidoma lor. Izbuteam acest lucru, şi datorită faptului că ei nu-mi dădeau nici o atenţie, că mă luau drept unul de-ai lor. Cred că, dacă satul nu ar fi fost plin cu trupe şi dacă pe vreuna din uliţele lui mi-ar fi ieşit în faţă un ofiţer sau un simplu soldat, cu toate eforturile făcute, nu aş fi izbutit să împrumut ţinutei şi comportamentului meu acea rigiditate

şi aroganţă specific hitleristă, aşa cum izbuteam acum, absolut fără nici un fel de efort.

Constatarea aceasta îmi dădea o atare siguranţă, eram convins că din partea nemţilor care mă ignorau, pur şi simplu, nu mă aştepta vreo primejdie, încât nu mă mai grăbeam de loc să ajung la destinaţie.

De fapt, termenul e impropriu. Nemţii care mişunau în jurul meu îmi dădeau o anumită atenţie. Dar nu una care să mă neliniştească. La început nici n-am băgat de seamă. Abia după câtva timp, felul anumit cum mă priveau unii dintre ei începu să mă intrige. Întâi, o privire fugară asupra chipului, apoi una stăruitoare asupra bărbiei mele. Faptul mă intriga, pentru că, după ştiinţa mea, aveam o bărbie care, în actele mele de identitate, era caracterizată drept „potrivită”. Atunci, de ce pe toţi acei care catadicseau să se uite la mine îi interesa tocmai biata şi banala mea bărbie?

Ce însemna, de fapt, interesul manifestat de hitlerişti faţă de bărbia mea am înţeles abia când a trecut pe lângă mine un neamţ înalt cât o prăjină, ca şi mine Feldwebel. Privirea cu care acesta îmi fixă bărbia fu mai elocventă decât a celorlalţi. Am citit în ea invidie şi, în acelaşi timp, o respectuoasă admiraţie.

Ajuns în piaţeta din inima satului, am cotit la dreapta pe uliţa de care îmi vorbise sublocotenentul Paraschivescu. Era lungă şi ducea afară din sat.

Pe uliţa asta am avut impresia că mă găsesc într-un alt sat. Stăpânea liniştea şi nu se vedea picior de neamţ sau de hortist. Lucrul acesta părea explicabil, deoarece uliţa era lăturalnică, perpendiculară pe şosea şi se sfârşea în plin câmp. Este doar ştiut că într-un sat ocupat, trupele cantonează, în mod obişnuit, în casele din inima satului, de-a dreapta şi de-a stânga şoselei.

Altceva însă mă surprinse. Deşi străbătusem mai bine de jumătate din sat, atent să înregistrez ceea ce ar fi putut interesa pe sublocotenentul Paraschivescu, nu-mi dădusem seama că satul era pustiu. Abia acum, când păşeam pe uliţa aceasta, m-a izbit faptul că, în dreapta şi în stânga mea, casele păreau părăsite. La început, am crezut că satul

fusese evacuat forţat de către nemţi. Dar, după ce am străbătut uliţa pe jumătate, şi după ce am observat, ici-colo, câte un chip de bătrân sau de bătrână, urmărindu-mă cu priviri speriate, mi-am zis că probabil populaţia se băjenise de frica hitleriştilor.

Am străbătut uliţa, urmărit doar de privirile neliniştite ale acelor bătrâni şi bătrâne, şi, în sfârşit, am ajuns la casa stuparului Teller.

Poarta casei era înaltă, din blăni groase puse una lângă alta, parcă dinadins ca să nu se vadă de afară ce se petrece în curte. Am apăsat pe clanţă şi am împins poarta. Curtea era lungă, îngustă şi urca în pantă pe un deluşor. Pe deluşorul acela se afla casa, înconjurată de tei şi de salcâmi. Pe sub tei o mulţime de stupi, în spatele casei, ceva mai departe, după ce se sfârşea spinarea lată a deluşorului, terenul urca din nou spre o altă terasă acoperită de o pădurice tânără şi deasă ca o perie.

Spre deosebire de celelalte case, cea a stuparului Teller era mică şi veche şi nu la stradă, ci tocmai acolo, în fund, abia zărindu-se printre teii şi salcâmii care o înconjurau. De altfel, teii străjuiau şi aleea lungă, care ducea până la casă.

Înainte de a păşi în curte, privind în dreapta şi în stânga, m-am convins că vecinii stuparului şi ei se băjeniseră de frica hitleriştilor. Nu se zărea nici ţipenie de om. Constatarea am înregistrat-o pur şi simplu, fără să-mi trezească vreo reflecţie.

Când am închis poarta înapoia mea, am avut un sentiment de uşurare.

„În sfârşit! mi-am zis. Bine că am ajuns!”

Şi fără să mă grăbesc, m-am îndreptat spre căsuţa din fundul curţii.

Speranţa, că zgomotul pe care îl făceau cizmele mele pe pietrişul aleii va atrage afară pe cineva din casă, se dovedi iluzorie. Nu ieşi nimeni să mă întâmpine nici când am ajuns în faţa uşii de la intrare. Am întins mâna spre clanţă, dar, în ultima clipă, mi-am retras-o. Şi, fără un gând foarte precis, dintr-un elementar simţ de prudenţă, am pornit să dau ocol casei, după ce, în prealabil, am privit prin unica fereastră,

cea din stânga uşii de la intrare.

În încăperea în care am privit nu am văzut pe nimeni. Pornind să dau ocol casei, pe la stânga, am constatat că cele două ferestre dinspre partea aceasta a casei aparţineau aceleiaşi încăperi în care privisem prin prima fereastră. Peretele din spatele casei, de asemenea, nu avea decât o singură fereastră. M-am apropiat să privesc, încăperea servea drept bucătărie. Nici aici nu am văzut pe nimeni. Pe plita maşinii de gătit am descoperit o oală cu lapte.

Asta însemna, că, totuşi, cineva locuia în casă.

Am mers mai departe şi, ocolind casa spre dreapta, am ajuns din nou în dreptul altor două ferestre. De data asta, privind printr-una din ele, am văzut un bărbat învârtind manivela unei maşini centrifuge de golit mierea din faguri. Întrucât în toată casa nu mai era nimeni, am presupus că omul care învârtea manivela era stuparul Teller. Fiind întors cu spatele, nu-l vedeam la faţă şi nici el nu mă vedea.

Mi-am continuat drumul şi am ajuns iarăşi în faţa casei, de data asta venind dinspre dreapta. Am apăsat clanţa, uşa era descuiată şi am păşit în tindă. Luându-mă după zgomotul pe care îl făcea maşina centrifugă, am bătut în uşa dinapoia căreia se afla stuparul Teller.

— *Eintreten*![11] îmi răspunse o voce groasă şi puţin guturală.

Am intrat. Încăperea căreia îi trecusem pragul era destul de mare. Într-un colţ, maşina centrifugă, acţionată cu mâna. O masă, câteva bidoane de tablă şi atât. Lângă maşină, omul care, după toate probabilităţile, era Teller. Încăperea mirosea frumos a miere şi a ceară.

La început, Teller întoarse numai capul spre uşă, dar, când dădu cu ochii de mine, opri maşina. Pe urmă, înainte de a veni în întâmpinarea mea, îşi şterse de câteva ori palmele de halat. Din prima clipă i-am descoperit mâinile. Nişte mâini albe, frumoase, cu degete lungi şi cu unghii îngrijite, degete mai curând de pianist decât de stupar.

Impresiile pe care le redau în rândurile ce urmează le-am

[11] Intră!

înregistrat cât timp şi-a şters palmele de halat, nu pentru că ar fi fost absolut nevoie să şi le şteargă, ci dintr-un fel de obişnuinţă devenită tic.

Îmi aduc aminte că, privindu-i mâinile, l-am apostrofat în gând:

„Hei, domnule Teller, trebuie că pe aici oamenii sunt proşti dacă nu-şi dau seama că un stupar adevărat nu poate avea astfel de mâini.”

Domnul Teller – dumnezeu ştia care va fi fost numele lui adevărat – era un om încă tânăr. Nu cred să fi avut patruzeci de ani. Era înalt, avea ochelari fără ramă şi un mers aproape solemn. Chipul său palid şi de loc agreabil se distingea, de asemenea, printr-o solemnă rigiditate.

Omul însemnă pentru mine o decepţie. Mi-l închipuisem cu totul altfel. Mi-l închipuisem ca pe un bătrânel simpatic, mic de statură şi adus un pic de spate, cu chelie, cu ochi de viezure, vii şi inteligenţi. De ce neapărat aşa, nu ştiu. Probabil, în creionarea unei asemenea imagini, îmi jucase festa picul de romantism pe care îl păstrăm în noi şi de care, de multe ori, nici nu suntem conştienţi.

De aceea, faptul că Teller părea mai curând un farmacist decât un stupar mă decepţionă.

După ce îşi şterse palmele de halat, stuparul Teller porni spre mine. Şi, în clipa următoare, am înţeles ce adresă avuseseră, de fapt, privirile invidioase ale hitleriştilor cât timp străbătusem uliţele satului. Ochii stuparului se opriră asupra „crucii de fier” de la gâtul meu. O clipă, nu mai mult. Dar a fost suficientă clipa aceea ca să recunosc în ei invidia şi stima admirativă pe care o citisem, mai adineauri în ochii Feldwebelului şi ai celorlalţi. Da, acum ştiam că nu bărbia mi-o invidiaseră ci „crucea de fier” de la gâtul meu.

Şi a fost suficientă privirea aceea admirativă a stuparului, pentru ca să am intuiţia că omul din faţa mea nu era adevăratul Teller la care mă trimisese sublocotenentul Paraschivescu, ci altcineva, care se substituise acestuia. Mai mult ca sigur că adevăratul Teller, până la urmă, fusese dibuit şi arestat, şi că omul din faţa mea, un agent al serviciului de contrainformaţii hitlerist, îi luase locul pentru

a pune mâna pe cei care aveau să vină să ia legătura cu presupusul stupar.

Căzusem, cu alte cuvinte, într-o cursă, din care numai o minune mă mai putea scăpa.

Toate aceste gânduri îmi trecură fulgerător prin minte.

„În orice caz – mi-am spus – nu trebuie să-mi pierd capul şi, mai ales, nu trebuie să prindă de veste că ştiu adevărul. Numai aşa poate că mai există o şansă de salvare.”

Zâmbindu-mi cu o desăvârşită bunăvoinţă, falsul Teller îmi spuse:

— Să trecem dincolo şi să stăm de vorbă!

O clipă mi-a trecut prin minte să mă folosesc pe loc de automat. Dar imediat mi-am dat seama că ar fi fost o mare prostie. Până să aduc automatul în poziţia de tragere, el ar fi prins de veste şi m-ar fi dezarmat imediat. Pe lângă înălţimea şi forţa lui, eu nu eram decât un pitic. Hotărât, şansele erau, deocamdată, toate de partea lui.

La invitaţia lui, a trebuit să trec primul pragul. Ştiindu-l în urma mea, atunci mi-a fost frică să nu care cumva cu o lovitură năprasnică în cap să mă prăbuşească la pământ, fără să pot schiţa măcar un gest de apărare.

Dar lucrul acesta nu se întâmplă.

— Aici? am întrebat arătând cealaltă uşă numai pentru a găsi un pretext să privesc înapoi.

— Da!... Da!...

Şi luând-o înaintea mea, deschise uşa, trecându-i primul pragul.

L-am urmat, dar în momentul când am trecut pragul am manevrat în aşa fel, încât patul automatului să se lovească, ca din întâmplare de canatul uşii. Profitând de faptul că nu se uita la mine, aşezându-l mai bine pe umăr, pe nesimţite am ridicat piedica automatului. Din clipa aceea am fost mai liniştit.

Dar chiar şi fără această măsură de precauţie, auzind întrebarea stuparului tot aş fi izbutit să-mi disciplinez nervii:

— Was wünschen Sie?[12]

[12] Ce doriţi ?

— *Haben Sie Akazieriblüterihonig*?[13] am întrebat la la rândul meu, bucurându-mă că vocea nu mă trădează.

— *Nein, ich habe nur Lindenblütenhonig!*[14]

Încăperea în care mă introduse falsul Teller era o banală cameră de locuit. Un pat de bronz, acoperit cu o cuvertură vişinie. Lângă pat, pe jos, o valiză deschisă plină cu rufe, pe care falsul stupar o împinse dedesubt cu piciorul. Un dulap de haine, cu o singură uşă, un bufet care nu avea ce căuta acolo, o masă dreptunghiulară, lângă fereastră, acoperită cu o pânză albă, peste care era întinsă o foaie de carton verzui. Masa părea a-i servi ca birou, deoarece pe ea se afla o garnitură ieftină de birou, din alabastru. La perete, dincolo de fereastră, o etajeră ticsită cu cărţi.

Falsul Teller luă loc înapoia improvizatului birou, pe un fotoliu cu speteaza înaltă, şi cu un gest curtenitor îmi arătă un alt fotoliu, care se afla ceva mai departe de masă, dar faţă în faţă cu aceasta.

— Şi fă-te comod! adăugă zâmbind cu bunăvoinţă.

Întrucât nu eram îmbrăcat cu mantaua, am înţeles că prin a mă face comod înţelegea să mă descotorosesc de automat. Îndemnul îl găsii binevenit. Mi-am luat automatul de pe umăr, dar în loc să-l agăţ de cuier sau de speteaza unui scaun din apropiere, cu un gest neglijent, ca şi când numai lenea mă îndemna să procedez astfel, l-am depus pe genunchi.

Fotoliul în care m-am aşezat avea perna moale şi m-am afundat adânc în el. Deşi mă aflam într-o situaţie destul de neliniştitoare, totuşi, o clipă, am gustat voluptatea de a mă putea odihni. De acolo, de pe fotoliu, vedeam bine valiza pe care falsul Teller o împinsese, aproape cu duşmănie, sub pat.

„Se pregăteşte şi el să spele putina!”

Certitudinea că agentul hitlerist era pe punctul de a da bir cu fugiţii mă liniştea, îmi stimula gândurile în căutarea unei soluţii care să mă scoată din impasul în care mă găseam.

---

[13] Aveţi miere din flori de salcâm ?

[14] Nu, am numai miere din flori de tei.

Când l-am privit din nou, cu un impecabil zâmbet de bunăvoinţă pe buze, falsul Teller mă examina. În ochi îi lucea un fel de cruzime triumfătoare. Zâmbindu-i cu aceeaşi făţarnică bunăvoinţă, l-am examinat şi eu în voie. Şi câteva minute, în aparenţă, am fost doi oameni care se cercetau reciproc ca doi călători într-un tren, înainte de a face cunoştinţă. În realitate, eram doi oameni care se urau de moarte; fiecare era bucuros că-l poate păcăli pe celălalt.

Totuşi, eu îi eram superior, pentru că ştiam cine este, pe când el, convins că mă păcălise, credea că-şi poate permite capriciul de a se juca, liniştit, cu mine, ca o pisică năzuroasă cu un şoricel.

O clipă, mi-am închipuit ce s-ar fi întâmplat dacă nu aş fi descoperit la timp mistificarea, şi m-am cutremurat. Fără îndoială, primind răspunsul la parolă, nici aerul său doctoral şi nici mâinile, de pianist mai curând decât de stupar, nu mi-ar fi trezit bănuieli. Aceasta, mai ales după ce mă convinsesem că, deocamdată cel puţin, era singur în toată casa. Renunţând la orice măsură de prudenţă, convins că am de a face cu omul la care mă trimisese locotenentul Paraschivescu, mi-aş fi agăţat automatul de cuier şi acum aş fi stat dezarmat pe fotoliul pe care stăteam, bucuros şi în acelaşi timp nerăbdător, să încep o conversaţie care nu putea fi decât agreabilă. Şi tocmai când m-aş fi aşteptat mai puţin, omul de dinapoia improvizatului birou m-ar fi arestat. Deoarece imaginaţia mea ticluia fulgerător, variante în legătură cu ceea *ce s-ar fi putut* î*ntâmpla*, m-am hotărât să-i pun frâu. Şi întrucât mi se păru că tocmai chipul sever al falsului stupar îmi stimulează atât de neplăcut imaginaţia, am privit în altă parte.

Fără voie, din nou mi se opriră ochii pe valiza de sub pat şi din nou am simţit satisfacţia de mai înainte. Apoi, m-am întrebat dacă predarea sectorului de către hitlerişti nu explica întrucâtva faptul că falsul Teller aşteptase de unul singur să cadă vânatul în capcană. Poate că, douăzeci şi patru de ore mai târziu, nu aş mai fi găsit pe nimeni în casa stuparului.

— Ei, cum a mers? Greu?

Am înţeles la ce se referă întrebarea şi i-am răspuns cu aceeaşi bunăvoinţă:

— N-aş putea spune că a fost foarte greu.

— Îmi închipui. Dar pe unde ai trecut? Pe la „Moară”?

„Aha, a început interogatoriul. Bine, să jucăm comedia”.

„Moara” de care pomenise era în direcţia în care opera compania noastră. Presupunerea lui că aş fi putut trece pe acolo era o prostie, deoarece „Moara” constituia o poziţie foarte puternică. Nu aveam însă nici un interes să-i dezvălui adevărul.

— Da, pe acolo!

— Şi când ai de gând să treci înapoi?

— La noapte. Sper că va merge mai uşor decât la venire.

— Da? Ce te face să crezi asta?

Ochii care mă priveau prin ochelari nu exprimau curiozitatea care era evidentă în tonul cu care întrebase.

Nu aveam motiv să-i ascund de ce credeam că, la noapte, îmi va fi mult mai uşor să trec înapoi.

— Pentru că la noapte şi ultimele trupe nemţeşti vor fi înlocuite. Ori, în asemenea împrejurări, când au loc schimbări de trupe, îmi va fi uşor să trec pe sub nasul pândarilor fără ca măcar să prindă de veste.

— Desigur! Ar trebui, într-adevăr, să ai un ghinion teribil ca să nu poţi trece. Dar dacă ai putut ajunge până aici, fără să ţi se întâmple nimic, înseamnă că ai noroc, nu glumă!

Mi s-a părut că întrezăresc o nuanţă de ironie şi am devenit atent.

— ...Şi până la noapte – continuă tot el – ai să fii oaspetele meu. Am nişte coniac bun, am şi câteva sticle de vin franţuzesc. Mi le-a dat un neamţ în schimbul câtorva kilograme de miere.

Acum era evident că-şi bătea joc de mine. Convins că mă avea în puterea lui, îşi îngăduia să se joace cu mine.

— Invitaţia dumitale mă onorează, i-am răspuns cu prefăcută naivitate. Şi de mâncat, ce vom mânca? Ştii, nouă românilor, ne place ca la o băutură bună să avem şi mâncare corespunzătoare.

— Aşa? Şi cam ce ţi-ar pofti inima?

Da, fără îndoială, îşi bătea joc de mine. Dar şi mie puţin îmi păsa! Principalul era să câştig timp.

— Ştiu eu? Poate un purcel la tavă. Voi, slovacii, obişnuiţi aşa ceva? Apoi fără a mai aştepta răspunsul: Dar ce stau eu să vorbesc! Chiar dacă ai avea la îndemână un purcel, tot n-ar avea cine să-l pregătească!

Oare întrebarea mea să-i fi trezit bănuiala? Pentru că mi s-a părut că ochii lui mă privesc altfel, că mă privesc bănuitori.

În orice caz, răspunsul mi-l dădu cu vocea lui obişnuită:

— Propriu zis o menajeră nu am. Dar, tot la două zile, o bătrână vine şi-mi pregăteşte câte ceva de mâncare. Ştii, la treaba pe care o fac, e mai bine să trăieşti de unul singur. În ceea ce priveşte pofta dumitale, îmi pare rău că nu ţi-o pot satisface. Dar, flămând n-am să te las. Bătrâna are să pice mai înspre prânz şi de câteva ouă şi de vreo doi-trei pui tot are să. ne facă rost.

Apoi, zâmbind, ca unui vechi prieten:

— Te asigur, vom avea după ce bea vinul franţuzesc!

Având sentimentul că-şi bate joc de mine, mă întrebam ce urmăreşte? Ce urmărea, lăsându-mă să cred că am în faţa mea pe adevăratul Teller? Eu, în locul lui, aş fi procedat altfel. L-aş fi arestat imediat şi, supunându-l unui interogatoriu dibaci, i-aş fi smuls toate informaţiile de care aveam nevoie.

El, în schimb, proceda într-un chip de neînţeles. Se purta amabil cu mine, îmi îndruga verzi şi uscate şi, culmea, desfundând o sticlă de coniac, pe eticheta căruia străluceau trei stele, mă îmbia cu paharul plin.

— Prozit!

— Prozit!

Am dat peste cap paharul. Coniacul era straşnic. Falsul Teller se grăbi să mi-l umple la loc.

— Ce mai stai? Dă-i drumul pe gât. Cred că la voi nu prea se găseşte ceva asemănător.

Ce urmărea? Să mă îmbete? Ei, dar nici eu nu eram de ieri, de alaltăieri. De altfel, necunoscând ce fel de om sunt, normal ar fi fost să creadă că m-ar putea face să vorbesc

sub ameninţarea revolverului. Dar atunci ce urmărea?

„Dracu' să-l ia! Jocul în orice caz îmi convine. Câştig timp!" mi-am zis.

Dar oare, câştigam timp? Într-adevăr, în asemenea împrejurări, principalul e să câştigi timp. Dacă, însă, din motive, pe care nu le puteam bănui, căuta şi el să câştige timp? Dacă, spre pildă, în loc de bătrâna pe care o aştepta să-i pregătească prânzul, mă trezeam cu încă vreo câţiva hitlerişti pe cap? Până acuma, ştiindu-l singur şi având, oarecum, la îndemână automatul, fusesem liniştit, convins că, până la urmă, mi se va ivi şansa să scap, fără a face uz de automat.

Acum, când îmi dădeam seama că purtarea ciudată a falsului Teller putea să însemne o tactică deliberată prin care încerca să câştige timp, am început să mă neliniştesc. Dacă el căuta să câştige timp, atunci trebuia să-i dejoc intenţia. Îmi dădeam seama ce ar fi însemnat dacă la noapte nu ajungeam înapoi în liniile noastre. Sublocotenentul Paraschivescu va crede că am fost prins pe când încercam să trec, fie între linii, fie după aceea, aici, în sat. În orice caz, mi se părea mai puţin probabil că va bănui adevărul. Şi, nebănuindu-l, mâine seară poate va trimite pe altcineva, care, de asemenea, va pica în capcană. Abia când va vedea că nici acesta nu se mai întoarce, poate va ghici adevărul. Şi încă nu acesta era lucrul cel mai grav. Grav era că nu va mai putea intra în posesia hărţii, grav era că ofensiva va fi întârziată, şi că, atunci când se va declanşa, vom înregistra pierderi care ar fi putut fi evitate dacă am fi izbutit să punem mâna pe hartă.

Iată, era prima sarcină primită pe care n-o puteam duce la îndeplinire. Totuşi, dacă mă puteam întoarce ia ai mei, chiar fără hartă, însemna că, cel puţin pe jumătate şi tot mi-aş fi îndeplinit misiunea. Divizia ar afla ce i se întâmplase lui Teller şi va putea lua măsurile pe care le va crede de cuviinţă.

„Dacă ăsta vrea să câştige timp, ei bine, va trebui să nu-i dau această posibilitate."

Aproape mă hotărâsem, riscând, să mă folosesc de

Automat, când l-am auzit:

— Află că ţi-am pregătit o hartă foarte amănunţită.

Şi scoţând din sertarul mesei harta, înainte de a mi-o da, o examină cu un aer de satisfacţie şi, aş zice, de mândrie.

— Să ştii că în două rânduri a fost cât p-aci să mi se înfunde. Să spui asta şi celui care te-a trimis.

— Am să spun.

Şi ridicându-mă puţin din fotoliu, am întins mâna după hartă, căutând să nu se cunoască de fel că eram de-a dreptul stupefiat. Pentru că la orice m-aş fi aşteptat, numai la o asemenea întorsătură a lucrurilor nu.

O clipă mi-a trecut, fulgerător, prin minte:

„Nu cumva sunt un prost şi mă lupt cu morile de vânt? Dacă, totuşi, mă găsesc în faţa adevăratului Teller?”

— Nu pari să fii... de meserie. Sau, poate, mă înşel?

Cred că un pic m-am roşit. Întrebarea nu-mi făcea plăcere, Nu sunt o fire orgolioasă. Totuşi, nu-mi făcea plăcere ca duşmanul pe care îl uram, să-mi spună, de la obraz, că mă comportam ca un ageamiu.

— Într-adevăr, nu sunt de meserie. Dar cum de ţi-ai dat seama?

N-aş putea spune că răspunsul nu mă interesa. Dar harta mă interesa şi mai mult. De aceea, aproape nici nu i-am auzit explicaţia, care, după cât am putut, totuşi, reţine nu era lipsită de interes.

Pe hartă era trasată, cu creion roşu, linia frontului nemţesc. De-a lungul liniei şi în adâncime erau însemnate: cazemate, cuiburi de mitraliere, baterii de branduri, tunuri antitanc, etc. etc. În spate, artileria grea, cu indicarea exactă a bateriilor şi numărul lor.

— Ei, ce zici?

— Straşnic!

— Nu va fi uşor să-i scoateţi pe nemţi, nu-i aşa?

— Mda! Nu va fi uşor.

— Şi până acuma v-au cam tocat. Aţi avut multe pierderi. Nu?

Am avut ceva.

Răspundeam aproape monosilabic şi nu-mi puteam

dezlipi ochii de pe hartă.

— Dacă nu vă ajută ruşii şi cu aviaţia, nu veţi putea trece. Au un dispozitiv de foc... infernal, nu-i aşa? Şi trebuie să ştii că nu şi-au descoperit încă toată puterea de foc de care dispun. Eu însă am însemnat, acolo pe hartă, tot. Cred că am lucrat bine.

Poate că aştepta o laudă de la mine, dar am uitat să i-o aduc. Pentru că, tot cercetând harta, foarte atent, am descoperit ceea ce mi-a ajutat să-mi explic paradoxalul comportament al falsului Teller. Da, acum, fără nici un fel de dubiu, al falsului Teller.

Dar iată cum am ajuns să descopăr ciudăţenia hărţii pe care o cercetam:

Căutând să reconstitui pe hartă drumul pe care îl parcursesem ca să ajung la bojdeuca lui Teller, n-am găsit însemnată bateria de branduri grele pe care o descoperisem venind încoace. Descoperirea fusese absolut întâmplătoare şi numai datorită faptului că mă abătusem din drumul pe care, în mod obişnuit, ar fi trebuit să merg.

Lucrurile s-au întâmplat aşa: La cel mult două, trei sute de metri depărtare de sat, în loc să-mi continui drumul pe şosea, cum ar fi fost normal, m-am abătut pe un drumeag, care, nu numai că era plin de praf şi de gropi, dar, pe deasupra, aproape dubla distanţa până în sat. Am preferat, totuşi, ruta aceasta ocolită, pentru motivul – foarte important în momentul acela – că mergând pe pământ şi nu pe betonul şoselei nu-mi mai auzeam cadenţa paşilor care suna nu aşa cum ar fi sunat dacă aş fi fost, într-adevăr, caporalul Franz Werner, din al 123-lea regiment de infanterie.

Drumeagul acela nu m-a readus în şosea, ci, printr-o uliţă care nu avea mai mult de douăzeci de case pe ambele părţi, m-a scos chiar în sat. Pe ulicioara aceea, într-o grădină, am descoperit bateria de branduri grele pe care harta lui Teller n-o indica.

Oare să fi fost o simplă omisiune? Dacă aş fi avut în faţa mea pe adevăratul Teller, aş fi putut crede că, într-adevăr, era vorba de o omisiune. Dar cel care mi-o oferise cu atâta

generozitate era un agent al serviciului de contrainformaţii hitlerist şi, dacă nu aveam de a face cu un nebun, eu eram ultimul om căruia el ar fi trebuit să-i ofere harta.

Am căutat, apoi, pe hartă obiectivele pe care plutonul nostru le identificase. Erau toate însemnate. Toate afară de unul, o baterie de tunuri antitanc despre existenţa căreia aflasem, întâmplător, de la un prizonier. Această descoperire mai ales, m-a edificat. Punctele de foc din prima linie, precum şi acele obiective presupuse de nemţi ca identificate figurau toate pe hartă. Dar acele greu de identificat sau încă neutilizate, lipseau. Cât priveşte obiectivele celelalte, ori nu existau în realitate, ori, dacă existau, erau amplasate în alte locuri decât cele indicate de hartă.

Acum, comportamentul falsului Teller nu mi se mai păru ciudat. Acum ştiam că nu aveam motiv să-mi mai tem viaţa. Falsul Teller, care mă îmbia cu coniacul său englezesc avea să mă lase să plec, fără să se atingă măcar de un fir de păr din capul meu. Poate că se va oferi să mă şi conducă, pe un drum ştiut numai de el, până în apropierea liniei frontului. Aceasta era explicaţia că se găsea singur în toată casa, aceasta era explicaţia că nu luase nici una din măsurile care se impun în împrejurări similare. Şi eu care, crezând că până la urmă va încerca să mă aresteze, stătusem tot timpul cu automatul la îndemână...

Da, acum îmi apărea limpede planul falsului Teller. Avea să mă lase să plec cu harta la ai mei, pentru ca a doua zi sau în zilele următoare, artileria noastră, artileria şi eventual aviaţia sovietică să risipească tone întregi de proiectile asupra unor obiective inexistente. Iar mai târziu, când companiile vor porni la atac, să dezlănţuie asupra noastră potopul de foc şi de fier din cazematele, cuiburile de mitraliere, bateriile de branduri şi din celelalte obiective neidentificate.

Da, ne-ar fi cauzat pierderi, dar, nedispunând de rezerve, nu ar fi putut realiza vreun succes tactic. Însă comandanţii unităţilor hitleriste, siliţi mereu să se retragă, în ciuda ordinelor superioare care cereau menţinerea cu orice preţ a

poziţiilor, temându-şi propria lor piele – mulţi dintre ei fuseseră înlocuiţi şi trimişi nu se ştie unde – erau bucuroşi atunci când puteau raporta un neînsemnat şi efemer succes local drept o mare victorie. De aceea, nu era de loc exclusă posibilitatea ca ideea cu harta să se fi născut în capul vreunui comandant hitlerist, tocmai din dorinţa de a-şi păcăli superiorii.

— Să le spui – vorbi falsul Teller - că, după părerea mea, ar fi bine să ceară sprijinul aviaţiei ruseşti. Asta ca să meargă treaba mai repede.

— Am să spun, n-ai nici o grijă!

Falsul Teller se uita la mine, surâdea şi se juca, învârtind între degete, păhăruţul pe care îl golise numai pe jumătate. Calm, abia acuma cu desăvârşire calm, surâdeam la rândul meu şi mă gândeam. Mă gândeam că dacă exista o hartă falsă, era foarte probabil să existe şi una netrucată, întocmită de adevăratul Teller. Falsului Teller nu i-ar fi venit în minte ideea cu harta falsă, dacă nu ar fi pus mâna pe cea adevărată.

Or, dacă o asemenea hartă existase, poate că nu fusese distrusă. Şi în acest caz, de ce n-aş încerca să pun mâna pe ea? Sub ameninţarea automatului, poate că Teller îmi va da harta. Iar dacă nu, atunci, făcându-l inofensiv în vreun fel oarecare, o voi căuta singur.

„...Şi dacă totuşi, harta nu există, dacă ea a fost distrusă?” m-am întrebat.

Desigur, o asemenea ipoteză nu trebuia exclusă. Totuşi merita să încerc, mai ales că avantajul era acum de partea mea.

Falsul Teller umplu din nou păhărelele.

— Mi se pare că nu-ţi place coniacul meu! glumi el.

— Dimpotrivă, îl găsesc excelent!

— Atunci, prozit!

Am întins mâna, dar nu ca să iau paharul, ci ca să pun mâna pe automat.

— Ridică mâinile şi scoală-te în picioare!

Falsul Teller nici nu tresări. Mă privi cu nişte ochi care simulau nedumerirea.

— Ce ţi s-a năzărit? mă întrebă, fără să dea curs invitaţiei pe care i-o făcusem.

— Ţi-am spus să ridici mâinile şi să te scoli în picioare! Fă aşa cum ţi-am cerut.

Falsul Teller, simulând un aer de totală stupefacţie, se execută.

— Întoarce-te cu spatele.

— Bine, dar nu pricep nimic. Te-ai îmbătat?

— Ai să pricepi mai târziu. Acum întoarce-te!

Din nou făcu ceea ce-i cerusem.

— Acum apropie-te de perete !

Procedam aşa, cu intenţia de a-l percheziţiona. Eram convins că este înarmat.

Aceasta a fost însă greşeala mea. Şi a fost greşeala mea, pentru că nu am dat importanţă oglinzii, cu care falsul Teller se găsi dintr-o dată faţă în faţă. I-am dat astfel posibilitatea să-mi urmărească în oglindă toate mişcările. Şi în timp ce eu pornisem să ocolesc masa, ca să-i ajung în spate, simţindu-mă mai puţin atent, fulgerător scoase revolverul. Mi-am dat seama de ceea ce se întâmplase când, tot în oglindă, l-am văzut cu revolverul în mână. Cred că am tras amândoi în acelaşi timp. Ba nu! Sigur că am avut avantajul unui fragment de secundă. Fragmentul acela de secundă mi-a dat posibilitatea să nu greşesc ţinta iar lui da. Când a tras şi el, cel puţin imul din cele patru gloanţe ale automatului meu îl nimerise. A fost norocul meu, pentru că, rănit de moarte, mă nimeri numai cu două din gloanţele revolverului său. În umăr şi în pulpa piciorului stâng.

În schimb gloanţele automatului meu, nici unul nu greşi ţinta. A fost suficientă o singură privire ca să-mi dau seama că-l omorâsem.

Primul lucru pe care l-am făcut după ce m-am încredinţat că murise, a fost să fac front spre uşă. Sângele îmi şiroia din rana de la umăr pe piept şi de-a lungul şirei spinării; rana din pulpa piciorului sângera, împiedicându-mă să merg. Dacă totuşi în casă se mai afla cineva eram pierdut. În acest caz eram hotărât să-mi vând pielea cât mai scump.

Dar am avut noroc. Au trecut un minut, două, trei, şi

nimeni nu s-a arătat.

Atunci abia, am răsuflat uşurat şi, cuprins de o sfâşiere vecină cu leşinul, m-am târât până la fotoliul pe care stătusem mai înainte. M-am prăbuşit în el cu şira spinării ţeapănă, evitând să mă mişc, pentru că fiecare mişcare îmi producea dureri insuportabile.

La câţiva paşi de mine, zăcea, răsturnat pe spate, cadavrul falsului Teller. Şi, curios, deşi murise strângea încă în mână tocul revolverului „Beretta”. În cădere, îi picaseră ochelarii, şi, acum, fără ei, era aproape de nerecunoscut. Părea mult mai tânăr, cel mult de douăzeci şi cinci de ani. Murise cu sprâncenele încruntate, parcă sfâşiat, în ultimele clipe, de o durere cumplită.

Stăteam în fotoliu şi sângele curgea, din belşug, din cele două răni. Simţeam cum cu fiecare picătură se scurge câte ceva din puterile mele şi că, în scurt timp, voi leşina. Dacă nu voiam să se întâmple aceasta, trebuia să fac ceva ca să opresc sângele. Cu sforţări, care mă făcură să gem de durere, m-am ridicat în picioare. Fără să dau drumul din mână automatului, sărind într-un picior, m-am îndreptat spre şifonierul primitiv. Nu era încuiat. Am găsit acolo prosoape, cearşafuri. Am luat două prosoape, un cearşaf, şi cu ele în braţe am plecat să caut apă în bucătărie.

Am găsit într-o căldare emailată. Am umplut o oală, şi, după ce mi-am spălat rănile, folosindu-mă de mâna sănătoasă şi de dinţi, am izbutit să mă oblojesc. Treaba aceasta a necesitat însă mari eforturi, care mi-au produs dureri atât de insuportabile, încât mă mir că nu am leşinat.

După aceea, m-am întors în camera unde îl omorâsem pe falsul Teller şi m-am culcat în patul mare, de bronz. Mă simţeam istovit, rănile mă dureau. Mai ales rana din picior. Poate că durerea din picior era mai chinuitoare, pentru că piciorul fusese solicitat la eforturi mai multe decât umărul.

Nu ştiu dacă am adormit, sau am leşinat imediat ce m-am culcat în pat. Poate că a fost şi una şi alta. În orice caz, cred că întâi a fost leşinul şi pe urmă a venit somnul. A fost un somn ciudat, un somn în care ceva din conştientul meu rămăsese treaz. Şi cu acea parte trează – şi în panică – eul

meu raţiona, se străduia să ia hotărâri.

Aşa, de pildă, constata, invadat de teamă, că dormeam şi că s-ar putea să vină cineva, care, descoperind moartea falsului Teller, să mă ia ca din oală.

Pe urmă, însă, tot el ajungea la o altă concluzie. În definitiv, casa constituia, totuşi, cel mai sigur adăpost, cu toate riscurile pe care le prezenta. Rănit şi oblojit în chip caraghios, unde aş fi putut găsi un adăpost mai sigur, decât în casa în care mă aflam? Desigur, exista riscul să dea peste mine cineva, poate un om de legătură al falsului Teller. Dar riscul era minim, deoarece era de presupus că falsul Teller, aşteptându-mă şi neştiind nici ziua şi nici ora când aveam să viu, fără îndoială că-şi luase toate măsurile ca nu cumva o terţă persoană, picată într-un moment cu totul nepotrivit, să-mi trezească suspiciuni.

Raţionamentele acestea, repet, nu le-am visat. Le-am gândit cu acea parte a eului meu pe care somnul nu izbutise s-o biruie.

Am dormit mult. Când m-am trezit, deşi aveam febră, capul îmi era limpede. Am privit spre fereastră. Soarele era sus şi iradia o lumină cuminte. Totuşi peste câteva ore, avea să fie noapte, iar peste alte câteva ore, din ordinul diviziei, ai mei, ca să-mi uşureze trecerea, aveau să simuleze din nou un atac de noapte. Cât priveşte pe sublocotenentul Paraschivescu, el avea să mă aştepte – de data asta zadarnic – în aceeaşi groapă de pândar, de unde mă văzuse în ajun mistuindu-mă spre liniile nemţeşti. Şi când îşi va da seama că aşteptarea îi este zadarnică, va crede că hitleriştii au pus mâna pe mine pe când încercam să trec. Adevărul, însă, nu-l va cunoaşte niciodată.

Cel puţin dacă l-aş fi putut anunţa. Gândul că n-o puteam face mă deznădăjduia. Eram rănit, abia mă puteam mişca, şi obţinusem doar o hartă trucată. Dar harta adevărată? Dacă, totuşi, exista, undeva, printre hârtiile falsului Teller? Cum să dau însă de ea, dacă nu aveam putere nici să mă ridic în capul oaselor? Şi apoi, chiar dacă aş găsi-o, la ce mi-ar folosi? În halul în care mă aflam tot nu puteam ajunge până la ai mei.

„Poate că până deseară – mi-am zis – am să mă simt mai bine. Şi, chiar dacă va trebui să mă târăsc până la ai mei, ei bine, mă voi târî. Să am numai şansa s-o găsesc şi pe urmă, aveam să văd ce-mi rămânea de făcut”.

M-am ridicat din aşternut şi, cu eforturi desperate, am izbutit să stau pe marginea patului. Câteva clipe, camera se învârti, împreună cu mine, atât de vertiginos, încât am crezut că mă voi prăbuşi.

Dar nevoia imperioasă de a acţiona într-un fel oarecare a fost mai puternică. Mi-am putut învinge slăbiciunea. Sprijinindu-mă de mobile, am început investigaţiile. În primul rând, am fost curios să aflu dacă buzunarele mortului nu ascund ceva, care m-ar putea interesa.

În cele câteva ore care trecuseră, chipul falsului Teller se schimbase. Devenise galben ca şofranul, iar barba rară de altfel, îi crescuse nefiresc de mare.

În buzunarele mortului nu am găsit nimic care să mă intereseze. N-am găsit nici printre hârtiile din sertarul mesei care îi servise drept birou. Pe urmă, am observat că pe ultimul raft al etajerei cu cărţi se găsesc vreo câteva mape. Deasupra mapelor, un teanc întreg de reviste. M-am gândit că, poate, mapele acelea ascund ceea ce căutam. Bineînţeles, strădania mi-a fost zadarnică. Dezamăgit, am încercat să citesc titlurile de pe cotorul cărţilor. Scrise în marea lor majoritate în limba slovacă, nu mi-am putut da seama ce tratau. Cele câteva în limba germană priveau stupăritul.

Întrucât etajera era mai lată decât lăţimea obişnuită a cărţilor, am vrut să mă conving dacă nu cumva înapoia rândurilor de cărţi se găseşte ceva care m-ar putea interesa. Cu tot respectul meu pentru cartea tipărită, deoarece nu mă puteam folosi decât de o singură mână, am fost nevoit să zvârl pe jos vreo cinci, şase cărţi şi, câteva minute mai târziu, am descoperit ceva la care nici nu visasem. Înapoia etajerei era o nişă, iar înăuntrul ei, o cutie care, dacă ar fi fost ceva mai mică, ar fi putut fi luată drept un patefon.

Doamne, cum îmi mai bătea inima până am scos-o din

nişă, până am deschis-o!... Într-adevăr, nu mă înşelasem. Presupusul patefon era, în realitate, un aparat de radio-emisie, numai cu puţin mai mare decât „G”-urile cu care erau înzestrate grupele de comandă ale batalioanelor noastre. Construit după aceleaşi principii, aparatul pe care îl aveam în faţă putea emite şi recepţiona atât prin t.f.f. cât şi prin fonie.

Hazardul îmi oferea o şansă extraordinară, de nesperat. Iată, aveam posibilitatea de a mă pune în legătură cu ai mei. L-am binecuvântat pe sublocotenentul Gornea, care, în puţinele săptămâni cât timp făcusem parte din grupul de comandă al batalionului, lăudându-mi aptitudinile de radist, mă stimulase să deprind binişor meseria.

Aparatul pe care îl aveam în faţa mea era de provenienţă germană şi, fără îndoială, aparţinuse falsului Teller, cu toate că, ţinând seama de ascunzătoarea unde îl găsisem, ar fi trebuit, mai curând, să cred că se folosise de el adevăratul Teller.

După câteva încercări, care n-au durat mai mult de zece minute, am izbutit să deschid staţia şi să transmit prin fonie:

— Alo, Milcovul!... Alo, Soveja!... Alo, Trotuşul! Am început să înşir indicativele batalioanelor regimentului nostru. Şi continuai: Alo, oricare ar fi staţia care mă recepţionează. Sunt – şi fiindcă nu puteam spune cine sunt – mi-am dat un indicativ: Ozana... Sunt Ozana şi transmit pe unda trei mii patru sute. Am de făcut o comunicare urgentă pentru Moldova. Răspunde dacă mă auzi. Răspunde dacă mă auzi. Atenţiune, trec pe recepţie... Atenţiune, trec pe recepţie.

Am trecut pe recepţie. Câteva clipe n-am auzit nimic. De emoţie, inima îmi bătea să se spargă. O clipă, două, trei, un minut... Apoi, deodată, câteva păcănituri în căşti şi o voce guturală, pe care abia o auzeam:

— Alo, Ozana!... Alo, Ozana!... Sunt Vrancea!... Sunt Vrancea!... Te-am auzit. Te-am auzit. Transmite comunicarea către Moldova. Transmite comunicarea către Moldova... Ozana!... Ozana!... Transmite comunicarea către

Moldova. Atenţiune! Atenţiune! Trec pe recepţie! Trec pe recepţie!

Iarăşi o păcănitură apoi un bâzâit. Fericit, am trecut pe recepţie.

Folosind un limbaj convenţional, pe care, însă, eram sigur că sublocotenentul Paraschivescu avea să-l înţeleagă, comunicarea către Moldova – indicativul postului de comandă al diviziei noastre – a fost următoarea:

— Alo, Vrancea! Sunt Ozana. Sunt Ozana. Transmit comunicarea către Moldova. Atenţiune, transmit comunicarea către Moldova. Sergentul Burlacu Vasile către sublocotenentul Paraschivescu de la Moldova. Ajuns cu bine la târg, am observat, datorită unei simple întâmplări, că farfuria[15] a fost substituită. Fiindu-mi viaţa în primejdie, a trebuit s-o distrug. Din păcate, la rândul meu, am fost rănit de cioburi. Nu ştiu cât de grave sunt rănile, dar, din cauză că am pierdut şi continui să pierd sânge, mi-e teamă că n-am să fiu în stare să vin la întâlnirea de la miezul nopţii. Dacă n-am să pot veni, mâine dimineaţă la orele nouă, fiţi pregătiţi să mă recepţionaţi pe aceeaşi undă.

Gata!... Am terminat comunicarea! Atenţiune, Vrancea! Repet transmisia... Repet transmisia.

Astăzi, când îmi amintesc cât de naiv a fost limbajul convenţional pe care l-am folosit, îmi vine să zâmbesc. Dar atunci atâta m-am priceput. Şi trebuie să ştiţi, am fost destul de mândru, părându-mi-se, în simplitatea lui, ingenios. Mi se părea ingenioasă mai ales ideea de a înlocui numele de Teller cu banalul cuvânt farfurie, îmi spuneam că, dacă sublocotenentului Paraschivescu nu-i va fi greu să înţeleagă despre ce fel de farfurie e vorba, în schimb, în eventualitatea că nemţii vor intercepta comunicarea – şi în privinţa aceasta nu aveam nici un fel de îndoială – le va fi foarte greu, dacă nu imposibil, să înţeleagă despre ce anume farfurie era vorba.

Când am terminat de transmis comunicarea către sublocotenentul Paraschivescu, starea aceea de slăbiciune,

---

[15] Aluzie la numele agentului. Teller, în limba germană înseamnă farfurie.

de sfârşire vecină cu leşinul, a pus din nou stăpânire pe mine. Mi-am dat atunci seama că făcusem o prostie lăsându-l pe sublocotenentul Paraschivescu să spere că mă voi putea întoarce.

Mi-am adus din nou aminte de hartă. Descoperind staţia de radio, atâta mă bucurasem încât uitasem în ce scop pornisem investigaţiile. Acum însă trebuia să continui cercetările. Orice s-ar întâmpla cu mine, atâta vreme cât mă mai puteam mişca, trebuia să mă conving dacă mai există sau nu o hartă.

Şi din nou am început s-o caut. Mult n-am mai căutat. Până la urmă am găsit-o în geamantanul de sub pat, de care uitasem cu desăvârşire, într-un portofel, împreună cu actul de identitate al adevăratului Teller. După fotografie, am putut constata că imaginea pe care mi-o făcusem despre el corespundea în mare măsură: un bătrânel simpatic, vioi, cu nişte ochi şireţi, de ghiduş.

Descoperirea aproape că nu m-a bucurat. Pentru că îmi era rău, din ce în ce mai rău.

La început, am crezut că din cauza rănilor, a sângelui pierdut. Dar repede mi-am dat seama că, aceasta se datora şi faptului că, la doi paşi de mine, cadavrul falsului Teller începuse să miroasă.

De fapt, de mult timp nu mi se mai întâmplase ca mirosul de cadavru să-mi facă rău. Ceva asemănător mi se întâmplase demult, în primele zile de front:

Într-o dimineaţă, am pornit la atac, când încă nu se luminase bine de ziuă. (Fusesem aduşi pe poziţie în timpul nopţii ca să schimbăm o unitate de vânători cu efectivele destul de greu încercate.) Sprijiniţi de artilerie, am putut înainta o sută de metri. Mai departe, n-a mai fost chip. Am primit ordin să ne îngropăm la pământ. Aşa am făcut cu toţii, întâi măşti individuale, apoi, până înspre seară, gropi adânci de puteam sta în picioare în ele. În cursul zilei, am respins trei contraatacuri. În sfârşit, s-a lăsat noaptea, şi marmizile cu mâncare au ajuns până la noi. Toată ziua nu pusesem nimic în gură şi eram hămesit de foame. Dar tocmai când mă pregăteam să înfulec mâncarea care încă

mai aburea, s-a stârnit vântul. Vântul a adus până la mine miros de cadavru şi n-am mai putut mânca.

După aceea, în zilele şi săptămânile care au urmat, m-am obişnuit. Şi în împrejurări mult mai grele, idiosincrazia mea faţă de unele mirosuri neplăcute a dispărut.

Mai mult târându-mă, am ieşit în tindă. Acolo, nu mirosea decât a miere şi a ceară curată. Şi atunci, deodată, am simţit că mi-e foame, o foame cumplită. Din ajun nu mai pusesem nimic în gură. Am intrat în atelierul stuparului şi tăindu-mi o bucată de fagure, am început să mănânc lacom. Muşcam din fagure, îl mestecam între dinţi, apoi, după ce înghiţeam mierea, scuipam ceara.

După ce m-am săturat, câtva timp m-am simţit mai bine. Pe urmă însă, durerile au revenit şi, odată cu ele, starea aceea de sfârşire, vecină cu leşinul. Îmi dădeam seama că dacă mai rămân mult timp în picioare, mă voi prăbuşi. Trebuia neapărat să mă culc. Patul însă era dincolo, în camera în care se descompunea cadavrul falsului Teller.

Ca într-o stare somnambulică, am intrat din nou acolo, am smuls de pe pat salteaua şi aşternutul şi le-am adus în camera care mirosea atât de frumos a ceară şi a miere. Pe urmă, am mai făcut un drum ca să aduc staţia de radio. În sfârşit, am adus-o. Am adus-o târând-o, târându-mă. Mi-ar trebui pagini întregi ca să descriu cum am izbutit s-o car.

Când am terminat şi această treabă, eram sfârşit. Dar, în acelaşi timp, şi mulţumit. Staţia era lângă mine. Fără să-mi dau seama ce fac, mi-am pus căştile la urechi şi am deschis staţia. Pe urmă, m-am prăbuşit pe salteaua care mi se păru răcoroasă, pentru că eu frigeam.

Febra mă incendia, cu toate că rănile parcă nu mă mai dureau atât de tare. Mai ales aceea din umăr îşi astâmpărase durerile. În schimb o *simţeam*. Vreau să spun prin asta, că ştiam exact locul pe unde pătrunsese glontele, pentru că locul acela zvâcnea, aproape ritmic. Ce însemna zvâcnirea aceea, nu era greu să înţeleg: rana începea să facă puroi.

Şi atunci, din nou am avut sentimentul că mă aşteaptă şi pe mine soarta falsului Teller. Lipsit de orice fel de îngrijire

medicală, şi, fără să am la îndemână măcar tinctură de iod, rana se va cangrena fără îndoială, dacă nu cumva, mai înainte, aveam să fiu descoperit şi arestat. M-am întrebat atunci dacă nu ar fi mai bine să mă folosesc de automatul de care mă despărţisem o clipă, pentru a pune capăt unei agonii dureroase şi iremediabile.

Aveam să mor tocmai când mă aflam în posesia hărţii, pe care adevăratul Teller însemnase toate obiectivele dispozitivului de foc al hitleriştilor din sectorul acela afurisit, care ne cauzase atâtea pierderi. Aveam să mor, fără să am măcar satisfacţia datoriei împlinite.

Dar, nu! Nu puteam accepta moartea ca pe ceva iremediabil. Trebuia să lupt împotriva ei, împotriva propriei mele slăbiciuni. Un tovarăş de-al meu, călit în închisori şi lagăre, mă învăţase că pentru un comunist *posibilul* începe abia de acolo de unde pentru toţi ceilalţi oameni începe *imposibilul*.

„De-ar trece timpul mai repede, de s-ar lăsa mai curând noaptea. Atunci...”

Dar gândul nu îndrăzni să meargă mai departe. De fapt, în starea în care mă aflam, nu vedeam ce aş putea face mai târziu, după ce avea să se întunece. Totuşi era aceasta o speranţă, aş zice speranţă supremă, era oxigenul de care aveam nevoie ca să nu mă las înfrânt.

Dar şi această speranţă se risipi în clipa când am auzit paşi afară, în curte. Venea cineva, venea, fără îndoială, un om al falsului Teller. De data aceasta, totul era pierdut. Ghinionul se ţinea scai de mine.

„Dar, dacă, totuşi, trebuie să mor, atunci să mor, cum se spune, cu faţa la inamic, vânzându-mi cât mai scump pielea.”

Am încercat să mă ridic în capul oaselor, dar n-am izbutit. Pierdusem mult sânge şi încă mai continuam să pierd. Până la urmă, am izbutit să mă întorc pe partea dreaptă, cu automatul în poziţia de tragere. Desigur, era o poziţie destul de incomodă, totuşi eram convins că nu voi greşi ţinta.

Şi, cu degetul pe trăgaciul automatului, am aşteptat.

Acum paşii se auzeau aproape şi, spre satisfacţia mea, eram sigur că sunt paşii unui singur om.

„Dacă e aşa, poate că voi izbuti să mă descotorosesc şi de ăsta”.

Deşi mai liniştit, mai stăpân pe mine, am simţit cum mi se crispează degetul pe trăgaci.

Paşii se auzeau acum în tindă. Unul, încă unul, şi, în fine, încă unul. Necunoscutul se opri în dreptul uşii mele, dar în acelaşi timp în dreptul uşii înapoia căreia se descompunea cadavrul falsului Teller.

„Oare, pe care uşă o va deschide mai întâi? Pe a mea sau pe cealaltă?”

Deşi respiraţia îmi era ceva mai scurtă, n-aş putea spune că-mi era frică. Eram – oricât s-ar părea de curios – mai curând emoţionat.

În sfârşit, cel de afară intră în cealaltă cameră. L-am auzit deschizând uşa.

„Peste câteva clipe are să se hotărască, într-un fel sau altul!” mi-am zis furios că şi de data asta aveam ghinion.

Pentru că – raţionam – necunoscutul descoperind mai întâi cadavrul falsului Teller, va deveni mai prudent şi nu va intra buzna la mine fără să-şi ia anumite măsuri de siguranţă. Pe când dacă intra mai întâi la mine, având avantajul surprizei, m-aş fi putut descotorosi mai uşor de el.

Ceva mai târziu – de fapt nu mai târziu de cinci, şase minute – am auzit din nou paşii Şi ani văzut clanţa uşii mişcându-se. Şi dacă în clipa când uşa porni să se deschidă nu aş fi auzit cuvintele ce urmează, rostite de un glas de femeie, automatul meu ar fi început să meliţe.

— Boje! Boje!

Apoi şi-a făcut apariţia în prag o bătrânică înaltă şi slabă ca o icoană bizantină.

Se aştepta să dea cu ochii de mine – ulterior mi-a explicat că a pus-o pe urma mea dâra de sânge – pentru că atunci când mă descoperi nici nu tresări măcar.

„O fi menajera falsului Teller”, mi-am zis, întrebându-mă în acelaşi timp, dacă şi ce fel de primejdie mă pândea din partea bătrânei.

Mă înşelam însă. Bătrâna – cum aveam să aflu mai mult din gesturi decât din puţina germană pe care o vorbea – fusese menajera adevăratului Teller, pe care falsul Teller o păstrase. Informaţia aceasta mă intrigă, pentru că nu-mi venea să cred că un agent al serviciului de contrainformaţii putuse proceda atât de imprudent. Bineînţeles, numai prin semne neputând căpăta explicaţiile de care aveam nevoie, am renunţat s-o mai chestionez. Ulterior – vreau să spun, câteva ore mai târziu – nedumerirea mea avea să se risipească. Aveam să aflu următoarele: într-o zi, omul pe care îl ucisesem apăruse pe neaşteptate, şi, dându-se drept fratele lui Teller, pretindea că fusese chemat de către acesta ca să aibă grijă de stupi cât timp avea să lipsească – o săptămână, două – cu diverse treburi la Praga. Treburile care îl solicitau la Praga erau atât de urgente, încât plecase în timpul nopţii, fără ca să-l mai aştepte.

Bineînţeles, dacă bătrâna ar fi fost mai puţin deşteaptă, ar fi acceptat explicaţia, fără să se mire. Dar, cum nu era de loc proastă – şi mai ales fiindcă ochii ei ştiau să observe – şi-a dat seama că treburile pentru care plecase adevăratul Teller aveau să-l absoarbă în aşa măsură, încât nu se va mai întoarce niciodată. De asemenea, şi-a dat seama cam ce fel de frate putea fi cel de-al doilea Teller.

Dar, aşa cum am mai spus, despre toate acestea am aflat mai spre seară.

La început, după ce bătrâna mă privi câteva clipe din prag clătinând din cap, veni lângă mine şi, mai mult prin gesturi, îmi dădu să înţeleg că trebuie să-mi oblojească rănile. Din felul cum îmi vorbi, dar mai ales din întreaga ei atitudine reieşea că îşi îndeplinea rolul de infirmieră din pură obligaţie. Era clar că, din anumite motive, nu avea încredere în mine. În timp ce-mi spăla rănile, arătând cu degetul spre „Crucea de fier”, care, nu ştiu prin ce împrejurare nimerise într-o băltoacă de sânge, mă întrebă dacă sunt neamţ. I-am răspuns că nu, fără să-i dezvălui naţionalitatea.

— Şi de ce l-ai omorât pe *ăla*?

Am simţit că pot avea încredere în ea. Pentru că în clipa

când a auzit că nu sunt neamţ, a devenit mai puţin rigidă, mai caldă. I-am spus că sunt român şi i-am explicat în ce împrejurare îl omorâsem. Dacă bătrâna ar fi ştiut să vorbească nemţeşte tot pe atât de binişor pe cât înţelegea, conversaţia dintre noi ar fi avut rezultate mult mai fructuoase, cel puţin pentru mine.

Aflând că sunt român, mă privi câteva clipe cu o legitimă curiozitate. Pe urmă, deveni şi mai atentă. M-am abandonat cu încredere mâinilor ei dibace, şi, trebuie să mărturisesc, am avut tot timpul senzaţia că mă las îngrijit de mama mea. Cred că tocmai de aceea, împrumutând un cuvânt pe care îl auzisem la soldaţii sovietici, i-am spus: *mamuşca*.

Dacă la îndemânarea cu care îmi spăla şi lega rănile ar fi putut adăuga niscai medicamente, fără îndoială că starea mea s-ar fi ameliorat. Dar neavând nici un fel de medicament, tot ceea ce a putut face a fost să mă bandajeze în aşa fel, ca să împiedice sângele de a mai curge. După aceea, mi-a dat să beau o cană cu lapte. Am băut-o şi i-am mai cerut una.

O oră mai târziu, era gata de plecare. Mă făcu să înţeleg că va reveni mai târziu, spre seară, şi îmi recomandă să fiu liniştit, întrucât aproape că nu mai rămăseseră nemţi în sat.

Pe urmă, după ce bătrâna a plecat, am adormit. Am adormit atât de adânc, încât nu m-am trezit decât seara şi abia când am simţit o mână pe frunte. Era bătrâna, dar nu singură. Din spatele ei, se uita la mine un bărbat tânăr, poate ceva mai tânăr decât mine. Era îmbrăcat într-un fel de uniformă necunoscută şi pe piept i se odihnea automatul.

Dând cu ochii de el, instinctiv, am întins mâna după automatul meu. Dar bătrâna mă linişti, lămurindu-mă că e fiul ei şi că nu am motiv să-mi fie teamă.

— El e partizan, îmi explică şi mândria cu care pronunţă cuvintele îmi risipi pe dată toată neîncrederea şi îngrijorarea.

M-am uitat la el, de data asta cu curiozitate. De când trecusem pe teritoriul Slovaciei auzisem că partizanii operau în spatele liniilor nemţeşti, dar acum mi se întâmpla

pentru prima dată să mă găsesc în faţa unui partizan.

Tânărul partizan vorbea destul de bine limba germană, aşa că ne-am putut înţelege. Se arătă foarte interesat să afle cum ajunsesem în sat şi în ce scop. Am considerat că pot să-i spun adevărul. Informaţia pe care i-am dat-o că falsul Teller era fără îndoială un agent al serviciului de contrainformaţii hitlerist, nu-l impresionă. Bănuise. Pe urmă, mă întrebă dacă nu-mi putea fi de folos în vreun fel.

— Prin mama dumitale, mi-ai şi fost de mare folos. Mi-aţi salvat viaţa. Mai mult ce aş putea pretinde?

Partizanul aproape se supără:

— Ce a făcut mama pentru dumneata asta e cu totul altceva. Eu cum aş putea să-ţi fiu de vreun folos? Dar era să uit. În legătură cu sănătatea dumitale, iată, asta e tot ce am putut să fac rost deocamdată.

Şi îmi întinse patru tablete care, după format şi culoare, am bănuit că sunt sulfamide.

— Eu ştiu cum ai putea să-mi fii de folos? întrebai cu îndoială, dar în acelaşi timp, tentat teribil de gândul care îmi venise dintr-o dată în minte.

— Poate că vrei să transmiţi vreo veste dincolo, la ai dumitale. Pot trece, să ştii.

Apoi descoperind staţia de radio:

— Dar probabil că ai şi făcut-o până acum.

Din nenorocire, nu puteam transmite prin radio informaţiile pe care mi le furniza harta. De aceea, propunerea partizanului mi se păru mai mult decât ispititoare.

„În definitiv, ce risc?” m-am întrebat.

Dacă, prin absurd, tânărul partizan nu era ceea ce voia să pară, atâta vreme cât eu, toropit de febră şi cu una din răni obrântită sau, în cel mai bun caz, pe punctul de a se obrânti, nu puteam părăsi aşternutul, ceea ce aş fi riscat – dacă lucrul acesta se putea numi risc – era ca, prin presupusul partizan, harta să ajungă „din nou în mâinile nemţilor. În schimb, dacă era, într-adevăr, un partizan, atunci existau toate şansele ca harta să ajungă la divizie.

M-am hotărât relativ repede. I-am dat harta, i-am spus pe

unde trebuie să treacă, la ce oră şi cu cine să ia legătura. N-a reţinut decât numele sublocotenentului Paraschivescu, deoarece cunoştea un loc de trecere mult mai sigur.

M-a asigurat că, cel mult într-o oră, harta va fi predată sublocotenentului Paraschivescu. Pe urmă, pentru mai multă siguranţă, m-a pus cu saltea cu tot pe o pătură, şi, ajutat de maică-sa, m-au cărat, pe această improvizată brancardă, într-o casă vecină. M-au culcat într-un pat şi după ce mi-au dat să înghit două din cele patru sulfamide, au plecat, făgăduindu-mi pentru a doua zi veşti şi îngrijire medicală.

Abia când am rămas singur mi-am dat seama că aveam febră mare. Cămaşa pe mine parcă era de jar. Mă frigea. Şi îmi era sete. O sete cumplită. Am dat să mă ridic în capul oaselor, dar n-am izbutit. N-am izbutit decât pe jumătate şi m-am prăbuşit înapoi, în aşternut, cu toată greutatea corpului pe umeri. Durerea a fost înnebunitoare. Cu eforturi desperate, am izbutit să mă întorc pe partea convenabilă. Capul mă durea, urechile îmi vâjâiau. Cu ochii căscaţi în întunericul compact, priveam un închipuit cortegiu de steluţe, care treceau la un pas de mine, zumzăind. Afară, în noapte, parcă totul încremenise.

Pe urmă, ce s-a mai întâmplat nu-mi mai amintesc. Cele câteva amintiri pe care le păstrez, nu ştiu dacă au fost adevărate sau ţin de delirul care a durat toată noaptea.

Când mi-am revenit, ferestrele erau spălate de întuneric.

„Iată, se destramă noaptea! Oare, o fi ajuns harta în mâinile sublocotenentului Paraschivescu?” m-am întrebat cu nelinişte.

În clipa aceea, s-a dezlănţuit canonada. Trăgea artileria noastră cu toate gurile de foc. La un moment dat, în pauzele dintre bubuituri, am auzit un huruit de motoare care se tot apropia. L-am recunoscut. Era huruitul caracteristic bombardierelor sovietice.

Ascultam fericit canonada, ascultam fericit huruitul bombardierelor.

Şi atunci am ştiut că partizanul predase harta în mâinile sublocotenentului Paraschivescu. Predase harta şi acum

artileria noastră pe de o parte, iar pe de alta bombardierele sovietice vărs au tone întregi de proiectile asupra obiectivelor hitleriste.

Artileria se îndârjise. Bateriile trăgeau în rafale. Exploziile îmi ajungeau în urechi ca o succesiune de sunete. Bombardierele, ajunse şi ele deasupra obiectivelor, bombardau. Se cutremura pământul şi huia văzduhul.

Mi-am culcat obrazul drept pe duşumeaua rece şi am murmurat fericit:

„După un astfel de bombardament, ai noştri vor trece ca prin brânză!”

Pe urmă am închis ochii. Când i-am deschis din nou mă aflam într-un spital de campanie.[16]

[16] Relatând întâmplarea pentru cititorii săi, autorul nu are alt merit decât de a fi transcris fidel cele ce i-au fost relatate de către sergentul Burlacu Alexandru pe care l-a cunoscut într-un spital de campanie.